

MLÝNY BRATŘÍ WINTERNITZŮ

MLÝNY BRATŘÍ WINTERNITZŮ
Průmyslové dědictví, rozvoj města a kulturní aktivity

MLÝNY BRATŘÍ WINTERNITZŮ

Průmyslové dědictví, rozvoj města a kulturní aktivity

Součástí projektu MK ČR v rámci programu aplikovaného výzkumu NAKI (DF11P01OVV016),
Industriální topografie České republiky – Nové využití průmyslového dědictví jako součásti národní a kulturní identity.
Vydáno s finanční podporou MK ČR a podpořeno grantem SGS ČVUT 2013 – SGS12/202/OHK1/3T/15,
Dědictví průmyslové éry / Úskalí nového využití

editoři Benjamin Fragner, Anna Kašíková, Tomáš Skřivan

autoři textů Jakub Bacík, Tomáš Ctibor, Dita Dvořáková, Benjamin Fragner, Petr Herman, Anna Kašíková, Vladimír Lavřík, Pavel Panoch, Pavel Skřivan, Tomáš Skřivan, Kristýna Stará, Daniela Šimková, Olga Škochová Bláhová, Ondřej Teplý, František R. Václavík, Tereza Vokurková, Petr Vorlík, Zdeněk Závodný, Jan Zikmund

na přípravě publikace spolupracovali Petr Herman, Kristýna Stará, Daniela Šimková, Vladislava Valchářová, Jan Zikmund

grafická úprava Tomáš Skřivan

anglický překlad Robin Cassling

redakce Alena Sigmundová, Petr Souček, Kateřina Škodová, Alena Tesková

tisk Signpek, s. r. o.

odborný recenzent doc. PhDr. Vladimír Hrubý

mapový podklad poskytl:

© Český úřad zeměměřičský a katastrální, Pod Sídlištěm 8/1800, 182 11 Praha 8

© 2013 České vysoké učení technické v Praze, Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury
vcpd.cvut.cz, industrialnitopografie.cz

Žádná část této knihy nesmí být reprodukována a šířena v jakékoliv formě bez písemného svolení vydavatele. Informace je možné využít s citací jejich zdroje.

ISBN 978-80-01-05343-0

Obsah

Úvod / Introduction	007
Automatické kulturní mlýny / Automated Cultural Mills	008
Benjamin Fragner	
Iniciativa a město	015
Výzva	016
Ondřej Teplý	
Konverze mlýnů během 36 dní	018
Zdeněk Závodný	
Otevřít hrad	022
Vladimír Lavřík	
Role města a občanské iniciativy	024
Tomáš Ctibor	
Průmyslové dědictví v kontextu diskuse kulturní politiky města	026
Olga Škochová Bláhová	
Mlýny	031
Stavebně historický průzkum	032
František R. Václavík	
Mezi tradicí a novátorstvím	038
Pavel Panoch	
Mlýnská technologie a její tradice v Pardubicích	044
Pavel Skřivan	
Osobnosti mlýnů	048
Jakub Bacík, Dita Dvořáková	
Hledání nového využití	053
Aktuální situace	054
Tomáš Skřivan, Daniela Šimková	
Workshop krok za krokem	056
Petr Vorlík	
Meleme Vaše sny!	062
Eva Kubjátová, Anežka Prokopová	
Aké nové funkcie?	066
Hana Jergušová, Tomáš Kubák	
Základní principy aktivizace	070
Karolína Vojáčková	
Přirozené začleňování mlýnů do organismu města	074
Romana Bedrůnková, Petra Hrubešová, Markéta Součková, Šárka Ullwerová	

Postupné zabydlování Martin Bukovský, Filip Cichý	078
Proces Michal Bílek, Jakub Dvořák	082
Detaily v mlýnech Iva Bártová, Petra Janoušková, Jana Rýznarová	084
Mlýny v detailech Iva Bártová, Petra Janoušková, Jana Rýznarová	088
Upeč si sám Tomáš Kučera, Radomír Paulus, Martin Pelikán	092
Bydlení v silu Richard Ott, Alena Poslušná, Anita Prokešová	096
Administrativní budova Johana Vrbachá, Lukáš Makovský, Tomáš Feistner	100
Boží mlýny Marcela Doležalová, Markéta Janderová, Martina Skalická	104
Mediatéka – prostory a informace Martina Novotná, Tomáš Orišek, Jindra Novotná	108
Síla síla Tomáš Kopecký, Hana Lennerová, Adéla Medunová	112
Navrácení vody do mlýna Gabriela Babíková, Miroslav Bachura	118
Přístav v srdci Evropy Eliška Ouředníčková, Marek Fischer, Jiří Vopršal	122
Konzervatoř Pardubice Marek Nedělka	126
Transformace krajiny Kristýna Stará	130
Nultá etapa Tomáš Skřivan	132
Energie mlýnů Petr Herman	136
Hledání funkce pro průmyslový areál Daniela Šimková	138
Jak na síla? Anna Kašíková	142
Proč nepřehlížet nové vrstvy Jan Zikmund	146
Veřejná prostranství v bývalých průmyslových areálech Tereza Vokurková	148
Autoři	152

AUTOMATICKÉ MLÝNY

Po mnoha pokusech o ekonomickou resuscitaci areál válcových mlýnů v Pardubicích v roce 2013 končí uzavřením. Sotva se ale přestane s mletím mouky a začne demontáž strojů, Winternitzovy mlýny opět ožívají. To co předcházelo i následuje shrnuje tato publikace.

Porovnáním s jinými industriálními areály, které postihl podobný osud, daří se to neobvykle rychle, spontánně, krátce po ukončení výroby. Naštěstí ještě ani nestačí zchátrat, tak jako v mnoha obdobných případech. To by sice možná přitahovalo pozornost romantickou atmosférou, ale o to obtížnější pak je navracet je znovu do života. Nejen pro dočasné, alternativní užití.

Funkce bezprostředně následuje funkci, chtělo by se věřit. Ale bude tomu skutečně tak?

Pro pardubické mlýny jsou rozhodující momenty, na které upozorňují příspěvky na následujících stránkách. Popisují výjimečnost i jedinečné místo areálu ve městě, představují investorský počín bratří Winternitzů, naplňovaný na pozemku při řece Chrudimce, v bezprostřední blízkosti (bráno dnešními měřítky) historické zástavby Pardubic. Pozorujeme, jak jejich hospodářský význam a podobu kdysi určil velkorysý technický koncept a dodané technologie továrny Josefa Prokopa synové, firmy spjaté místem působení a majiteli s rozvojem Pardubic, ale především jedné z nejvýznamnějších na našem území. Úvahy o budoucnosti předurčuje ikonická architektura Josefa Gočára, osobnosti moderní československé architektury 20. století, na níž racionálně navazuje poválečná dostavba od architekta Karla Řepy.

Budování areálu v několika etapách od roku 1910, s přestavbou a rozšířením po požáru v roce 1919 a přístavbou

z padesátých let minulého století popisuje stavebně historický průzkum Františka R. Václavíka, jehož shrnutí doplňují historická sonda Pavla Panocha a připojené medailony postav spjatých v minulost s výjimečným industriálním dílem - investorů, techniků a architektů.

Motivem zájmu o průmyslové dědictví jsou v tomto případě bezesporu architektura a významná jména. Ve srovnání s jinými výrobními areály má tento skutečně mimořádné postavení, a nutno říct, že také patřil mezi první, kterých si odborná veřejnost všimla a dávno před vznikem zákona 22/1958 Sb. o kulturních památkách byl právě díky Gočárovu vkladu pokládán za dílo hodné památkové ochrany. Což pak bylo ze zákona stvrzeno zapsáním na seznam nemovitých kulturních památek: v roce 1983 pod číslem 46077/6-4645. Zmiňují to také všichni, kteří se tématem dalšího využití zabývají.

Ovšem ani to jako argument nestačí, potvrzuje prozaická zkušenost současné památkové péče. Na seznamu ze zákona chráněných památek techniky a průmyslu, o nichž už není pochyb, že neoddiskutovatelně patří ke kulturnímu dědictví, jich jsou stovky. A další – už také uznávané a obdivované – čekají na záchranu kultivovaným využitím. Pardubické mlýny jsou sice nepřehlédnutelné, ale jejich osudy zapadají do specifické situace, v níž zatím spíš nesměle a s rozpaky hledáme využití pro objeovované hodnoty průmyslového dědictví v České republice.

V Pardubicích bylo důležité, jistě i shodou mnoha příznivých okolností, že se pohotově a velmi intenzivně podařilo vtáhnout do jednání o dalším vlastnictví areálu a jeho provozování veřejnost a zastupitele města. Sledujeme vznik modelového příkladu. Pro budoucí rozhodování se stává podstatné hnutí na podporu kulturního a veřejného využití areálu, především

Mlýny městu,¹ podpořené zájmem z celé republiky. Industriální památka se přirozeně stává ohniskem dalších aktivit. Píší o tom jeho iniciátoři Ondřej Teplý a Vladimír Lavřík.

Shodou okolností v téže době Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury ČVUT dokončovalo jako součást projektu *Industriální topografie České republiky* (DF11P01OVV016) v programu NAKI Ministerstva kultury ČR výzkum a mapování v Pardubickém kraji.² Z diskusí a propojením akcí posléze vznikl záměr zorganizovat univerzitní workshop. Přispěl k vytvoření série alternativních návrhů, které ověřují možné až utopické, realizovatelné i konceptuálně laděné přístupy k novému využití.

Průběh pracovních setkání popisuje Petr Vorlík, následuje výběr z dokončených prací (17 studentských projektů), doplněný zobecňujícími komentáři k hlavním probíraným tématům (Herman, Kašíková, Skřivan, Stará, Šimková, Vokurková, Zikmund). Představují výchozí zkušenost pro úvahy, jak dál s opuštěným průmyslovým dědictvím. Patří k ní získání místní podpory, kritické posuzování rozvojového potenciálu území, se zřetelem k zázemím budoucích uživatelů a zainteresovaného publika (píší o tom Tomáš Ctibor a Olga Škochová).

Nastiňují také elementární otázky, které provázejí architekturu konverzí a balancují na hraně, co zachovat, podpořit či popřít, na čem je možné budovat vizi dalšího využití, co z historických konstrukcí zahrnout do nového konceptu? O míře či oprávněnosti zásahů – do fasád, hmotového uspořádání, organizace vnitřních prostorů a smyslu současné architektonické intervence/architektonického novotvaru? O jedinečné architektuře, která je sice zpočátku cílem zájmu, ale posléze i nepřekročitelným omezením nových projektů. Odpovědi jsou sondou, kolik toho jsme schopni, ochotni či vůbec dokážeme z minulosti vstřebat?

A pak také, je správné nechat se unášet představami velkých projektů a radikálních transformací, jejichž realizace je možná nedosažitelná a představují riziko ekonomické zranitelnosti i nevratných zásahů do památky? Nebylo by u takovýchto budov, které jsou naštěstí v mimořádně dobrém technickém stavu, vhodnějším řešením zvolit cestu postupných kroků, navazujících úprav, investičně racionálnějších zásahů, které v začátcích pro nového majitele nebudou znamenat nepřiměřené zatížení. Postupovat etapovou proměnou pro nové využití, podle potřeb města i jako obrana před anonymním developerským investováním.

Z exkurze v Automatických mlýnech / foto Petr Vorlík

Především však začít pokud možná co nejdříve, třeba drobnými, úvodními, reverzibilními úpravami, které současně pomohou ověřit, co je pro budoucnost vhodnější.

Konečně, takovému přístupu jsou bližší i tendence současné architektury, s tématy a motivy zachycujícími stavbu v proměnlivé perspektivě času, s přiznanou dočasností, neukončeností a reverzibilními, pohotovými zásahy. Bez přešlapování naplnit dnešní potřeby a neblokovat vývoj.

Akce, které od začátku roku 2013 poutají pozornost, vyústily (jak popisuje Zdeněk Závodný) spontánním festivalem *Automatické kulturní mlýny* v uvolněných průmyslových prostorech. Provizorně se stávají kulturní fabrikou, místem veřejného zájmu, tématem architektonických a urbanistických diskusí.

Zatím s očekáváním, jak vše dopadne.

Poznámky

1/ www.mlynymestu.cz

2/ Vladislava Valchářová (ed.): *Industriální topografie / Pardubický kraj*, Praha 2012, 288 s., (úvod a ediční poznámka anglicky a německy), ISBN 978-80-01-05045-3. Autoři: Libor Aksler, Lukáš Beran, Milan Dospěl, Dita Dvořáková, Veronika Fousková, Benjamin Fragner, Hana Hlušíčková, Pavel Jákl, Miroslav Kindl, Robert Kořínek, Irena Lehkoživová, Zuzana Křenková, Viktor Mácha, Tomáš Med, Tomáš Řepa, Vladislava Valchářová, Petr Vorlík, Jan Zikmund, Michal Zlámaný.

After multiple attempts to stay economically afloat, in 2013 the roller mills in Pardubice closed for good. But barely had the milling of flour ceased and the machinery been dismantled, when they were brought back to life. This publication sums up how that came about and what has happened since.

Compared to other industrial sites with a similar fate, the Winternitz mills found a new use with unusual speed and spontaneity after production ceased. There was fortunately not even enough time for the site to slide into disrepair, which is what happens in most other cases. And while industrial ruins may offer a captivating Romantic atmosphere, this makes them all the more difficult to restore later on for more than just temporary, alternative uses.

Function directly follows function, or so it would be believed. But is this truly the case?

With the Pardubice mills, the crucial moments in their story are touched on in the essays contained in this publication, which highlight the exceptional nature of the mills and the remarkable place and status they occupy in Pardubice. The mills, and their architecture, emerged out of an investment venture undertaken by the Winternitz brothers on a piece of land on the Chrudimka River and not far (by today's standards) from the historic centre of Pardubice. The mills' economic importance and physical appearance were determined by a grand technical

plan and shaped by the technology they used, supplied to the mills by the factory of Josef Prokop and Sons, one of the most important companies in the country at the time and one with strong and direct ties to the town of Pardubice; its owners played instrumental roles in the town's development. The mills' iconic architecture, designed by Josef Gočár, a major figure in modern Czechoslovak architecture of the twentieth century, and the respectful post-war addition by architect Karel Řepa, had a strong influence on deliberations over the site's future.

Construction of the mills proceeded in several stages, beginning in 1910. In 1919 it underwent renovations after a fire, and an addition was built on in the 1950s. All this is described in a chapter in the publication on the site's structural history by František R. Václavík, whose summary is accompanied by historical study by Pavel Panoch and profiles of past key figures – investors, technicians, and architects – associated with this exceptional work of industrial architecture.

The interest in the mills as a Czech industrial heritage site was clearly motivated by its architecture and the important names behind it. Compared to other production sites, these mills are truly remarkable. They were moreover the first such site to capture the notice of the professional community. Long before the Cultural Monuments Act (No. 22/1958) was adopted by the state, the mills, thanks particularly to Gočár's role in their architecture, were deemed worthy of heritage protection. They were legally granted such protection in 1983, when the site was inscribed on the list of immovable cultural monuments under registration number 46077/6-4645. This mentioned in all the discussions herein.

But protected status alone is not argument enough to secure a new future for a site, as the current situation of heritage conservation in the Czech Republic demonstrates. There are hundreds of sites on the list of technical and cultural monuments of which there is no question that they are a part of our cultural heritage, and there are many more, also recognised and admired, that are waiting to be saved by being put to some sophisticated new use. The Pardubice mills are exceptional indeed, but their fate is rather illustrative of the specific circumstances of industrial heritage in the Czech Republic.

That is why it was so important, and certainly the result of fortunate circumstances, that it was possible to readily and very intensively draw the town's political representatives into the discussions about the site's operations and its future

Automatické kulturní mlýny / foto Vladimír Lavřík

ownership, the effort being to define the public interest, which is tied up with the development of a region in which an industrial monument has the potential to become a hub of other activities.

The Pardubice mills are a case study. Decisions about the site's future were crucially influenced by the emergence of a movement in support of the cultural and public use of the site called 'Mills for Our Town'¹, which was backed by interest from across the country. The initiators of the movement Ondřej Teplý and Vladimír Lavřík write about this in an essay contained in these pages.

By coincidence, around this time the Research Centre for Industrial Heritage at the Czech Technical University's Faculty of Architecture was completing its work on researching and charting industrial heritage in the Pardubice Region (as part of a project on 'Industrial Topography of the Czech Republic', project no. DF11P01OVV016, under the NAKI programme of the Czech Ministry of Culture).² Discussions and jointly organised events gradually give rise to a plan to organise a university workshop that produced a series of alternative proposals testing out possible and sometimes even utopian, feasible or rather more theoretically oriented ideas for new uses for the site.

Petr Vorlík describes the student workshop and presents a selection of completed proposals (17 student projects). These are accompanied by discussions of the themes dealt with at the workshop and to do with conversion in general (Herman Kašíková, Skřivan, Stará, Šimková, Vokurková, Zikmund), which represent an experience from which to set out in considering how to go about handling abandoned industrial heritage. This includes gaining local support, and making a critical assessment of the developmental potential of a region with a view to the context of future users and the public concerned (as described by Tomáš Ctibor and Olga Škochová).

The themes surrounding this case study touch also on some of the elementary questions that surround the architecture of conversion, and they probe the edges of what is and is not good, what should be saved and supported and what shouldn't. On what can the vision of a future use be built? What parts of the historical structure can be incorporated into the new concept? How much alteration of a site – of its façades, the arrangement of materials, and the interior layout – be justified? What is the purpose of contemporary architectural interventions and new architectural forms? When do the unique features of a particular work of architecture that initially made it the target

of interest become an obstacle to new projects. The answers to these questions test the limits of what we can, are willing, or even have the capacity to absorb from the past.

And is it right to get carried away by ideas for grand projects and radical transformations that for the time being are beyond feasibility and come with the risk of economic vulnerability and making irreversible changes in the structure of a monument? In the case of the mill complex, buildings that are luckily in exceptionally good technical condition, would not the better solution be to take gradual steps, make small compatible changes, and introduce alterations that are more rational from an investment point of view as they do not put such a heavy financial burden on the new owner from the very outset? But above all, it is essential to begin immediately, to begin by making small, prefatory, reversible alterations that can also test the ground as to what might work best in the future; to execute a transformation to new use that proceeds in stages and in conformity with the needs of the town; to provide a defence against investments from faceless developers while opinions take time to develop and possibilities are weighed.

In the end, such an approach is more in line with the current trends in architecture, employing motifs that capture a structure in the changing perspective of time, avowing its impermanent and unfinished status, and making reversible, ready changes that are now possible with the current technology. Meeting a need and not blocking development without wasting time.

The culmination of the attention-grabbing events that have been going on since the start of 2013 is the festival 'Automated Cultural Mills' held in the vacated spaces of the site (described by Zdeněk Závodný). These industrial sites are cultural factories, a place of public interest, the subject of architectural and urbanistic debate.

And for the time being, they wait to see how it will all turn out.

Poznámky

1/ www.mlynymestu.cz

2/ Vladislava Valchářová (ed.): *Industriální topografie / Pardubický kraj*, Praha 2012, 288 s., (úvod a ediční poznámka anglicky a německy), ISBN 978-80-01-05045-3. Autoři: Libor Aksler, Lukáš Beran, Milan Dospěl, Dita Dvořáková, Veronika Fousková, Benjamin Fragner, Hana Hlušíčková, Pavel Jákl, Miroslav Kindl, Robert Kořínek, Irena Lehkoživová, Zuzana Křenková, Viktor Mácha, Tomáš Med, Tomáš Řepa, Vladislava Valchářová, Petr Vorlík, Jan Zikmund, Michal Zlámaný.

Pardubický industriál

...nejsou jenom Winternitzovy mlýny. Přiložená mapa představuje dalších 35 průmyslových a technických staveb a může tak sloužit jako malý alternativní průvodce po městě. Informace ke všem stavbám obsahuje publikace *Industriální topografie / Pardubický kraj*, vydaná Výzkumným centrem průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze roku 2012.

- v provozu
- nově využití
- nevyužívané
- ohrožené
- zbořené

1 Železniční most přes Chrudimku
50°02'26.58"N, 15°47'01.18"E

13 Knihtiskárna a grafický ústav umělecký
J. Otto & Růžička
50°02'06.30"N, 15°46'29.67"E

25 Jaroslav Černý, továrna na hospodářské stroje
50°01'43.94"N, 15°45'51.03"E

2 Barvárna a chemická prádelna Františka Červenky
50°02'26.58"N, 15°47'01.18"E

14 Vincenc Chomrák, autogarage Pardubice
50°02'06.74"N, 15°46'26.56"E

26 Zdymadlo Pardubice
50°02'39.91"N, 15°46'29.96"E

3 Josef Černohous, továrna na kartáče
50°02'20.19"N, 15°47'07.60"E

15 Garáže poštovní autobusové dopravy
50°01'58.03"N, 15°45'54.64"E

27 Věžový vodojem
49°59'53.89"N, 15°46'04.22"E

4 Pardubické válcové mlýny Bratři Winternitzové
50°02'30.26"N, 15°46'53.88"E

16 Městská jatka
50°02'34.09"N, 15°46'25.38"E

28 Vodojem na Vinici
50°01'41.94"N, 15°47'12.07"E

5 Městská vodní elektrárna
50°02'26.15"N, 15°46'55.39"E

17 Železniční stanice Pardubice hlavní nádraží
50°01'55.66"N, 15°45'23.11"E

29 Telegrafia, továrna na telegrafy a telefony, a. s.
50°01'49.89"N, 15°47'27.35"E

6 Panis, továrna těstovin a mlýnských výrobků
50°02'25.64"N, 15°47'07.75"E

18 Strojárna Hübner & Opitz
50°01'49.44"N, 15°46'10.24"E

30 Tesla Pardubice
50°01'37.09"N, 15°48'18.63"E

7 Prokopův most
50°02'17.62"N, 15°46'58.22"E

19 Jindřicha Francka synové, továrna na kávové náhražky
50°01'49.72"N, 15°46'20.12"E

31 Letiště
50°01'12.18"N, 15°44'01.72"E

8 Železniční stanice Pardubice staré nádraží
50°01'54.45"N, 15°45'55.41"E

20 Alois Rainberg, strojárna, mostárna a kotlárna
50°01'50.12"N, 15°46'49.73"E

32 Železniční stanice Pardubice-Rosice nad Labem
50°02'43.75"N, 15°44'34.67"E

9 Josefa Prokopa synové v Pardubicích
50°02'09.15"N, 15°45'50.07"E

21 KAPO, továrna na výrobu perníku
50°01'46.77"N, 15°45'56.31"E

33 Železniční most přes Labe
50°02'28.45"N, 15°44'39.04"E

10 Akciový pivovar v Pardubicích
50°02'06.94"N, 15°45'41.91"E

22 Habal a Kraus, továrna elektrických strojů a kompresorů
50°01'13.09"N, 15°46'14.95"E

34 Rosicko-pardubická rafinérie cukru Jindřich Benies
50°02'35.90"N, 15°44'29.15"E

11 Pardubická rafinérie lihu, továrna na likéry a octovou třeť I. Wertheimer
50°02'01.57"N, 15°45'28.13"E

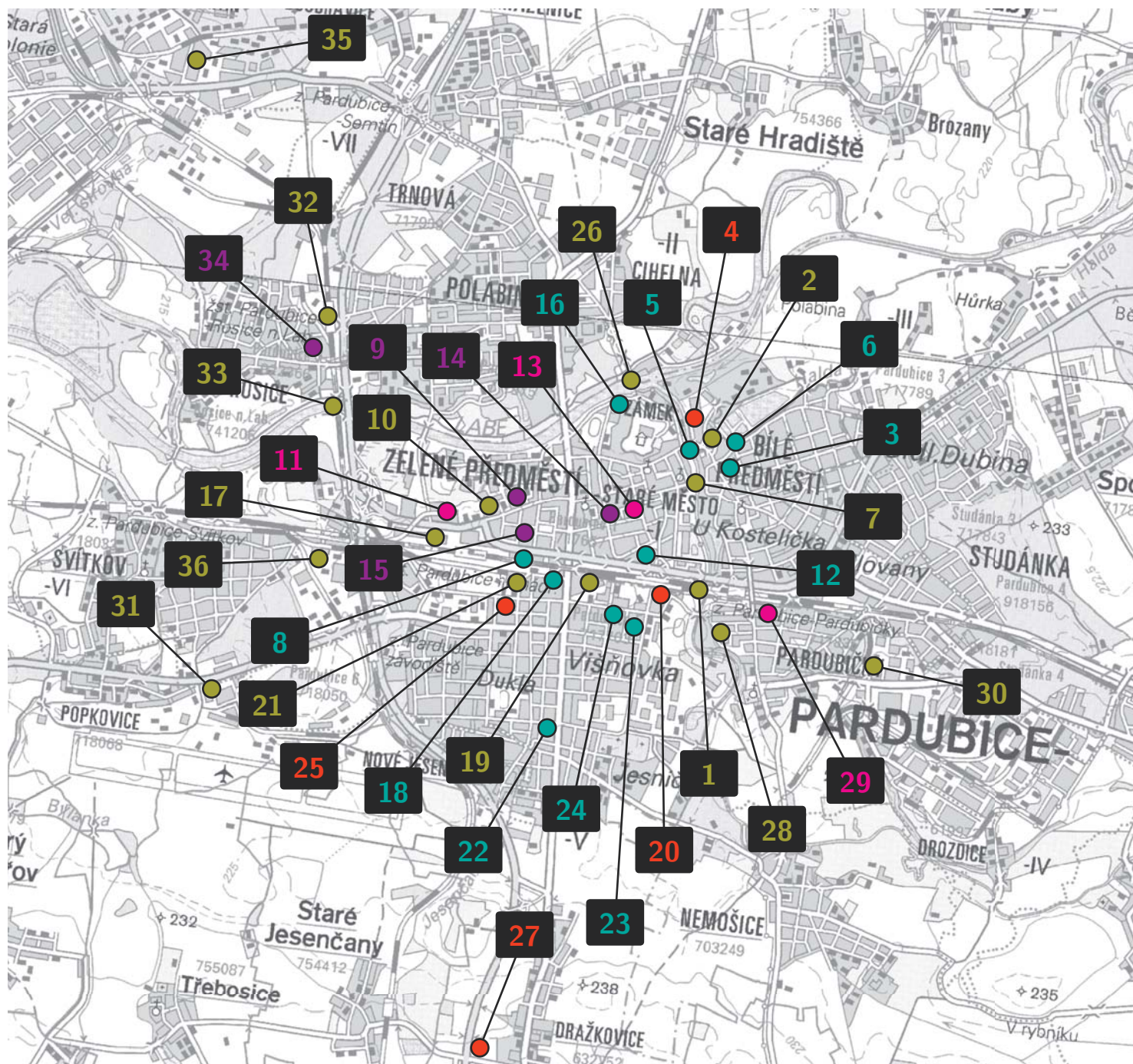
23 Alois Čupr & Viktor Glückner, továrna na hole
50°01'39.23"N, 15°46'42.79"E

35 Československá akciová továrna na látky výbušné / Synthesia / UMA
50°04'07.34"N, 15°43'37.98"E

12 Elektrárna města Pardubice
50°01'59.22"N, 15°46'39.37"E

24 Kovařík-Vokřínek a spol., KoVo, továrna obuvi
50°01'44.26"N, 15°46'36.72"E

36 Rafinérie minerálních olejů, David Fanto a spol. 50°01'52.58"N, 15°44'42.21"E

Iniciativa a město

Měla to být standardní zakázka, na jakou jsme jako architekti připraveni, a celý náš tým v kanceláři se těšil, až se do toho pustíme. Byla to krásná výzva zabývat se domem, kolem něhož jsem mnohokrát prošel, a kde jsem strávil jedno středoškolské prázdninové léto na brigádě.

A tak jsem začal kolem opět procházet, začal se znovu dívat, hledat a zažívat. Dům tam jen tiše stál a já si uvědomoval, že právě on je magnetem celého nábřeží, že je neodmyslitelnou esencí ducha místa/města. Stroje pomalu utichaly a utichal život za branami. Z živého objektu se stala tichá monumentální silueta a areál místem pro pár odstavených vozidel za branou.

Začali jsme pracovat. Hodiny návštěv a zkoumání prostorů mlýnů a celého areálu. Procházel jsem útroby zvířete, kde v cévách proudila mouka a orgány strojů vytvářely fantaskní krajiny. To vše provázela vůně mouky a praskání parketových podlah. Jak smutné bylo následně pozorovat postupné vyvržení vnitřností toho živého tvora, jakým onen dům byl. Jak rychle začal hlodat proces postupného a nenápadného rozpadu!

Byl zpracován stavebně historický průzkum, aby podkryl historii života této památky z pera architekta Gočára. Začal se objevovat fascinující příběh, příběh starý přes 100 let. V jeho centru stál mlýn, který zažil svůj příběh růstu, vyhoření a změn majitelů. Postavením domu vznikla nová dominanta, moderní protipól pardubického zámku. Dům začal ovlivňovat okolí a vytvořil si kolem sebe ochrannou zónu, která nebyla dána jen oplocením, ale jeho silným architektonickým ztvárněním. Uvědomovali jsme si, jak může silná architektura obohatit život celého okolí.

O tuto zkušenost jsme se museli podělit, byl den architektury, a tak jsme se domluvili s majiteli na prohlídce. Stroje

tenkrát ještě fungovaly a byly na svých místech. Jelikož mlýn byl stále funkčním potravinářským provozem, měli jsme možnost provést pouze 50 lidí. Věděli jsme, že nám stejně na naše architektonické procházky a přednášky, pořádané v rámci projektu Offcity (www.offcity.cz), více lidí nechodí. Můj příchod na Pernštýnské náměstí, kde bylo místo setkání, byl šokující. Byla to malá demonstrace, zhruba 400 lidí toužících vidět Gočárovu architekturu. Z památkově chráněného objektu se rázem stal gigant. Tolik lidí dokáže na náměstí přivést jen tým pardubických hokejistů, a to ještě musí vyhrát pohár!

Čím dál víc jsme si uvědomovali jedinečnost, spojení místa, města a architektury, sílu genia loci. Bylo nám jasné, že nejde jen o ten skvostný dům, ale o celý areál, který tvoří silné „magnetické pole“ a vytváří urbánní strukturu, která by se mohla stát součástí města. Možná by mohla být i dalším centrem, ale jakým? Uvědomovali jsme si případná rizika odprodeje areálu a následného rozprodávání a dílčího parcelování, končícího devastací vlastního mlýna. Ale zároveň jsme si uvědomovali riziko, kterým by byla rychlá a neuvážená investice, která by mohla daný prostor umrtvit nevhodně zvolenou funkční náplní.

Vznikla iniciativa Mlýny městu (www.mlynymestu.cz), jejímž záměrem bylo nastartovat proces zviditelnění mlýnů, a vyslat městu signál, že osud této unikátní památky je v jeho rukou, že v blízkosti městského centra, vlastně v centru samotném, je areál s velkým potenciálem a možností rozvoje. Místo s domem, jehož magnetismus dokáže přitáhnout lidi a které by mohlo být součástí veřejného života. Po dohodě s majiteli vznikl festival Automatické kulturní mlýny pořádaný Divadlem 29. Na padesát dobrovolníků vyčistilo tři patra mlýna a vytvořilo prostory pro divadlo, koncerty, přednášky, výstavy a konferenci.

Automatické kulturní mlýny / foto Tomáš Kubelka

Areál mlýnů na čtrnáct dní ožil a na dva tisíce lidí ukázalo, že tento areál k městu patří, a že dokáže být využit. A to včetně památkově chráněných budov a přilehlých objektů.

Byl to jedinečný projekt, který otevřel mlýny městu. Někteří městští zástupci si na základě zkušenosti s tímto místem uvědomili, že má smysl se areálem zabývat, protože se jedná o jedinečnou architekturu a lokalitu, která je jednou z charakteristických tváří města.

Paralelně s ději kolem mlýnů probíhal workshop, který se zabýval budoucím využitím mlýnů s areálem. Projekty pojaté

s nadsázkou i návrhy realističtějších vizí ukázaly, že industriální architektura v sobě ukrývá mnoho možností k využití, a že jediným mantinelem je naše představivost. A rovněž se ukázalo, že handicap se může stát výzvou.

Nyní mají Pardubice jedinečnou příležitost zapojit se do dialogu o průmyslovém dědictví a jako jedno z měst, kde byl průmysl hlavní silou vývoje, by si takovou šanci neměly nechat ujít.

018 Konverze mlýnů během 36 dní

Zdeněk Závodný

Festival Automatické kulturní mlýny z pohledu organizátorů aneb zpráva o konverzi areálu Automatických mlýnů v Pardubicích během 36 dní

Myšlenka na přetvoření Gočárových mlýnů v dočasné multižánrové kulturní centrum se zrodila na přelomu října a listopadu 2012, kdy jsme se dozvěděli, že Automatické mlýny definitivně ukončily činnost a že během prvního čtvrtletí následujícího roku bude z budovy mlýna demontována veškerá technologie. Celý areál tak, po téměř stovce letech mlýnského provozu, pozbyl patrně navždy svou původní funkci. V té době jsme absolvovali několik návštěv a prohlídek areálu. V mlýnici se ještě nacházela kompletní technologie včetně mlýnských stolic, korečkových dopravníků a obřích dřevěných vysévačů,

Automatické kulturní mlýny / foto Tomáš Kubelka

zavěšených na svazcích bambusových tyčí. Mlýnice byla protkána hustou soustavou skleněných a plechových moukovodných trubic, diagonálně procházejících napříč čtyřmi podlažími. Dřevěné a parketové podlahy vyleštěné mnohaletým stíráním jutovými pytlí napuštěnými petrolejem, vůně mouky, prostory prosvětlené velkými okny, ticho opuštěných prostor, světelné odrazy hladiny Chrudimky, procházející okny a promítající se na stěny a stropy, úžasná vyhlídka se střechy mlýna na město a okolí, stopy nedávné přítomnosti posledních zaměstnanců, moučný prach, Gočářův hrad... fluidum a duch Automatických mlýnů nás jednoduše dostaly.

Vedle okouzlení samotnou budovou a jejími prostorami přišly ještě dva důležité impulsy zvnějšku, které nás motivovaly ve snaze proměnit mlýny v kulturní prostor a zabývat se úvahami o jejich další budoucnosti. Tím prvním byla prosincová premiéra představení *Divadlo Gočár* Miloše Orsona Štědrone v Divadle Komedie. Tento muzikál, v němž se Gočár, Plečnik a Janák předhánějí, přou a provokují, kdo z nich je významnějším architektem, se stal první položkou programu festivalu ještě předtím, než jsme věděli, že nám společnost Goodmills, vlastníci mlýny, jeho realizaci umožní. Pravděpodobně bychom asi nenašli lepší program pro zahájení festivalu. Druhým impulsem bylo to, že nás počátkem února kontaktoval tým Výzkumného centra průmyslového dědictví s tím, že hodlá pro studenty Fakulty architektury ČVUT uspořádat workshop na téma Hledání nového využití pro Winternitzovy mlýny v Pardubicích. Mimoto zde byla i silná podpora ze strany občanských sdružení Offcity a Terra Madoda, která s námi od počátku sdílela myšlenku otevřít areál mlýnů pro veřejnost a realizovat zde festival.

Koncem prosince a začátkem ledna 2013 jsme vstoupili do oficiálního jednání se společností Goodmills o možném pronájmu Automatických mlýnů. Od počátku těchto jednání se Goodmills stavěli k našim záměrům velmi vstřícně a v druhé polovině ledna nás vyzvali k odeslání návrhu nájemní smlouvy vedení společnosti. Mezitím se začal scházet festivalový štáb složený z týmu Divadla 29 a členů pardubických kulturních neziskovek Offcity a Terra Madoda, aby začal připravovat koncepci a program festivalu. Koncem března jsme od společnosti Goodmills obdrželi podepsanou smlouvu o pronájmu mlýna s platností od 29. 4. a měli tak jistotu, že festival bude možné uskutečnit. Zároveň to ale znamenalo, že máme pouhé dva měsíce na přípravu festivalu po dramaturgické, finanční, produkční a personální stránce.

Koncepce a program festivalu

Během schůzek festivalového štábu postupně vykrystalizovaly tři hlavní cíle, které jsme se snažili naplnit. Prvním cílem bylo otevření a zpřístupnění Gočárových mlýnů, aby se i široká veřejnost mohla podívat do míst, kam měli doposud přístup jen zaměstnanci. Po sto dvou letech mlýnského provozu se tak mohli jejich návštěvníci setkat s výjimečnou architekturou a zažít mlýny krátce poté, co ukončily činnost.

Druhým cílem bylo oživit prostor mlýnů prostřednictvím uměleckých, kulturních a společenských aktivit a proměnit je v kulturní a společenské centrum města. Tento cíl, který dával návštěvníkům možnost zažít mlýny jinak i setkat se s kulturními aktivitami v jiném, neobvyklém prostoru, se promítal do programu festivalu ve dvou dramaturgických liniích. Jedna byla přímo zaměřená na umělecké akce, pracující přímo s danými prostory mlýnů a reagující na ně formou výtvarných instalací, vizuálních, tanečních, zvukových a hudebních performancí. Druhá linie spočívala v přenesení a uvádění multižánrových kulturních aktivit (divadlo, koncerty, výstavy atd.) do netradičních prostor mlýna a poukazování na mimořádnou variabilitu a potenciál tohoto místa.

Konečně třetím cílem festivalu se stalo otevření otázky budoucnosti areálu Automatických mlýnů a zahájení diskuse o dalším možném využití a funkci mlýnů, o jejich potenciálu a zapojení do struktury a života města. Podstatnou součástí programu tedy byly od samého počátku přednášky a veřejné debaty na téma konverze průmyslové architektury, které pak vyvrcholily závěrečnou konferencí hledající odpovědi na otázku budoucího osudu mlýnů. Tuto

Kyx orchestra / foto Vladimír Sabo

část programu koordinovalo především občanské sdružení Offcity a podílely se na ní: iniciativa Mlýny městu, VCPD FA ČVUT, Odbor hlavního architekta a Odbor kultury pardubického magistrátu.

Metráky mouky, stovky děr a sprinklery

Před demontáží technologií jsme mlýny několikrát navštívili, abychom vymysleli, do jakých prostor budeme situovat jednotlivé části programu. Plánovali jsme, že z jednoho podlaží vznikne divadelní, přednáškový a projekční sál, další podlaží bude prostorem pro tanec a koncerty, v jiném bude prostor pro výstavy, v dalším pro bar a kavárnu. Současně jsme chtěli zpřístupnit i místa, kde měla zůstat část technologií, a vytvořit z nich prohlídkový okruh pro návštěvníky mlýnů. Původně jsme si mysleli, že se zaměříme jen na objekt Gočárových mlýnů, zvládneme zajistit všech pět podlaží a část venkovních prostor, a na ostatní objekty v areálu budeme rezignovat.

Tyto plány ale vzaly za své po návštěvě mlýna začátkem dubna. Stav prostor mlýna po demontáží technologií nás donutil tuto představu rychle opustit. V podlahách jednotlivých pater zůstaly stovky děr, které byly předtím skryty pod deskami strojů a zařízení, a o kterých jsme neměli tušení. Díry nejrůznějších tvarů a velikostí o průměru od 12 centimetrů do 1,5 metru na nás čekaly skoro všude. Jen v jednom podlaží jsme jich napočítali přes 250. Dříve čisté podlahy byly pokryty vrstvami mouky, která se během demontáže strojů a moukovodů vysypala, rozvířila a roznosila prakticky všude. V podlaží, kde jsme zamýšleli vytvořit divadelní sál s hledištěm pro 100 diváků,

zůstalo uprostřed prostoru viset několik vysévačů. Z podlah vyčnívala řada pro nás doposud neznámých trubíc, dříve schovaných pod stroji. Jednalo se o tzv. sprinklery – zakončení samozavodňovacího hasicího systému. Při ukopnutí či uražení jejich hlavic by začaly samy hasit a vyplavily mlýn. Takřka všude se nacházely zbytky moukovodných trubek, části strojů, desítky metrů obřích plechových rour. V poněkud depresivní situaci a časovém presu jsme museli náš prostorový koncept přehodnotit a nakonec se rozhodli pro zpřístupnění pouze tří podlaží a pro větší expanzi do ostatních objektů v areálu. To se nakonec ukázalo jako šťastné řešení, protože se do hry zapojil celý areál včetně skladu, rýhovny a dílen, a umožnilo nám to pracovat s větší prostorovou variabilitou, která konvenovala variabilitě programové.

Kultivace – recyklace

Vzhledem k nízkému rozpočtu jsme se rozhodli jít cestou recyklace materiálů, které najdeme přímo na místě. Začali jsme znovu procházet a prolézat všechny prostory mlýna s cílem najít a shromáždit veškerý materiál, který by se nám mohl hodit. Z plechových rour vzduchotechniky jsme stříhali záplaty pro stovky menších prostupů v podlahách, z dřevěných regálů a skříní jsme brali deskový materiál na zadělání větších děr i na stavbu hlediště pro diváky, železnými plechy jsme překrývali otvory v betonových podlahách. Podobně jako materiál jsme shromáždili i veškerá košťata, smetáky a lopaty, co jich v mlýnech bylo, i všechnen nábytek, využitelný jak pro divadelní mobiliář, tak pro vytvoření sezení v baru. Po zabezpečení děr v podlahách následovala úklidová fáze spočívající hlavně v čištění a „odmoučnění“ prostor. Nejprve bylo třeba ze všech prostor odnést zbytky technologií, zamést je a poté vysát. Na závěr jsme podlahy několikrát setřeli jutovými pytli namáčenými v petroleji. Tuto metodu, používanou po desetiletí ve všech mlýnech, nám poradili zaměstnanci mlýnů. Jde o asi jediný účinný způsob, jak ze stírané mouky nevznikne na podlaze těsto. Podobně pokračovaly práce i v ostatních prostorách areálu. Z bývalé svářecské dílny jsme udělali bar, z rýhovny výstavní prostor, sklad se stal variabilním prostorem pro koncerty, tanec i výstavy.

Po vyčištění a zabezpečení prostor následovala stavba hlediště a pódia, rozvedení elektřiny, nasvícení interiérů i exteriérů, realizace orientačního systému, revize hasicích přístrojů a hydrantů a tak dále.

Fáze příprav a kultivace prostor započala 30. dubna a skončila 30. května, kdy byl festival zahájen. Výše uvedené práce nám a dobrovolníkům trvaly 22 pracovních dní a díky recyklování činily veškeré investice do materiálu necelých 8 tisíc korun.

1 000 hodin dobrovolnické práce

Personální zajištění festivalu se zpočátku jevilo jako velký problém. Rozpočet festivalu rozhodně nebyl s to pokrýt jakékoliv personální náklady. Bylo zřejmé, že budeme potřebovat minimálně 10 až 12 osob na každý festivalový den pro pořadatelskou službu a pro nejrůznější manipulační práce. Dalších zhruba 6 osob denně jsme potřebovali k přípravám prostor a úklidu areálu před začátkem festivalu. V podstatě se dalo počítat jen s čtyřčlenným týmem Divadla 29, který se mohl festivalu věnovat na plný úvazek (ovšem paralelně s mlýny zajišťovat i program a chod Divadla 29), a s částečnou výpomocí partnerských neziskovek. Na počátku dubna jsme proto zveřejnili dobrovolnickou výzvu, na kterou byla nečekaně mohutná odezva. Během čtrnácti dnů na ni reagovalo téměř 60 dobrovolníků. Započala fáze koordinace dobrovolnického týmu. Během dubna a května se podařilo dát dohromady skupinu 36 dobrovolníků, kteří se potom intenzivně podíleli jak na přípravách prostor, tak na samotném zajišťování průběhu festivalu od jeho započetí až po finální úklid a odvoz techniky a divadelního mobiliáře po skončení festivalu. Mezi dobrovolníky bylo několik známých tváří z řad návštěvníků a sympatizantů Divadla 29, ale z větší části se jednalo o lidi, se kterými jsme se setkali poprvé. Byli mezi nimi studenti, lidi ze soukromého sektoru i z neziskovek, vysokoškolský učitel i dlouhodobě nezaměstnaný. Podle naší statistiky dobrovolníci v mlýnech odpracovali více než 1 000 hodin. Zapojení dobrovolníků do celé akce, jejich nasazení, spolehlivost a ochota, pro nás byly vůbec asi nejsilnější zkušenosti z celého festivalu. Bez nich by se festival tohoto formátu a rozsahu v takto krátkém čase prostě realizovat nedal.

Festival v datech

V rámci jedenácti festivalových dní se odehrálo pět divadelních představení, tři taneční performance, pět koncertů, pět výstav, šest přednášek a jedna konference, které navštívilo více než 2 500 návštěvníků. Na festivalu bylo odpracováno přes 1 000 dobrovolnických hodin. Náklady na festival, které činily cca 220 tis. Kč, byly pokryty z dotace statutárního

města Pardubice (80 tis. Kč), dotace od Elektráren Opatovice (40 tis. Kč), z příjmů ze vstupného (75 tis. Kč) a partnerským kofinancováním (o. s. Terra Madoda, o. s. Offcity).

Na festivalu se partnersky podílely tyto subjekty: Kulturní centrum Pardubice, o. s. Terra Madoda, o. s. Offcity, Odbor hlavního architekta MmP, Oddělení kultury a cest. ruchu MmP, ZUŠ Pardubice Polabiny, VCPD FA ČVUT, Péče pro duševní zdraví o. s., knihkupectví Kosmas.

Závěrem

Otevření Automatických mlýnů a jejich konverze prostřednictvím festivalového programu měly velmi pozitivní ohlasy jak ze strany umělců nebo přednášejících odborníků, tak ze strany diváků a návštěvníků. I přes extrémně deštivé a chladné počasí, provázející festival, jich do mlýnů přišlo víc než dva

a půl tisíce. Průběh festivalu se obešel bez jakýchkoli problémů, měl podivuhodně poklidnou a pozitivní atmosféru. Snad jediná komplikace vyvstala nečekaně asi tři týdny před začátkem, kdy nás kontaktoval Stavební úřad s požadavkem na změnu užívání stavby z důvodu konání festivalu v prostorách k tomuto úředně nezakladovaných. Možná, že se za nás přimluvil duch Josefa Gočára, protože úřad od svého stěžejního splnitelného požadavku nakonec upustil. Pro náš realizační tým byly Automatické kulturní mlýny obrovským zážitkem, zkušeností a zároveň jedinečnou příležitostí opustit divadelní prostory, vybočit ze zasetých kolejí a po několika letech opět realizovat větší „site-specific“ projekt. Myslím, že se potvrdilo i to, co jsme intuitivně cítili už na začátku, a sice že Gočárovy mlýny mají silně pozitivní fluidum nebo genia loci, jenž se výrazně otiskl i do myslí většiny zúčastněných.

Automatické kulturní mlýny / foto Tomáš Kubelka

Winternitzovy mlýny v Pardubicích jsou automatické mlýny vyprojektované Josefem Gočárem pro bratry Egona a Karla Winternitze. Byly postaveny na pravém břehu řeky Chrudimky před jejím soutokem s Labem, v Bílém Předměstí, v těsné blízkosti renesančního historického centra města. Stavba budovy započala roku 1909.

Pardubice, dosud provinční, především zemědělské město Polabí, se v té době díky železničnímu uzlu stávaly zajímavějšími pro obchodníky a průmyslníky. Na počátku 20. století kvůli rovinatému povrchu a nevyhovujícím podmínkám vodních toků probíhala rozsáhlá regulace řek, z jejichž slepých ramen vznikala umělá jezera (melancholicky upomínající na renesanční rybníkářství) a při Chrudimce i Labi parkové plochy (relaxační zóny), kolem kterých se rozšiřovala zástavba města, neboť město zažívalo prudký nárůst obyvatelstva.

Winternitzovy mlýny jako nová dominanta svojí monstrositou vizuálně navazují na zámek rodu Pernštejnů. Jejich architektura je asociací babylonské lštariny brány – odpovědí na prudce vzrůstající materiální potřeby obyvatelstva. Gočár během realizace této stavby projektoval rašelinové lázně v nedaleké Bohdanči, otevřené 1. května 1913, ve tvaru květu leknínu a dům Černé Madony s kubistickými interiéry vinárny a kavárny Orient se svítilnami krystalického tvaru na balkónech a v oknech prvního patra). Renesanční vzpomínka je zhmotněna motivem vlaštovčích ocasů, kterými byly mlýny doplněny ve dvacátých letech, kdy Pavel Janák souběžně projektoval pardubické krematorium a palác Adria v Praze, který architekt Le Corbusier označuje „za masivní stavbu asyrského charakteru“.

Začalo to někdy na podzim 2012, kdy se nadšenci z Offcity v rámci dnů architektury rozhodli otevřít hrad, nedobytnou pevnost, mlýny. Monstrózní stavbu, kterou v Pardubicích zná každý. Obrovské nadšení.

Letos na jaře vstoupí do mé kanceláře dva pánové. Důvod je prostý. Chtějí znát podmínky, regulace, možnosti vyplývající z platného územního plánu pro vypracování architektonické studie revitalizace Automatických mlýnů. Oznamují mi, že vlastník objektu končí s výrobou, má zájem vypracovat zmíněnou studii a teď šok! Chtějí nabídnout městu k odkoupení celý areál! Uvědomuji si jeho potenciál a kvalitu. Mlýny jednoduše nemohou patřit nikomu jinému než městu.

Přichází léto, automatické kulturní léto. Léto, ve kterém ožily mlýny neskutečným způsobem. Výstavy, divadlo, tanec, hudba, architektura, rozhovory. Mlýny se staly obrovským veřejným pulzujícím městským prostorem.

Z pohledu urbanismu a územního plánu města jsou mlýny hradem, moderním doplněním zámku rodu Pernštejnů. Jsou jednoznačně grandiózním vyvrcholením městské urbánní osy Pernerovo náměstí, Palackého třída, Masarykovo náměstí, třída Míru, Zelená brána, Perštýnské náměstí, mlýny.

Dalším fenoménem je poloha na soutoku dvou řek Labe a Chrudimky. Jediný, ano, jediný objekt celého města ležící přímo na vodě. Obrovský potenciál vytvoření a podtržení objektu. Objektu, jehož osud jsme toto léto pomáhali vytvářet.

Uvidíme, jaký osud ho stihne dál.

Automatické kulturní mlýny / foto Vladimír Lavřík

024 Role města a občanské iniciativy

Tomáš Ctibor

Co s areálem, který město nevlastní, přičemž majitelem je ten, kdo tu provozoval výrobní činnost? Role vlastníka je v takovém případě jasná. Majitelem je totiž někdo, pro koho přestal mít objekt význam, výrobní činnost, kterou tu provozoval, byla ukončena, a zájem vlastníka zůstat vlastníkem je tím pádem nulový. Tato situace je tedy poměrně čitelná a jasná, podíl současného majitele na budoucím fungování mlýnů je prakticky nereálný.

Město se v takovém případě musí rozhodnout, jakou chce nebo jakou je schopno v procesu dalšího vývoje areálu sehrát roli, a má tím pádem v tuto chvíli prakticky dvě možnosti.

První je, že do procesu majetkově vstoupí a tento objekt zakoupí a bude hledat odpovídající využití. Město, respektive veřejný sektor, sehraje významně aktivní roli a bude budoucnost objektu přímo určovat. Vloží do objektu vstupní kapitál, zaplatí nákup nemovitosti a její správu. Pokud se město rozhodne, že pro něj objekt takový význam nemá, nemělo by zcela vyklidit prostor a přestat se na budoucnosti projektu podílet úplně.

Druhou, časově a procesně náročnější možností je zkoumat význam objektu v pozici města a řešit, co by bylo vhodné, aby se v kontextu města v areálu odehrálo. Výsledkem je nalezení konkrétní možné formy nového využití. Tato volba nové funkce pro areál mlýnů musí zároveň být zaměřena na možnost výnosu. Potom město nemusí nutně objekt samo koupit, ale může najít partnera, který bude spolu s ním záměr finančně zajišťovat. Tento postup je sice finančně příznivější, nicméně problematický z časového hlediska, a vyžaduje dohodu i se současným vlastníkem tak, aby před nalezením partnera a způsobu využití nenastala varianta tři.

Třetí, nešťastnou možností je, že do procesu nevstoupí vůbec. V tomto případě bude současný majitel, vzhledem ke své odpovědnosti k akcionářům, nucen prodat objekt na volném trhu a město prakticky ztratí možnost podílet se na budoucím vývoji areálu. Praha se v tomto směru dopustila mnoha téměř fatálních chyb, když se zbavila možnosti ovlivnit budoucnost mnoha klíčových staveb nebo pozemků. V takovém případě dochází už pouze k uplatňování restriktivních zpětných kontrolních mechanismů, které ovšem produkují konflikty a výrazné problémy.

V principu tedy město nějakým způsobem zareagovat musí. Musí si položit a zodpovědět jasnou otázku, totiž jestli je ve veřejném zájmu, aby se na budoucnosti vývoje areálu podílelo a alespoň částečně ho kontrolovalo, nebo ne. Město musí být schopno si před sebou i před svými obyvateli obhájit, že investice do Mlýnů pro něj bude přidanou hodnotou, že je ve veřejném zájmu, to znamená, že vložené prostředky přinesou nikoliv pouze finanční zisk, ale něco nového jeho obyvatelům.

První cesta představuje vyšší vstupní investici, na druhou stranu je ale méně konfliktní a problematická v dalších krocích. Koupí objektu nechává město budoucí vývoj naprosto otevřený a má příležitost ověřit funkčnost možných nových využití objektu. Současně zůstává zachována možnost i budoucí kapitalizace areálu nebo jeho částí, a to s jasně definovanými parametry a podmínkami. Druhá možnost představuje naproti tomu složitou přípravu, vyžaduje vyjednání vztahů s partnerem nebo partnery a určitě s sebou ponese větší požadavek akceptovat finanční návratnost zvoleného záměru a tedy atraktivitu pro investory. Město musí mít v tomto případě naprosto jasno, jaký budoucí vývoj objekt bude mít. Problém může nastat v době, po

kerou bude město hledat správnou funkci. Také je tu riziko, že mezitím bude objekt prodán novému majiteli. Vyžaduje to tedy nějakou formu dohody i se stávajícím majitelem, který k takovému řešení z mnoha racionálních důvodů nemusí přistoupit. Kromě toho bude nevyužívaný objekt poměrně rychle chátrat a ztrácet tak významnou část své hodnoty. Tento proces bývá vždy velmi rychlý a jeho důsledky bývají fatální. Většinou definitivně znemožní jakékoliv ekonomicky proveditelné řešení a často zůstává jako jediné řešení demolice a tedy definitivní ztráta historické hodnoty.

Význam objektu je v mnoha ohledech mimořádný. Je jasné, že má různé výjimečné kvality, ať už historické, architektonické, polohou v rámci města, nebývale zachovalý stav. Velice výjimečná je i ochota a otevřenost současného vlastníka. Jeho přístup je velmi racionální a vstřícný, a to i z hlediska indikovaných požadavků na město. Existuje mnoho parametrů, pro které je areál unikátní. Z toho důvodu má i jednoznačně dobrý potenciál pro další využití a ekonomickou hodnotu.

Jak by měla jednat občanská iniciativa? Politik (reprezentace města) jednoznačně potřebuje širší veřejnou poptávku po dění ve Mlýnech, aby takový projekt a investici podpořil, aby hlasoval pro účast města na budoucím vývoji mlýnů. Politik se ve finále vždy rozhoduje podle toho, co vnímá jako pro něj politicky prospěšnější. Tedy vybírá a podporuje variantu, která je více podporována veřejností. To platí zejména v takových případech, kdy není v době rozhodování jednoznačná představa o budoucím řešení, a politický reprezentant proto nemá k dispozici jednoznačné parametrické argumenty.

Iniciativa, snažící se o oživení mlýnů, pro kterou je město, zdá se, jediným možným partnerem, by proto měla jednoznačně oslovit co nejširší spektrum lidí a plánovat akce pro pestré cílové skupiny. Akce musí cílit také na různé věkové skupiny od dětí po důchodce. Nelze skončit u programu pro mladé pod čtyřicet let, záběr musí být zaměřen i na starší obyvatele, ale také na děti a rodiny. Může se jednat o velice jednoduché aktivity, jako jsou například prohlídky. Vhodné je také pořádat exkurze pro školy, tábory a podobně. Prostor mlýnů je natolik zajímavý, že představuje kapitál sám o sobě. Iniciativa by také neměla otevírat konfliktní témata, jako například upozorňovat na předešlé chyby magistrátu. Aktivity, které v mlýně probíhají, by měly být nastaveny způsobem odpovídajícím záměru a současné konstelaci, neměly by být zbytečně bulvární nebo kontroverzní. Vhodné je zesílit aktivitu v době před rozhodováním zastupitel-

Automatické kulturní mlýny / foto Josef Ženatý

stva. Ideální je spolupracovat s různými subjekty, zapojit další pardubické kulturní a jiné instituce, a nabídnout jim prostor v rámci aktivace místa. Rozsah a charakter objektu to nejen umožňuje, ale přímo vyžaduje.

Vzhledem k velice nestandardní (v pozitivním slova smyslu) situaci, která okolo mlýnů nastala (tedy přízní současného majitele, zájmu veřejnosti, aktivní občanské iniciativě, zájmu odborníků a části zastupitelů a úředníků odboru hlavního architekta), ale především vzhledem k nepopíratelné kvalitě areálu, by se město mělo co nejintenzivněji podílet na budoucím vývoji. V ideálním případě by mělo objekt koupit a s užitím minimálních prostředků nutných k provozu jej postupně ožивovat. Mezitím by mělo utvářet plán, jakým směrem by se měly mlýny ubírat, a postupnými investicemi tohoto cíle dosáhnout. Budoucnost objektu je v postupných krocích a má při správně zvoleném řešení i zajímavý potenciál (i ekonomický)!

026 Průmyslové dědictví v kontextu diskuse kulturní politiky města

Olga Škochová Bláhová

Téma průmyslového dědictví se pravidelně stává leitmotivem diskuse s kulturními aktéry při plánování kulturní politiky měst. Kulturní aktéři obvykle upozorňují jednoduše na to, že ve městě taková území nebo objekty jsou a nepracuje se s nimi. Dále mluví o tom, jak by měli zájem v objektech zrealizovat nějakou kulturní či uměleckou akci i za stavu, ve kterém se nacházejí, a že to již zkoušeli a nešlo to z bezpečnostních důvodů nebo pro nezájem. Popřípadě směřuje diskuse ke sdílení zkušeností v tom směru, že se už v objektu něco podniklo, ale otázkou je, co s tím dál – pustit se do rekonstrukce je totiž drahé a složité.

Obdobná diskuse proběhla i v rámci pracovních setkání s kulturními aktéry v kontextu kulturní politiky města Pardubice a přehoupla se o kousek dál. Díky souběhu okolností práce na

Improshow / foto Josef Ženatý

kulturní politice mohla a může aktivně podpořit hlubší prověření tématu průmyslového dědictví pro město. (Nutno podotknout, že město Pardubice se rozhodlo do procesu mapování pardubické kultury zapojit co nejširší škálu aktérů a realizovat průzkumy prostředí kultury, umění a publika, které nemají v ČR obdoby.)

Díky kontextu tvorby kulturní politiky se podařilo vytvořit jakýsi „stoptime“ – přesvědčit politickou reprezentaci, že v případě uvažování o koupi Gočárových Automatických mlýnů není dobré vést diskusi v poloze „koupit × nekoupit“ od stávajícího majitele a za kolik, ale posunout ji do polohy proč koupit a k čemu a jaký je význam právě této stavby pro Pardubice. A pokud se skrze vedenou diskusi s odborníky i veřejností ukazuje, že Gočárovy automatické mlýny jsou klíčovou ikonou Pardubic, tak objekt koupit proto, aby ho nekoupil někdo jiný a tato ikona nebyla zdevastována podobně jako jiné stavby původně pro město ikonické, jako např. Gočárův Hotel Grand. Koupit proto, aby bylo více času promyslet, co s nimi chceme udělat jako město, jak je chceme využít pro rozvoj a identitu Pardubic, a pak teprve znovu areál prodat nebo společně investovat s privátním investorem. Potenciál Gočárových mlýnů je prověřován díky uměleckému a architektonickému uskupení Offcity, úsilí týmu Divadla 29 a mnoha pardubických i přespolních dobrovolníků ve spolupráci s experty. Velkou zásluhu na vytvoření prostoru pro diskusi má též tým Kvas o. s., moderující tvorbu kulturní politiky ve spolupráci s experty, zejména Alexandrou Brabcovou.

Pracovní skupiny, vytvořené k diskusi témat spojených s kulturní politikou města, identifikovaly průmyslové dědictví Pardubic jako jednoznačný potenciál dosud neuchopený

a skrytý, jako jakousi nereflekтовanou a skrytou identitu města, kterou překrývají tradičnější nebo lépe řečeno déle tradovaná témata jako „koně, perník a zámek“. Proč není potenciál dosud identifikován a proč se s ním nepracuje?

Kromě obecných problémů, které jsou sdíleny napříč republikou (nezáměr, neporozumění potenciálu, přílišná obtížnost řešení a upřednostňování rychlého zisku před koncepčním uvažováním stran samosprávy), je v případě Pardubic třeba připomenout, že se jedná o dědictví chemického nebo potravinářského průmyslu, vybudovaného převážně ve 20. století. Jedná se tedy o relativně mladou tradici s nedostatečným odstupem, kdy je reflexe a identifikace kvalit obtížnější (komunitou a městem samotným, nemluvíme zde o odborné veřejnosti). Diskuse v pracovních skupinách i s politickou reprezentací se točila kolem faktu, že v Pardubicích lze zároveň nalézt rozsáhlé již nefunkční areály, ale i území, kde provoz běží dál a prostředí se postupně mění a zanikají původní stopy a objekty přímo pod rukama.

Diskutovalo se o tom, že je třeba reflexe, která vytvoří onen stoptime a vytvoří odstup, který umožní obyvatelům neztratit identitu (logicky propojenou s průmyslem) a návštěvníkům ukázat ojedinělou tvář města, kterou se na rozdíl od historického objektu zámku nechlubí žádné město široko daleko. Ukázalo se, že je třeba udělat jakousi mezioborovou výhybku, která umožní v dialogu mezi technickými týmy ze světa průmyslu a kreativními týmy z oblasti kultury a umění, vytěžít tento potenciál. Nabízí se například uvažovat o science centru nebo muzeu s chemickou tematikou, které by nemělo ve střední Evropě konkurenci. Tato myšlenka není v Pardubicích nová – prosazuje ji Uskupení Tesla, pohybující se na hranici vědy a umění, spojené s univerzitou. Tvorba kulturní strategie města ji může akcelarovat a dodat potřebné důležitosti a posunout ji blíže pozornosti celkového strategického plánu města. (V tomto směru je výhodou shoda okolností, totiž že diskuse a tvorba strategie pro kulturu a celkového strategického plánu města probíhají současně.)

Většina měst v ČR je v oblasti revitalizace brownfields s využitím takzvaného kulturového tažení „culture led development“ na začátku a další kroky, které směřují ke kvalitativní proměně v tomto duchu, se podařilo podniknout málokde. Proč? Příčiny a jejich souvislosti jsou různé. Pro účely tohoto příspěvku jich uvedeme několik, které jsou z úhlu pohledu tvorby kulturní politiky, důležité. Souvislosti jsou též relevantní

Automatické kulturní mlýny / foto Josef Ženaty

v kontextu uvedené situace Pardubic, neboť v porovnání lze rozpoznat, proč mají Pardubice šanci svůj potenciál využít díky nastavení situace, která vykazuje trhliny v zajetých mechanismech, které často téma průmyslového dědictví a jeho rozvoje pomocí kultury spíše vytěsňují z pozornosti plánovačů. Některé souvislosti jsou banální a prostě odkazují na nedostatečnou funkčnost veřejné správy či samosprávy v ČR.

Jednou z obecnějších příčin je fakt, že kultura v ČR v očích politické reprezentace většinou není rozpoznanou a naplňovanou prioritou pro konkurenční výhody a kvalitu života ve městech. Často je podporována spíše zvykově, ve městech chybí inovativní nástroje podpory (včetně revitalizace a využití brownfields). Strategické plány měst s kulturou obvykle nepracují vůbec nebo ne významně (pod bodem obyvatelstvo a občanská vybavenost, případně turistický ruch, jehož uchopení v případě kulturního dědictví v ČR končí 19. stoletím, s památkami 20. století ani s průmyslovým kulturním dědictvím se spíše nepracuje).

V České republice v územích postižených strukturální změnou převažuje takzvaný vlastnictvím tažený rozvoj (property led development) nad kulturovou nebo sportem taženým rozvojem (culture led development nebo sport led development). Zjednodušeně řečeno samospráva dává přednost rychlejšímu zisku, před dlouhodobějším promyšlením a zisku v delších horizontech.

Další z klíčových příčin lze hledat právě na úrovni strategického plánování ve městech. V tom, jak se k němu města vztahují, co pro ně reálně strategické dokumenty znamenají, jakým procesem a za jakým účelem byly vytvořeny, jaké obsahují priority a to v souvislosti s čerpáním financí ze strukturálních fondů.

Strategické plánování bylo České republice „vnuceno“ zvenčí Evropskou unií. Bez strategických plánů česká města nemohla začít čerpat finance ze strukturálních fondů. Strategie nebyly utvářeny jako sdílená vize komunity o tom, kam se má město ubírat a jak na naplnění společné vize mohou transparentně spolupracovat ti, kdo mají zájem. (V současné době se situace mění s větším sebeuvědoměním občanské společnosti.)

Platný strategický plán (schválený zastupitelstvem města) je sice podmínkou čerpání strukturálních fondů, nicméně není daný zákonem (na rozdíl od plánu územního). Co se týče etosu věci, tak město, které nedodrží své strategický plán, neřídí se jím, pouze porušuje „vlastní zákon“, politickou dohodu, kam se má město v dlouhodobém horizontu ubírat (v případě, že do realizace strategického plánu byli zapojeni občané, tak porušuje nejen dohodu politickou, ale i dohodu s komunitou). Strategický plán je zároveň dle smyslu věci nadřazen plánu územnímu (ačkoli je jeho pozice z výše zmíněných důvodů významně slabší). Říká totiž, co by se mělo ze strategického pohledu udát (včetně rozvoje území), aby město dosáhlo kvalitativní změny a bylo konkurence schopné, udržitelné, sociálně soudržné, zelené, kulturní – pro každé město je klíčové něco jiného. V souvislosti s revitalizací brownfields je pak reálným problémem, pokud neexistuje kvalitní interakce mezi strategickým a územním plánem.

Projekty územních revitalizací jsou často hrazeny ze strukturálních fondů. Strukturální fondy EU jsou určeny k tomu, aby území méně vyspělé části Evropské unie mohla prožít kvalitativní změnou (po všech stránkách a mohla se zařadit mezi vyspělejší regiony). Ovšem nešvarem mnoha projektů realizovaných v ČR je, že hledí pouze na počáteční investici. Města nepočítají s udržitelností a provozem, opravují budovy a nepromýšlí udržitelnou náplň. Revitalizace nejsou promyšleny mezioborově (a meziodborově) v rámci správy města a ve spolupráci s experty a komunitou. Nejsou dost zkoumány kombi-

nace potenciálů pro komunitu, turistický ruch, byznys, kulturu. Revitalizací velmi často chybí začlenění tzv. „smart konceptu“, který uvažuje o synergickém efektu právě chytrých kombinací, umožňující skutečnou kvalitativní změnu.

Stejně jako běžná samospráva neuvažuje mezioborově (a nespolupracuje mezioborově), není často schopná postavit kvalitní revitalizaci brownfields, protože taková vyžaduje mezioborovou spolupráci a zapojení velkého množství aktérů. Stejně jako české radnice obtížně drží kontinuitu po výměně politické reprezentace, stejně tak je obtížné udržet projekty revitalizací brownfields, které vyžadují dlouhodobé kontinuální plánování, synergii množství subjektů a jejich realizace trvá dlouho a nenese rychle potřebný politický úspěch.

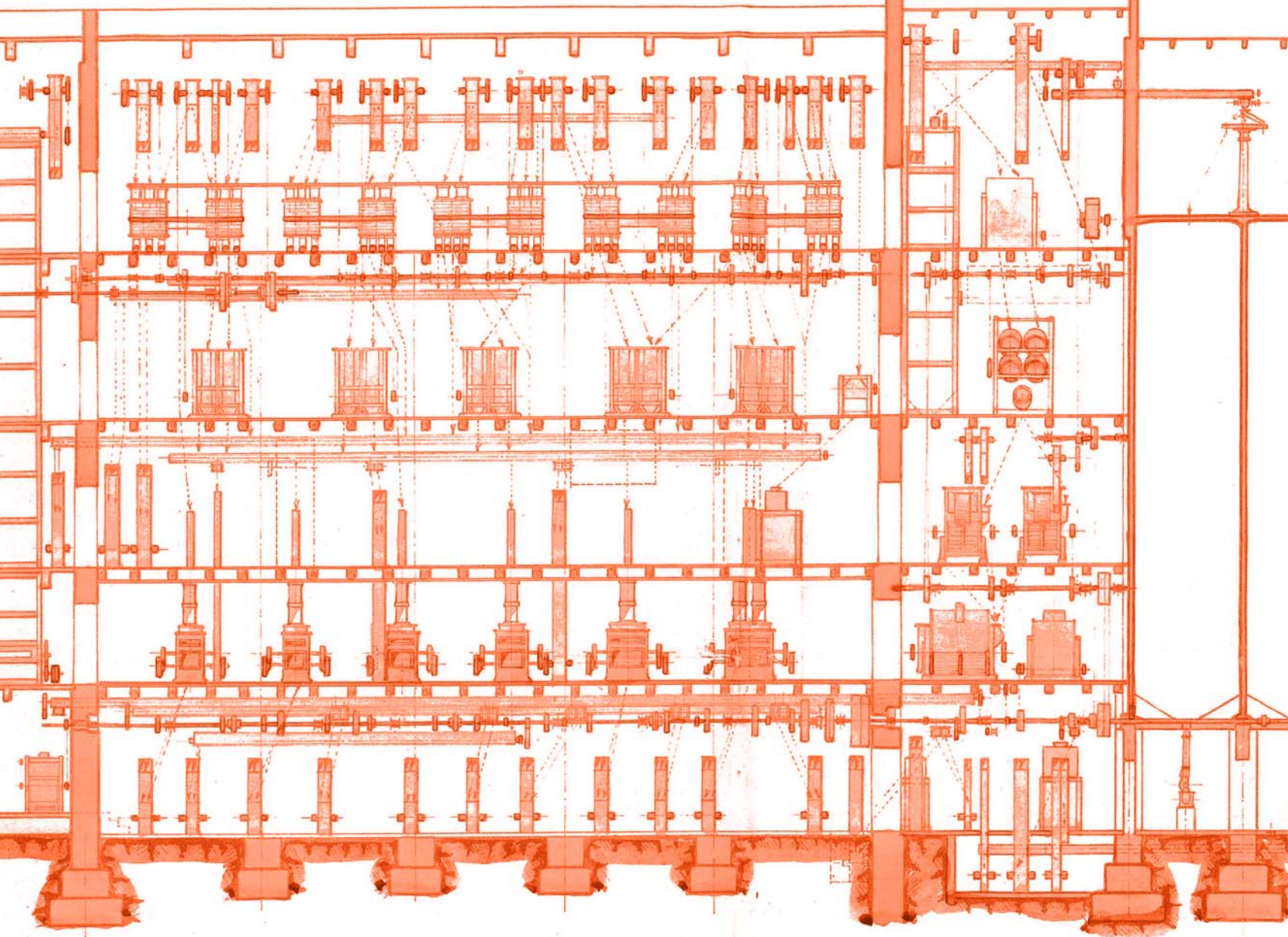
Proč se tematika brownfields zrcadlí právě v debatách o kulturní politice? Z několika důvodů. Debata o kulturní politice nutně implikuje debatu o identitě města. Zároveň se v tomto kontextu v případě, že je zapojeno široké množství aktérů, obvykle sejde skupina tvůrčích lidí, kteří dokáží vidět potenciál i ve věcech ne tak běžných a reflektují město jako celek s jeho pravou identitou a image. Brownfields obecně také ztělesňují narušenou funkčnost, narušený systém a stav změny, který konvenuje kreativnímu myšlení a podněcuje jej k projekcím. Dále lze spekulovat o tom, že právě dosud nevyužitý potenciál brownfields představuje nenaplněnou transformaci české kultury ke skutečné otevřenosti – přijetí alternativ na úroveň mainstreamu – oficiálního proudu. Proměny bývalých továren v tzv. „Kulturfabrik“ představují ztělesnění alternativ, které zde nebylo (a stále není v podobě, o které sníme). Možná je pozdě a možná budeme muset symbolicky přeskočit tuto etapu, smířit se s tím, že časy obrovských investic a proměn továrních komplexů na obrovská kulturní zařízení jsou pryč a na pořadu dne jsou menší intervence, které zachovají ráz a umožní pomalou rozmanitou transformaci.

Fenomén kulturní politiky v ČR neprošel reflexí a kulturní politika je stále podprahově vnímána jako nástroj ideologie a moci, jako marxistická nadstavba. (Kulturní politika je vždy nějak ideologická, záleží jen na míře otevřenosti systému.) Je otázkou, za jak dlouho budeme schopni naše nahlížení na kulturu a umění proměnit a integrovat do rozvoje měst včetně revitalizace brownfields, jejichž podobu budeme muset originálně vymyslet a ušít na míru.

Automatické kulturní mlýny / foto Tomáš Kubelka

Podélný řez budovou.

Je až s podivem z kolika rovin můžeme průmyslovou stavbu automatických mlýnů v Pardubicích vnímat a hodnotit. Tato povaha architektonického díla poznamenaného navíc stoletým provozem ve spojení se jménem snad nejvýznamnějšího českého architekta Josefa Gočára zařazuje tuto stavbu mezi podstatné památky industriální architektury.

Automatické mlýny nejsou výsledkem nějakého přímočarého řazení událostí. Od počátku jsou zasazeny do širokého modernizačního procesu, který se v Pardubicích dostal právě na konci prvního desetiletí 20. století do významné přechodové fáze. Stará sídelní struktura historického jádra s navazujícími lineárními předměstími se rozrůstala v nově regulovaných čtvrtích, především na straně Zeleného Předměstí. Urbanizační tlak umocněný stavbou hlavní železniční tepny vyžadoval daleko koncepčnější přístup k územnímu plánování, k plánování a realizaci důležitých veřejných budov, komunikační infrastruktury města atd. Paralelně, ale v souladu se zájmem města, probíhala Zemským výborem a Prezidiem zemské komise pro úpravu řek v Čechách řízená regulace řek. Severní úsek regulace Chrudimky probíhal právě v letech 1906–1914. Bylo s ní spojeno i rušení starých mlýnských provozů – v této době zanikly v okolí čtyři mlýny i starší vodní díla (mosty, jezy). Město stavělo novou hydroelektrárnu, řeky byly nově přemostovány železnými mosty. Město viditelně měnilo strukturu a nabízel nové příležitosti pro urbanismus, architekturu a podnikání. Právě taková příležitost vznikla po zničení konkurence a po regulaci území kolem Chrudimky pro podnikatelský záměr Egonu a Karla Winternitzových, vlastníků Nemošického statku a mlýnu Štětín u Mětic a nově také rušeného mlýna Valcha na dolním toku městského kanálu. Právě díky tomuto mlýnu

dostali na jaře roku 1910 majitelé za náhradu nový pozemek na lukrativním místě u vstupu do města od východní strany.

Téměř vzápětí po odsouhlasení záměru poskytnutí stavebního pozemku tzv. Plodru Egonu a Karlovi Winternitzovým městským zastupitelstvem na počátku května 1910, byly vypracovány plány staveb mlýna a hospodářské budovy, datované společně k 23. květnu. Umístění budovy mlýna na pozemku určil plán vypracovaný Městskou technickou kancelář, plán mlýna vypracovala firma Josefa Prokopa synové a plán na výstavbu hospodářské budovy pardubický zednický mistr Josef Janeček. Komplet plánů byl předložen Purkmistrovskému úřadu a schválen 11. června.

Ihned po schválení vypracovala hlavní dodavatelská firma Josefa Prokopa synové čistopisy plánů datované k 13. červenci 1910. Tyto podklady, obsahující půdorysy a řezy nikoliv však pohledy, byly v kopii předány architektu Josefu Gočárovi, který začal pracovat na architektonické podobě vnějšího vzhledu jinak čistě technicky navržené stavby. První finální výkresy jsou datovány do srpna 1910. Oproti podkladům Gočárovy plány obsahují pouze pohledy na všechny fasády. Z plánů je patrné, že architekt změnil charakterem blokovou stavbu, členěnou pouze výškově vysazením patra nad čistírnou a silem, a půdorysně vyčlenil trakt obilného sila do osamostatňujícího se bloku akcentovaného navíc odlišným členěním průčelí geometrickými kompozicemi ploch vměstnaných mezi vysoký řád pilastrů. Pohledově nejsilnější jižní průčelí sila zakončil rozeklanou monumentální atikou. Ostatní fasády objektu navržené v režném cihelném zdivu a vyrůstající stejně jako silo z omítaného postamentu přízemí členil rytmem svislých pásů lizén a světlejšího soklu. Pravidelně rozmístěné okenní otvory byly rámované

Pohled na mlýny z třicátých let 20. století, kdy ještě stály samostatně nezakryty dodatečnými přístavbami a samostatnými objekty. V okolní přízemní zástavbě musely vyznívat ještě více monumentálním dojmem než dnes, Východočeské muzeum v Pardubicích, sbírka fotografií, F1/350

vazákovou skladbou šambrán a nadpražím provedeným jako přímý záklenek z cihel na výšku stejně jako pásy ukončující nahoře vpadliny mezi lizénami. Zadní severní průčelí dostalo prosté rámování lizénovým rámem a plochu členěnou pouze osově umístěným slepým kruhovým motivem. Turbinový domek u jižního průčelí nechal záměrně v režném stavu a pouze západ-

ní pohledovou fasádu pročlenil jedním rozměrnějším kruhovým oknem s šambránou.

V říjnu téhož roku vypracoval Josef Gočár podrobnější plán průčelí síla, kde je již patrná materiálová skladba zdíva s využitím bílých a červených cihel a také korigovaná podoba geometrického členění ploch, jejichž výsledná realizovaná podoba

ba však doznala ještě dalších změn. Zásadnější změnou oproti původnímu návrhu bylo také skarpovité našikmení soklové části budovy a provedení průběžné pásové rustiky, která obepnula i nově omítaný turbínový domek.

Hlavní stavební práce tak musely probíhat na podzim roku 1910 a na jaře 1911, ke kolaudaci mlýna došlo 24. srpna 1911 společně s hospodářským stavením.

Vnitřní členění stavby i konstrukční řešení vycházelo zcela z původního technického návrhu. Budova byla členěna do čtyř traktů odpovídajících technologickým účelům. Severní úzký trakt sila obsahoval 2 × 5 hlubinných zásobníků provedených jako monolitická železobetonová konstrukce vyztužená pravidelně rozmístěnými pilíři, tektonicky na průčelí přiznanými jako členící pilastry. Plochy mezi nimi byly pak vyzděny cihelným výplňovým zdívem. Jehlancové trychtýře zasahují do stropu přízemí, zastropení zásobníků tvoří podlahu podstřeší. K plnění docházelo přes čistící aparát s tlakovým filtrem v 1. patře, kam se z výsypových košů u rampy dopravovalo zrna šnekovým dopravníkem. Následně bylo vyčištěné zrna rozváděno v podstřeší do libovolných zásobníků.

Vedlejší trakt dosahující stejně jako silo do výše čtvrtého podlaží, byl příčně dělen na poloviny. Západní polovina obsahovala provoz čistírny, východní byla ještě podélně

Fotografie z brzkého jara roku 1911 zabírající koryto čerstvě regulovaného úseku Chrudimky s rozestavěným jezem před městskou hydroelektrárnou, která ještě nestojí a nezakrývá tak novostavbu mlýnů. Východočeské muzeum v Pardubicích, sbírka fotografií, F1/231

rozdělena a sloužila pro svislou komunikaci – bylo zde dvouramenné schodiště s podestami a ve vedlejší místnosti zázemí pro obsluhu. Patra měla dřevěné podlahy na stropních trámech. Technologie čistírny obsahovala kromě vzduchového filtru loupací stroj, kartáčový stroj, ze kterého se následně zrna dopravilo do zásobníků. Všechny čistící stroje byly vybaveny odsáváním prachu.

Vlastní rozlehlá mlýnice obsahovala ve čtyřech podlažích technologie pro zpracování pšenice a žita – ze zrnových zásobníků bylo zrna transportováno do čtyřválcové šrotovací stolice a dále výtahem na čtyřdílné rovinné vysévače. Krupice se třídila a čistila a vytříděné produkty se vedly na vymílací stolice a opět na rovinné vysévače. K domílání byly využívány dva francouzské kameny.

Na počátku roku 1916 byla realizována přístavba skladiště obilí rozšiřující mlýn na severní straně. V protokolu komise k záměru výstavby ze 7. července 1915 konstatovala, že *přístavba provedena bude při západní straně stávající budovy mlýna a tvořiti bude nároží nově projektované ulice*. Stavbu provedla pardubická firma Josef Vávra, která vypracovala také stavební plány předložené ke schválení. Před tím však architekt Josef Gočár zpracoval vlastní návrhy, kde přístavbu architektonicky akcentoval předsazením západního průčelí přibližně o sílu zdíva. Navrhl také členění všech průčelí – vzhledem k tomu, že přístavba se měla stát nárožím budoucí městské komunikace, pojednal severní průčelí s větším důrazem na pohledovou kvalitu opakováním motivů geometricky dělených ploch jako na průčelí sila. Kolaudace přístavby proběhla 8. května 1916.

Zásadní událostí pro stavební vývoj mlýna byl požár, který vypukl 20. června 1919 kolem deváté hodiny večerní v traktu čistírny a rychle se šířil do středního traktu mlýnice a skladu, kde zničil veškeré konstrukce a vybavení. Vyšetřování ukázalo nedostatečné zajištění funkce hydrantu a ukázalo na nutnost zajistit požární bezpečnost komplexním hasicím systémem.

Bleskově provedené plány obnovy mlýna provedla firma Josefa Prokopa synové hned v prvních dnech po požáru, datované jsou k 26. červnu 1919. Již v této fázi bylo počítáno se změnou stavby výstavbou 4. patra v rozsahu mlýnice a skladů. Josef Gočár vypracoval následně plány průčelí (datované do 14. července 1919), podle nichž mělo budoucí podlaží převzít dělení nižších pater do vpadlých polí v šesti osách, zbylé dvě osy

na severní straně pak kopírovaly ploché řešení traktu čistírny. Stavební plány upravil příští dodavatel stavby pražský stavitel Jindřich Pollert a zohlednil v nich nutnost přezdění téměř celé výšky zdíva posledního patra z důvodu silného narušení vlivem požáru. Další zásadní změnou bylo posunutí mezitraktové stěny mezi mlýnicí a skladem o více než čtyři metry severním směrem. Důvodem bylo doplnění pěti nových mlýnských stolic a stranové rozdělení technologií mletí žita a pšenice. Plán obsahuje změnu v konstrukci podlah nově upraveného skladiště – původní dřevěné podlahy podpírané průvlaky s litinovými sloupy jsou nahrazeny podlahami a pilíři ze železobetonu se zvýšenou únosností. Nově navržený hasicí systém počítal s instalací nového turbočerpadla, které mělo do hasicího systému čerpat vodu z Chrudimky. Žádost o stavební povolení na obnovu mlýna byla podána hned 24. července, ale řízení k vydání povolení ke stavbě bylo vedeno až do 7. listopadu 1919.

Nevíme, zda toto zdržení souviselo s další úvahou o posílení požární bezpečnosti formou samočinného sprinklerového systému, založeného na rozvodu hasicí vody z vyvýšeného rezervoáru samospádem. Během listopadu 1919 však již Josef Gočár rozpracovával umístění a podobu „vodní věže“, kterou umístil nad západní částí traktu čistírny a její ukončení završil geometricky obráceným motivem atiky sila – odsazeným trojúhelným štítem. Nejvyšší patro věžové nástavby obsahovalo železobetonovou konstrukci vodní nádrže se středním revizním průlezem na střechu. Samostatně vedené řízení na stavbu věže vyústilo v povolení stavby 24. března roku 1920. Přesto došlo ke změně projektu nově přepracovaným plánem, kterým Josef Gočár zavrhnul lapidární provedení štítů věže ve prospěch pilastry pročleněné atiky zakončené stínkami s nůžkovitě ukončenými štítky a obloučkovým motivem v jejich patě, evokující goticko-renesanční řešení. Čistopis plánu nové podoby věže je datován k 19. květnu 1920. Stavba byla dokončena v říjnu následujícího roku, kdy bylo požádáno o kolaudaci. Ta proběhla včetně schválení přístavby 4. patra 5. listopadu 1921.

Patrně v druhé polovině roku 1921 došlo k rozhodnutí rozšířit skladovací kapacity mlýna o nové obilné silo, umístěné paralelně s mírným odstupem u jeho východního průčelí a spojené v nejvyšším podlaží v úrovni traktu čistírny. Triumvirát Josefa Prokopa synové, Josef Gočár a Jindřich Pollert, stejně jako u předešlé stavební rekonstrukce vypracoval návrhy finalizované v lednu 1922, zatím však s hmotnou cihlovou široce rozeklanou atikou, kopírující řešení na původní budově z roku

1911. I když byla žádost o projednání záměru a o povolení zaslána již na konci ledna, došlo teprve v průběhu července roku 1922 k finalizaci návrhů Josefa Gočára pro podobu atiky, která byla více plasticky pročleněna a zakončena v kontextu s atikou vodárenské věže rozeklanými stínkami. K dokončení stavby došlo zřejmě až na přelomu dubna a května roku 1924 (žádost o kolaudaci nově postaveného sila z 7. května 1924), ale z pozdější korespondence vyplývá problém či nesoulad s dokumenty správního řízení. Zdá se, že ke stavebnímu povolení došlo dodatečně výměrem z února 1925, ke kolaudaci a povolení teprve v květnu 1926. Stavbu provedla firma Jindřicha Pollerta.

Silo bylo navrženo jako bloková proporčně převýšená stavba s předstupující hmotou přízemní kanceláře před jižním průčelím. Stejně jako u staršího sila tvořila větší část půdorysu monolitická železobetonová konstrukce hlubinných sil v rástru 3 × 4 komory s železobetonovými pilíři spráženými po obvodu břevny tvořícími tak rytmický rastr průčelí. Plochy mezi konstrukcí byly vyplněny dvoubarevnými cihelnými vyzdívkami s geometrickým členěním tematicky vázaným na starší stavbu, ale bez jejího opakování. Zadní severní část budovy vyplnil trakt čistírny sloužící zároveň jako svislá komunikace po dřevěných schodištích. Teprve vrchní čtvrté patro ukryté ve vysoké atice a osvětlené okny z východu bylo téměř celé otevřené a sloužilo k obsluze plnění zásobníků. Z této úrovně bylo silo také spojeno úzkou chodbou s prostorem traktu čistírny mlýna, vynášenou zmíněným prampouchem zakončeným také atikou. Výška sila překonává výšku samotného mlýna bez vodní věže a tvoří tak vyváženou hmotovou protiváhu. Členění skarpovitě zešíkmené trnože a úroveň říms však plně navazuje na celek.

Po převzetí mlýnů pražskou akciovou společností Centrofarina v roce 1937 bylo přikročeno k postupné modernizaci technologií a k realizaci navázaných stavebních zásahů. V roce 1938 byla kolaudována rekonstrukce technologie žitného mlýna. V roce 1940 byla naplánována rekonstrukce technologie čistírny, která měla být výrazně rozšířena rozdělením pšeničné a žitné části. Stavitel Ladislav Matura vypracoval plány úpravy traktu čistírny, ve kterých zcela rušil vnitřní schodiště ve východní části traktu a svislou komunikaci přenášel do schodišťového přístavku přistavěného k východnímu průčelí do místa napojení traktů čistírny a mlýna. Prostor po schodišti byl zastropen a přčky oddělující obě části traktu ubourány, takže vznikla velká obdélná místnost, kam se nové technologické vybavení pohodlně vešlo.

Po znárodnění v roce 1949, jehož název a rozsah působnosti se dosti vyvíjel, se stavební vývoj areálu odvíjel od plánovaného rozšíření kapacit především na straně skladovacího hospodářství a zásobování energií. V roce 1951 prošel zásadní rekonstrukcí turbínový domek, který již byl před tím rozšířen o nevelkou místnost trafostanice. Nová trafostanice si vyžádala odbourání staršího přístavku včetně východní obvodové stěny turbínového domku, přezdění jižní stěny a zcela nové přepříčkování interiéru.

I když byl v roce 1950 vypracován zastavovací plán území a plánovalo se rozšíření skladu mouky, postup změn a výstavby neprobíhal nijak rychle. Teprve v roce 1956 došlo k drobnějšímu zásahu, kdy byl prohlouben suterén pod severním skladovým traktem, takže došlo k obnažení mohutných patek železobetonové konstrukce pilířů. Důvodem této poměrně náročné úpravy, vyžadující vytěžení cca 240 m³ zeminy, vybetonování podlahy a položení hydroizolace, bylo vytvoření prostoru pro sklad pytlů či jejich opravu.

V roce 1957 se poprvé setkáváme v dokumentech o vědomí výjimečnosti stavby i její ochraně, když je charakterizovaná jako „Gočárova stavba, která je chráněná Památkovým úřadem“. Jako taková vyžadovala nadstandardní péči. Na jednání o nutné opravě cihelné fasády je přizván syn autora návrhu podoby mlýnů architekt Jiří Gočár, který se vyslovuje k záměru opravy cihelného líce. Návrh zástupce investora počítal s tím, že se cihelný líc nahradí na degradovaných místech keramickým obkladem cihlové barvy. Komise za účasti Jiřího Gočára však tento názor zamítla a podpořila řešení jiné: *„Komise došla k názoru, že nejvhodnější úprava by byla taková, aby vrchní část sila a vrchní část jižní fasády včetně části fasády západní byly opatřeny omítkou dobré jakosti v barvě odpovídající omítnutým částem stávajících budov. Lze předpokládat, že takovéto opatření nejméně naruší dosavadní vzhled objektů, protože nepřibude nový materiál. S. Ing. Gočár přislíbil, že provede návrh úprav průčelí v tom smyslu, jak jest uvedeno výše.“* Zároveň byla diskutována nástavba patra administrativní budovy, která byla posuzována vzhledem k významnější stavbě: *„Bylo konstatováno, že takováto nástavba, vzhledem k hlavním hmotám mlýna jest možná za předpokladu vhodného přizpůsobení výtvarnému pojetí těchto budov. S. arch. ing. Gočár provede skizzu, dle níž bude možno vhodnost řešení posouditi.“*

Od počátku padesátých let se také řešila přístavba skladu mouky. Její hmotová skladba a členění průčelí byla řešena již v rámci návrhu architekta Karla Řepy (Stavoprojekt) z roku 1950. K realizaci stavby však došlo až po roce 1958, kdy vznikly nově upravené plány (arch. Cupal, arch. Doležal, interní projekce). Před dokončením stavby bylo v roce 1961 požádáno o změnu v traktu tzv. tobogánového skladu, k úplnému dokončení došlo jistě před rokem 1966, kdy byl postaven plot na severní straně pozemku areálu. Přístavba obsahující železobetonové hlubinné moučné silo a sklad byla přistavěna k severnímu líci starého skladovacího traktu, východní tobogánový trakt se schodištěm pak přikryl část jeho východního průčelí. Obvodová manipulační chodba kolem bloku sila dodnes zpřístupňuje části původní fasády s geometricky dělenými plochami části budovy, určené původně jako nároží budoucí ulice za mlýny. Přístavba si vyžádala prolomení severní stěny staré budovy u severozápadního nároží a také východní stěny mlýnice a skladu.

V roce 1960 došlo k zásadní přestavbě trafostanice – původního turbínového domku. Z původní stavby byla zachována pouze část postavená při předchozí rekonstrukci v roce 1951, ostatní zdívo bylo demolováno tak, že dnešní podoba trafostanice v sobě prakticky už nemůže uchovávat nic z nadzemních konstrukcí stavby z roku 1911.

Stavební zásahy v druhé polovině 20. století se omezovaly především na drobnou stavební údržbu, pouze v roce 1966 byl do jižní části schodišťového přístavku z roku 1941 vložen osobní výtah a po privatizaci byl rekonstruován trakt čistírny (1991). Většina stavebních aktivit se soustředila na rozvoj ostatních částí areálu.

1. Administrativní budova, soc. záz.
2. Trafostanice
3. Mlýn
4. Obilné silo
5. Moučné silo, sklad
6. Sklad balené mouky
7. Garáže, laboratoře
8. Garáže, dílny
9. Kůlna, přístřešek
10. Dílny, laboratoře

11. Rýhovna, dílny
12. Sklad
13. Sklad
14. Archiv
15. Závodní jídelna, kuchyně
16. Správní budova
17. Vážní domek
18. Mostní váha 1.
19. Mostní váha 2.

- 1850 - 1900
- 1910 - 1911
- 1915 - 1919
- 1922 - 1927
- 1936 - 1939
- 1940 - 1945
- 1952 - 1958
- 1960 - 1969
- 1970 - 1979
- 1980 - 1990

- rozsah stavby před demolici
- rozsah areálu - 1910
- rozsah areálu - 1915
- rozsah areálu - kol. 1926
- rozsah areálu - kol. 1945
- rozsah areálu - kol. 1958
- rozsah areálu - kol. 1970
- rozsah areálu - kol. 1980

K historickým reminiscencím ve východočeském díle architekta Josefa Gočára

Pozitivní vztah vůdčích protagonistů české kubistické architektury z let 1911–1914, Pavla Janáka, Josefa Gočára, Vlastislava Hofmana a Josefa Chochola, k historické stavební tradici a hledání starších vzorů, jež ovlivnily jejich díla v éře jehlancového kubismu, patří k obecně známým faktům.¹ Tvůrčí polemiku s historickými formami lze považovat za jednu z nejvýraznějších intencí domácí moderny a architektonického kubismu i přesto, že samotní protagonisté architektonické scény prvních dekád dvacátého století imitaci minulých slohových epoch jako tvůrčí princip zavrhovali, označující ji jako stoupenci výtvarného elementarismu za něco ryze falešného

Josef Gočár, Winternitzovy mlýny v Pardubicích, dobová pohlednice (před 1919) / Archiv autora

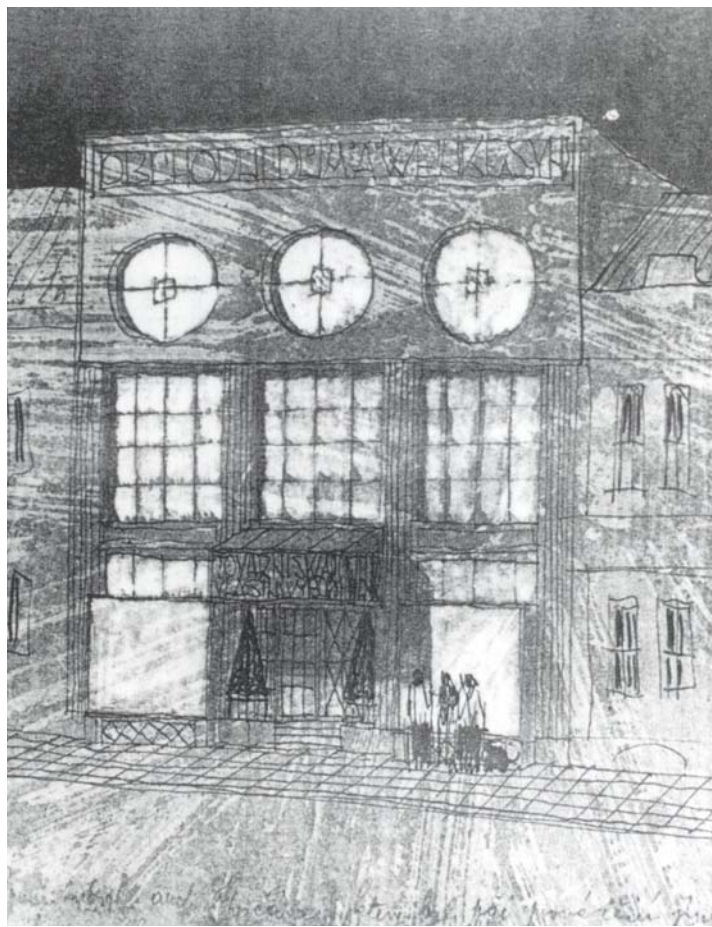

a nemorálního. Tvořivé a přitom polemicky dráždivé nakládání s historickými vzory charakterizuje i rané dílo Kotěrových blízkých žáků a spolupracovníků Otakara Novotného (1880–1959)² a Josefa Gočára (1880–1945), situované z nemalé části do východočeského regionu.

V Gočárových pracích z doby před první světovou válkou bylo opakovaně shledáno osobité rozvíjení klasicistní tradice.³ Vlivu „těžkého klasického empiru“ na Gočárova kubistická díla si prvně povšiml jeho kubistický druh Vlastislav Hofman.⁴ A nadčasové pretence prostupující díla pražského projektanta neunikly ani pozornosti spisovatele Karla Čapka, jenž svůj dojem z umělcových prací, prezentovaných na skupinové výstavě v roce 1912, shrnul do slov: „*Duch vrozené zralosti vyznačuje Josefa Gočára, jenž skoro vždy v klasickém smyslu působí monumentálně, plastičnost jeho staveb záleží spíše v jejich masivní nosnosti než ve volném pohybu oživené hmoty, je to těžká architektura, jejíž monumentální duch, nikoliv forma, se blíží klasickým slohům.*“⁵ Josef Gočár však svou inspiraci nejednou hledal – často v návaznosti na architektonický kontext místa, pro něž byly jeho stavby určeny – také v architektonické tradici historicky vzdálenějších epoch renesance a baroka.⁶ Například projekt vily Emanuela a Pavly Mazánkových, majitelů zahradičství v Soudné u Jičína, vytvořený Gočárem na sklonku léta 1911,⁷ nezapře formální inspiraci venkovskými usedlostmi severoitalského Veneta. Symetricky rozvržený dům s dominantou schodišťové věže, rizality s přízemními krytými verandami a otevřenými balkóny v patře, vykazoval nesporné palladiánské rysy. Mediteránní ráz propůjčovala zevnějšku domu také kombinace světle omítané a plasticky jen spoře zdobené fasády s barevně kontrastním režným zdívem, obkreslujícím siluetu vily a motiv arkatury, použitý na hlavním průčelí.

Svou náklonnost k pohledové cihle a k demokrati-
zujícímu étosu, jenž tomuto materiálu, spjatému především
s industriální architekturou devatenáctého století, přisoudila
na přelomu století moderní britská a holandská stavební kul-
tura,⁸ Gočár prvně výrazně promítl do stavby automatického
mlýna v Pardubicích (prosinec 1910 – srpen 1911), určeného
pro továrníky Karla a Emila Winternitzovy.⁹ Reliéfní kobercový
dekor fasády mlýnů, tvořený kruhy a prokrajovanými čtverci,
stěží zapře projektantovu inspiraci jen o málo staršími realizace-
mi německého architekta Petera Behrense.¹⁰ Střecha mlýnského
sila se svým rozeklaným tvarem hlásí k lokální tradici štítových
prvků připomínajících tzv. vlaštovčí ocasy, které byly typickým
motivem pernštejnské renesance v šestnáctém století.¹¹ Stejně
zručně dokázal Gočár pracovat s místním géniem loci i ve
své první zakázce pro nedalekou Bohdaneč, městečko s nímž
jej od dětství pojily úzké rodinné vazby. Městský vodojem,
postavený v roce 1910, charakterizuje věž se schodišťovým tu-
busem ze světlých cihel, obestaveným prstencem betonových
pilířů propojených soustavou vodorovných ztužidel. K podobě
svrchní nádrže vodojemu projektanta očividně inspirovala ne-
daleká barokní kaple sv. Jiří. V rezervoáru totiž zopakoval nejen
okrouhlý půdorys a vnější členění stěn starodávné hřbitovní
kaple s náznakovým dekorem, ale také její báňovité zastřešení.
Echo klasicistního jazyka zaznívá v Gočárově předválečném
dílech nejsilněji asi ve třech vrcholných realizacích: schodišti
u kostela Nanebevzetí Panny Marie v Hradci Králové
(1909–1910)¹², v obchodním domě Wenke v Jaroměři (1910–
1911)¹³ a lázeňském pavilonu v Bohdanči (1911–1912).¹⁴

Zastavení proluky po snesené pozdně gotické vodá-
renské věži Kropáče moderním schodištěm, které by přes
bývalé parkány spojilo výškovou hladinu historické části Hradce
Králové s mnohem hlouběji položenou okružní Komenského
třídou, bylo Gočárovým debutem v bývalém pevnostním městě,
vedeném osvíceným a kultuřmilovným starostou JUDr.
Františkem Ulrichem.¹⁵ Mladý tvůrce si zvolil za materiál svého
komunikačního koridoru armovaný beton. Z úpatí svahu namířil
nejprve dlouhý rovný schodišťový úsek s odpočívadly, který poté
dvakrát prudce zalomil, až jej dovedl k závěru jezuitského kos-
tela. Vrcholovou partii schodiště přitom od jeho spodní části
odstínil vysokou příčkovou stěnou se svislým rastrem hrano-
lových žebířů a obdélnými průduchy. Osu uličky, vedoucí ke
schodišti z náměstí, Gočár poté „divadelně“ zahradil kulisou
s prokrojeným obloukem, do jehož středu umístil na závěsu

Josef Gočár, Wenkeho obchodní dům v Jaroměři, prvotní návrh z března 1910
/ Repro: Alexandr Skalický sr., *Josef Gočár i Magazzini Wenke a Jaroměř*.
Firenze 2004

Josef Gočár, Wenkeho obchodní dům v Jaroměři, dobové foto, 1911. / Repro: Alexandr Skalický sr., *Josef Gočár i Magazzini Wenke a Jaroměř*. Firenze 2004

ze železných prutů geometrizující svítlnu. Modernistická krása „nahé“ puristické formy schodiště se na stránkách místního tisku záhy po svém dokončení dočkala jízlivé glosy: „*Nevkusná brána tato, když již stojí, zbořiti se nedá, ale měl by se aspoň pohled na ni z Velkého náměstí zakryti.*“¹⁶ Tato drobná, ale výrazově nekompromisní zakázka výstižně naznačila Gočárovy nevšední schopnosti ve slučování nároků moderní funkčnosti s působivým a výsostně architektonickým řešením.

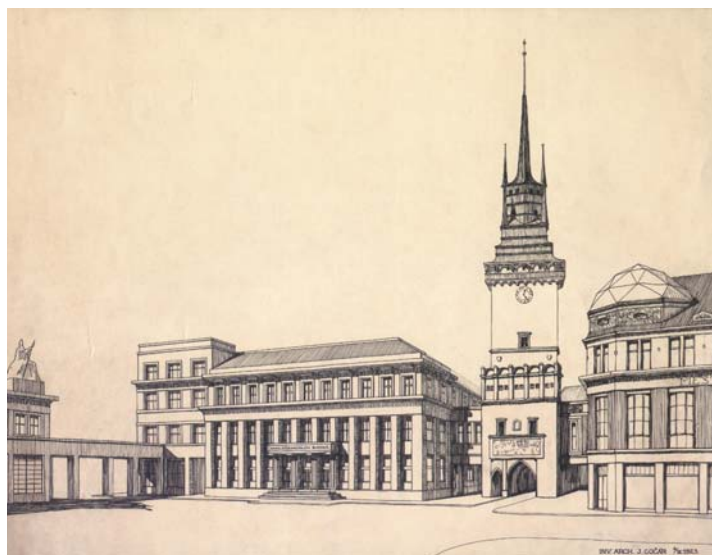
Podobu jaroměřského obchodního domu s mušlovým zbožím, nepochybně jedné z nejelegantnějších realizovaných staveb středoevropské moderny,¹⁷ o níž historik umění Prokop Toman vážně soudil, že je postavena „*ve tvarech ranné italské renaissance*“,¹⁸ výrazně podminily názory stavebníka Josefa Wenkeho. Tento zcestovalý obchodník měl již před angažováním Josefa Gočára, k němuž došlo patrně v polovině února 1910, zcela jasno o programové náplni a provozní funkčnosti budoucího obchodu, stejně jako o použití železobetonu jako hlavního konstrukčního materiálu novostavby a světlem bohatě zaplněným interiérem s otevřenou kruhovou galerií v patře. Na rafinovaném prostorovém konceptu obchodu Wenke tvrdošijně trval i přesto, že od něj byl svým přítelem, českobudějovickým obchodníkem Leopoldem Hájíčkem zrazován nejen pro „*velkou ztrátu plochy střední*“, ale také jeho přílišnou podobnost „*s nově stavěnými věznicemi*“.¹⁹

Wenkeho praktický smysl pro obchodní zájem lze bezpochyby hledat také v odmítnutí návrhu stavitele Máši z března 1910, který – přestože již pracoval s představením prosklených výkladů před rámovou konstrukcí, tedy s řešením, uplatněným již na některých amerických obchodních domech z konce 19. století, jej neuspokojil mírou své modernosti. Stěží odjinud než od pádného jaroměřského obchodníka přišel na začátku dubna 1910 impuls k tomu, aby Gočár svůj původní návrh průčelí v podobě holé stěny, prolamované nad přízemím trojicemi rozměrných oken v patře a v podstřeší, přepracoval do subtilního ocelového skeletu s proskleným, před trámy železobetonové konstrukce předloženým obvodovým pláštěm. Z dochovaných písemností ke stavbě domu i Wenkeových dopisnic přátelům přitom vysvítá, že důvod této změny lze tušit spíše v provozně-praktické oblasti než ve sféře uměleckých idejí. Podélné prostorové kontinuum výlohy, s nímž Josef Gočár přišel v realizovaném řešení, se totiž dalo oproti třem odděleným čtvercovým výkladům z architekta předchozího návrhu mnohem snáze a efektněji zaplnit „*koupacími vanami, cestovními*

kufry, dětskými kočárky, houpacími koni, tedy předměty, které jsou vidět dobře i z dálky," sortimentem, na něž se velkoobchod Wenke chystal lákat zákazníky.²⁰ Nasazením opticky ztěžklého polopatra s hustým rytmem kanelovaných sloupků a rubustní římsou nad křehce působící prosklený výkladec piana nobile jaroměřského obchodního paláce Gočár docílil téměř manýristické skladebné formy. Podíl Josefa Wenkeho na výsledné podobě jeho obchodního domu v Jaroměři přitom nijak neumenšuje Gočárův umělecký podíl na výsledku této v celku i v detailech veskrze podmanivé stavby. Volba protofunkcionalistického prvku závěsné skleněné stěny, která předvádí Gočárovo bravurní ovládnutí budoucí syntaxe „nové architektury“,²¹ poukazuje na architektovu schopnost zvolené progresivní řešení harmonicky zapojit do služby praktické potřeby. Architektonické kvality Wenkeova domu přesně rezonují s charakteristikou Gočárovy osobnosti, jak ji ve svých pamětech vykreslil spisovatel František Langer: „pánsky elegantní, vyrovnaný, ukázněný, se smyslem pro účelnost, umělecký a obchodní praktik“.²²

Podobnou chválu, vyzdvihující strohou formu stavby „bez zbytečných titěrností“,²³ sklídl od lokálních žurnalistů a později v meziválečném období také od funkcionalistické kritiky jen o rok starší Gočárův lázeňský pavilon v Bohdanči. Teoretici avantgardy v rozložitém pavilonu spatřovali stavbu nepokrytě „antikisující, s velmi decentním kubistickým detailem“ (Oldřich Starý),²⁴ oceňovali u ní střídmost modelací povrchu fasád, její „celkem tradičně disponované hmoty“ (Karel Teige)²⁵ či okázale vystavené „poměry empirové“ (Jan E. Koula).²⁶ K průchozí kryté chodbě, vytvářející předsazený trakt parteru delší strany pavilonu a umístěné před kabiny s elektricky šlechtěnými rašelinovými koupelemi, mohla projektanta inspirovat arkádová promenáda secesních lázní v saském Elsteru (Lázně Halštrov), které Gočár společně s delegací vedení města Bohdanče navštívil v listopadu roku 1911. Průčelní masku pavilonu vytvořila konstrukce šikmých trnoží, kosých říms a štíhlých pilířů, doplněných pilovitě zalamovanými okny se vzorem rybího skeletu. Poklidnou klasicizující notu nechal Josef Gočár zaznít i ve svém dalším bohdanečském díle, nenápadné stavbě penzionu Františka Veselého (1915–1916), kde je souměrnému průčelí završenému atikou představený portikus s jemně kanelovanou texturou pilířů a abstraktními obrazci balkonů.

Podobným prvkem – středovým rizalitem, podtrhujícím monumentalizující patos budovy, Gočár oživil i jinak asketické

Josef Gočár, Návrh úpravy náměstí Republiky v Pardubicích, datováno 3. IX. 1923. Uloženo v AA NTM. / Repro: Vladimír Hrubý a kol., *Architektonické a stavební plány Pardubicka*. Katalog výstavy. SOkA Pardubice 1999

průčelí finančního domu Anglobanky, postavené v letech 1923–1924 na hraně historického jádra Pardubic.²⁷ Na měděnými pláty pobitou střechu pozdně-gotické městské hlásky Zelené brány architekt zareagoval tím, že stejný materiál použil pro pultové střechy bankovního ústavu. Citlivý přístup k historickému prostředí novostavby projevil i při napojení banky k tělesu věže pram-pouchovým ramenem.²⁸ Klasicizující kompoziční zásady²⁹ jsou – někdy v roli formujícího principu celku, jindy jako výtvarné umocnění jeho fragmentu – latentně přítomné i v řadě Gočárových realizací ve funkcionalistickém stylu z konce dvacátých a průběhu třicátých let (např. z Grandhotelu a Okresního domu v Pardubicích, 1927–1931)³⁰, tedy z doby, kdy architekt oslavený reprezentativními monografiemi, připravenými k jeho životnímu jubileu historikem umění Zdeňkem Wirthem,³¹ podniká řadu cest do zemí západní Evropy a domácí scénu již plně ovládla generace jeho žáků z pražské AVU.

Umělecký instinkt Josefa Gočára, založený na prolínání klasických, ale moderně transformovaných kánonů a historizujících odkazů s aktuálními technologickými vymoženostmi, zanechal v architektuře východočeských sídel výraznou stopu v řadě noblesních, urbanisticky a umělecky působivě řešených a své praktické naplni vyhovujících staveb, které výrazně zkultivovaly nejen prostředí Hradce Králové, takřka „živé učebnice české architektury dvacátých let“,³² tak konkurenčních Pardubic i několika menších venkovských měst (Bohdaneč, Jaroměř, Červený Kostelec).

Josef Gočár, Grandhotel a Okresní dům v Pardubicích, dobová pohlednice (po roce 1931) / Archiv autora

Poznámky

- 1/ Pro kubistickou inspiraci středověkou architekturou např. Taťána Petrasová, Paralely českého kubismu a gotiky, *Umění XXXVI*, 1988, s. 366–369. Ke Gočárovým sympatiím k empirii a klasicismu viz Pavel Liška, Co je kubistického na českém kubismu?, in: 50. *Bulletin Moravské galerie v Brně*, Moravská Galerie v Brně 1994, s. 119–120; Vojtěch Lahoda, *Český kubismus*, Praha 1996, s. 60; Rostislav Švácha, *Česká kubistická architektura 1911–1923*, Praha 2000, s. 70–71.
- 2/ Vladimír Šlapeta, *Otakar Novotný (1880–1959): architektonické dílo*, Praha 1980. Pro Novotného oblibu románského stavitelství viz Pavel Panoch, Architekt Otakar Novotný a Holice: apoštolát moderny na české periférii, in: *Monumentorum tutela. Ochrana pamiatok 16*, Pamiatkový úrad Slovenskej republiky 2005, s. 311–320.
- 3/ Pro tuto charakteristiku Gočárových předválečných děl viz Vlastislav Hofman, Výstava Skupiny výtvarných umělců, *Přehled XII*, 1913–1914, s. 565–568.
- 4/ Karel Čapek, 2. výstava skupiny výtvarných umělců v Obecním domě, Idem, *O umění a kultuře I*, Praha 1984, s. 224. Původně otištěno v *České revui* v listopadu 1912.
- 5/ Viz práce uváděné v poznámce 1. Srov. Pavel Panoch, Historické inspirace ve východočeském díle Josefa Gočára. Poznámky k mimohradeckým dílům, in: Jiří Stránský – David Stránský (eds.), *SYMP GOČÁR 2010, Hradec Králové. Almanach přednášek z kongresu 9. září 2010*, Hradec Králové 2010, s. 21–26.
- 6/ Ke vztahům české moderní architektury k barokním památkám viz například Marie Benešová, Barokní tradice v české architektuře 19. a 20. století. *Architektura ČSR III*, 1989, č. 6, s. 45–49.
- 7/ Návrh byl reprodukován a komentován v Zdeněk Lukeš a kol., *Josef Gočár*. Praha 2011, s. 32.
- 8/ Zmiňme např. práce architektů Philippa Webba a Hendrika Petruse Berlageho. Přímou zkušenost s cihelnou stavební tradicí anglické a holandské architektury měl Jan Kotěra, který obě země v letech 1905–1906. Srov. Zdeněk Lukeš, Režné zdivo v české architektuře. *Bydlení* 1990, č. 2, s. 44–48; Patrik Libal, Cihla opět navrch(olu). Výtvarný význam cihly ve 20. století, *Zprávy památkové péče LXIII*, 2003, č. 2, s. 87–90.
- 9/ François Burkhardt – Olga Herbenová, Cubismo cecoslovacco, *Architettura e interni*, Milano 1982, s. 63.
- 10/ Lze uvažovat zejména o Behrensově stavbě krematoria v Hagenu, postaveného v letech 1906–1907.
- 11/ Při úpravách moderního mlýna po požáru v létě 1919 a v letech 1922 a 1926 byla původní budova zvýšena a prampouchovým obloukovým můstkem připojena k nově postavené vodárenské věži vybavené samočinným hasícím zařízením. Všechny části komplexu poté Gočár sjednotil atikami s nůžkovitě rozvěvenými štítky, které připomínají středověké hradní cimbuří.
- 12/ *Der Architekt XVII*, 1911, s. 4–5, 8.
- 13/ K procesu Gočárových návrhů detailně Pavel Panoch, Wenkeův dům v Jaroměři: idea, tvůrci, realizace. in: Olga Mertlíková (ed.), *Gočár – Wenke*, Městské muzeum v Jaroměři 2011, s. 50–74. Srov. též Alexandr Skalický sr., *Josef Gočár i Magazzini Wenke a Jaroměř*, Firenze 2004, s. 8–9.
- 14/ *Umělecký měsíčník I*, 1911–1912, č. 6, nestr. (perspektivní kresba); *Umělecký měsíčník II*, 1912–1913, s. 168–175; *Der Architekt XIX*, 1913, s. 85–86, tab. 24.
- 15/ K Ulrichovu významu pro rozkvět Hradce Králové viz alespoň Alois Kubiček – Zdeněk Wirth, *Hradec Králové: Město českých královen / město Ulrichovo*, Hradec Králové 1939, s. 88–95.
- 16/ Schody u mariánského kostela, *Ratibor XXVII*, 1910, č. 39, s. 5. Další

- ohlasy byly již ale o poznání příznivější. Viz např. Schody do Komenského třídy, *Ratibor XXVII*, 1910, č. 16, s. 7. Pro pozdější kladná hodnocení tohoto Gočárova díla viz Zdeněk Lukeš a kol., *Josef Gočár*, Praha 2011, s. 38 a text pozn. 53 tamtéž.
- 17/ Ákos Moravánszky, *Die Architektur der Donaumonarchie*, Budapest 1988, s. 128–129. Srov. Zdeněk Lukeš, Význam Wenkeova domu v Jaroměři v kontextu tvorby Josefa Gočára, in: *Rodným krajem. Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráka, Boženy Němcové a bratří Čapků*, 2002, č. 24, s. 17.
 - 18/ Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců I*, Praha 1947, s. 261.
 - 19/ Dopis Leopolda Hájíčka, majitele prvního železářského obchodu v Českých Budějovicích, Wenkem ze dne 14. 11. 1909. Firemní i osobní stavebníková korespondence, týkající se výstavby a zařízení Wenkeova obchodního domu, je uchována ve SOKA v Náchodě, fond Wenke, Jaroměř a–b.
 - 20/ Citováno z firemní tiskoviny (*A. Wenke & Sohn, Jaroměř*, No. 1, Jahr 1911. Buchdruckerei W. Nejedlý. Jaroměř 1911), z fondu Městského muzea v Jaroměři.
 - 21/ S odstupem čtvrtstoletí od svého vzniku byl Wenkeův dům nazván „pro-rockou budovou“, jež „zcela samostatně a odlišně vystupuje z rámce běžného předválečného stavitelství...a dobře na dvě desetiletí předstihuje dobu dnes nám tak samozřejmým zákonem účelnosti a nejčistší konstruktivní formu. Nosné články – sloupy jsou obnaženy, umělec nezakrývá jich přebytečnou hmotou a užívá nejmodernějšího materiálu: betonu, železa a skla.“ Viz Josef Matys, Umělecké památky okresu královédvorského z XIX. a XX. století, *Pod Zvičinou X*, 1934–1935, s. 67.
 - 22/ František Langer, *Byli a bylo*, Praha 2003, s. 162.
 - 23/ *Neodvislé listy II*, 1913, č. 33 (26. 4.), příloha Věstník lázní Bohdanečských.
 - 24/ Oldřich Starý, Česká moderní architektura, *Stavba IV*, 1925–1926, s. 192.
 - 25/ Karel Teige, *Moderní architektura v Československu. Edice MSA (Mezinárodní soudobá architektura)*, Praha 1930.
 - 26/ Jan E. Koula, *Nová česká architektura a její vývoj ve XX. století*, Praha 1940, s. 33.
 - 27/ Ke Gočárovým pracem pro Pardubice souhrnně Pavel Panoch, Skvělý penzion na přímořské pláži: Grandhotel v Pardubicích, in: *Listy Muzejního spolku v Pardubicích*, 1999, č. 1, s. 2–7.
 - 28/ V souběžně zpracovávaném regulačním návrhu rodícího se náměstí před pardubickou Anglobankou Gočár navrhl přepažit pilířovou kolonádou, jakousi moderní stoa, v jejímž středu měla vyrůst budova galerie umění.
 - 29/ Rostislav Švácha v této souvislosti uvádí, že se Gočár nikdy „nezbavil klasickeho, tj. spíše hmotného než prostorového citění architektonického ob-jemu.“ Viz Rostislav Švácha, Josef Gočár: klasika a moderna, in: *Výtvarná kultura VIII*, 1985, str. 61.
 - 30/ Viz Okresní dům v Pardubicích, *Stavitel XII*, 1931, s. 137–143.
 - 31/ Srov. glosu Dvě knihy o Gočárovi, *Volné směry XXVIII*, 1930–1931, s. 28.
 - 32/ Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky. Moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, s. 82.

044 Mlýnská technologie a její tradice v Pardubicích

Pavel Skřivan

Mlýnská technologie se postupně vyvinula z původně velmi jednoduchého ručního drcení zrn divokých a posléze kulturních rostlin, zejména travin. V této své prapůvodní podobě zárodky mlynářství provázely lidstvo od samotných počátků jeho dějin a v některých oblastech světa je nalezneme prakticky v nezměněné podobě dodnes.

Podstatou těchto prastarých postupů je rozmělnění celých semen. Tím vzniká sypká hmota, která se snáze než celá semena mísí s vodou za vzniku kaší a těst. Následkem rozdrcení totiž výrazně vzroste specifický povrch původní suroviny a obnaží se její vnitřní struktury, které umožňují podstatně rychlejší a intenzivnější nasátí vody a zbobtnání.

Soustava dřevěných sít pro dělení různě namletého meliva / foto Anna Kašíková

Zatímco po dlouhá tisíciletí bylo snahou předchůdců současných mlynářů zrna pouze rozdrtit, v posledních staletích se postupně vyvíjely procesy vedoucí k co nejúčinnějšímu oddělení jeho jednotlivých anatomických částí.

Smyslem moderní mlýnské technologie je tedy vytěžit ze zrna maximální množství produktů, to znamená světlých mouk a krupic, v požadované granulační struktuře. Základními prvky mlýnského technologického procesu jsou tak dvě ústřední operace, a to drcení a třídění. Aby se dosáhlo v maximální míře naplnění jeho účelu, opakují se tyto operace v řadě po sobě následujících cyklů – mlýnských chodů, přičemž každá jednotlivá pasáž zahrnuje jednu drticí a jednu třídící operaci.

Válcová stolice, stroj na mletí pšenice / foto Anna Kašíková

Drcení materiálu probíhá na válcových stolicích mezi dvěma horizontálně uloženými protiběžnými ocelovými válci. Takové válcové stolice začaly koncem 19. století nahrazovat dříve používaná vertikální kamenná složení (mlýnské kameny). Na drcení má v jednotlivých dvojicích válců vliv několik parametrů – poměr rychlosti otáčení, přítlak válců a jejich povrchová úprava – válce jsou na povrchu různým způsobem rýhovány, přičemž rýhy jsou vedeny různě hluboko, s různým sklonem a postavením ostří na hranách rýh. Na některých chodech jsou umístěny válce hladké. Tyto parametry pak velmi zásadně ovlivňují charakter sil, které na částice drceného materiálu působí na jednotlivých mlecích chodech. Na první dvojici válců, odpovídající prvnímu mlecímu chodu, je vedeno celé zrno. Tento chod se nazývá první šrot. Mlecích chodů je v pšeničném mlýně zpravidla více než deset, v našich českých mlýnech většinou mezi patnácti až dvaceti. Produktem drcení je heterogenní směs částic, která se třídí a jednotlivé frakce jsou pak vedeny k dalšímu drcení na následujících chodech anebo přímo do výsledných produktů (mouk a krupic, klíčků a otrub).

Třídění meliva se provádí na dvou základních strojích – rovinných vysévačích a čističkách krupic (reformách). Principem třídění na sítích rovinného vysévače je prosev na základě velikosti částic na jednotlivých vertikálně řazených sítích. Na reformách se prosev kombinuje s tříděním na základě aerodynamických vlastností jednotlivých částic, čímž se dosahuje

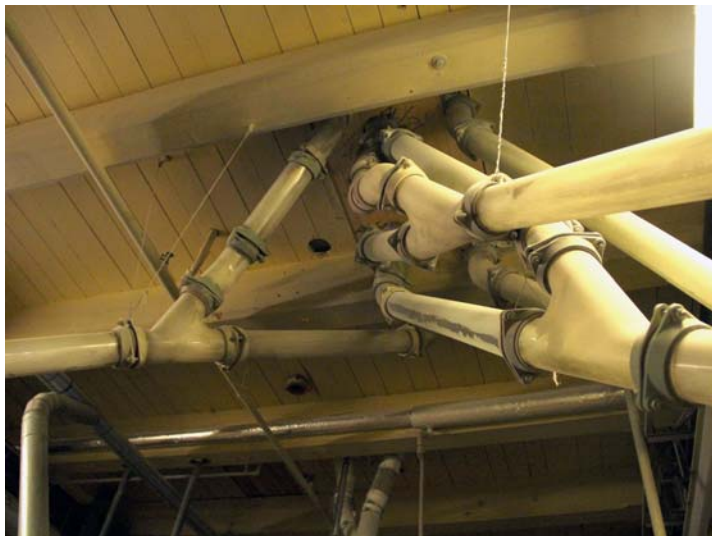
separace částic kulovitých a plochých. Celý proces ve mlýně doplňují některé další stroje, které slouží k oddělování zbytků endospermu z otrub.

Standardní mlýnská jednotka zahrnuje kromě vlastního mlýna ještě tři základní celky, a to sklad suroviny – obilné silo, které by mělo umožňovat uskladnění dostatečného množství obilí odděleně podle jakostních parametrů, dále míchárenu a sklad produktů jak jedlých (mouk a krupic), tak krmných (krmných mouk a otrub). Vlastnímu mlýnu je předřazena velmi důležitá technologická jednotka, která zásadním způsobem ovlivňuje následný mlecí proces, respektive hlavně jeho účinnost, a která bývá tradičně nepřesně označována jako čistírna obilí. V mlýnské čistírně dochází nejen ke skutečnému čištění a povrchovému opracování zrn, ale také k přípravě zrna k mletí v kombinovaném procesu nakropení a odlezení zrna.

Jakkoli jsou jednotlivé stroje totožné nebo velmi podobné, technologické schéma pšeničného a žitného mlýna se liší. V principu je pšeničný mlýn složitější. V dnešní době jsou ale jak pšeničné, tak žitné mlýny konstruovány v podstatě stejně. Jedná se o vertikální uspořádání jak čistírny, tak vlastního mlýna do jednotlivých pater. Pohyb meliva směrem dolů se děje samospádem, pohyb směrem vzhůru dříve zajišťovala mechanická doprava pomocí elevátorů, kterou nahradily systémy pneumatické dopravy.

Obilný mlýn je z obecného úhlu pohledu rafinerie,

Skleněné pneumatické dopravníky / foto Anna Kašíková

Nejvyšší podlaží sila, prostor nad zásobníky / foto Anna Kašíková

založená na fyzikálních procesech vytěžení žádoucích produktů – jedlých výrobků (mouk a krupic). Jedná se o kontinuální proces charakterizovaný, jako v každé jiné rafinerii, mohutným průtokem materiálu s důrazem na maximální výtěžnost žádoucích produktů.

Kapacita mlýnských jednotek se v Evropě pohybuje od několika desítek tun po více než tisíc tun zpracovaného obilí za 24 hodin. Obecně platí, že čím větší mlýn, tím vyšší náklady na dopravu jak obilí, tak mlýnských produktů. Proto velké mlýny s výkonem kolem 500 tun za den využívají také železniční a říční lodní dopravu, a ty největší o kapacitě 1 000 tun a více se stavějí zejména v přístavech.

Stroj na šití pytlů / foto Anna Kašíková

V České republice jsou v současné době v provozu menší a střední průmyslové mlýny o kapacitách převážně 100–300 tun za den. Celkový počet mlýnů u nás je necelých padesát, souhrnné množství zpracovaného chlebového obilí za rok je asi 1 200 000 tun, z čehož minimálně 85 % tvoří pšenice.

Pardubice jsou městem několika významných tradic. Jednou z nich je mlýnská technologie a pekařská výroba, které zejména v 19. století a v první polovině dvacátých let 20. století zasáhly do jeho hospodářství a také do jeho podoby. Skoro každý v naší zemi nejspíš zná pojem pardubický perník. Rozvoj mlynářství a pekařství zejména v předminulém století tento rámec ovšem významně překročil a učinil z města na téměř dvě století centrum těchto odvětví, jejichž význam dalece přesáhl hranice českých zemí v rámci monarchie, stejně jako později hranice Československé republiky.

V Pardubicích se nacházelo několik mlýnů, z nichž počátkem minulého století největšího významu dosáhl mlýn bratří Winternitzů, později Automatické mlýny Pardubice (AMPA). Ten ve své době ztělesnil všechny parametry velmi vyspělé mlýnské technologie dle výše popsaných principů. V první polovině 20. století vzniklo v Čechách a na Moravě jen několik málo podobných mlýnů, které se s ním mohly ve výrobních parametrech a technologické vyspělosti srovnávat.

Souviselo to také s tím, že právě v Pardubicích sídlila firma Prokop, která byla ve své době jedním z nejvýznamnějších výrobců mlýnských strojů v Evropě. Tato firma směle konkurovala kvalitou a technickými parametry svých výrobků i takovým veličinám, jako byla například švýcarská společnost Bühler. Tak se Pardubice staly jedním ze skutečných evropských center mlýnského průmyslu. V návaznosti na to zde vznikla i průmyslová škola zaměřená na tyto obory, která dosahovala celostátního významu, a téměř do konce minulého století byla jedním z nejvýznamnějších učilišť svého druhu ve střední Evropě. Toto mlynářské centrum samozřejmě doplňovala celá řada pekáren jak přímo v Pardubicích, tak v jejich bezprostředním okolí.

Bohužel, konec 20. století znamenal i konec těchto velkých tradic. Pardubická *Prokopka*, po znárodnění přejmenovaná na Továrny mlýnských strojů (TMS), zvládala udržovat krok s vývojem v západní Evropě do šedesátých let a po privatizaci v devadesátých letech se jí někdejšího významu již dosáhnout nepodařilo a firma postupně zanikla.

Klesající zájem o studium mlynářství a pekárnictví donutil střední průmyslovou školu měnit osnovy a rozšiřovat záběr

do obecné potravinářské chemie a technologie, čímž ovšem ztratila svou původní výlučnost.

A osud dostihl i Automatické mlýny. Když firmu v roce 2002 převzala společnost Unimills a. s., byl mlýn již značně zastaralý, žitná linka se nacházela v katastrofálním stavu, pšeničná na tom nebyla o mnoho lépe, a mlýn byl také částečně osazen pokusnými, někdy nefunkčními stroji, které sem v devadesátých letech, při svých marných pokusech dohnat vývoj, instalovala firma Prokop.

Dalším kritickým faktorem byla poloha mlýna v těsné blízkosti centra města a jeho komplikovaná dopravní obslužnost. Památková ochrana velké části objektu mlýna neumožňovala prakticky žádné stavební úpravy. Negativem byla i hluchost mlýnského provozu a vysoké nároky na transport surovin a produktů, který vyvolával další komplikace ohledně hluku nebo znečišťování okolí prachem a emisemi. Nový majitel tudíž po zvážení těchto okolností provedl jen nezbytné rekonstrukce obou linek tak, aby je uvedl do standardního stavu s výhledem zhruba desetiletého využití. Mlýn tak vyráběl do roku 2012, kdy byl definitivně odstaven. Pšeničná linka měla výkon 180 t a žitná 100 t za den, jakost mouk byla standardní a vyrovnaná, stejně jako výtěžnost. Nicméně pro další středně či dlouhodobý provoz by byly nezbytné již rozsáhlé investice, které by však z výše uvedených důvodů byly daleko za hranicí přijatelného rizika. Mlýnu tak bylo dáno ještě kvalitních deset let života, nicméně jeho konec jako výrobní jednotky byl neodvratný.

Konec výroby však nemusí zdaleka znamenat konec ojedinelého objektu, který na svém místě v centru města Pardubic zůstává jako jedna z dominant. Naší snahou by mělo být objekt dnes již bývalého mlýna udržet v co nejlepším stavu a této jedinečné památce nabídnout perspektivu nového využití. Jedná se totiž nejen o architektonický skvost, ale o symbol těch nejlepších českých mlynářských tradic, o památník zlaté éry mlýnského průmyslu v českých zemích. Éry, která již sice ve své jedinečné podobě prakticky skončila, nicméně minimálně do tváře města Pardubic se jednou provždy hluboce zapsala.

Tobogán z dřevěných segmentů pro shoz pytlů s moukou / foto Anna Kašíková

Bratři Winternitzové

Winternitzové patřili mezi významné pardubické rody. Egon (13. 10. 1871 – 8. 7. 1932) a jeho mladší bratr Karel (18. 5. 1879–1944) se narodili v Pardubicích Jakubovi a jeho ženě Julii. Rodiče, vzdálení příbuzní (Julie rozená Winternitzová), měli spolu celkem 11 dětí. Jakub, pardubický obchodník a člen městského zastupitelstva, zastával od roku 1897 funkci vedoucího pardubické židovské náboženské obce.

S bratry se poprvé setkáváme jako s posledními vlastníky mlýnu Valcha v Pardubicích, který vzhledem k regulaci Chrudimky roku 1910 skončil svoji činnost. Jako náhradu od města obdrželi pozemek Mezi Mosty u Chrudimky, kde nechali postavit moderní mlýny pod názvem „Pardubické válcové mlýny Bratři Winternitzové“. I když mlýny v roce 1919 téměř vyhořely, byly ve velmi krátké době znovu zrekonstruovány, rozšířeny a vybaveny nejmodernější technikou. Majitelé zde nechali vybudovat laboratoře ke zkoumání kvality surovin i konečných výrobků. Mlýn bratří Winternitzů patřil k tradičním pardubickým firmám zaručujícím vynikající kvalitu. V dobách první republiky se řadil mezi největší a nejmodernější mlýny v Evropě.

Členové rodiny byli velmi činní také ve veřejném životě Pardubic. Egon zůstal celý život svobodný a roku 1931 předsedal výboru Celostátní výstavy tělesné výchovy a sportu v Pardubicích. Karel jako dlouholetý předseda Východočeského jezdeckého klubu pomohl k modernizaci závodiště, dále od roku 1929 zastával stejnou funkci jako jeho otec, vedoucí pardubické židovské náboženské obce.

Většině Winternitzů a také rodinné firmě byla osudná druhá světová válka a okupace našeho území nacisty. Podle zákonů o židovském majetku se musela rodina vzdát veškerého svého vlastnictví a jeho řízení přešlo pod nucenou správu. V roce 1938 pak firma Bratři Winternitzové zanikla. Celá rodina skončila v nacistických koncentračních táborech, odkud se téměř nikdo nevrátil. Karel byl deportován s ostatními pardubickými židovskými občany 9. 12. 1942 do Terezína, poté 28. 10. 1944 do Osvětimi, kde také zemřel. Z rodiny zůstal jen syn Karla Winternitze, který v roce 1939 emigroval, po válce se na krátkou dobu vrátil, ale brzy se odstěhoval společně s rodinou do Kanady.

V Pardubicích je dnes po těchto významných rodácích pojmenována ulice vedoucí od mlýnů ven z města.

Josefa Prokopa synové

Josef Prokop (†19. 2. 1880), nymburský hodinář, se do Pardubic přizemil k Františce Bednařkové (†1907). Od roku 1860 se věnoval nejen hodinářskému řemeslu, ale i výrobě vinět a razítek. V roce 1864 je uváděn jako člen výboru Čtenářského spolku živnostenského, dále stál u zrodu pardubického Sokola, za který nesl 16. května 1868 prapor při kladení základního kamene k Národnímu divadlu v Praze a v roce 1877 byl navržen do desetičlenného sboru obecního zastupitelstva města Pardubic. Roku 1870 zakládá Josef Prokop v Pardubicích slévárnu a strojírnou, kde vyrábí menší nástroje a zemědělské stroje – sečí stroje, žentoury a podobně. Většina strojů byla originální konstrukce Prokopovy továrny. Po smrti zakladatele se vedení společnosti ujímá jeho žena Františka a výrobu více orientuje na mlynářský obor. Ve vedení zůstává po čtrnáct let (1880–1894). V té době se také strojírenský podnik stává předním výrobcem Francisových turbin. V roce 1890 byla již společnost schopná kompletně vybavit průmyslový mlýn, zaměstnávala na 600 zaměstnanců a byla největší svého druhu v rakouské monarchii. Roku 1895 získala navíc firma živnostenské oprávnění k provádění elektroinstalací a ještě tentýž rok vybudovala elektrické osvětlení v Košířích u Prahy. V následujících letech pak osvětlila i několik dalších měst.

Synové Jaroslav a Josef (23. 1. 1872 – 29. 11. 1933) si díky prosperující rodinné firmě mohli dovolit studium, a to i v zahraničí. Oba bratři nastupují do podniku roku 1894 po vystudování strojního inženýrství na technice v Praze a absolvování zahraničních stáží ve Skandinávii. Roku 1905 se Josef stává jediným ředitelem podniku a celý ho zmodernizuje po vzoru amerických podniků. *Prokopka* v té době vyvážá do Skandinávie, Francie a Německa.

Josef působil od roku 1903 také v zastupitelstvu města Pardubic a 19. 10. 1910 byl zvolen jeho starostou. Tento úřad zastával až do roku 1915. Po následném zvolení funkci již nepřijal. Za své zásluhy o rozvoj průmyslu obdržel ještě za c. k. monarchie titul komerčního rady. Působil také v Národohospodářském ústavu při České akademii věd a umění.

V předválečných letech firma upevnila svoji pozici, ke skvěle fungujícímu podniku v Pardubicích přibýly pobočky v Táboře a Brně. I světová hospodářská krize byla překonána bez větších obtíží.

V roce 1933 zemřel Josef Prokop ml. a vlastnictví firmy přešlo na jeho syna Josefa, dceru Marii a zetě Richarda. Než se tyto noví správci stačili rozkouskat, plány na další rozvoj firmy překazila druhá světová válka – z nařízení německých úřadů byla produkce mlýnských strojů roku 1939 zastavena a nahrazena válečnou výrobou granátů, muničních beden a dalších součástí vojenské výzbroje.

Po válce se čínorodí Prokopové pustili do obnovy továrny zničené nálety a do dalšího podnikání, ale jejich činnost neměla mít dlouhého trvání. Strategicky významná továrna byla znárodněna roku 1949 a dále fungovala pod jménem TMS. Rodina po nějakém čase svůj marný boj za záchranu majetku vzdala a emigrovala do Spojených států.

Po roce 1989 byl státní podnik ve dvou částech navrácen rodině a posléze prodán – pokračovatelem slavné tradice podniku je dodnes firma Prokop Invest, avšak původní továrna byla v letech 2010–2011 zbořena.

Josef Gočár

Josef Gočár se narodil 13. 3. 1880 v Semíně nedaleko Pardubic v rodině sládků. Po ukončení pardubické reálky nastoupil v roce 1902 do ateliéru architekta Jana Kotěry a v následujícím semestru na jeho speciálku na Uměleckoprůmyslové škole v Praze. Kotěra byl žákem významného vídeňského architekta Otto Wagnera a krátce před Gočárovým příchodem do Prahy přinesl do Čech vyspělé tvarosloví vídeňské moderny. Současně vytyčil teoretický program, jenž vycházel z Wagnerovy poučky o moderní architektuře coby naplnění účelu, konstrukce a poezie. Tento program sledoval po dokončení studia v roce 1905 i Josef Gočár. Sám se teorii architektury nevěnoval a je znám tím, že nepsal žádné odborné texty.

Po krátké odbočce k inspiraci architekturou českého venkova a anglickou modernou (u Binkovy vily v Krucemburku) Gočár začal pracovat s lapidárními pravoúhlými formami a výtvarné řešení průčelí svých staveb omezil na základní konstruktivní články nebo pouhý plošný geometrický dekor. Z této rané fáze tvorby, z období geometrické moderny, pochází i jedna z jeho prvních velkých realizací, návrh automatických mlýnů bratří Winternitzů (1910–1911). V jejich případě se architektova intervence omezila téměř výhradně na řešení průčelí. Na jiných projektech, například u železobetonového schodiště u kostela Panny Marie v Hradci Králové (1909–1910) nebo Wenkeova obchodního domu v Jaroměři (1910–1911), dostal příležitost projeviti i svůj smysl pro progresivní konstrukční řešení.

Současně s dostavbou pardubických mlýnů Gočár vstoupil do avantgardní Skupiny výtvarných umělců a začal sledovat nový architektonický směr, inspirovaný francouzským kubistickým maličtstvím. K jeho hlavním dílům z této tvůrčí fáze patří dům U Černé Matky Boží v Praze (1912) a Lázeňský dům v Bohdanči (1912–1913). Z doby první světové války pocházejí hlavně jeho kubistické návrhy interiérů pro Pražské umělecké dílny, které provozoval s Františkem Kyselou, Pavlem Janákem a Petrem Kropáčkem.

Po vzniku samostatného Československa se architekt stal jedním z hlavních protagonistů tzv. národního stylu, který spoluvytvořil s Pavlem Janákem jako reprezentativní sloh nově založené republiky. S poukazem na domácí lidovou architekturu Gočár navrhl například domky pro správu letiště ve Kbelích (1920–1921), jeho nejvýznamnější realizací v národním stylu se však stala budova Banky československých legií v Praze Na Poříčí (1922–1923), jejíž průčelí pokrývá typický obloučkový, válcový a kruhový dekor. Z téhož období pochází i jeho návrh na dostavbu Winternitzových mlýnů (1919–1922), který je zjevně inspirován českou renesanční architekturou, konkrétně štíty pardubických měšťanských domů.

Po krátké mezihře ovlivněné holandskou cihelnou architekturou, se v polovině dvacátých let Josef Gočár přiklonil k purismu a funkcionalismu. K jeho pozdějším realizacím patří kostel sv. Václava v Praze-Vršovcích (1928–1930), hotel Grand v Pardubicích (1930) či okresní úřady v Hradci Králové (1931–1936), ve městě, pro něž navrhl řadu staveb již během dvacátých let.

Jeden z nejvýznamnějších českých architektů 20. století zúročil svůj talent a zkušenosti jako profesor na pražské Akademii výtvarných umění, kde působil od roku 1924 až do své smrti 10. 9. 1945.

Jindřich Pollert

Pražský stavitel a inženýr narozený 30. 5. 1878 v Liblicích u Mělníka, činný od roku 1909 do roku 1939 převážně v Praze. Zde například navrhl a podílel se na realizaci továrny na obuv Helia ve Vršovicích (1912). Nejprve byl zaměstnán u firmy Hrůza & Rosenberg, později si otevřel vlastní praxi a podílel se na návrzích dalších průmyslových i jiných objektů. Je autorem největší budovy v areálu továrny Waldes & spol. ve Vršovicích (1920), jeho firma postavila také první naftovou rafinerii pro Fantovy závody v Pardubicích. 13. 7. 1942 byl Jindřich Pollert deportován do Terezína, kde 3. 9. 1944 zahynul.

Během výstavby Pardubických válcových mlýnů Bratří Winternitzových mu byla svěřena úprava stavebních plánů a inženýrský dozor nad výstavbou. Právě Jindřich Pollert navrhl po požáru roku 1919 přezdění téměř celé výšky zdí posledního patra z důvodu silného narušení vlivem požáru, několik dalších konstrukčních změn a také modernější požární systém (s možností čerpání vody z Chrudimky) a přizpůsobení prostor modernějším technologiím. Rovněž nové obilné silo z roku 1922 bylo projektováno Pollertem – jeho stavební firma také výstavbu sil realizovala.

Karel Řepa

Narodil se 23. 10. 1895 v Novém Pleši u Josefova v rodině pekařského živnostníka. Mezi lety 1909 a 1912 navštěvoval učení u pardubického stavitele Františka Leiskeho. Již od prvních let studia prokazoval své výtvarné nadání a jeho kresby památek byly publikovány ve vlastivědném sešitu *Pardubicko–Holičsko–Přeloučsko* vydaném roku 1909. Po absolvování Státní průmyslové školy stavební v Pardubicích nastoupil na Státní uměleckoprůmyslovou školu v Praze. Zde mohl studovat speciální školu architektury Josipa Plečnika, který měl na jeho osobu nemalý vliv. Roku 1921 odešel za svým učitelem na univerzitu do Lublaně, kde se mezi učitelem a žákem během dvou let utvořilo pevné přátelství. Po návratu do Československa nastoupil do projekční kanceláře Františka Krásného. Vliv jeho učitele byl patrný ještě v druhé polovině dvacátých let setrváním v proudu pozdní moderny.

Angažoval se v redakčním výboru architektonického časopisu *Stavitel* (1925–1926), byl aktivní jako jednatel ve Sdružení architektů, člen BAPSu nebo Syndikátu výtvarných umělců a tak dále. Po svatbě s Emilií Hassmanovou se začal více orientovat na Pardubice, kam se později přesunul. Zapojil se zde také do společenského života a od roku 1933 zastával funkci předsedy Spolku výtvarných umělců.

Na konci dvacátých let je jeho tvorba ovlivněna funkcionalismem, který uplatnil nejvíce u souboru výstavních pavilonů pro areál Výstavy tělesné výchovy a sportu v Pardubicích konané roku 1931. Za tuto práci dosáhl uznání i na mezinárodním poli. Postupně architektovo dosažení zralosti se vyznačuje příznačným rukopisem, v němž spojuje různé prvky stylů, především funkcionalismus a modernu. Díky práci na zastavovacím plánu pro Telegrafii (později Tesla) byl uchráněn od nuceného nasazení za druhé světové války.

Od roku 1949 zaměstnán v pardubickém Stavoprojektu. Společně s Josefem Dandou a Karlem Kalvodou se podílel na návrhu nové budovy železničního nádraží, která je považována za vrcholné dílo poválečného funkcionalismu. Ve Stavoprojektu zastával od roku 1954 funkci hlavního architekta až do svého odchodu do invalidního důchodu v roce 1957. Poté ještě spolupracoval se svým synem Miroslavem. 2. 3. 1963 zemřel v Pardubicích.

Zdroje

Marie Benešová, *Josef Gočár*, Praha 1958.

Zdeněk Lukeš (ed.), *Josef Gočár*, Praha 2010.

Pavel Thein, *Židé v Pardubicích*, vlastivědná kartotéka Zpráv Klubu přátel Pardubicka; 1980 č.6 a 7.

Linda Kremlová, *Ing. Josef Prokop, starosta a továrník v Pardubicích*, Pardubice 2002 (AB-Zet Pardubicka, sešit 21).

Petr Bořovec, Firma Prokop a synové a její firemní značka, *Klub přátel Pardubicka*, 1998, č. 7–8, s. 209–211.

Robert Šimek, S troškou strojů do mlýna, *Profit* 22. 4. 2007, dostupné na euro.e15.cz/profit/

Štěpán Bartoš – Pavel Panoch, *Karel Řepa. Pardubický architekt ve věku nejistot*, Pardubice 2003.

Pavel Vlček (ed.) et al.: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004.

Za informace o Jindřichu Pollertovi děkujeme Janě Jílkové.

Hledání nového využití

Jaká je aktuální situace Winternitzových mlýnů v Pardubicích? Společnost Unimills¹ zde postupně ukončila výrobu, v současné době už se v mlýnu nemele – definitivně byl jeho provoz zastaven koncem roku 2012. Objekt je v těsné blízkosti historického jádra Pardubic, patří mezi typické ukázky industriálního areálu, který se postupem času dostal z periferie do městského jádra. Jeho poloha vzhledem k centru vyvolávala další komplikace v souvislosti s plněním hygienických hlukových limitů, nehledě na dopravní zátěž, kterou mlýnská logistika způsobovala ve svém okolí. Takto rozsáhlý průmyslový provoz není ani z urbanistického hlediska v takovéto lokalitě vhodný. Společnost Unimills proto v této situaci začala jednat o prodeji areálu. Jedním z potenciálních nových majitelů je město Pardubice, které o mlýny projevilo zájem. Prodej tímto směrem znamená vyšší pravděpodobnost rozumného nakládání s průmyslovou památkou, kterou nemusí zajistit přímý prodej developerské společnosti. Ani to ale není pravidlem, nehledě na to, že o prodeji zatím není ani zdaleka rozhodnuto. Budoucí vývoj areálu je tak stále nejasný.

Cílem Výzkumného centra průmyslového dědictví FA ČVUT je přispět k tomu, aby byla průmyslová památka budoucími úpravami co nejméně narušena a odpovídajícím způsobem znovu využita. Pozitivní pro další vývoj je také mediální a společenský zájem o toto téma a občanská iniciativa, která se snaží o oživení mlýnů. Veřejná diskuze o budoucnosti mlýnů začala už před ukončením provozu, pokračuje dodnes a zdá se, že nabírá na intenzitě. O společenském zájmu svědčila už první exkurze do provozu mlýna, která se pořádala v rámci Dnů architektury na podzim 2012 a nečekaně přilákala několik set návštěvníků.

Význam objektu Automatických mlýnů v Pardubicích je neoddiskutovatelný. Forma budovy a význam jejího autora ještě zesiluje vyhlídky areálu na rozumné využití. V podstatě líbivá architektura napomáhá tomu, že místní obyvatelé chápou objekt jako tradiční a nedílnou součást města. Komentář v dobovém tisku při příležitosti dostavby a uvedení do provozu první části mlýnů v roce 1920 potvrzuje výrazně se měnící vnímání architektury veřejností: „*Poukazuje se z obecnstva na to, že průčelí mlýna proti ulici je nevkusně fádňí, avšak tato výtka zajisté časem odpadne, neboť páni Winternitzové hodlají před mlýnem postavit vkusný dům, kterým bude průčelí mlýna zakryto.*“² K tomu jak se zdá nedošlo.

Co už zůstalo veřejnosti skryto, je obrovské množství technologického vybavení a logika energeticko-provozních tras. Naprostá většina technologie byla demontována a odvezena po ukončení provozu na přelomu roku 2012 a 2013. Z původní prvorepublikové technologie z dílen pardubické firmy Josefa Prokopa synové se zachovaly jen zlomky, přesto se v interiérech mlýnů nacházelo do poslední chvíle množství pozoruhodného vybavení. Stroje díky zastoupení typů různého stáří dokládaly vývoj průmyslového strojního designu. Nejpodstatnější je, že zmizením technologie přestal být areál nenávratně mlýnem. S trubkami, křížícími se v jednotlivých patrech a vytvářejícími až monumentálně působící prostory, s dopravníky a ostatním strojním vybavením odešla z objektu hmotná připomínka původního provozu a fungování mlýna.

Přestože již svému původnímu účelu budovy Winternitzových Automatických mlýnů sloužit nebudou, nadále zůstanou dominantou nábreží řeky Chrudimky před jejím soutokem s Labem, v Bílém Předměstí v těsné blízkosti renesančního cen-

tra města Pardubice. Budoucnost areálu je mlhavá, doufejme však, že význam stavby a jejího autora, včasná společenská a mediální pozornost věnovaná tématu, památková ochrana stavby,³ ale také smýšlení současného majitele areálu pomohou přinést objektu Winternitzových mlýnů lepší perspektivu, než na jakou jsme v podobných případech zvyklí. Toto téma se stalo jasnou výzvou pro kolektiv Výzkumného centra průmyslového dědictví FA ČVUT, které tímto směrem zaměřilo velkou část aktivit v první polovině roku 2013.

Vernisáž výstavy v budově mlýnů / foto Petr Herman

Poznámky

1/ České mlynářské konsorcium patří do rakouského koncernu Goodmills Group GmbH, dceřiné společnosti skupiny Raiffeisenbank. Od roku 2013 je společnost Unimills přejmenována na Goodmills Česko.

2/ *Neodvislé listy*, 24. června 1911.

3/ Objekty mlýna byly v roce 1983 zapsány na seznam kulturních památek.

Téma konverze Automatických mlýnů v Pardubicích představuje svým širokým spektrem souvislostí, východisek, otázek a cílů prototyp ideálního zadání pro studentský workshop.

Souboru dominuje architektonicky neobyčejně kultivovaná budova, navržená věhlasným Josefem Gočárem, s atraktivním výrazem neproniknutelného metafyzického „hradu“, srostlice mnoha stavebních etap (včetně přístavby moučného skladu a síla od rovněž významného pardubického tvůrce Karla Řepy). Také průmyslový areál tvoří neobyčejně různorodá třída drobnějších starších i mladších objektů.

Winternitzovy mlýny trůní v půvabném prostředí zeleného pásu sportovišť a rekreace při soutoku Labe a Chrudimky na vysoce exponovaném místě u mostu přes Chrudimku, tj. v sevřeném přechodu mezi bezprostředně sousedícím velkorysým, ušlechtilým historickým jádrem a předměstsky poklidnou směsí drobné rezidenční a průmyslové zástavby. V mnoha ohledech stabilizovaná lokalita, bez dramatického růstu a ekonomického nebo sociálního napětí, tvoří téměř venkovsky idylickou enklávu ve středně velkém krajském městě, harmonickou protiváhu konzumnímu kvasu podél nádražní Palackého třídy a třídy Míru.

Významnou pozici mlýnů v české historiografii, architektonickém kontextu i v místním povědomí stvrzuje zápis na seznam kulturních památek České republiky.

Architektonicky náročná, přitom však společensky a hospodářsky střizlivá úloha nabízí k řešení soubor autentických, udržovaných a nezdevastovaných budov (s výjimkou vyjmuté mlynářské technologie) těsně po zániku výroby

a dosud v majetku původního provozovatele, jemuž nejsou další osudy významného díla zcela cizí (byť s ohledem na své profesní zaměření plánuje prodej). Mezní situace a zájem o osudy mimořádného architektonického klenotu navíc vyvolávají zvýšené aktivity občanských sdružení, umělců, architektů i zástupců města. Pozitivní kvas oživil prostory mlýnů různorodými kulturními akcemi už v průběhu workshopu, což jen potvrdilo náležitost situace, sepjetí místní komunity, ale i nevšední potenciál skrývajících se za dosud neprostupnými zdmi areálu.

Workshop uspořádalo Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze v rámci grantu SGS 12/202/OHK1/3T/15 *Dědictví průmyslové éry / Úskalí nového využití*. Zahájení workshopu kromě osvěty na akademické půdě, sběru informací, archiválií a podkladů předcházelo také navázání užších kontaktů s majiteli budov, zástupci města, místní architektonické obce, zpracovateli územního plánu a stavebně-historického průzkumu. Maximum informací mělo poskytnout účastníkům workshopu relevantní východiska pro podnětné úvahy, které se nevyhnutelně stanou katalyzátory následujících diskuzí o možnostech a limitech nového využití mlýnů.

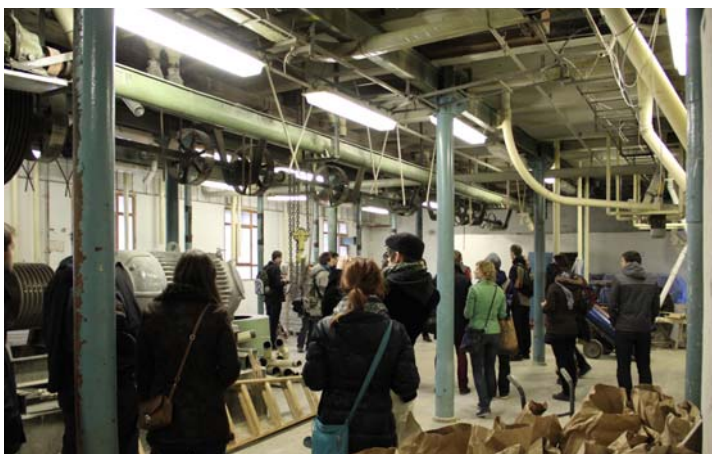
První setkání workshopu proběhlo v pátek 8. března 2013 v Pardubicích. V sále Divadla 29 byli účastníci seznámeni s historií a stavební strukturou mlýnů (František Radek Václavík), osobností architekta Josefa Gočára (Dita Dvořáková), souvislostmi územního plánu (Vladimír Lavřík, Ondřej Teplý), postoji majitele (Pavel Skřivan), étosem památkové péče v oblasti konverzí významných souborů průmyslového dědictví (Eva Dvořáková) a s dalšími souvisejícími zajímavostmi. Výjimečnost situace, poutavý příběh i mimořádné architek-

Závěrečná prezentace v budově mlýnů / foto Petr Vorlík

tonické a společenské kvality Winternitzových mlýnů potvrdilo zapálení přednášejících a účastníků a časově náročné diskuze vedené přímo v sále i v kuloárech. Působivé a přirozené vyvrcholení úvodního setkání představovala odpolední důkladná prohlídka areálu Winternitzových mlýnů, která přinesla nejenom emotivní studium zbytků technologie, otisků původní výroby, autentických konstrukcí a stavebních detailů, ale i určitou revizi prostorové „mentální mapy“, zaznamenání nečekaného rozdílu mezi monumentalitou vnějšího výrazu a skromností, vlídností vnitřních prostor s krásnými výhledy na město a s nevšedními kontrasty mezi bohatě prosvětlenými výrobními halami a tmavými síly.

Druhé setkání workshopu se konalo v pátek 22. března 2013 v sugestivním prostředí alternativní klubové scény a kavárny v podkroví bývalého nakladatelství a tiskárny Jos. R. Vilímek v Opatovické ulici 18 v Praze. Syrový halový prostor, završený robustní železobetonovou konstrukcí krovu a situovaný přímo v historickém jádru Prahy, vytvořil mimořádně příhodnou atmosféru pro rekapitulaci prvotních poznatků a dojmů. Prostřednictvím školních ateliérových prací a ověřeného metodického schématu představil Tomáš Efler v iniciačním úvodu účastníkům workshopu jeden z možných přístupů ke konverzím průmyslových budov, ve druhé přednášce

Exkurze do mlýnů / foto Petr Vorlík

Pavel Prouza popsal pozoruhodný a dosud nezavršený příběh rehabilitace pivovaru v Lobči (konverze jako proces, nikoliv pouze jednorázový návrh). Účastníci následně vytvořili pracovní skupiny a formulovali prvotní východiska, cíle i užší zaměření své budoucí práce. Po křížových konzultacích s organizátory workshopu představily skupiny své prvotní stručné úvahy ostatním.

Druhé setkání workshopu už naznačilo základní směry a myšlenkové okruhy, kudy se mohou diskuze nad konverzí mlýnů ubírat: a) urbánní přesahy a vědomí širších územních i společenských dopadů konverze významné historické ikony (zejména potenciál rekreační zóny, posílení integrity historického jádra, kulturní/kultivovaný protipól nádražní městské osy, tj. náprava asymetrie života Pardubic atd.); b) nezbytnost otevření areálu veřejnosti a vnesení funkcí přesahujících aktivity jedné zájmové skupiny (srov. kompaktní průčelí mlýnů i standardní uzavřenost průmyslové výroby); c) i při nutných změnách souvisejících s novým využitím potřeba uchování působivé atmosféry, tj. prostorových charakteristik a maxima stavebních nebo technologických detailů; d) časová naléhavost a snaha zabránit postupnému rozkladu, zhodnocení nabízeného potenciálu formou postupného osídlování, etapizované proměny; a v neposlední řadě e) finanční náročnost zásahů i péče o proměňující se mimořádný soubor kulturního dědictví.

Třetí setkání se konalo v pátek 12. dubna 2013 opět v Pardubicích. Dopoledne mohli v prostorách zasedací síně magistrátního stavebního úřadu studenti své už pokročilejší

Setkání v prostoru Tiskárna / foto Petr Vorlík

představy cizelovat a konzultovat s organizátory workshopu a hostujícími architekty Michalem Hlaváčkem, Ondřejem Teplým a Vladimírem Lavříkem. Odpoledne své úvahy prezentovali v Divadle 29 – skupiny sobě navzájem, ale i před zraký zájemců z řad veřejnosti. Bezprostřední reakce posluchačů, konfrontace se složitou stavební strukturou mlýnů a sebereflexe pod vlivem atmosféry Pardubic následně přinesly první pozitivní přehodnocení a upouštění od příliš velkolepých záměrů v podobě nepřiměřených urbanistických nebo sociálních očekávání, komerčně developerských ambicí, náročných jednorázových přestaveb, rozsáhlých demolí v zájmu „vyčištění“ areálu apod.

Osvěžujícím vybočením z pracovní atmosféry workshopu a trefným inspiračním momentem se stala přednáška belgických architektů Justine Fery a Davida Cramberta o konverzi továrny v centru Bruselu na sociální bydlení pro začínající umělce. Přednášku uspořádalo Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT ve spolupráci s Wallonie-Bruxelles International na půdě Fakulty architektury ČVUT v Praze ve středu 24. dubna 2013.

Poslední pracovní setkání se uskutečnilo v pátek 10. května 2013 v alternativním kulturním klubu Kokpit v bývalé Zengrově trafostanici v Praze na Klárově. Rozpracované koncepty komentovali nejen organizátoři, ale i přizvaný architekt Tomáš Novotný. Metafyzické míšení původní prostorové struktury trafostanice a současných klubových artefaktů podněcovalo účastníky k pestrosti, vrstevnatosti a nespoutanosti myšlenek a bezmála podvědomě nutkalo k dalším úvahám o rovnováze

Setkání v klubu Kokpit / foto Petr Vorlík

mezi autentickou, intenzivní atmosférou a (ne)zbytnou mírou novodobých zásahů. Třibení názorů, postupů a oblastí zájmu v projektech začalo dostávat reálnější obrysy – od satiricko-vizionářských představ, přes regulační nebo rehabilitační urbanistické strategie přenesené do drobného měřítka nesourodého areálu mlýnů a jejich okolí a standardní architektonické návrhy zaměřené na celý soubor, případně na vybrané části, až po sociologické a typologické sondy, opojení pitoreskní krásou autentických detailů či nejčastější metodu plíživé kolonizace a postupného „zabydlování“ různými aktivitami.

Přednáška ateliéru L'Escaut / foto Petr Vorlík

Závěrečná prezentace před veřejností a výstava projektů se konala v prostorech Winternitzových mlýnů ve čtvrtek 13. června 2013 a stala se součástí širšího okruhu kulturních aktivit a zpřístupnění mlýnů veřejnosti. Vystavené postery, nečekaně hojná účast posluchačů i následné diskuze ukázaly, že od počátku široce podporovaná pestrost přístupů se ukázala být dobrou volbou a práce účastníků workshopu se mohou stát cenným východiskem pro usměrňování dalších osudů jedinečného architektonického souboru.

Průzkum mezi návštěvníky prezentace rozpracovaných studentských projektů v Divadle 29

V rámci třetího setkání setkání proběhla prezentace rozpracovaných konceptů veřejnosti. Během této akce byly návštěvníci pardubického Divadla 29, kde prezentace probíhala, požádáni o vyplnění krátkého dotazníku. Odpovědi byly poskytnuty studentům. Jednalo se spíše o hru a snahu o aktivní účast návštěvníků, protože pro jejich vyjádření na místě nebyl prostor. Účast na této akci činí z návštěvníků prezentace poměrně specifickou skupinu. Přirozeně se jedná o výběr lidí, kteří mají o tuto problematiku a o budoucnost mlýnů zájem, a to také odráží jejich názory. Ačkoliv se zdaleka nejedná o plnohodnotný průzkum, ať už co do volby dotazů, počtu a spektra respondentů, zdá se nám vhodné ho představit.

Vnímáte mlýny jako mimořádně hodnotnou stavbu v rámci Pardubic?	Souhlasíte s památkovou ochranou areálu?	Jak může být památkově chráněný objekt stavebně upraven?	Do jaké míry by měly mlýny sloužit veřejnosti?
Stoprocentně ano.	Ano, hlavních budov.	Uvnitř dispozičně nevím. Zvenku ponechat hlavní budovy z rezného zdiva, zpevnit střechu. Pochozí prostor bez viditelné stavby.	Co nejvíce.
Ano, památku historickou.	Ano, samozřejmě.	V rámci možností.	V míře by mohly mlýny sloužit veřejnosti, členitostí kulturní atd.
Ano (myslím Gočárovu stavbu)	Ano.	Kvalitně, architektem, klidně architektonickou soutěží. (i moderní návrh)	Sto procent.
Ano.	Ano.	Toť otázka.	Do té nejvyšší.
Ano, velmi.	Asi nelze prosadit ochranu celého areálu, chráněny jsou objekty historicky cenné, Gočárovy. Ochranu zajistit limity v území (územní studie, regulační plán)	S citem. (souznění architektů a památkářů (to je sen))	To ukáže poptávka. (preferuji směs funkcí, aby území žilo ve dne i v noci)
Ano, jedna ze tří ikon (zelená brána, zámek, mlýny)	Ano.	Očištění od staveb, které nemají kulturně – historickou, ani architektonickou hodnotu.	Sto procent.
Jednoznačně ano.	Ano, ale ne ve smyslu areálu, jako urbanistického celku, ale pouze architektonických prvků areálu jednotlivě.	Velmi výrazně, což plyne už z předchozí odpovědi, ale i proto že se úplně mění funkce a tím i smysl areálu.	Je to možné, ale nemusí to být podmínkou, Měly by to být pouze části, nejvíce parter a okolí, dál už podle možností ve variantách.
Ano.	Ve správné míře ano.	Nesmí to zničit ráz a autenticitu místa.	Určitě z velké – minimálně by neměl být pozemek uzavřen – veřejné funkce alespoň mimo mlýny.
Ano.	Ano.	Zachovat hlavní část s co nejmenšími změnami fasády.	Z větší části, aby byly propojeny s městem.
Ano.	Ano.	Kvalitní moderní architektura.	Veřejnost by měla mít možnost vstupu a průchodu lokalitou.
Ano.	Ano.		Maximálně.

Jaké si představujete nové využití areálu?	Jaké si představujete využití okolí mlýnů, to jest předmostí, nábřeží Chrudimky a parku Na Špici?	Vnímáte mlýny jako součást centra Pardubic nebo spíše periferie?
Ne obchody!! Expozice reprezentativní expozice historie firmy Prokop a synové, vyhlídka na střeše věží + posezení a občerstvení. Kulturní sál (plesy, koncerty). Technopark (interaktivní) pro školy atd.. (mlynářství, fyzikální jevy)	Spojení s řekou, otevřený prostor (trhy), rekreace – spojnice pro pěší a cyklisty z Dubiny atd.	Centra.
Efektivně, to jest kulturní využití i společenské.	Představa přestavby v okolí mlýnů, to jest předmostí.	Ano, je to historická výstavba mlýnů.
Multikulturní, institucionální, administrativní – všechny funkce pro hodně lidí.	Pěší bulvár okolo Chrudimky s dalším napojením přes řeku.	Periferie, ale s budoucí centrální funkcí. Navazují polohou bezprostředně na centrum.
Polyfunkční.	Spojit mlýny s řekou, nábřeží, spojení se zelení.	Součást centra. A až tam bude i lávka přes Chrudimku u soutoku, tak bez debat.
To ukáže poptávka – někdo tam musí chtít být – bydlení, administrativa, kulturní...	Pro lidi a pro kola.	Mlýny vnímám jako okraj centra (nikoliv jako periferii) – historického centra, v tuto chvíli jako architektonickou hodnotu bez života. + poznámka : Nejdříve oživení území, objektu, postupné zatraktivnění, zpřístupnění parterem, přístup k vodě, nábřeží, náplavka, v objektu už může žít cokoliv.
Kultura, bydlení, drobná řemeslná výroba.	Rekreace.	Centrum.
Multifunkční, s převažující funkcí bydlení, co nejvyšší zapojení vody, minimum komerce, když už tak v menších jednotkách.	Předmostí podobně jako předmostí Prokopova (?) mostu. Nábřeží – jedna z posledních možností vytvořit v Pardubicích kamenné nábřeží s živou náplní. Park jako rekreační zóna včetně drobných sportovních aktivit.	Jako přechod mezi těmito dvěma prvky, ale daleko více jako součást centra.
Společenský sál, restaurace, bydlení, ateliéry. Propojení funkcí.	Veřejné, přístup k vodě, přístup skrz pozemek na Čičák.	Obojí, ale vlastně asi více jako součást centra.
Rozšíření prostor muzea, kavárny, expozice týkající se Pardubic, částečně administrativa.	Propojení s parkem Na Špici a řekou.	Nyní periferie s možností začlenění do centra.
Polyfunkční využití.	Aktivní veřejný parter.	Není cíl cesty, proto periferie.
Kavárna, galerie, interaktivní muzeum, kanceláře, společenský sál (město nemá!!)	Korso, náplavka.	Ani tak ani onak.

062 Meleme Vaše sny!

Eva Kubjátová, Anežka Prokopová

Prázdné Winternitzovy mlýny. Co s takovým prostorem?

Kulturní centrum, taneční sály, koncerty, galerie, škola architektury... Dlouho jsme uvažovaly o podobě a náplni tohoto objektu, avšak vždy nám na mysli vytanula otázka, zda uvažovanou funkci Pardubice vůbec potřebují. Co vlastně lidé z Pardubic chtějí? Co zde chybí? Uživila by se zde taková funkce? A vědí vůbec obyvatelé, jak významnou budovou mlýny jsou?

Jelikož jsme obě z Pardubic, rozhodly jsme se to zjistit. Pomocí dotazníku jsme oslovily místní obyvatele s cílem získat přehled o tom, co ve městě postrádají, nebo co považují za špatně fungující. Některé otázky mířily i na samotnou budovu mlýnů jako takovou a ukázalo se, že zhruba čtvrtina dotazovaných považuje mlýny za budovu, na kterou jsou v Pardubicích nejvíce hrdí. Snažily jsme se získat názory z co možná nejširšího okruhu lidí, a to jak věkově, tak i profesně. V rámci celého výzkumu jsme osobně navštívily domov pro seniory a oslovily žáky střední školy. Veškeré názory, které v debatě padly, jsme zapracovaly do výsledného výstupu.

Z otázek dotazníku:

1) Máte pro sebe 5 hodin volného času navíc. Jak byste je nejraději využili? 2) Je možné toto realizovat v Pardubicích? Pokud ne, v čem vidíte problém? 3) Máte neomezený rozpočet. Do obnovy jaké budovy v Pardubicích byste investovali a proč? 4) Pokud byste se rozhodli postavit novou budovu, jakou byste jí dali funkci? 5) Máte návštěvu z ciziny. Za co byste se při prohlídce města nejvíce styděli? 6) Máte možnost výběru určit, co a jak moc Vám v Pardubicích chybí? Malé kino, hudební klub, galerie, divadlo, kulturní centrum, taneční sál, zábavní park, bydlení, seniorpark, odborné učiliště, vysoká škola, specializovaná škola, střední škola, klubovna, tradiční řemesla, wellness, centrum meditace, specializovaná klinika, léčebna, obchodní dům, trh a jiné. 6) Na kterou z těchto budov jste jako místní nejvíce hrdí? 7) Kde se nachází a k čemu slouží budova Winternitzových mlýnů? 8) Pokud byste měli rozhodnout o dalším osudu této budovy, jak byste se rozhodli? 9) Vnímáte budovu mlýnů jako součást centra Pardubic? 10) Máte budovu Winternitzových mlýnů. Jak byste ji využili? 11) Umíte si představit tu funkci, kterou postrádáte v Pardubicích nejvíce v budově mlýnů?

kulturní centrum *
multikulturní, multigenerační i multifunkční

kavárna *
posezení s přáteli
knihovna, čítárna *
imavé informace k dostání pro všechny

* taneční sál
kdo neumí tančit, toho naučíme

* alternativní scéna
mladá, stará, veselá i vážná

prohlídka *
zájemci ať si pospíší

* výhled
lepší než z rozhledny

zábovní park *
recyklované blčí pytlíky

* wellness
lépe jste se nikde necitili

* střešní zahrady
čerstvý kyslík
stop smradu z Párama

* alternativní výstava
dnes a možná i zítra

park *
od města lidem

adrenalinový park *
u nás na zem rozkočně
nespadnete

* cyklostezka
přes Měchov
až do Kuksu

* přístup k řece
promenáda, koupání, rybaření

* bydlení
mladí, staří, chudí, bohatí

* seniorpark
Měruško, Vám bych rozhodně
neodcházela sedmdesát

sezónní trhy *
vše vonavé, křupavé, a čerstvé

* půjčovna lodiček
konečně v provozu

sportoviště *
lákávé pro mě i kamarády

klubovna *
pro študáky i Junáky

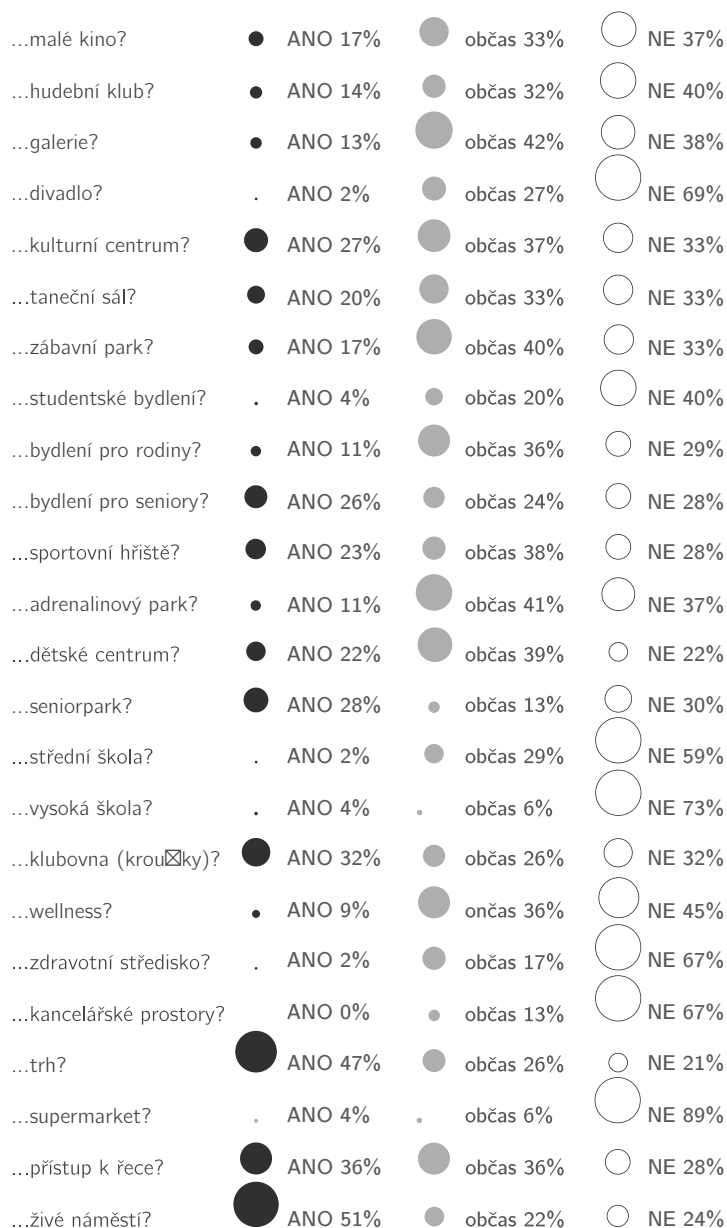
* kavárna a restaurace
na čerstvém vzduchu a s živou hudbou

* travíčka
voňavá, štávnatá, neodolatelná

* prostor pro rodiče a děti
místo setkávání, her a úsměvů

* kulisa jako z pohádky
není za co se stydět

? Chybí Vám v Pardubicích...

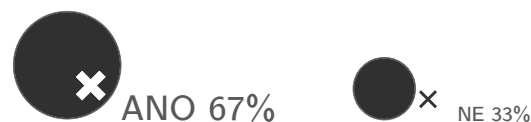

Pozn. Zbylá procenta odpovídají respondentům, kteří zvolili možnost: „je mi to jedno“.

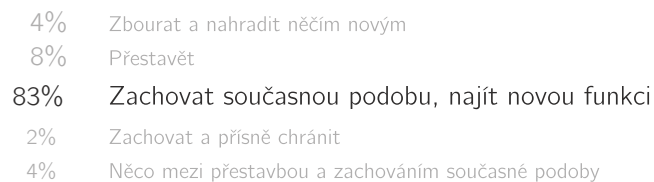
? Na kterou z těchto budov jste jako místní nejvíce hrdý?

? Vnímáte budovu mlýnů jako součást centra Pardubic?

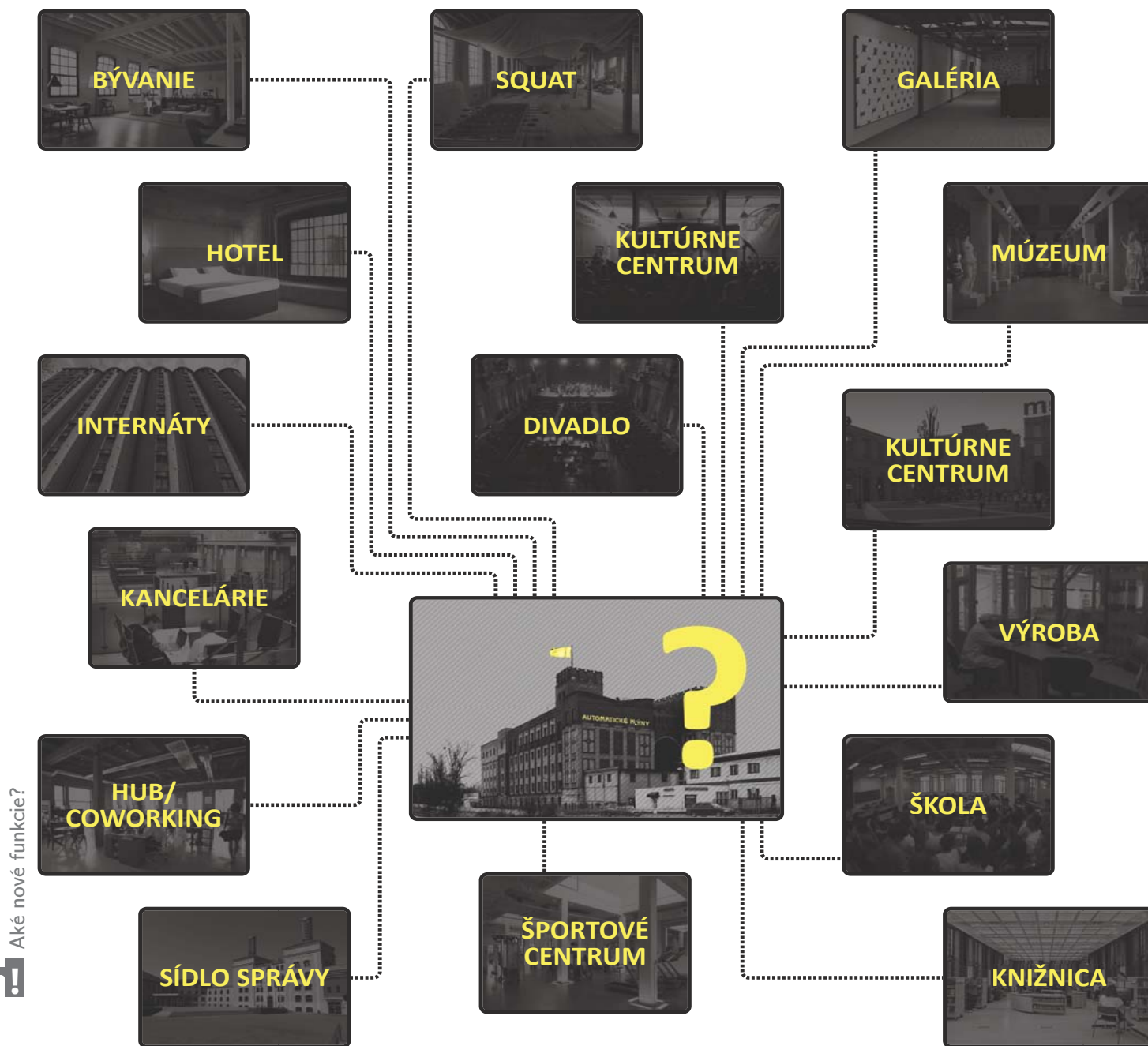
? Jak byste se rozhodovali o osudu budovy mlýnů?

Průzkum proběhl v Pardubicích na jaře 2013 dotazníkovou metodou.
Počet respondentů: 48

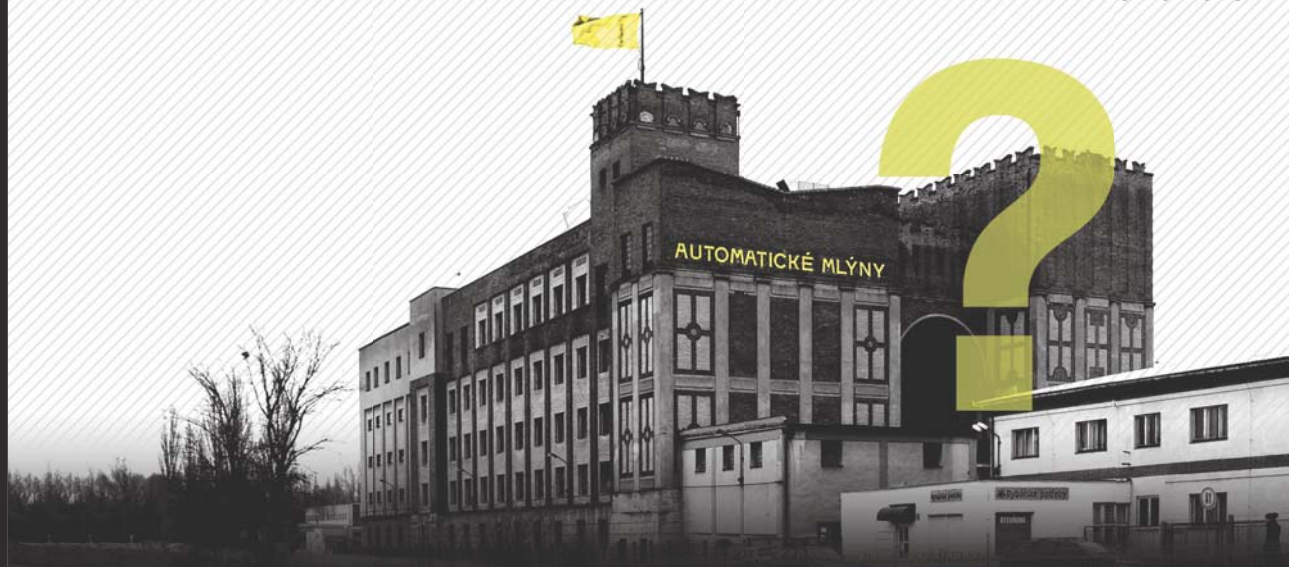
Aké nové funkcie?

Hana Jergušová, Tomáš Kubák

“Nové využívanie existujúcich stavebných fondov je celkom výnimočnou príležitosťou pre skutočnú kreativitu. Ak hľadá dnes architekt legitimitu vo svojej práci, musí ju nájsť práve v logickej konverzii a revitalizácii existujúcich objektov. O konverzii platí, že je celkove náročnejšia než tvorba nových objektov, pretože ju veľmi modifikujú existujúce štruktúry”

Renzo Piano

Aké nové funkcie je možné vložiť do objektov automatických mlynov? Kde sú potenciály a limity nových spôsobov ich využitia? Akú mieru zásahov by si nové funkcie vyžadovali?

Naším cieľom bolo nájsť príklady rozličných funkcií, ktoré by bolo možné do mlynov vložiť. Snahou bolo uviesť celú škálu konverzií, od tých, ktoré by si nevyžadovali takmer žiadne úpravy, až po náročné, radikálne premeny mlynov. To, či daná funkcia je v Pardubiciach potrebná, nebolo primárne našim cieľom vyhodnocovať. Išlo nám skôr o zhodnotenie konverzie po technickej stránke, čo by daná premena obnášala, prípadne aké by boli jej dôsledky. Ku každej analyzovanej funkcii uvádzame príklady podobných konverzií priemyselných objektov a zároveň hodnotíme danú konverziu z ôsmich hľadísk:

miera zásahov do dispozičného a konštrukčného riešenia mlynov

finančná náročnosť danej konverzie

požiadavky na tepelnotechnické opatrenia

požiadavky na požiarnú bezpečnosť novej náplne

nároky na statickú dopravu

miera zachovania charakteru mlynov / pamiatkárské hľadisko

vplyv novej náplne na verejný priestor v okolí mlynov / generovanie dejov v areáli

výnosnosť / nákladnosť novej náplne

SQUAT

Squatting znamená obsadenie a obydlenie prázdnej a nevyužívanej budovy. Vytvoriť squat z objektu mlynov je možné takmer okamžite, bez stavebných zásahov a finančných nákladov. Tým pádom nehrozí vážnejšie znehodnotenie pamiatky. Zariadenie squatu je na samotných squatteroch. Squat môže plniť aj funkciu nezávislého kultúrneho centra a tým generovať určité aktivity v areáli, avšak iba pre určitú, pomerne malú skupinu obyvateľstva. Z daného využitia mlynov neplynú žiadne príjmy a nemusi byť dlhodobodržateľný.

HOTEL

Táto funkcia sa vyznačuje určitou podobnosťou s bytmi, líši sa však vyššími nárokmi na vstupné a spoločenské priestory. Celková finančná náročnosť závisí od štandardu zariadenia - pri hoteli budú výrazne nižšie ako pri hoteli vyššieho štandardu. Vhodne zachovaný industriálny charakter mlynov môže byť atraktívny pre návštevníkov. Ekonomická výnosnosť takéhoto hotela môže byť vysoká, čo sa však týka oživenia verejného priestoru v okolí mlynov a zachovania charakteru tejto pamiatky, nie je daná náplň úplne ideálna.

INTERNÁTY

Jednou z foriem prechodného bývania, ktoré by bolo možné do mlynov vložiť sú študentské internáty. Dispozične sa jedná o podobnú náplň ako hotel s nižším štandardom. Výhodou oproti hotelu sú teda relatívne nižšie stavebné náklady a náklady na vnútorné vybavenie. Ďalšími výhodami sú nižšie náklady na počet parkovacích miest a väčšia miera oživenia areálu a okolia. Nevýhodou oproti komerčnému ubytovaniu je, že sa primárne nejedná o ziskové využitie. Referencia z Nórska ukazuje ako je možné využiť aj silu.

MÚZEUM

Ďalšou z kultúrnych funkcií, ktoré je možné vložiť do mlynov je múzeum. Charakter a rozsah rekonštrukcie závisí od konkrétnej náplne múzea. Ideálne by bolo v múzeu prezentovať históriu mlynov a mlynskeho a pekárenského priemyslu v Pardubiciach, čo by si nevyžadovalo rozsiahle stavebné úpravy objektu. Inou možnosťou by bolo múzeum, ktoré priamo nesúvisí s mlynmí, ako je tomu v prípade múzea Centrale Montemartini v Ríme, kde sú kópie antických sôch vystavené v priestoroch bývalej elekárne.

KANCELÁRIE

Jednou z možností nového využitia mlynov je administratíva. Z dispozičného hľadiska by bola jednoduchšia konverzia na halové kancelárie, inak by vznikla potreba oddeliť jednotlivé kancelárie priečkami. Problematické pri danej funkcii môže byť akustické oddelenie jednotlivých kancelárií. Dôležité je taktiež vytvorenie hygienického prostredia, preto je nutné uvažovať so zavedením vzduchotechniky. Problémom môže byť zabezpečenie dostatočného množstva parkovacích miest. Vďaka príjmu z prenájmu sa však konverzia môže finančne oplatiť.

HUB/COWORKING

Hub je pracovný priestor pre stretávanie, inovácie a rozvoj podnikania. Jedná sa o podobnú funkciu ako kancelárie. Hub sa však vyznačuje väčšou neformálnosťou, môže byť spojený s kaviarňou, organizujú sa v ňom rozličné prednášky, diskusie. Nižšie nároky na komfort vo výsledku znamenajú menšie stavebné úpravy, ľahšie môže byť zachovaný súčasný charakter objektu. Podobne ako pri kanceláriách je problematické parkovanie. Kaviareň, neformálnosť a sprievodné akcie však môžu byť pozitívnejšie pre verejné oživenie areálu.

KNIŽNICA

Konverzia budov na knižnicu nevyžaduje zásadnú zmenu dispozície mlynov. Je nutné dať pozor na hygienické požiadavky na prostredie pre knihy a požiaru bezpečnosť. Vďaka tomu, že stropy objektu boli dimenzované na zataženie strojmi, by zataženie stropov knihami nemalo byť problematické. Do inak obtiažne využiteľných síl by mohol byť inštalovaný automatický skladovací systém. Knižnica môže generovať značný verejný život v areáli mlynov, nejedná sa však o ziskové využitie mlynov.

ŠKOLA

Škola je jedna z funkcií, s ktorou sa pri novom využití priemyselných objektov nestretáme často. Voľné priestory mlynov sú vhodnejšie pre vysoké školy alebo umelecké školy, pri ktorých by nebola až taká potreba delenia priečkami na menšie učebne. Napriek tomu by si zmena využitia mlynov na školu vyžiadala značné dispozičné úpravy, prínášajúce so sebou nemalé finančné náklady, zanedbateľné by neboli ani tepelnotechnické a protipožiarne opatrenia. Napriek tomu by táto funkcia mohla do areálu mlynov vniesť nový život.

VÝROBA

Mlyn bol postavený pre výrobný účel a preto by jednou z alternatív nového využitia mala byť aj výroba. A to buď pre pôvodný účel výroby múky po modernizácii technológií, alebo pre iné odvetvie výroby. Súčasný stav ukazuje, že obnova výroby by bola ekonomicky nevýhodná, napriek tomu by však pri úvahách o novom využití mlynov nebolo zlé uvažovať aj nad výrobnou funkciou. Nutnosť zmeny dispozície, či nákladnosť konverzie by záviseli od konkrétnej výrobných prevádzky, ktorá by sa do objektu umiestňovala.

KULTÚRNE CENTRUM

Pretvorenie nevyužitých priemyselných objektov na kultúrne centrá je dnes pomerne častým fenoménom. Využitie priestorov mlynov pre konanie kultúrnych akcií si nevyžaduje veľké stavebné úpravy. Dôkazom toho sú aj podujatia konajúce sa v mlynoch v súčasnosti. Kultúrne centrum je kombináciou viacerých funkcií - galérie, koncertnej/divadelnej sály, baru/kaviarne, knižkupectva a podobne. Výhodou sú nižšie tepelnotechnické požiadavky v porovnaní s inými funkciami. Daná funkcia je vhodná pre oživenie areálu mlynov.

DIVADLO

Zmena mlynov na klasické divadlo by si vyžadovala razantný zásah do dispozičného aj konštruktívneho riešenia. Z dôvodu veľkého počtu divákov by bolo problematické aj zabezpečenie požiarnej bezpečnosti. Premena by bola finančne náročná, navyše zmena daných rozmerov by zrejme bola v rozpore s pamiatkovou podstatou mlynov. Ďaleko vhodnejšie by pre objekt bolo súčasne „undergroundové“ divadlo s menšími požiadavkami.

GALÉRIA

Miera zásahu pri konverzii mlynov na galériu závisí od konkrétneho typu galérie. Pokiaľ by sa nejednalo o galériu so zbierkami cenných diel, ktoré by si vyžadovali špecifické bezpečné prostredie, nemuselo by sa jednať o príliš náročnú dispozičnú úpravu objektu. Jednoduchšie a menej finančne náročné by preto bolo do mlynov umiestniť galériu bez zbierkovej činnosti. Pri rekonstrukcii väčšieho rozsahu by sa dalo uvažovať aj s depozitárom diel, napríklad v ťažko využiteľných betónových slách.

SÍDLO SPRÁVY

Špecifickou množinou administratívnych budov sú sídla úradov a orgánov verejnej správy. Vyznačujú sa veľkým počtom návštevníkov. Kvôli tomu by bola konverzia mlynov na sídlo správy podstatne náročnejšia ako konverzia na klasickú kancelársku budovu. S pomerne veľkým počtom návštevníkov súvisia aj vysoké nároky na parkovanie. Samozrejmosťou by musela byť aj bezbariérovosť budovy. Pozitívnym javom by bolo generovanie veľkého množstva ľudí v areáli. Navyše majestätne pôsobenie mlynov by sídlom správy mohlo slúžiť.

OBCHODNÝ DOM

Konverzia priemyselných objektov na obchodné centrá nie je bežnou záležitosťou. Jedným z dôvodov je problematickosť a finančná náročnosť takejto konverzie. Náročné protipožiarne opatrenia, inštalácia vŕchotechniky, to všetko so sebou nesie vysoké finančné náklady a razantné zásahy do pamiatkovo chráneného objektu. Daná funkcia je extrémne náročná z hľadiska statickej dopravy. Na opačnú stranu je však dnes obchod významným atraktorom a priniesol by do areálu mlynov veľký počet návštevníkov.

ŠPORTOVÉ CENTRUM

Budovu mlynov je možné využiť aj pre indoorové športové aktivity, ako napríklad fitness, posilovňu, squash a podobne. Bez radikálnejšej prestavby je však možné uvažovať iba o športoch, ktoré nevyžadujú veľkú svetlú výšku. Ďalej by bolo možné využiť mlyny pre tréning bojových umení, či pre tanečnú školu. Využitie pre šport si nevyžaduje až také vysoké nároky na zateplenie, je však potrebné uvažovať so zavedením vŕchotechniky. Daný účel môže byť do určitej miery ziskový, nie je ale práve najvhodnejší pre dlhodobé využitie mlynov.

BÝVANIE

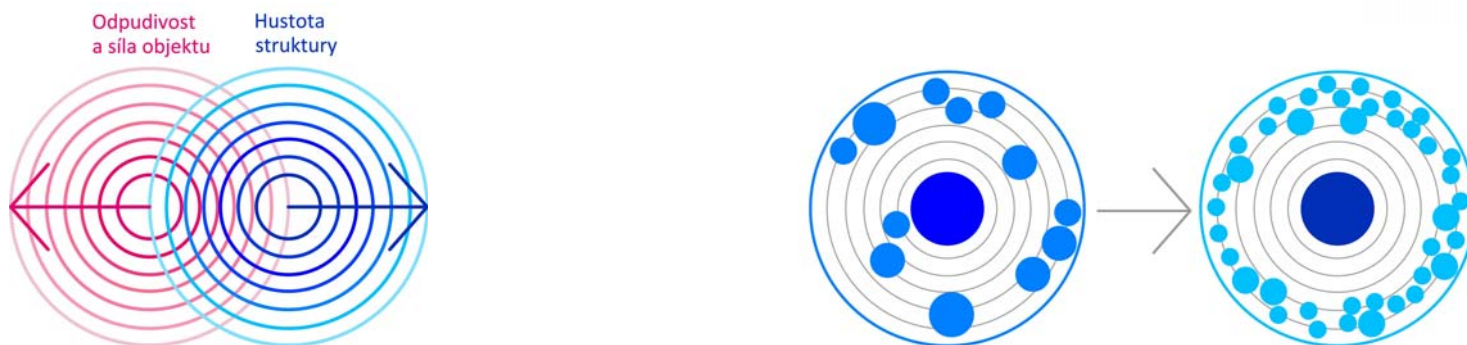

Konverziou mlynov na byty by mohlo vzniknúť atraktívne loftové bývanie pri rieke v blízkosti centra. Daná funkcia sa vyznačuje vysokými tepelnotechnickými nárokmi. Keďže je nežiaduce zasahovať do pôvodnej fasády objektu, bolo by nutné uvážiť systém difúzie otvoreného vnútorného zateplenia. Taktiež je dôležité vyriešiť akustické oddelenie jednotlivých bytov. Daná náplň môže byť ekonomicky dobre návratná.

070 Základní principy aktivizace

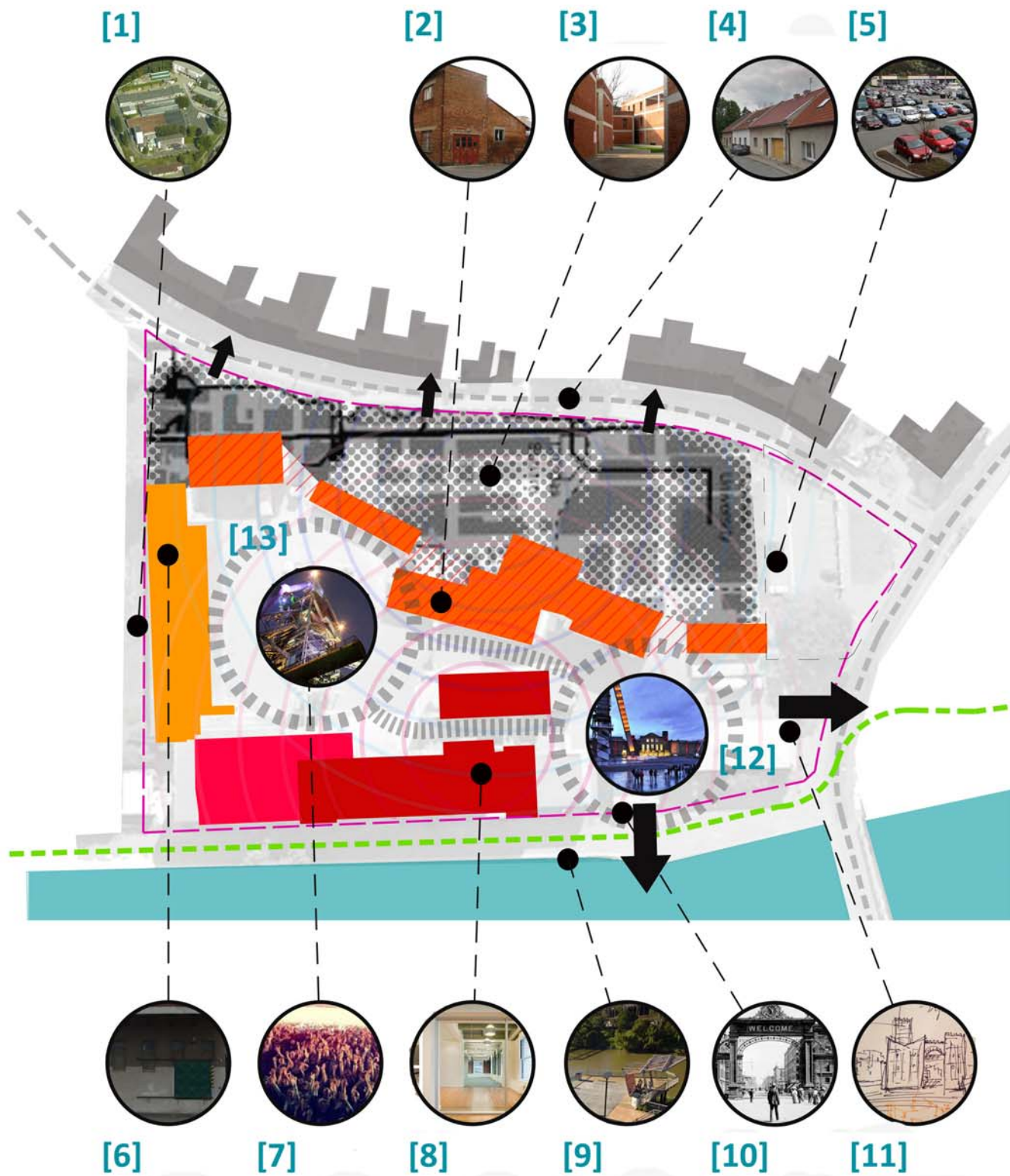
Karolína Vojáčková

Představme si místo, které má neopakovatelný charakter a které pulzuje 24 hodin denně městským životem. Takové místo se ideálně nachází uvnitř města a je vhodně přístupné. City point, který tvoří moderní paralelu historickému jádru města. Právě tento potenciál mají pardubické mlýny bratří Winternitzů. Rozrůstáním města se z historické periferie ocitly v sousedství centra. Dnes tento chátrající areál hledá svoje místo v hierarchii celku. Aby byl však jejich potenciál plně využit, je třeba nejprve nastavit základní principy nakládání nejen s budovou mlýnů samotných, ale i celého areálu, který k nim patří. Drobné chirurgické zásahy nebo pouze vyplnění budovy mlýna ještě nebude mít kýžený aktivizační vliv. Areál je dnes v silně neutěšeném stavu a potřebuje znovu definovat pravidla a principy. Vytvoří se tak podhoubí pro příležitosti a aktivity, které si už pak mnohem snáze najdou svoji cestu.

Areál mlýnů má ve městě ojedinělou pozici. Jak již bylo řečeno, z historické periferie se dnes ocitl, co by kamenem dohodil, od centra města. V rámci širších vztahů má tento areál také velmi podstatnou roli v posílení historického jádra, které dnes bohužel ztrácí na své síle. Hlavní tepnou města se stala **Město** Třída Míru, která svou nabídkou více reaguje na potřeby dnešní konzumní společnosti. Největší ránu životu v historickém jádru zasadilo nerespektování návazností na historickou strukturu, vytvoření bariér mezi novým a starým centrem a výstavba budov necitlivých ke kontextu – v čele s objektem Magnum. Areál mlýnu jasně definuje a propojuje stávající ikony města a tím znovu posílí historické jádro.

Základní koncept areálu pracuje s motivem posílení budovy mlýnů a pojetí industriální kaše jako doplnění genia loci. Historické budovy, mlýnice a síla mají silný charakter a estetiku, navozující dojem pevnosti/hradu na řece Chrudimce. Ne nadarmo se nabízí paralela s Pardubickým zámkem. Tento silný dojem může být hlavním lákadlem celého areálu, to si však žádá očistění budovy mlýnice od parazitujících přístaveb. Pro podpoření kýžené monumentality budovy také odstraněny dvě správné budovy z osmdesátých let, které zbytečně převyšují okolní kontext. Industriální kaše doplňující pozemek bude výškově regulována dle kontextu přiléhající ulice Na Ležánkách. Tím zároveň bude areál plynuleji navazovat na okolí. Očištěním hlavních budov také vzniknou dvě náměstí/arény pro pořádání akcí pro velké skupiny, které vytvoří vhodnou prostorovou paralelu vedle omezených prostorů uvnitř mlýnů. Současný pás

obslužných nízkopodlažních budov a garáží tvoří přechodovou zónu. Z velkého otevřeného prostoru tak máte šanci uniknout do části, která má srozumitelné měřítko a opozitní charakter kaše. Právě toto území bude sloužit pro výstavbu, která bude výškově regulována a bude muset zaručovat prostupy územím, ale jinak bude moci plně reagovat na požadavky areálu i investorů. Uzavřený charakter areálu pak umocní jedinečnost místa. Dva hlavní vstupy v podobě bran od ústí mostu a z příčné komunikace vytvoří dojem vstřícného úvodu areálu. Ten je doplněn o parkoviště, které se nachází na shodném místě jako dnes. Předpokládá se však spíše pěší nebo cyklistická doprava, která je pro tento region typická.

V dnešní době řešené území sousedí s areálem pekáren. Vztahu k tomuto sousedu se projekt detailně nevěnuje, ale výhledově se dá předpokládat, že by i pekárny prošly revitalizací území a změnou funkce. Ideálně by pak byl areál doplněn sportovišti a tím by se naplnil koncept rekreačního pásu podél Chrudimky.

Objekty dílen a skladů tvoří propustnou hranici mezi dvěma charaktery v areálu. Tvoří plynulý přechod i z hlediska struktury a dobového vývoje, uvádí návštěvníka do nízké hmotové kaše a zároveň tvoří přechod mezi starým a novým.

Industriální kaše je logickým doplněním areálu. Srozumitelné měřítko, které podpoří monumentalitu mlýnů, plynule naváže na okolní kontext. Kaše nemá žádná pevná pravidla. Důležitá je jen výšková regulace a zachování prostupnosti území a charakteru. Cílem je pestrost funkcí, hmot i návazností. Zde je možné pozemky prodat, nebo investor rozparceluje území a zadá zpracování různým architektům.

Industriální kaše doběhne až k ulici Na Ležánkách a tím ji vhodně doplní a scelí. Dnešní charakter této ulice je velmi rozbitý a negativně se odráží i v celém kontextu, proto je doplnění tak zásadní. Navíc dnešní domy svým charakterem neodpovídají měřítku správních budov, které jsou pozůstatkem osmdesátých let, ani nejsou připravené postavit se do prvního plánu před volné prostranství okolo budov mlýnů a síla.

Dnešní parkoviště je vzhledem k současnému pozemku řešeno na ideálním místě. Navrh ho proto zachovává, ale rozšiřuje. Detaily vjezdu a výjezdu odpovídají dnešním. Další parkování

se může uvažovat v prostorách industriální kaše. To však bude sloužit pro nájemníky /vlastníky a ne návštěvníky.

Současný sklad při západní hraně pozemku dnes tvoří pevnou hranici a přesně definuje prostor druhé arény. Pokud by v budoucnu došlo k revitalizaci areálu pekáren, dá se předpokládat i odstranění, nebo transformace této bariéry pro lepší návaznost sousedících území.

Druhá aréna bude hlavním venkovním prostorem pro pořádání velkých hudební akcí pro větší počet lidí. Je situována v samém srdci dispozice areálu. Okolní stavby částečně poslouží jako zvukové bariéry, aby okolí nebylo příliš rušeno. Dnešní objekty garáží budou adaptovány na zázemí venkovní scény. Prostor bude vyčištěn od parazitujících konstrukcí.

Hlavní objekty mlýnice a sil nabízejí různé funkční využití. Vhodné je mentální navázání na vodu – funkce lázní. V dalších patrech se vhodně umístí galerie, sportovní klub nebo knihovna. Jak již bylo řečeno na začátku, když areál vytěží svůj potenciál, tak se vhodné funkce a jejich uspořádání samo ukotví. Důležité je respektování tektoniky a posloupnosti objektu. Zároveň budou muset být doplněny komunikace a to především schodiště a výtahy.

Dopracování břehu Chrudimky jako veřejné rekreační plochy bude zásadní pro rozvoj okolí mlýnů. Rekreace a příjemné prostředí u vody navazují na cyklostazku a tím přivádějí další možné návštěvníky areálu. Mlýnský areál směrem k řece bude otevřený a prostupný branou, která bude symbolizovat někdejší vztah mlýnů a vody. Mlýny se tak stanou turistickým cílem na trase – bude zde občerstvení atd.

Hlavní vstup z dopravní komunikace je z předmostí. Právě tento očistěný pohled na hlavní budovy bude zásadní a bude hlavním lákadlem pro kolemjdoucí. Monumentální hmota s prostupem do srdce areálu jako by přímo vtahovala do památného dění a historického diskurzu.

Dvě monumentální venkovní arény mají nekonečné možnosti využití. Důležité bylo jasně dodefinovat a vyčistit jejich prostor. První aréna slouží jako trychtýř, který nasává návštěvníky a žene je do jádra, kde je čeká druhá aréna s industriálním od-

kazem v podobě ocelové příhradové konstrukce ve dvoře. Tato konstrukce bude zároveň mementem starých časů a to v noci, kdy bude osvětlena a bude součástí výstavy industriálního odkazu.

074 Přírozené začleňování mlýnů do organismu města

Romana Bedrůnková, Petra Hrubešová, Markéta Součková, Šárka Ullwerová

Přírozené začleňování mlýnů do organismu města

Areál mlýnů vnímáme jako komplex, který má svou hodnotu a své místo na světě již vybudované a nemá cenu mu přidávat další uměle vytvořené nadhodnoty. Naším cílem a přáním je, aby si mlýny samy a postupně našly svou náplň, aby uměly reagovat na aktuální potřeby, aby se začlenily do dění centra města. Aby na maximum zúročily své unikátní mikroklima.

Čím byly?

Jaký měly vztah k městu? Jaký mělo město vztah k nim? Jaký význam měly pro obyvatele? Jaký mělo město význam pro mlýny? Jakou roli hrála poloha?

Byl to čistě funkční industriální areál, který byl tehdy na okraji města. Jeho úloha byla výrobní. Areál byl naprosto soukromý ve vlastnictví bratří Winternitzů a pro obyvatele to byla tedy uzavřená plocha na okraji města, kam neměli důvod chodit pokud tam nepracovali. Nepřístupný pozemek s čnicí dominantou, která se svým velkolepým pojetím již tehdy stala důležitým prvkem veduty města. Ačkoliv byly mlýny velmi kvalitně architektonicky ztvárněny a vytvořily jakousi protiváhu zámku, který stojí na druhém břehu, nezapřel se jejich účel.

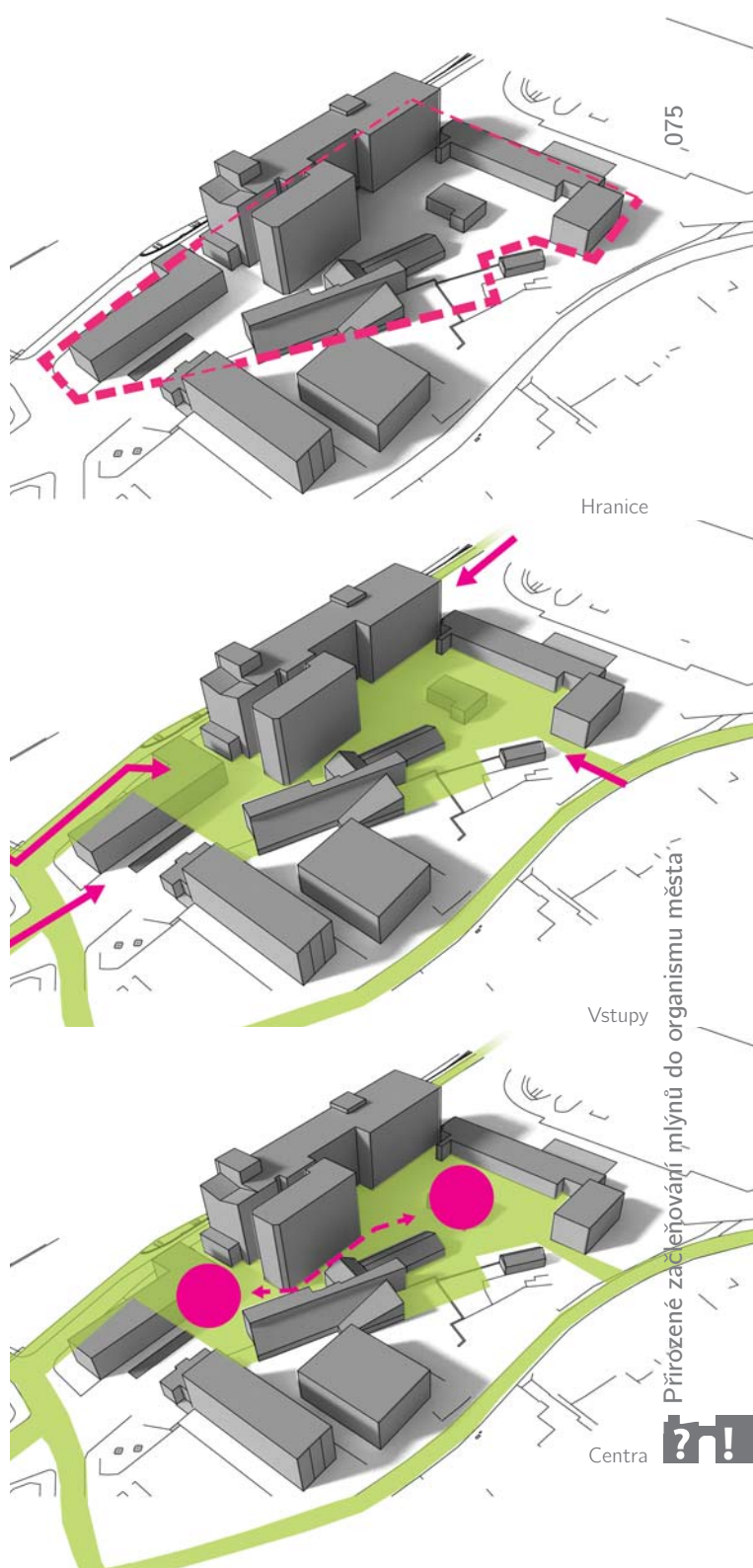
Čím jsou?

Jaký mají význam mlýny dnes? Jaký je vztah dnešních obyvatel k jejich existenci? Vzbuzují nějaký zájem? Je potřeba se jimi zabývat? Chce se jimi někdo zabývat? Dnes jsou stavbou nadregionálního významu nejen svým jedinečným architektonickým pojetím. Výjimečná je také jejich poloha téměř v přímém centru města. Vztah lidí se k mlýnům od doby jejich největší prosperity jistě změnil. Uzavřenost areálu, nepřístupnost a současně atraktivita vyvolaly v mnoha lidech velkou zvědavost a zájem. S rostoucím zájmem se rázem z čistě soukromé otázky vlastníka stávají mlýny také v jisté míře zájmem a záležitostí města. Soukromá záležitost se pomalu převrací v záležitost více veřejnou.

Čím by mohly být?

Areál byl vybudován pro tvorbu a činnost a to mu dává určitý specifický charakter. Hmoty v něm vyvářejí vnitřní prostor a klima, zachování této autenticity je tedy velmi důležité. Městská osa náměstí zde plynule navazuje, protahuje se za řeku a stává se spojnicí západní, východní a severní části Pardubic.

Chceme, aby se mlýny staly součástí města a postupně se včlenily do jeho organismu. Je potřeba využít toho, co mlýny nabízejí, změnit využití areálu a volně hledat nové funkce a možnosti. Prvním krokem jsou minimální zásahy, které areál otevrou a stane se tak přístupný veřejnosti. Nabídne nové prostory, pracovní příležitosti a prostor k trávení volného času. Postupně se zaplní a najdou se možnosti odpovídající proměně hodnot a nároků uživatelů. Lidé přicházejí sami, protože mají zájem a právě proto jsou mlýny vhodným místem pro doplnění potřeb města. Je velmi důležité si uvědomit, že svou hodnotu již mají utvořenou a není tedy potřeba jim přidávat další nadhodnoty.

Programy / dotace / spolupráce

Program podpory obnovy kulturní památky: dotační program Ministerstva kultury určený na zachování a obnovu nemovitých kulturních památek, které se nalézají mimo území památkových rezervací a památkových zón, nejsou národními kulturními památkami a současně nejsou ve vlastnictví České republiky.

Program záchrany architektonického dědictví: dotační program Ministerstva kultury na podporu obnovy nejceněnějších objektů našeho architektonického dědictví.

Program stavební obnovy a restaurování kulturních památek v Pardubickém kraji: Pardubický kraj vyhláší každoročně v rámci svého grantového programu možnost získat příspěvek na podporu vlastníkům kulturních památek a příspěvek na opravu kulturních památek.

Opomíjené památky: vyhlášovatel Nadace Občanského fóra, program je určen pro malé objekty, památky v soukromém nebo obecním vlastnictví, které mají malou šanci získat finanční prostředky na rekonstrukci od státu, památky se zvláštním regionálním významem.

Místo, kde žijeme: program nadace VIA je zaměřen na úpravu veřejných prostranství, jakými jsou parky, návsi, náměstí, dvory činžovních domů, opuštěné a nepoužívané plochy nebo jiné veřejné plochy v obci či městě. Grant lze použít i na obnovu památek, pokud se nacházejí na veřejném prostranství v obci a jsou součástí většího řešeného celku.

Podpora regionů pro rok 2013: nadace ČEZ, grantové řízení Podpora regionů je zaměřeno na podporu veřejně prospěšných projektů.

Institut pro památky a kulturu o.p.s.: je neziskovou organizací, která poskytuje poradenství při financování projektů v oblasti památek a kultury. Nabízí spolupráci při organizování obnovy památek i při pořádání kulturních aktivit v průběhu celého roku. Výběr partnerů či dodavatelů.

Mlýny městu: iniciativa pro podporu pardubických mlýnů.

Česká republika
Trafacka, Praha

Světovar, Plzeň

Meetfactory, Praha

Tiskárna, Praha

Svět

Baumwollspinnerei, Leipzig, Německo

Le Lieu Unique, Nantes, Francie

Les Machines de l'île de Nantes, Nantes, Francie

Le Karting, Nantes, Francie

Etapizace / fázování:

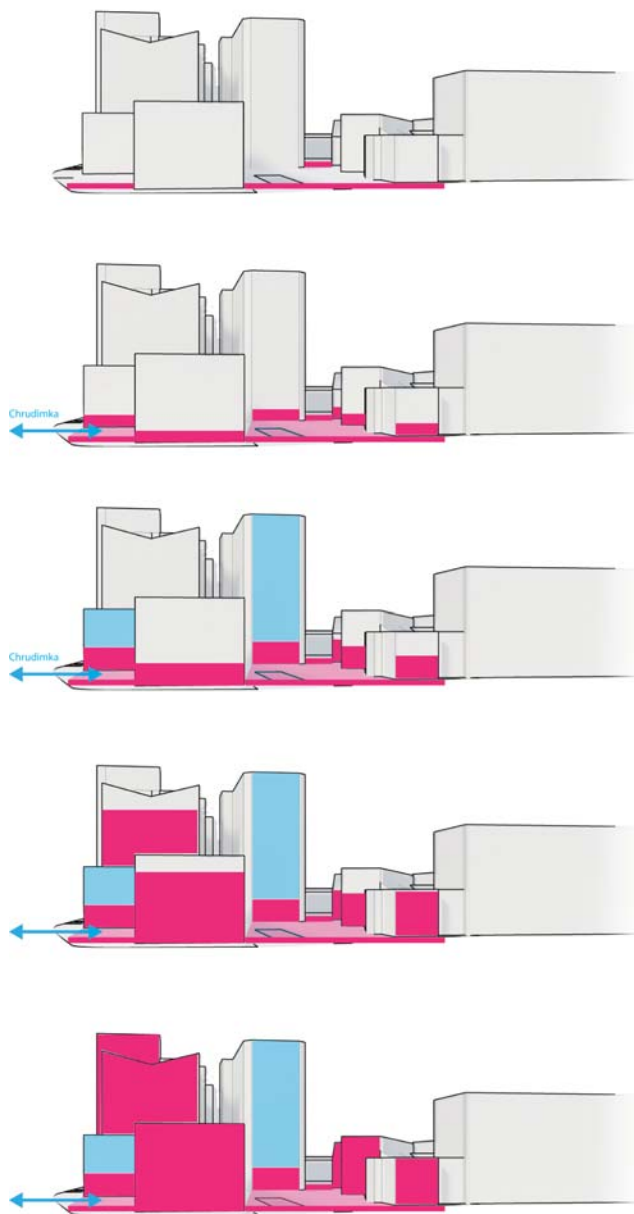
1. První zpřístupnění areálu, lokální spravování objektů (provizorní), zabezpečení areálu proti vstupu nevhodných návštěvníků, částečné vyklizení objektů a jejich okolí. Minimální až nulové náklady, dobrovolné vstupné, mlýny se stávají součástí veřejného prostoru města. Akce, festivaly, happeningy, dobrovolné brigády, workshopy.

2. Zásahy do jednotlivých objektů, vytvoření univerzálních sociálních zázemí pro různé varianty budoucího provozu, příprava k pronajímání, rozdělení na jednotlivé pronajimatelné celky. Postupné zvelebování vnitřního dvora i prostor před areálem směrem k řece. Úprava povrchů. První větší finanční vložení do areálu, výnosy z pronájmu prostor a vstupů na akce v areálu. Ateliéry, kavárna, čajovna, dílny, klubovny, startovní kanceláře, bar, zkušebny divadelních spolků, kapel.

3. Vytvoření prostor pro město – úprava interiéru pro galerii, muzeum, pekařství. Další stavební práce (oprava lícového zdícího materiálu, střech, nátěry soklů, litinové okenní výplně, zateplení z interiéru). Hodnota mlýna stoupá, stejně tak množství pronajímaných prostor a počet návštěvníků, mlýny se stávají ohniskem kulturního dění, místo pro volný čas a odpočinek.

4. Objemnější zásahy a úpravy objektů pro bydlení, administrativu. Možnost využití budov při východní straně areálu k vytvoření sociálního bydlení, prostor pro kanceláře.

5. Samostatné fungování areálu bez zásahů města.

078 Postupné zabydlování

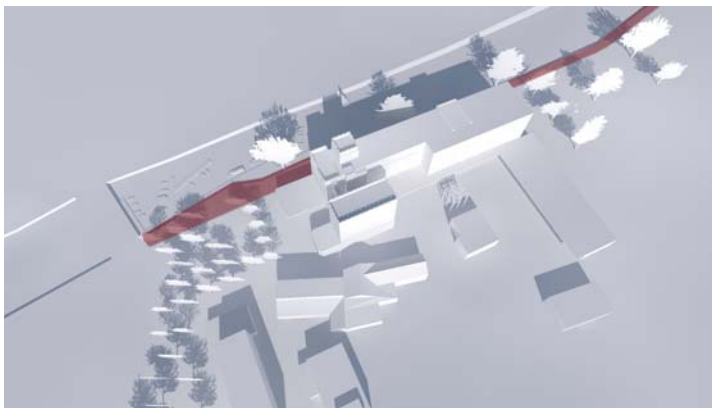
Martin Bukovský, Filip Cichý

Záměrem tohoto projektu je vytvořit scénář pro konverzi areálu Mlýnů.

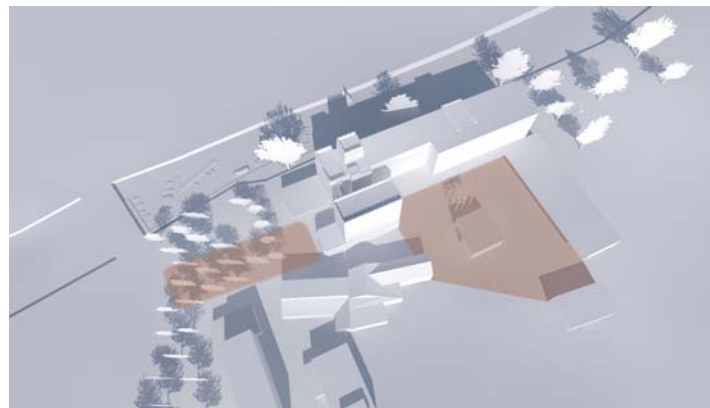
Konverze musí probíhat v krocích, které nastíní rámec změn. Nelze direktivně určit, co konkrétně by se v nich mělo odehrávat. Náš návrh nastiňuje kroky, které je potřeba udělat – od těch menších, konkrétních, okamžitých až po ty dlouhodobější a mlhavější. Po celou dobu je, podle nás, nutné probírat na místní úrovni náplň areálu a jeho funkci ve městě a podle toho případně v budoucnu upravit jeho náplň.

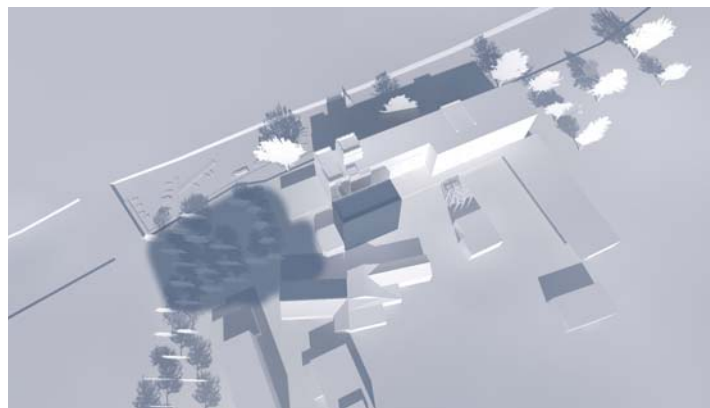
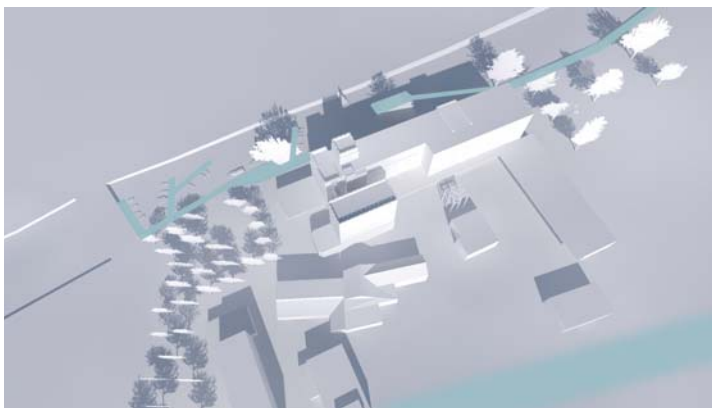
Krátkodobé úpravy

Zákaz vjezdu aut na komunikaci podél řeky, vznik provizorní cyklostezky směrem k parku Na Špici. Vybudování provizorního mola, vedoucí k prvnímu propojení s vodou.

Zpřístupnění areálu veřejnosti

V přední části vzniká dočasné parkoviště (než bude vybudován parkhouse) a uprostřed areálu vzniká místo pro různé aktivity lákající obyvatele.

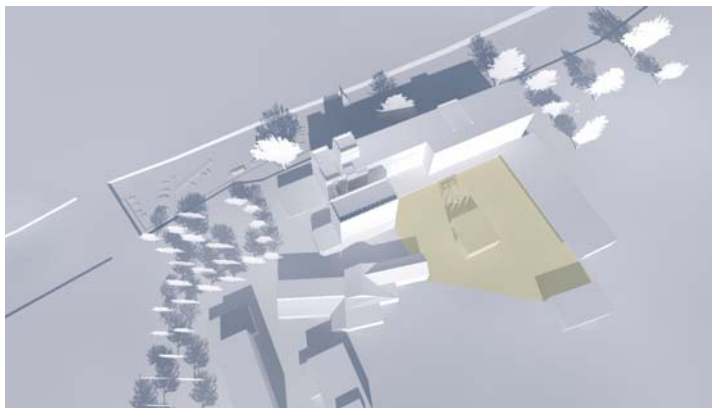

Rozvoj okolí

V návaznosti na dobudování parku Na Špici je upraven břeh Chrudimky. Je postaveno finální molo jako nový přístav. Vzniká regulační plán pro ulici Na Ležánkách.

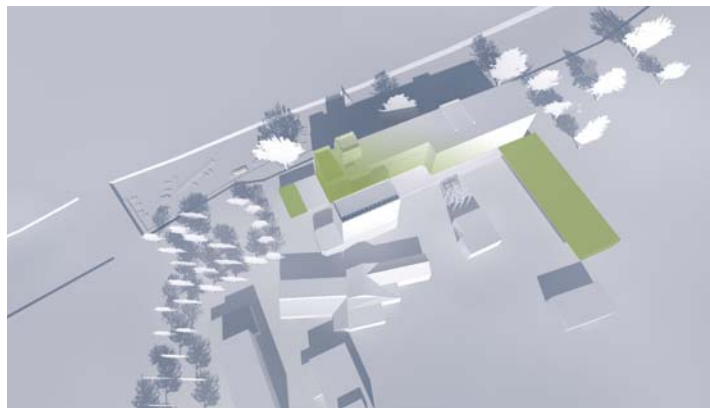
Dlouhodobé úpravy

Dochází k demolicí bývalé vrátnice, celý mlýnský předprostor je upraven parkovou formou jako další zastavení (=korálek) podél Chrudimky. Je vybudována kavárna v bývalé rýhovně a self-storage systém v bývalém silu.

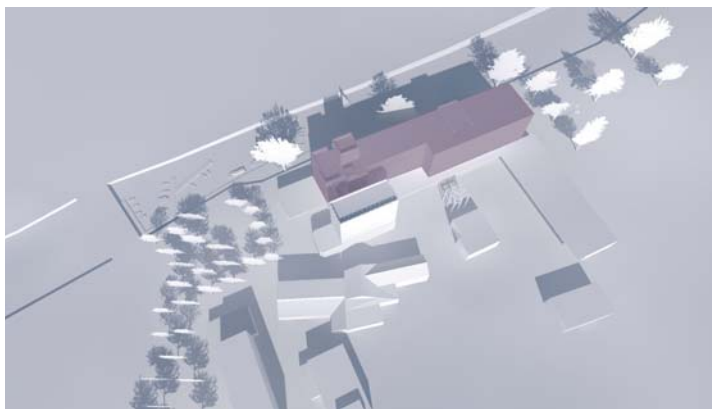
Aktivizace parteru

Uprostřed areálu probíhají trhy, festivaly, divadla a další vystoupení. Pro místní mládež zde vzniká skatepark.

Aktivizace budov

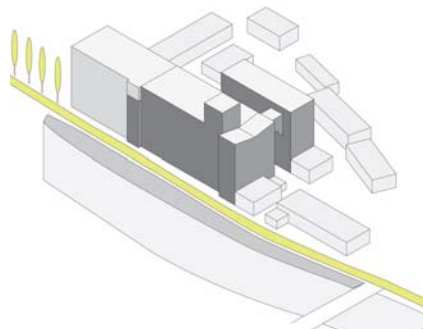
Postupně dochází k otevírání objektů. Vzniká dočasný bufet (pro pěší návštěvníky i pro cyklisty). V bývalém skladu je vybudováno vnitřní hřiště. Na střeše vzniká vyhlídka na město. Po částech se naplňuje hlavní objekt – dětský koutek, dílny, prostor pro coworking.

Naplnění hlavní budovy

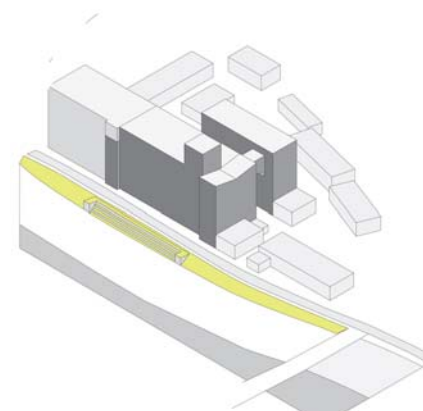
Naplnění probíhá postupně, dle místních požadavků v návaznosti na rozvoj areálu mlýnů, je nezbytné zhodnotit přínos a vliv předchozích kroků.

Naším cílem je postupné začleňování mlýnů do městského prostoru. Volili jsme kroky, které jsou lehce realizovatelné a méně finančně nákladné. Postupným vytvářením příležitostí se prostor mlýnů ožíví a díky alternativnímu fungování objektu bude funkce přirozeně krystalizovat. Ve chvíli, kdy náplň budovy vyplýne z veřejného zájmu, bude oblast již žít.

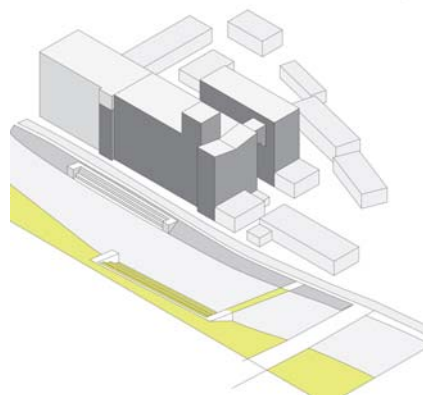
Cyklostezka

- úprava cesty podél mlýnů na cyklostezku
- zmírnění rozdílu protipovodňové zídky dosypem
- zrušení stávajícího parkoviště
- + zvýšení frekvence pohybu v blízkosti mlýnů
- + možnosti využití parteru – kavárna, restaurace, občerstvení

Přístup k vodě

- úprava břehu pro přístup k vodě
- překonání protipovodňové zídky
- využití ploch u vody
- vytvořit cestu podél břehu
- + kontakt s vodou
- + vytvoření kvalitního veřejného prostoru pro případné využití mlýny

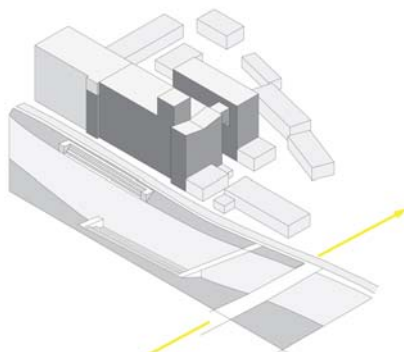

Terasy

- odstranění lodi na protějším břehu směrem ke Starému Městu
- vytvoření teras pro kontakt s vodou
- nahrazení odstraněné lodi zelení
- + vytvoření kvalitního veřejného prostoru
- + lepší kontakt s budovami mlýnů
- + možnost využití břehu pro drobný objekt – kavárna, cukrárna, čajovna...

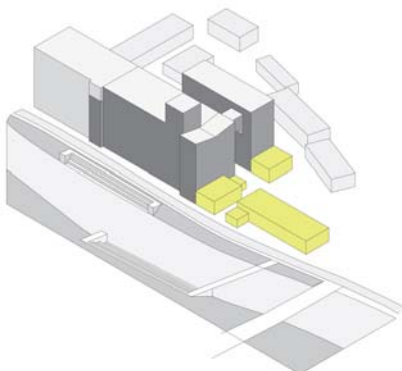
Lávka

- postavení pěší lávky podél silničního mostu
- + zvýšení bezpečnosti chodců
- + zlepšení komunikací

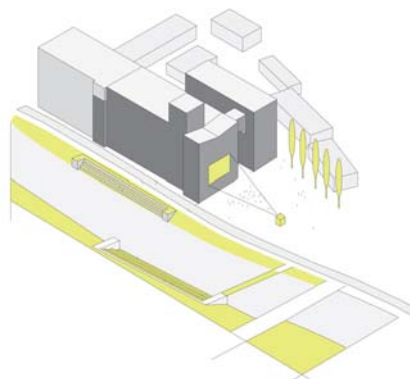
Přístupy

- mezimostí – opravení chodníků a výsadba zeleně
- od Starého Města – zákaz parkování podél chodníku a jeho oprava
- přesunutí kontejnerů ze středu náměstí
- reorganizace parkoviště před budovou mlýnů
- + zkvalitnění prostoru
- + zlepšení komunikací – zvýšení frekvence pohybu lidí
- + odstínění budovy kanceláří pomocí aleje / zpříjemnění ulice

Otevření areálu

- úprava prostoru před mlýny pro různé akce, výstavy...
- výsadba zeleně
- + výsadba zeleně pro uzavření prostoru
- + prostor před mlýny získá městský charakter
- zvýraznění hlavního objektu mlýnů
- odstranění budov před mlýny – kanceláře, přístavky
- + zdůraznění dominantnosti budovy
- + otevření předprostoru pro různé akce

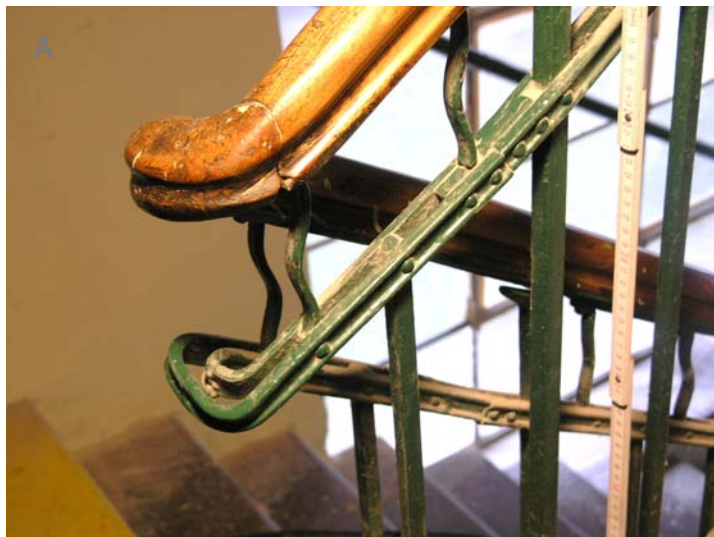
Úprava předprostoru

- úprava prostoru před mlýny pro různé akce, výstavy...
- výsadba zeleně
- + výsadba zeleně pro uzavření prostoru
- + prostor před mlýny získá městský charakter

Happening

- organizace akcí v objektu i areálu
- vznik dočasných funkcí – alternativní kavárny, divadla, galerie,
- prostory pro umělce, trhy, letní kina...
- + krystalizace náplně objektu
- + využití volného prostoru
- + zapojení veřejnosti do procesu

Iva Bártová, Petra Janoušková, Jana Rýznarová

*Tématem workshopu není jiného nic,
než robustní mlýny v centru Pardubic.
Věnujme se stavební historii Winternitzových mlýnů víc!
Nejen průzkumníkům mají tyto budovy co říci.
Setkáváme se tváří v tvář s kulturní památkou,
jejíž hodnoty za chvíli ukážeme výběrově – namátkou.
Ač o tom možná nemáte ani zdání,
rozhodně si zaslouží zachování!*

*Na tomto místě bychom Vás rády
seznámily se stavební historií objektů, jejich vzestupy a pády.
Automatické mlýny, jež Vám snad za chvíli budou více známy,
prošly ve svém vývoji mnoha etapami.
Co do důležitosti zásahů do jejich rozložení a vzhledu
stojí architekt Josef Gočár nejvíce vpředu.
Proto se na komplex mlýnů, pevných staveb s rustikou,
budeme dívat především „gočárovskou“ optikou.*

Mlýny a Gočár (nejen)

*Josef Gočár se měl nejprve vyrovnat jen s fasádami,
po požáru však přišel s dalšími radami,
v areálu strávil drahá léta,
podařilo se mu přidat architektonický lesk do mlýnského světa.
Stejně jako před ním i po něm došlo k úpravám,
že po něm za války se též přestavovalo, dodávám.
Že mají pardubické mlýny bohatou historií již víme,
přesto i v současnosti překvapení spjatá s nimi zříme!*

Schodišťový prostor hlavního objektu

*Dnešní přístupové schodiště,
jež propojuje parter bludiště,
je, jak ví už F. R. Václavík, použito druhotně.
Leč lze na něm ukázat ochotně
Gočárovu snahu respektovat konstrukce starší,
zachovávat jednotné působení interiéru a další.
Z čeho toto vyvozujeme, se ptáte?
Již za chvíli odpověď znáte.*

*Schodiště se svými stupni, zábradlími i dveřmi
bylo původně uvnitř hlavní budovy, věř mi.
To vše bylo námi proměřeno,
pečlivě zdokumentováno, ověřeno.
Nejprve schodišťový prostor o podlaží méně čítal,
teprve Gočár budovu dnešní výšky vítal,
tím pádem potřeboval schodiště delším učinit,
svým přínosem tak navázal jeho přetřazenou nit.*

*Jak oko pozorného návštěvníka zhlédnout může,
máme před sebou práci muže,
jenž se v době moderní ani
použití původního materiálu a jeho opracování nebrání.
Zdálí vše působí harmonicky,*

zblízka však rozdíl nepoznají jenom nicky.
Gočár totiž – jako modernistů král –
odmítá dřívější zdobnou profilaci použítí dál.

Nejen schodišťové stupně našly sobě místo nové,
ale stejně tak i např. prvek, jenž zábradlím se zove.
Pozorné oko sledující zábradlí
pozná, že části od sebe kdysi násilně odpadly,
že dolní část byla spojena nýty.
Výše pak nalezneme svařované zábradlové prýty.
A nejvýše původní koncová část předgočárovská pak,
nyní další paradoxní znak.

Další konstrukční detaily

V souvislosti se schodištěm přesunem
došlo i k přeskládání stropních trámů „na honem“.
Krom sedmnácti typů oken inspirovaných neorenesancí,
se tento sloh uplatňuje ještě v jednom detailu velkou rasancí.
Jedná se o dveří prvního patra kliku,
zvláštnost její uvidíte v okamžiku.
Ve své době byla zastaralým již,
snad se Gočárovi líbila, nebo by to byl jen ekonomický kříž.

Tepelná technika

Důležitým hlediskem, co s mlýny,
je i tepelná technika – nejsou však nutny žádné splíny!
Jak se s problémem úniku tepla skrze okna vyrovnat?
Před ně jiné okno dát!
Zachová se hodnota památková
a vnitřní okna budou dle norem, navíc nová.
Již dnes má v mlýnech předobraz tendence tato.
Poučení od předků nad všechno světa zlato.

Detaily po technologiích

Dalším podstatným bodem
bude vypořádání se s “technologickým rodem”,
jak vyřešit všechny otvory zející,
všechny záležitosti čnějící.
Nejlépe je tuto nevýhodu obrátit a ku prospěchu užít,
vždyť s těmito detaily se pak dá stylově a originálně žít.
Prostupy lze využít pro světla a vedení dnešních dní,
parketové vlasy lze přeskládat až po ten poslední.

Gočárovy fasády

A na závěr příkládám
ještě pár slov k fasádám.
V severní části jsou k vidění
v interiéru v bělostném malby sevření.
Lze si všimnout, jak mlýnský provoz do jejich podoby vstoupil.
Sice neideálně, leč vše se svými požadavky skloubil.
Nuže... obilí mlýnům, mouku pak lidem,
vzme, že na dobré využití mlýnů přijdem’.

Popisy k fotografiím

A – detail spojů zábradlí

- nýtované původní
- svary vzniklé přesunutím a druhotným použitím, stejně jako deformace profilů

B – detail profilovaného (předgočárovského) schodiště

- speciální profilace prvního stupně nástupního ramene, zde ve druhém patře, většinou použito v přízemí (tzn. jeden z důkazů druhotného použití)

C – detail druhotně použitého schodiště

- lze vidět, že schodišťové stupně byly původně vetknuty
- dnes stupně osazeny na železobetonové bočnice

D – detail spoje zábradlí

- napojení Gočárovy části zábradlí na starší část
- starší část nýtovaná, zaoblená (vyšší řemeslná úroveň)
- Gočárova část přímá, jednoduchá (nižší řemesl. úroveň)

E – detaily prostupů potrubí skrze stropní konstrukce

- zde se nabízí využít “přirozených”, původních prostupů pro vedení současných sítí, případně osvětlení

F, G – možná nebezpečí v souvislosti s detaily prostupů skrze stropní konstrukce

- detaily po technologiích vytvářejí nebezpečná místa bránící volnému přirozenému pohybu uživatelů v jednotlivých podlažích
- možnost zranění a propadnutí osob do nižších pater
- odstranění zmíněných kolizních partií je nezbytným předpokladem pro další využití areálu
- nebezpečí nehrozí jen v památkově chráněné části areálu, ale v komplexu celém

možné řešení

- možné přeskládání, případně repasování stávajících prvků (parketových vlysů), až následné doplnění o nové kusy
- zaslepení otvorů pomocí stejné materiálové báze a za použití tradičních – řemeslných způsobů zpracování (koncept opravy a navázání na předcházející historické vrstvy, jenž uplatňoval již Josef Gočár ve svém přístupu k objektu schodiště už na počátku 20. století, paradoxně tedy v době modernismu;

zároveň tradiční přístup ve všech předcházejících historických etapách s výjimkou doby dnešní)

příklad několika typů oken (celkem v objektu nalezeno a zdokumentováno 17 typů otevíravosti oken)

H, I – příklady oken s jednoduchým zasklením

– u tohoto příkladu otevíravá pravá dolní část, případně ještě doplněná o otevíravé okénko uprosřed horní části, okno vpravo v neoriginální podobě s pozdější úpravou

J, K – příklady oken s později vloženým druhotným zasklením

– zdvojeným zasklením docíleno zlepšení tepelně–technických vlastností objektu při zachování historicky hodnotných detailů

pohled na “skrytou” fasádu

L – detaily severní gočárovovy fasády

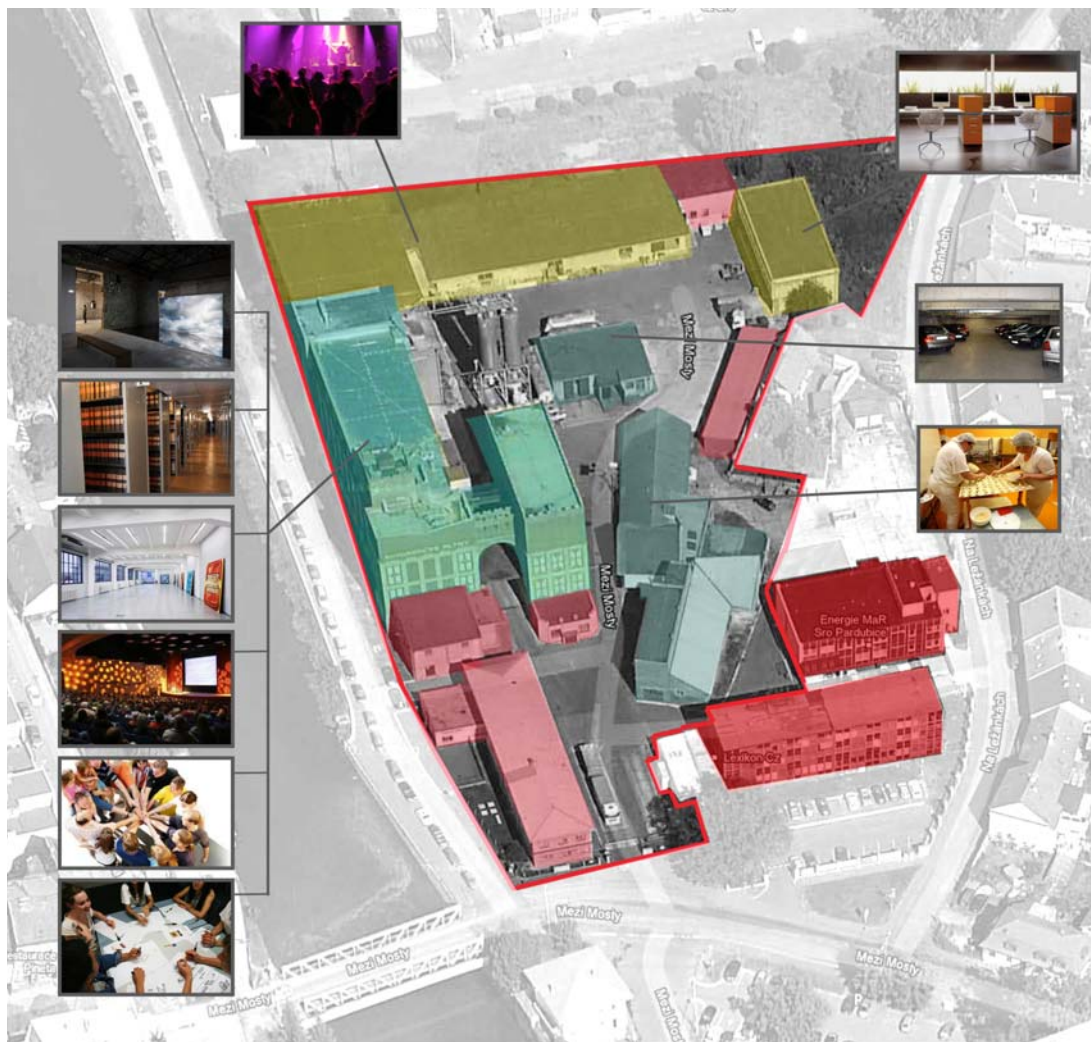
– k bývalé severní fasádě v 2. polovině 20. století přistavěn objekt síla, jenž ji pojmul do svého interiéru
– fasáda perfována a násilně předělena k ní přiléhajícími stropními konstrukcemi nové přístavby bez ohledu na dekorativní geometrii svého povrchu
– v ostatku zachována a “ochráněna” vrstvou bílého nátěru
– nejsevernější část východní fasády podobným způsobem buď nenávratně ztracena, nebo skryta pod vrstvou omítky (nelze ověřit pomocí postupů standardního nedestruktivního stavebněhistorického průzkumu – metody, jíž bylo využito pro hlubší poznání areálu)

08 Mlýny v detailech

Iva Bártová, Petra Janoušková, Jana Rýznarová

Program – využití areálu

Co ponechat v areálu

Hmota s nevyhovující formou

Objekty nevyhovující

Etapizace budov

FÁZE 1 LADEM BEZ ÚPRAV ÚPRAVOVANÁ ČÁST

FÁZE 2 LADEM BEZ ÚPRAV ÚPRAVOVANÁ ČÁST

FÁZE 3 LADEM BEZ ÚPRAV ÚPRAVOVANÁ ČÁST

FÁZE 4 LADEM BEZ ÚPRAV ÚPRAVOVANÁ ČÁST

*Automatické mlýny Winternitzových bratří
k Pardubicím neodmyslitelně patří!
Jsou protipólem k zámku na druhém břehu,
leč, ač vypadají jako hrad, skrývají v sobě gočárovskou něhu,
poetiku doby toho století,
během něž se prvně do vesmíru poletí.
Však v čase jejich vzniku nebylo o tom ani potuchy;
koncept areálu je jednoduchý.*

*Funkce je tou hlavní příčinou,
na níž zraky projektantů spočinou.
Z hlediska památek obdivu ale,
bychom ni fasádám neměli dáti vale.
Autorem pojednávky hlavních stěn,
tím, kdo byl mnohými ctěn,
je architekt věhlasný a známý,
jenž hlavně srdce kubistů dnes často zmámí.*

*Josef Gočár je především tou příčinou,
proč stavbu tuto nelze zaměnit za jinou,
především díky ornamentálním hrátkám fasád
můžeme Gočárova génia nasát.
Kruhy a linie tvoří
z materiálu, jímž funkcionalistické předsudky boří,
jde o esenci stavění, již se každá pohroma vyhla
- vždy dobrá, planá, ostrě pálená cihla!*

Hodnoty mlýnů

*A v čem konkrétně vidíme další mlýnská pozitiva?
Plusem je historická hodnota areálu i zdíva,
mlécí technologie
skýtá projektantům možnost orgie
díky uchovaným detailům či konstrukcím menšího rozsahu.
Hodnotou je i blízkost centra či řeka Chrudimka ve stínu stavby dosahu.
Areál leží v podstatě na hlavním městském tepny protažení.
Svou polohou tak nevýznamným není.*

Koncept v kontextu

*Chceme areálu vytvořit předprostor adekvátní,
„veřejné foyer“ delikátní,
spojení městskosti se zelení,
mezi parky podél řeky příjemné prodlení.
Mlýny tak vzdušnější okolí dostanou*

*a tím i možnost, jak kolemjdoucí uhranou
svou siluetou, obloukem vetknutým mezi hlavních budov strany;
otevřené náruči pardubické brány.*

Přístup k pojetí

*Zaměříme-li se přímo na areál,
maximální uchování autenticity je náš ideál,
stejně jako budov i koncepce celku.
Konzervace a repasování tvoří naši znělku
v souladu s úctou k předchůdcům i tradici,
stejně tak udržitelnosti a ekonomii investice podáváme pravici.
Nechceme se ohánět frázemi,
v koncepci se držíme nohama na zemi.*

*Exteriéry areálu byly tabu pro Pardubáky,
ale interiéry jim zpřístupníme taky.
Věříme, že je tam nejprve požene zvědavost,
později budou tam chodit běžně – pro radost.
Je tedy nutno,
aby, co do atraktorů, bylo v místě hutno,
smysluplně a účelně využít prostoru,
aby všechny komponenty držely pospolu.*

Funkční využití vedlejších budov

*V souladu se zaměřením od svého původu
využití v souvislosti s mlýnem má pádného důvodu,
proto navrhujeme do nejstaršího domu
účel podobný mlýnu tomu
- bude zde interaktivní mlýnská expozice
návštěvníci se budou moci o komplexu dozvědět více,
děti si třeba
upečou rohlík nebo chleba.*

*Na druhé straně objektu nejstaršího
budou místní moci nakoupit pečiva či něčeho sladšího.
Přejdeme k severněji položené budově bez prodlení,
zde v areálu bude nové administrativní vedení.
Na severní komplexu hraně
navrhujeme pro mladé – myslíme na ně!
Kulturně bude využita velkorozponová hala
koncerty, výstavy – ale žádné gala.*

Nyní se památkářsky dostáváme do ráže
uprostřed dvora využijeme prvorepublikové garáže.
A to asi nejdůležitější nyní:
Co se v chráněných objektech činí?
Mnoho pater, plochy mnoho,
využití se různí podle toho,
o kterou přesně se jedná část.
Hned vše vysvětlíme, nechceme Vás mást.

Funkční využití hlavních objektů

Objekt, jenž je ze dvou bližší řece,
ač rozlehlý, dá se příjemně pojmout přece.
Za čelní jižní stěnou
se vertikální komunikace ženou.
Část těchto ukrytých sil
se ponechá bez úprav, by duch domu po svém zvyku žil.
Dále navazují na partii zmíněnou
předprostory míst dalších, abychom ji nevnímali tak stísněnou.

Přízemí domu, jehož půdorys nejvíc sahá v šíř i dál
zabírá víceúčelový sál.
Místo velkých setkání,
přednáškám, promítáním a dalšímu nic nebrání.
Co se týče jeho výše,
je z dvoupodlažních sálů s ochozem říše.
přístupný je z dvora i nábřežní ulice,
jeho otevřenosti okolí přejeme nejvíce.

Druhé patro, třetí podlaží,
kreativnost svých uživatelů odráží.
Zde je místo vyhrazeno workshopům všeho druhu,
v hudbě, výtvarnu i ručních činnostech zde naleznete vzpruhu.
Tento prostor bude k využití i ve spojení se sálem,
aby se velkého výsledku dosáhlo i s málem.
Vyšší patra pak až pod střechu
budou příznivcům komunitního bydlení dělat potěchu.

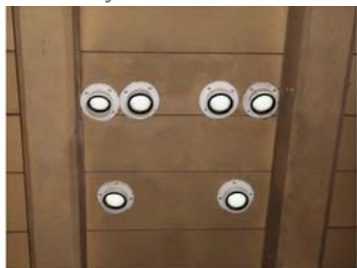
Přistavěná severní část
pak nechce využitím mást.
Jedná se o prostor galerijní, ač netradičních proporcí,
jehož úzkým chodbám budou tobogány dozorcí,
části konstrukcí samotných mlýnů
tak statečně přispějí ke konverznímu činu.
V návaznosti na workshopy pak síla v této části objektu
budou sloužit archivačnímu projektu.

Budova vpravo od „vstupní brány“
bude vítat děti, dámy i pány
s požadavky na prostor pro setkávání,
v němž volnému užívání nic nebrání.
Místo pro učebny, zkušebny, malé konference či osobní sklady,
prostory věku nové řady,
poptávku po takovýchto v Pardubicích uspokojí cele,
každý může volně tvořit ve své cele.

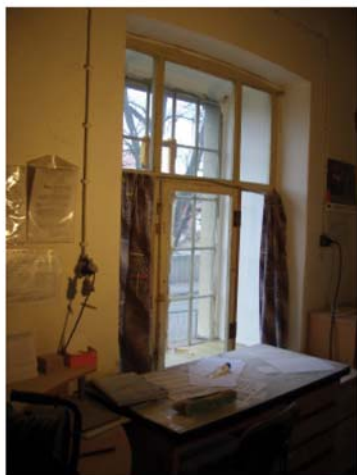
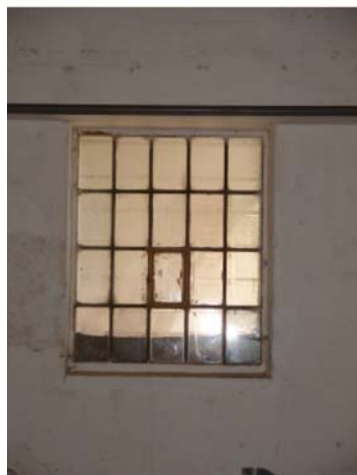
Možnosti počátku využívání areálu

Objekt by v podstatě mohl být užíván hned teď
(však příkladu festivalu Automatické kulturní mlýny hled'),
leč, pokud by na úpravy měl být zřetel brán,
je námi návrh na etapizaci dán
s ohledem na možnost využití od začátku.
Chcem' předejít deziluzím a zmatku.
Přejme si, aby Automatické mlýny
potkávaly samé radosti a žádné splíny!

Autentická atmosféra v objektech - detaily

Otvory po trubním vedení jako schránka pro bodové osvětlení

Zdvojení okenního rámu dle požadavků stavební fyziky. Zachování však originálních tabulkových výplní

Skupina detailů, které by se měly ponechat. Je vhodná pouze jejich úprava, případně repase.

Tobogány jako skulptury v galerii.

Trubky v galerii jako konstrukční jednotka výstavních přiček.

092 Upeč si sám

Tomáš Kučera, Radomír Paulus, Martin Pelikán

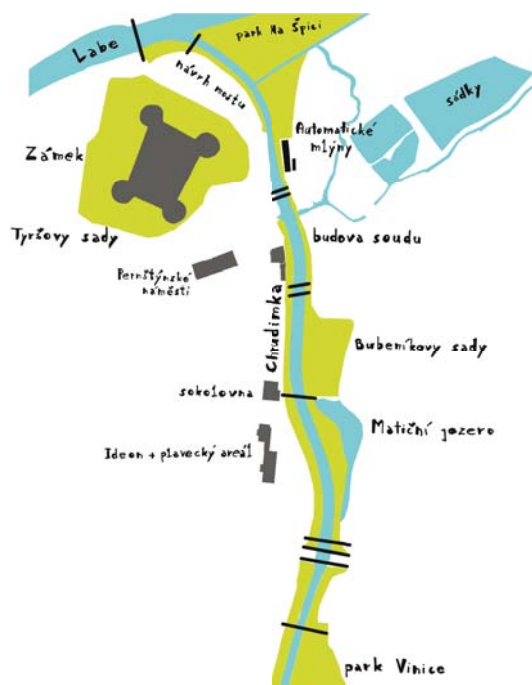

Automatické mlýny leží v těsné blízkosti centra Pardubic a mají tak velký potenciál stát se dalším kulturním centrem. Výjimečnost polohy je dána také díky řece Chrudimce a blízkosti parků současných i plánovaných. Budova mlýnů vytváří pomyslnou bránu mezi městem a přírodou, z čehož vychází naše úvahy o přeměně areálu. Snažili jsme se, aby se návštěvník průchodem bránou dostal z města do místa kultury, zábavy a odpočinku.

Jednou z hlavních náplní se stanou především trhy, pořádané v centrální části areálu. Na ně budou navazovat prodejní prostory uvnitř hlavní budovy. V té se vytvoří dvoupátrová vstupní hala, která zpřístupní všechny části a funkce v budově. Bude v ní možnost sezení navazující na kavárnu i na obchůdky a prodejny v parteru jako jsou pekárna, řeznictví, cukrárna apod.

Druhou hlavní náplní bude zážitková organizace související s historií automatických mlýnů a Pardubic. Návštěvníci si v ní mohou sami vyzkoušet, jak se mlela a mele mouka, jak se dál zpracovává i jak se z ní upeče chléb či jiné pečivo. Všechny kroky zpracování obilí až po hotové pečivo si návštěvníci vyzkoušejí jak s historickými nástroji, tak se současnými. Prostory pro tuto funkci budou v severní části budovy. V jižní části hlavní budovy bude umístěna dvoupátrová kavárna navazující na klub umístěný ve třetím a čtvrtém patře. V posledním patře se vytvoří prostory galerie, které budou propojené s boudovou sila sloužící téměř účelu. V dalších budovách komplexu bude umístěno zázemí pro tržiště, penzion a tzv. „inkubátor“ pro čerstvé absolventy škol.

Završením revitalizace mlýnů by se měla stát výstavba nových obytných domů, které by dotvořily chybějící uliční čáru ulice Na Ležánkách, a vytvoření krytého parkování.

Proces revitalizace automatických mlýnů jsme rozdělili do pěti fází.

V první fázi přeměny mlýna předpokládáme otevření celého komplexu pro veřejnost. Je nutné, s ohledem na bezpečnost, venkovní plochy vyčistit. Následně by se tyto plochy zrekonstruovaly a pokryly novou kamennou dlažbou. Po těchto

úpravách se již ve venkovních prostorách mlýnů mohou konat kulturní akce a pořádat trhy. Mlýny tedy budou od začátku navštěvované a probudí se v nich opět život.

Dalším krokem je uzavření náplavky pro automobily a vytvoření zde pěší zóny. Protože se náplavka v současné době využívá především jako parkoviště, umísťujeme nové parkovací plochy za areál mlýnů. Nové parkoviště by mělo vjezd z ulice Na

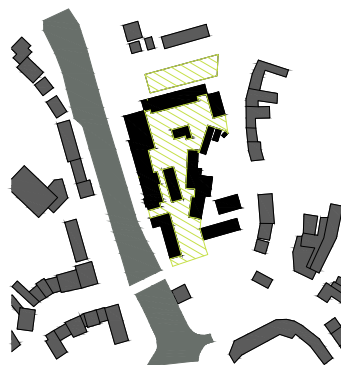
Ležánkách a pro pěší by bylo přístupné také přes areál mlýnů. Tím se sem dostanou další lidé, kteří podpoří rozvoj mlýnů.

V druhé fázi, v době, kdy se již trhy uchytily a mlýny se stávají kulturním místem, se začne rekonstruovat parter a přilehlá náplavka. Na náplavce se vybuduje příjemnější přístup k vodě pomocí schodů umožňujících sezení u vody. Součástí bude též venkovní mobiliář. Celá náplavka tak bude navazovat na parky podél řeky Chrudimky, čímž se vytvoří dlouhý pás zeleně určený k relaxaci. Hlavní budova mlýnů se otevře nejen do samotného komplexu, ale také k řece na náplavku. Hlavní vstup do ní bude z centrálního náměstíčka a vstoupí se jím do prostorné dvoupatrové haly. Hala slouží jako komunikační uzel. Jsou z ní přístupné všechny funkce vyjma galerie. Hala má z části odstraněný strop, tím je v druhém patře vytvořen ochoz se stolky, navazující na kavárnu a zpřístupňující budoucí zážitkovou organizaci.

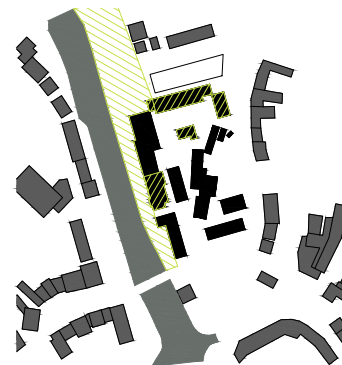
Dvoupatrová kavárna, která se v parteru otevírá do komplexu mlýnů a na náplavku, bude vybudována v jižní části hlavní budovy. Kavárna bude svými prostory volně přecházet do dvoupatrové haly a v druhém patře bude propojena s klubem. Ten je též dvoupatrový a je umístěn ve třetím a čtvrtém podlaží. Těžištěm klubu bude místnost s pódium umístěná nad halou. Její strop bude opět proříznut otvorem vytvářejícím ochoz obdobně, jak je tomu v hale. Podle potřeb investora bude možné využívat každou z funkcí a prostorů jí vyhrazeným (kavárna, klub) odděleně či dohromady.

Dále se v druhé fázi zrekonstruují nízké budovy okolo náměstíčka. V nich se vytvoří plnohodnotné zázemí pro tržiště – stabilní zastřešení, sklady materiálu i prodávaných produktů či hygienické zázemí.

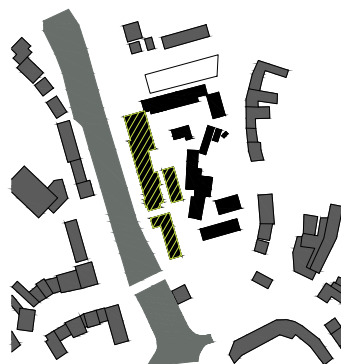
Třetí fází se z komplexu mlýnů stává plně fungující celek. Tržiště se každý týden využívá a náplavka s parterem ožila. Ve druhém, třetím a čtvrtém podlaží severní části hlavní budovy se vybuduje jedna z hlavních funkcí mlýnů – zážitková organizace. K ní bude přiléhat pekárna z části využívaná pro účely zážitkové organizace a z větší části pro běžné pečení pečiva, které by se rovnou prodávalo v místní pekárně. Ta bude vybudována v parteru severní části hlavní budovy. Vedle ní budou v tomto místě vybudovány ještě další obchůdky jako řeznictví, prodejna sýrů, cukrárna apod. Budova síla se využije pro prostory galerie. Jednotlivá síla se prorazí otvory pro vstup do nich a vybudují se v nich stropy. Vytvoří se tak zajímavé prostory a zákoutí,

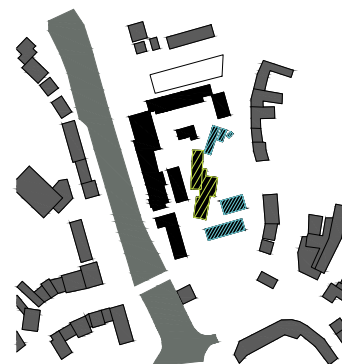
V první fázi se otevře areál mlýnů návštěvníkům a upraví se venkovní pochozí plochy. Vytvoří se tím prostor pro konání trhů a kulturních akcí. Uzávěře se náplavka pro automobily a vytvoří se z ní pěší zóna. Pro parkování budou vytvořeny plochy za areálem mlýnů.

V druhé fázi se na náplavce vybudují schody vedoucí k vodě. Náplavka tak propojí parky podél Chrudimky. Vytvoří se plnohodnotné zázemí pro tržiště v budovách kolem centrálního prostoru. Po obou stranách podélné budovy v severní části vzniknou průchody otevírající areál k řece a k parkovišti. V parteru hlavní budovy se vybuduje dvoupatrová kavárna, klub a dvoupatrová vstupní hala. Bude otevřená jak do areálu, tak na náplavku.

Ve třetí fázi se do hlavní budovy mlýna umístí všechny zbylé plánované funkce. Vznikne zážitková organizace zabírající tři patra. V prvním patře se k ní vybuduje přilehlá pekárna. Budova síla a poslední patro hlavní budovy se přestaví na galerii a muzeum. V budově u vstupu do areálu se vytvoří prostory pro "inkubátor".

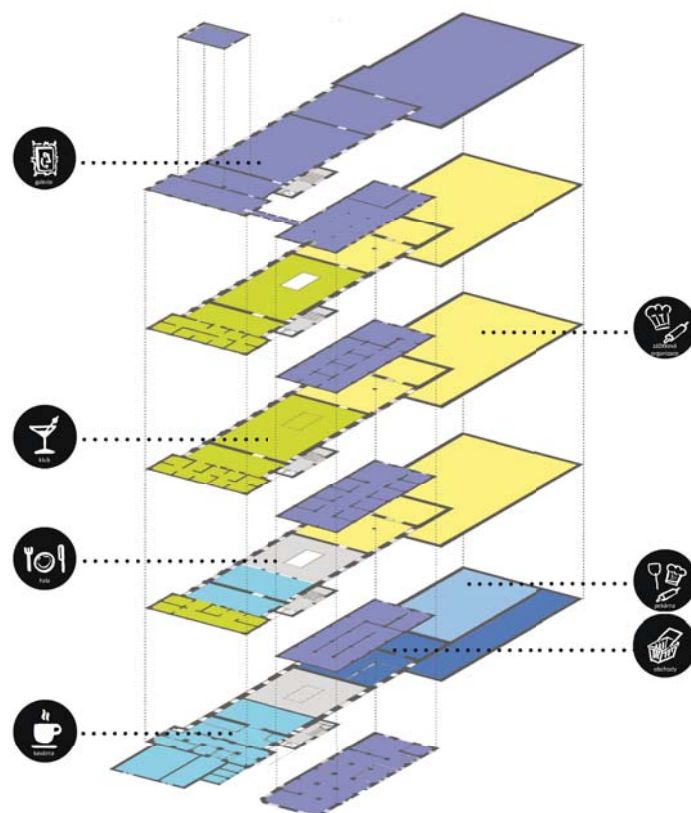
Ve čtvrté fázi se vybuduje penzion v budovách ve východní části komplexu. Odstraní se zchátralé drobné stavby za budovami penzionu. Odstraní se novější budovy u jižní části komplexu.

což bude možné využít pro silně emocionálně působící výstavy. Sila jsou v pátém patře propojena s hlavní budovou mostkem, který spojuje galerii s dalšími výstavními prostory v pátém patře hlavní budovy. Tyto prostory mohou sloužit jak pro účely galerie, tak pro účely muzea Pardubic a muzea pečení.

V nižší stavbě stojící u jižního vstupu do komplexu budou vytvořeny prostory pro tzv. Inkubátor. Bude to místo shromažďující čerstvě vystudované studenty, kteří se ještě neuchytili ve svém oboru. Inkubátor bude disponovat veškerým potřebným vybavením pro práci v jejich oboru. Odtud se studenti dostanou již lépe do praxe. Jedná se o jakýsi mezikrok mezi školou a skutečnou praxí.

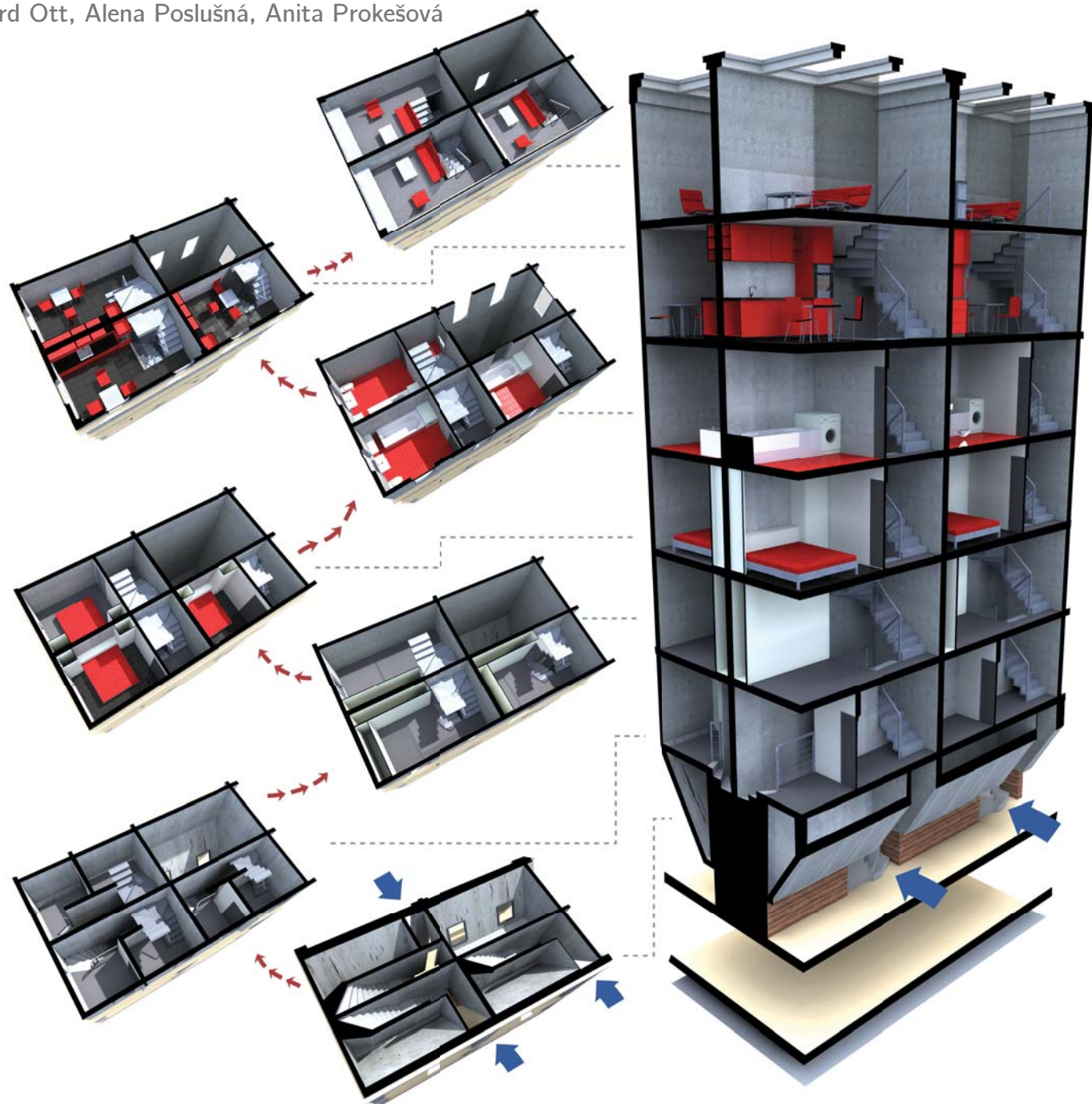
Ve čtvrté fázi se v budovách ve východní části komplexu vybuduje penzion. Ten by měl primárně sloužit pro návštěvníky automatických mlýnů a zážitkové organizace. Za penzionem se odstraní drobné stavby, které jsou již ve velmi špatném stavu. Dále se také odstraní novodobé budovy, které se nacházejí u jižního vstupu do komplexu. Odstraněné budovy budou v další fázi nahrazeny novými, funkčně a urbanisticky výhodnějšími.

Pátou fází se završuje námi navrhovaná revitalizace automatických mlýnů. Především se dotváří charakter ulice Na Ležánkách. Doplnují se chybějící místa ve stávající uliční čáře a vytváří se nová uliční čára na druhé straně ulice. Vzniká z ní tak plnohodnotná ulice, kterou historicky byla. Domy doplňující uliční čáry budou výhradně obytné a budou mít charakter stávající zástavby. Bude se tedy jednat o domy převážně dvoupatrové se sedlovou střechou a vnitřním, soukromým dvorem. Z důvodu, že v ulici Na Ležánkách vznikne větší množství obytných domů, jsou zrušeny parkovací plochy za areálem mlýnů. Místo nich se vybuduje nízká vícepodlažní budova sloužící jako kryté parkoviště. Ta bude umístěna před areálem u mostu přes řeku Chrudimku. Zlepší se tím dostupnost centra a zkulturní se parkování automobilů. Tato poslední fáze není nutná pro bezproblémové fungování areálu mlýnů. Dle našeho názoru však výrazně zvýší kvalitu jeho okolí, což se záhy kladně projeví v jeho využívání.

096 Bydlení v sílu

Richard Ott, Alena Poslušná, Anita Prokešová

Urbanismus

Výhodná poloha objektu blízko centra, zároveň však v klidné oblasti na říčním nábřeží, skýtá možnost vysoké návštěvnosti. Areál má díky různým měřítkům staveb a rozdílné míře jejich zachovalosti výjimečnou atmosféru se škálou venkovních prostor.

Téměř žádné budovy v areálu neboříme, počítáme s postupnou rekonstrukcí. Při přestavbě využíváme současné půdorysné stopy (např. hala na severní straně). Obytnou ulici Na Ležánkách mírně rozšiřujeme a podporujeme její stávající charakter doplněním zástavby ovšem se zachováním průhledů na mlýny. Nábřeží necháváme přístupné pro zásobování nákladními vozidly pro pekárnu za mlýny. Administrativní budovy ze sedmdesátých let boříme.

Program

Centrem areálu je mlýnský dvůr. Ten využíváme k pořádání různých akcí pro veřejnost (trhy, festivaly). Přízemí mlýnů otevíráme směrem do tohoto prostoru. Náplní mlýnů budou ve velké míře veřejné funkce. Areál bude průchozí, veřejný, ovšem bude mít svou správu a také možnost jej v noci uzavřít. Náš návrh vychází z prostorové různorodosti dispozic mlýnů. Volné půdorysy mlýnice navrhujeme využít jako komunitní centrum s různými učebnami, prostory pro cvičení, dílnami, nebo jako kanceláře a ateliéry. V nejvyšších patrech umísťujeme společenský sál. Naopak velmi složitě využitelná jsou samotná síla (půdorys od 2 × 2 m do 3 × 5 m). V námi řešené části je měníme na ubytování a lezeckou stěnu. Přízemí je otevřené k nádvoří i k řece a podtrhuje tak variabilitu objektu (pořádání trhů, foyer, restaurace). Pozůstatky technologie ve vhodné míře zachováváme. Expozice moderního mlynářství bude situována do bývalých skladištních prostorů. V námi řešené části navrhujeme v nejvyšším podlaží vyhlídkovou plošinu s výhledem na vedení technologií a pohledem shora na síla z interiéru i exteriéru.

půdorys 1.pp

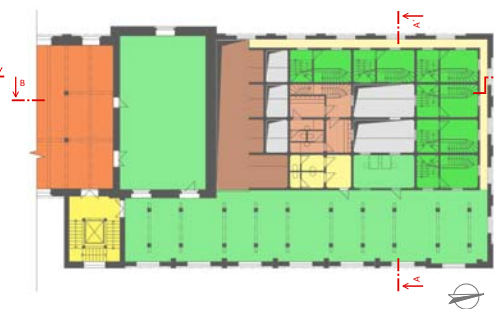
- podzemní klub přístupný i z nábreží anglickým dvorkem
- hlavní schodiště
- WC
- kommunikace
- sklad

půdorys 1.np

- museum mlynářství se stávajícími technologiemi
- vstupy do bytů
- víceúčelová hala pro různé akce či výstavy
- hlavní schodiště
- horolezecká stěna s pohledem do rozdílných sil a na Gočárovu fasádu
- kommunikace
- vstup do šaten a WC pro horolezeckou stěnu
- spodní část sil

půdorys 2.np

- pronajímatelné prostory (kanceláře, ateliery, zkušebny...)
- hlavní schodiště
- vertikální byty
- WC
- horolezecká stěna s pohledem do rozdílných sil a na Gočárovu fasádu
- kommunikace
- šatny a WC pro horolezeckou stěnu
- atria ze sil, vedení TZB

půdorys 5.np

- museum mlynářství se stávajícími technologiemi
- hlavní schodiště
- plato s technologiemi
- WC
- horolezecká stěna s pohledem do rozdílných sil a na Gočárovu fasádu
- kommunikace
- vertikální byty
- atria ze sil
- pronajímatelné prostory (kanceláře)

příčný řez A – A'

- museum mlynářství se stávajícími technologiemi
- vertikální byt
- víceúčelová hala pro různé akce či výstavy
- atria
- podzemní klub přístupný i z nábreží anglickým dvorkem
- kommunikace
- pronajímatelné prostory (kanceláře, ateliery, zkušebny...)

příčný řez B – B'

- museum mlynářství se stávajícími technologiemi
- vertikální byt
- horolezecká stěna s pohledem do rozdílných sil a na Gočárovu fasádu
- atria
- šatny a WC pro horolezeckou stěnu
- WC
- podzemní klub přístupný i z nábreží anglickým dvorkem
- kommunikace
- pronajímatelné prostory (kanceláře, ateliery, zkušebny...)
- sklad

Detailní řešení přístavby architekta Karla Řepy

K detailnímu řešení jsme si vybrali přístavbu z konce padesátých let, jež je dílem Karla Řepy (pardubický architekt, žák Josifa Plečnika, tvořil převážně ve třicátých letech 20. století; návrhy často hledají svůj obraz mezi tradicí a funkcionalismem). Je to stavba, která nás lákala svou neuchopitelností a také pozicí méně historicky důležitou, přitom zajímavou. Zaujala nás rozdílnost interiérů budov, především elegance staré mlýnice a syrovost betonové přístavby vyplněné robustní hmotou sil. Poutavá je však také vnější podobnost obou částí mlýnů.

Práce architekta Řepy je hodnotná, jelikož přístavbu v padesátých letech navrhl moderně a zároveň s úctou ke Gočárovi. Dokládá to práce s fasádou, která se svým členěním i rytmem oken přizpůsobila starší části. Proporce ale odkazují na funkcionalismus. Fasáda je reprezentující část budovy, nesouvisející s provozem uvnitř (některé okenní otvory pouze z estetických důvodů). V našem návrhu dodržujeme celistvost vnějšího výrazu stavby a minimalizujeme stavební zásahy na fasádě.

Vertikální byty

Tuto přístavbu z padesátých let bychom rádi zachovali více soukromou než starou část areálu. Náplní by měli být byty, kanceláře a ateliéry. Parter budovy jsme otevřeli do dvora (pro lepší kontakt interiéru s exteriérem jsme přidali vstupy a vysunuli podium ve výši parteru). Prostor přízemí ve značné míře zabírají šikmé spodní části sil. Tato část slouží jako vstupní podlaží bytů umístěných v silech. Rovněž je možné zde pořádat různé kulturní akce. Ve sklepech bude hudební klub s přístupem na nábřeží přes existující anglické dvorky. Bývalá čistírna slouží jako kanceláře či ateliéry. Do sil u fasády jsou umístěny vertikální byty. Dvě sila uprostřed jsou prázdná. Slouží jako atria k větrání a přisvětlení bytů. Další sila budou rozdělena na běžná podlaží a využita jako kanceláře, pracovní a toalety. Část menších sil u severní strany starých mlýnů jsme odstranili. Byla tím odkryta severní stěna Gočárova mlýna. Na „uříznutých“ stranách sil je instalována lezecká stěna.

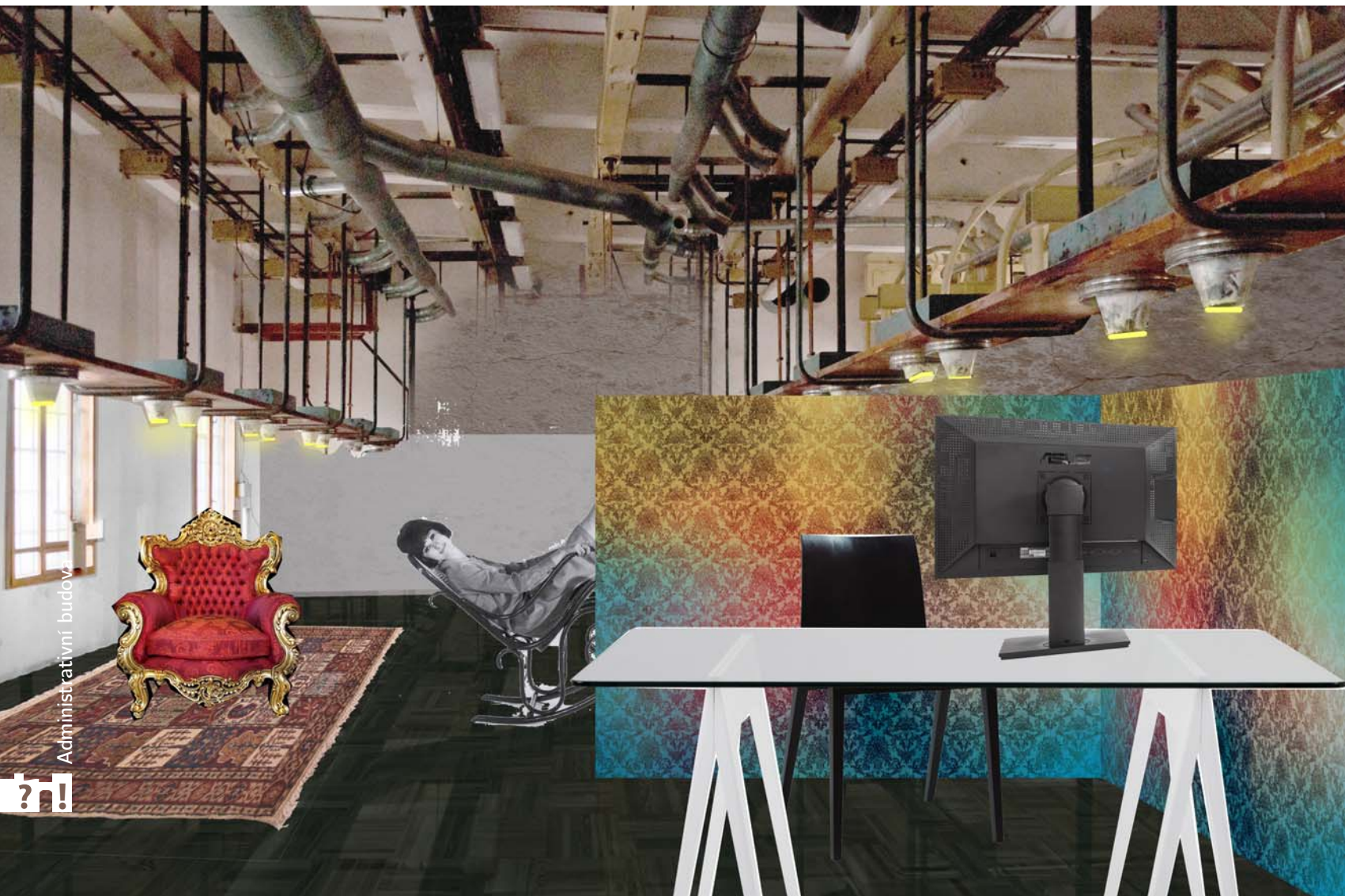
V jednom síle je situován vždy jeden byt (5 podlaží o 3×5 m, 15 m^2 , k. v. 2,6 m). Jednotlivá podlaží jsou propojena schodišti. Spodní podlaží obsahují zázemí bytu (šatna, koupelna) a ložnici, zatímco v horní části se nachází kuchyně a obývací pokoj, ve kterých je využito osvětlení ze střešního okna. Vertikální byt jsme zvolili z důvodu nezávislosti na vedlejších provozech a možnosti individuality jednotlivých bytů. Každé silo je samostatná investiční jednotka. Odpadá také společná komunikace v patře. Střešní osvětlení obytných místností eliminuje zásahy do fasády.

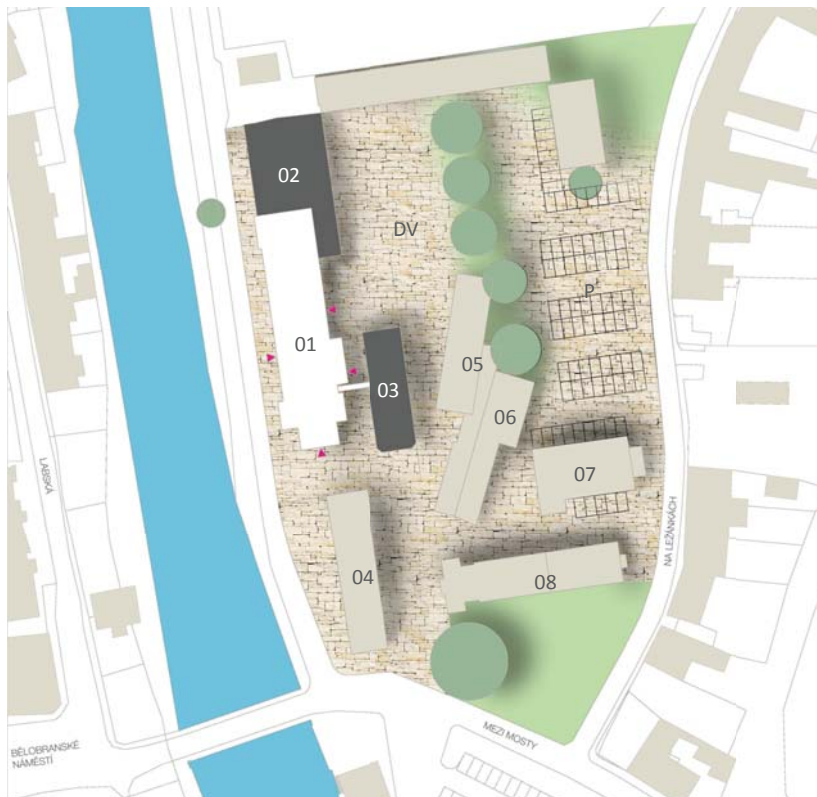

100 Administrativní budova

Johana Vrbacká, Lukáš Makovský, Tomáš Feistner

Jako novou náplň mlýnů jsme vybrali program obecně popsateľný jako pronajímatelná administrativní plocha. Myslíme si, že se nejedná pouze o kancelářské prostory velkých firem. Typickým klientem pro náš návrh mohou být také firmy působící v kreativním průmyslu, mladé, méně konformní firmy z oborů bankovníctví a pojišťovnictví, pobočky firem pro styk s veřejností, firmy z oblastí médií včetně softwarových firem nebo také školy. Požadavky klienta bychom asi shrnuli na extravagantní, nikoliv ale luxusní, osobitý reprezentativní prostor na dobrém místě v centrální části města. K výběru tohoto stavebního programu nás vedlo několik následujících tezí.

Situace 1:1000

01 - Budova mlýnice konvertovaná na kancelářskou budovu

02 + 03 - Samostatná sila a sila v severní části mlýnice. Nejsou součástí projektu. Bylo by pravděpodobně zpracováno v návaznosti na mlýnici.

04 + 08 - Samostatné budovy, jejichž účel může zpočátku zůstat zachován a pravděpodobně se změní později v závislosti na úspěšnosti projektu.

DV - veřejný dvůr

P - parkování

Hlavním argumentem pro nás bylo, že při takovéto přestavbě na rozdíl od ubytovacího nebo obytného využití nebude tolik nutné zasahovat do stávajícího objektu. To se týká zejména instalace sítí hygienického zařízení, úpravy tepelně technických vlastností objektu a obnovy stropů v hlavní části budovy. Zároveň jsme ale chtěli nalézt využití, které bude komerčně konkurenceschopné, do jisté míry modifikovatelné a pro které je poměrně široký trh i v prostředí provinčního města.

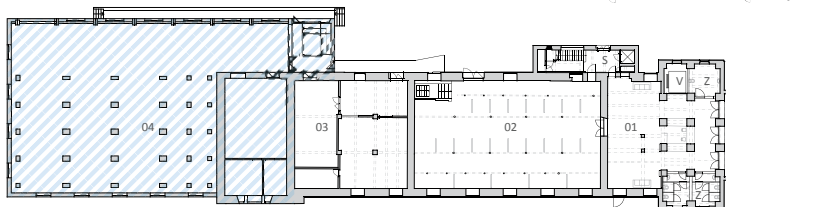
Samotný konstrukční systém budovy se zdá být vhodným pro administrativní využití. Podélným rozponem sloupů zhruba 4,2 m (příčný rozpon 5 m, hloubka traktu 16 m) odpovídá dnešním modulovým standardům administrativních budov.

Výběr náplně domu také do jisté míry ovlivnila naše neochota ponechat přestavbu městu. Přestože jsme sami přesvědčeni, že kulturní instituce by byla pro mlýny skvělé využití, uvědomujeme si, že momentálně žádná z Pardubických kulturních institucí nehledá nové prostory a už zřejmě vůbec ne v takovém rozsahu. Proto jsme záměrně tyto typy využití vynechali. Domníváme se, že prezentovat stavby, po kterých neexistuje poptávka (leda že bychom ji uměle tvořili) není aktuální ani správné.

Dále si myslíme, že v případě celého areálu mlýnů má město intervenovat pouze jako regulátor skrze jasný a kvalitní regulační plán a nemá zde podnikat žádné akvizice nemovitého majetku, snad s výjimkou veřejného prostoru.

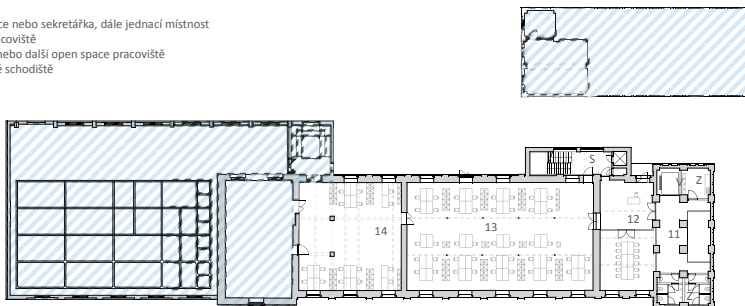
Půdorys přízemí

- 01 - Vstupní hala s recepcí
 02 - Výstavní nebo pronajimatelný prostor pro výstavy, meetingy nebo konference. Může mít také autonomní provoz.
 03 - Místnosti, které se dají pronajmát nezávisle nebo mohou tvořit další část prostoru pro výstavy
 04 + 05 - Sílka na severní straně budovy a samostatný objekt sil nejsou v projektu řešeny
 S - hlavní a únikové schodiště
 V - výtah
 Z - zázemí patra

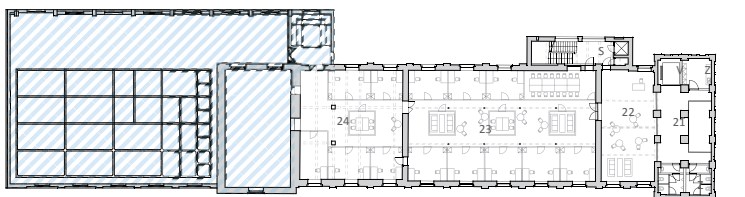
Půdorys první varianty typického patra

- 11 - Patrová hala
 12 - Patrová recepcie nebo sekretářka, dále jednací místnost
 13 - Open space pracoviště
 14 - Sekce vedení nebo další open space pracoviště
 S - hlavní a únikové schodiště
 V - výtah
 Z - zázemí patra

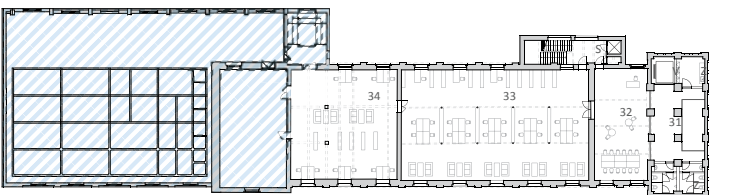
Půdorys druhé varianty typického patra

- 21 - Patrová hala
 22 - Odpočinkový prostor nebo neformální prostor pro jednání
 23 - Pracoviště s boxy
 24 - Sekce vedení nebo další pracoviště
 S - hlavní a únikové schodiště
 V - výtah
 Z - zázemí patra

Půdorys třetí varianty typického patra

- 31 - Patrová hala
 32 - Odpočinkový prostor nebo neformální prostor pro jednání
 33 - Kancelářská krajina s ateliérovými stoly
 34 - Odpočinková nebo jednací místnost
 S - hlavní a únikové schodiště
 V - výtah
 Z - zázemí patra

Business plán

Areál má mnoho nedostatků, z nichž se snažíme soustředit na jeden. Naším východiskem pro celý program obnovy areálu bylo vybrat správné místo pro investici tak, aby se celý prostor mohl „odpíchnout“ z bodu nula. Celá oblast mlýnů od ulice Mezi Mosty až po park Na Špici postrádá srozumitelnou strategii rozvoje/transformace. Pokud tedy máme v tomto území pracovat na dílčím problému (a nemáme tvořit vlastní celkovou strategii), musíme být připraveni, že náš návrh může být konfrontován s diametrálně odlišnými kontexty v horizontu několika desetiletí. Od postupující stagnace areálu až po dramatický rozvoj silné nové městské čtvrti. Proto se snažíme náš návrh popsat jako první tah v partii šachu. Činíme tak jasný krok bez možnosti vrátit se zpět, ale vytváříme tak prostor pro bezpočet dalších kombinací.

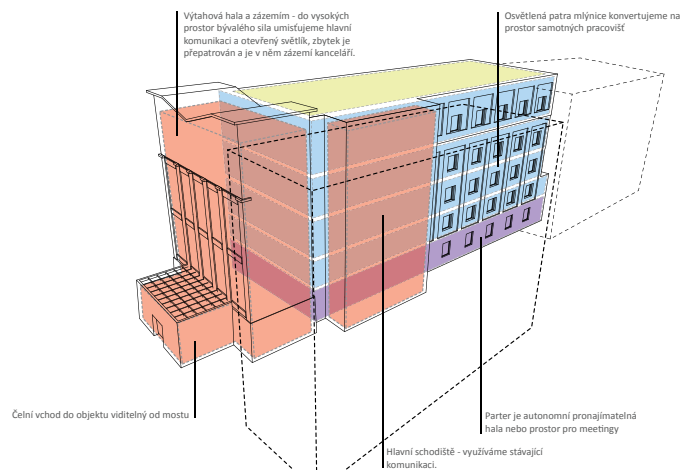
Základem našeho plánu je v první fázi obnova střední části budovy mlýnů, kde můžeme objekt přetvořit s relativně nízkými náklady na pronajimatelný kancelářský prostor. V rámci této fáze také počítáme s úpravou obou stávajících únikových schodišť. Hlavní částí přestavby v první fázi ale je úprava původních sil v čele budovy na vstupní a výtahovou halu, kam umísťujeme v přízemí vstupní portikus a za něj do haly recepci. V prostoru haly jsou na každém podlaží toalety a kuchyňka.

Po dokončení první fáze počítáme s postupnou rekonstrukcí obou přilehlých sil – východního síla v průčelí i západního na konci budovy. Tyto prostory by mohly být přestavěny na další plochu, tvořící zázemí kancelářského prostoru, nebo by mohly být upraveny dle přání konkrétního nájemce.

V závislosti na budoucí situaci by v takovýchto krocích byl obnovován i zbytek areálu. Výnosy z pronajimatelné plochy by byly zpětně investovány do obnovy areálu, jehož hodnota by tak postupně rostla.

V případě, že by byl pro celý prostor představen nový plán rozvoje, je pravděpodobné, že by do areálu vstoupil i další investor (který by se například soustředil na novou výstavbu ve zbytku areálu). Tím by se proces včetně nové výstavby značně urychlil. Pro takový scénář je ale třeba dobrá součinnost investorů v areálu mlýnů a města.

Schéma provozu budovy

104 Boží mlýny

Marcela Doležalová, Markéta Janderová, Martina Skalická

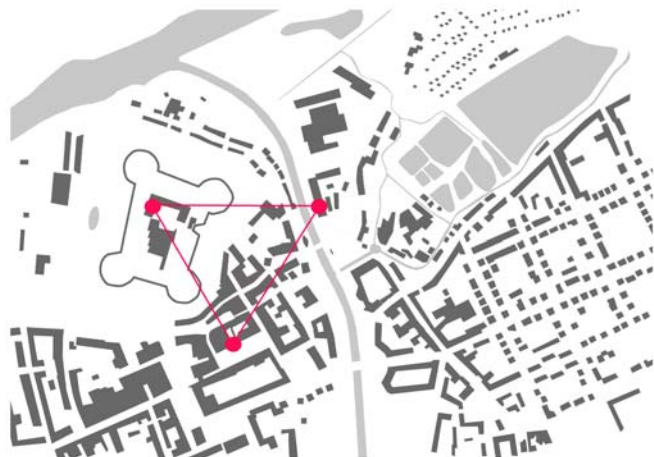

Vy Kročit z budovy s rozsudkem v ruce, počáteční nadějí a pomyšlením, že jde začít znovu, jinak, lépe. Pro pardubický soud to není jen naivní iluze, ale reálná možnost spojená s prvními kroky odsouzeného. Nemít pouze mylnou představu, která rychle vyprchá s prvními neúspěchy a komplikacemi spojenými s novým začátkem, ale možnost předložená, ukázaná hned v prvním kontaktu se světem mimo stěny soudního domu.

Odsouzenec vychází na nádvoří soudní budovy. Nádvoří, které je živé, plné běžných lidí, prodávajících své ručně vyrobené produkty, a lidí, kteří korzují v prostoru, vybírají zboží, pozorují „cvrkot“ kolem sebe, nakupují a podobně. Kontakt s životem v tom nejprostším slova smyslu je prostředím umožňujícím setkání odsouzených se společností, ze které běžně bývají vyřazováni. Pokud se toto neseťká s úspěchem, alespoň si mohou koupit svačinu a vydat se dál. Prostor je dostatečně kontrolován, aby nedošlo k opačným účinkům tohoto setkání.

Myšlenka interpretovaná v tomto úryvku je možná dosti idealistická a příliš nadsazená, jelikož v pardubické soudní budově, kterou jsme se rozhodly do monumentálního objektu Winternitzových mlýnů umístit, zaručeně nebudou souzené závažné případy lidí na okraji společnosti. Jde spíše o zdůraznění celého konceptu, o ukázkou toho, co pokládáme za určující pro náš návrh.

vztah mezi historickým jádrem _zámek_ Winternitzovými mlýny

městská osa _krajinná osa města

Budova navržena Josefem Gočárem na počátku minulého století je nepopíratelně dominantou Pardubic. Monumentalitu objektu jsme využily pro umístění náplně, která s ní koresponduje, tedy pro krajský soud. Objem stávajících mlýnů je natolik dostačující, že po nahrazení stropů novou konstrukcí dělíci objekt na jednotlivá patra lze dovnitř umístit buňky nového organismu.

Vysoký řád, mohutná konstrukce, lícové zdívo. Objekt je hradem tvořící třetí vrchol pomyslného trojúhelníku uvnitř města společně s historickým centrem a zámekem. Mezi nimi vznikají blízké vazby, které mají potenciál upevnit kompaktnost jádrového města.

Náš návrh využívá objekt, jako komplex budov vychází ze současného stavu místa. Monumentální hlavní budově dáváme příslušnou náplň, vycházíme z potřeb města a zároveň vnímáme podobu samotné stavby. Objekty rozdrobené v okolí hlavní budovy jsou v kontrastu k ní – drobné, nahodile umístěné, bez většího řádu a uspořádání. Tyto budovy v současné době sloužící jako sklady využíváme pro výrobu, řemesla, pěstování a podobné tvůrčí činnosti a služby pro lidi. Drobné objekty obklopují nádvoří a vytváří tak přirozený prostor pro trhy, na kterých budou prodávány výrobky vytvořené právě v těchto bývalých skladech, které svou velikostí i rozprostřením skvěle vyhovují umístění řemeslné výrobního centra, místa, kde lidé mohou nakoupit potraviny, výrobky, nechat si spravit boty či ušít šaty, nebo se nechat ostříhat.

Farmářské trhy, které jsou stále více oblíbenými a lidmi vyhledávanými, se v Pardubicích pravidelně nepořádají. Poskytnout lidem možnost výběru mezi ručně vyrobenými produkty a nákupem v přeplněných supermarketech, to je myšlenka našeho návrhu. Propojením života budovy soudu a trhu, místa, kam lidé běžně denně dochází, navíc oživujeme na první pohled chladnou a přísnou veřejnou instituci.

V rámci většího využití této myšlenky produktivní činnosti a sbližování různých sociálních skupin uvažujeme možnost umístění chráněných dílen, učňovských dílen a jiných různých variant těchto i jiných činností.

Výroba měla na tomto místě vždy své důležité postavení. Produkovala se zde mouka a v těsné blízkosti byla pekárna navazující na mlýny. Myslíme si tedy, že i nadále by zde výroba měla být zachována a navíc by mělo být místo obohaceno o možnost volného přístupu obyvatelům města. Tržnice vznikla v prostoru nádvoří mlýnů, je v těsné blízkosti nejen centra, ale i obytných čtvrtí na pravém břehu řeky Chrudimky. Je tedy dobře dostupná.

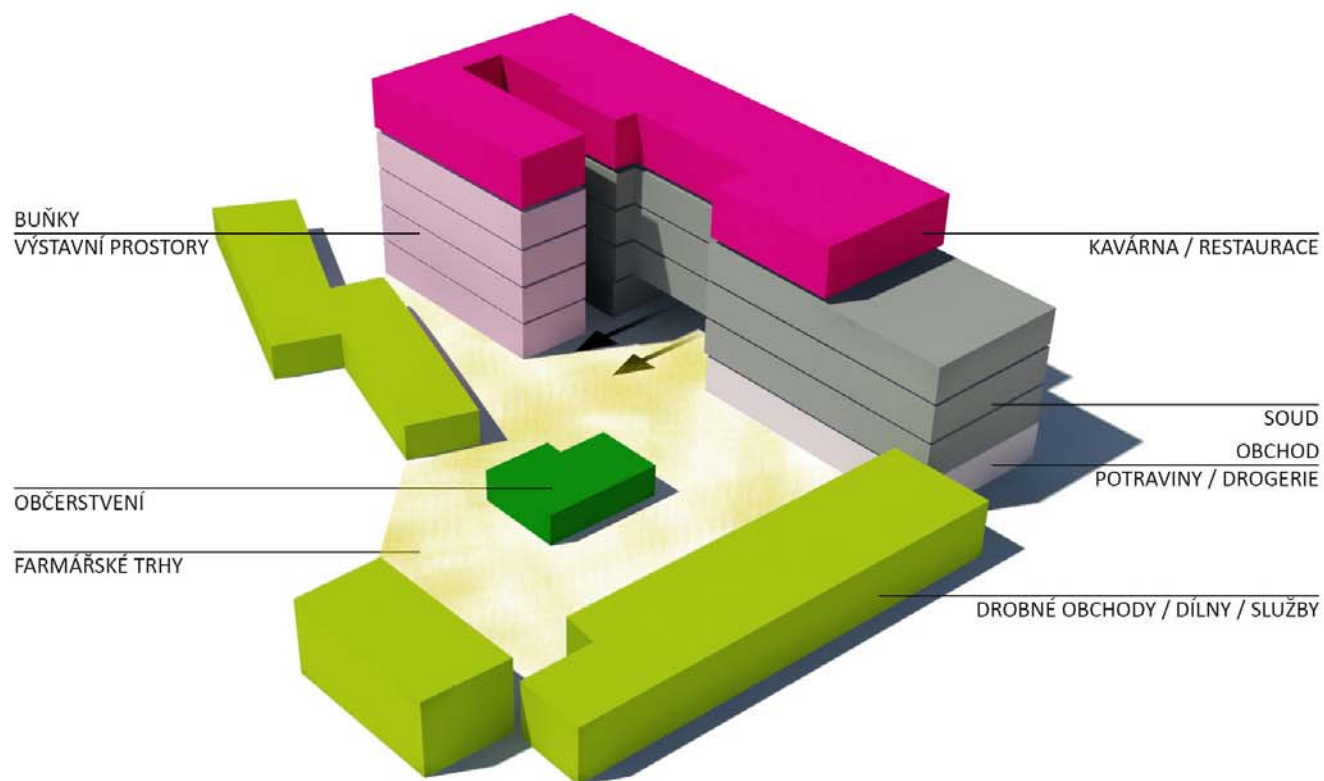
Komplex se nachází nejen na městské ose, na kterou navazuje prostranstvím před objektem Winternitzových mlýnů a následně budovou soudu, ale leží i na významné krajinné ose vedoucí dle toku řeky Chrudimky. Podél řeky zakládáme nábrežní promenádu.

Parter hlavní budovy využijeme jako průchod k řece a doplňujeme jej službami oživující tento prostor přízemí budovy. Ve spodní části bude objekt provzdušněn protažením oken až k zemi a tím bude i umožněno propojení se zmiňovanou nábrežní promenádou.

V nejvyšším patře, jehož předností je nádherný výhled na město, řeku i přírodu, je navržena restaurace.

K celému areálu přistupujeme s citlivostí vůči závažným zásahům, které by mohly zničit ducha místa. Zároveň jej zapojujeme do života města.

Monofunkčnost nepokládáme za vhodnou pro toto významné místo, a proto jej naplňujeme pestrým spektrem využití.

108 Mediatéka – prostory a informace

Martina Novotná, Tomáš Orišek, Jindra Novotná

Mediatéka – prostory a informace

Náš přístup

Jen malá skupina využívá Pernštýnské náměstí, ale pro většinu obyvatel končí město náměstím Republiky. Hledáme proto nové využití Winternitzových mlýnů, aby sloužily jako cíl zájmů co největší skupiny obyvatel. Cílová skupina pro náš návrh je široká, ale velké procento by měli tvořit studenti Univerzity Pardubice. Areál mlýnů bratří Winternitzů pro nás představuje hodnotu jako celek. Proto neočišťujeme areál od všech drobných staveb, ale naopak. Snažíme se nalézt využití pro celý areál a bourat jen minimální část stávajících objektů.

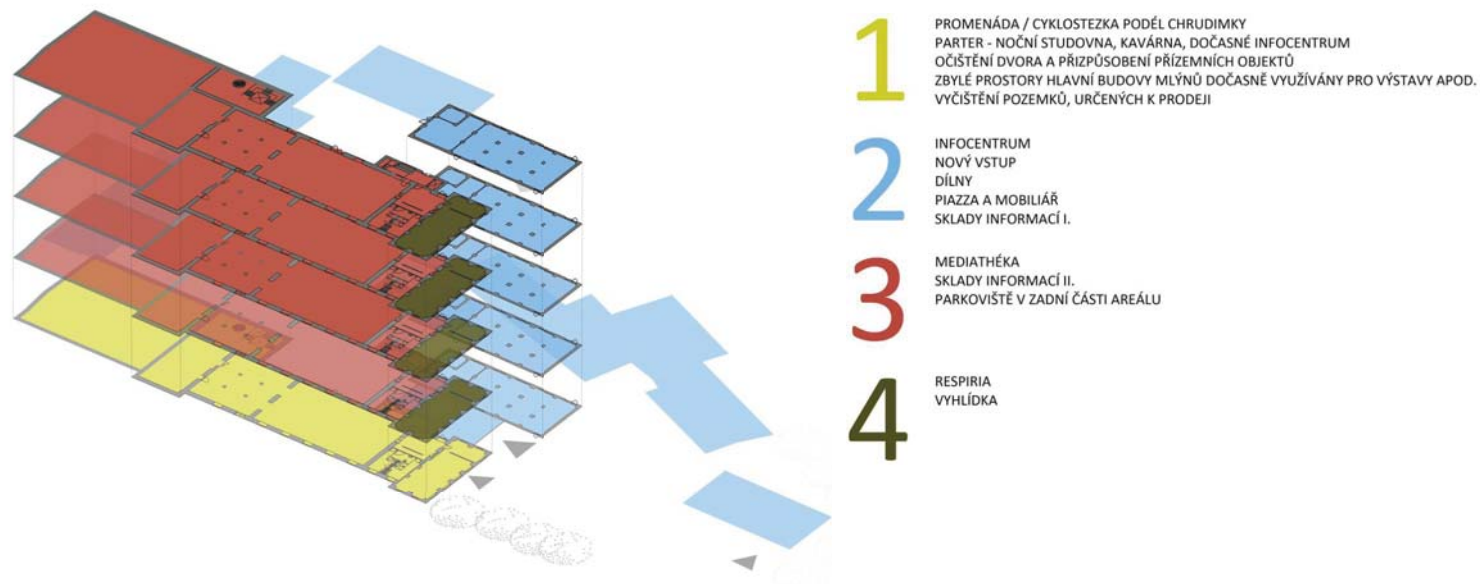

Prostorový koncept pro celý areál

Mlýny pro nás představují pevnost na řece. Život do těchto míst bude proudit buď skrz centrum města, nebo z okolí po rekreační promenádě, vedoucí po břehu Chrudimky. Chtěli bychom vytvořit volný prostor před budovou, který podtrhne podstatu stavby a její výraz. Vytvoříme tak protiklad k zámku na opačném břehu, který je zakonzervovanou relikvií minulosti. Část areálu by měla být otevřena pro veřejnost 24 hodin denně. Naším konceptem je mediathéka – instituce, uchováající a zprostředkovávající lidské poznání.

Média, sloužící k prohlubování lidského poznání, jsou knihy, filmy, hudba, multimédia, katalogy a elektronické dokumenty. Pro studium a poznávání budou určeny prostory v hlavní budově. Příležitost prohlubovat manuální zručnost nebo pokládat základy pro budování vlastní firmy/společnosti, budou poskytovat dílny, umístěné do přízemních budov v areálu, tuto funkci nazýváme jako startovací prostory pro podnikatele. Zájemce bude mít možnost pronajmutí prostoru dílny. S nepřetržitým provozem mediathéky souvisí další nabízená služba – respira – malé pronajímatel-né studovny s možností přespání. Umisťujeme je do předních sil. Volíme nenásilnou cestu tak, že do stávající konstrukce vkládáme jen vodorovné lehké konstrukce, členící síla na jednotlivá patra.

Etapizace/smíšené a dlouhodobě životaschopné využití

Snažíme se navrhnout postupné oživení areálu tak, aby byl životaschopný jako celek, ale i jako jednotlivé části, zatímco další se budou teprve budovat nebo na revitalizaci teprve čekat.

Zásahy

Chceme obnovit původní nápis na hlavním průčelí „Bratři Winternitzové“.

V přední části hlavní budovy – síla – respira – prolamujeme okenní otvory.

V zadní polovině, která není památkově chráněna, nahrazujeme zděnou část v posledním patře stejnou hmotou, avšak prosklenou. Chceme tím navodit prapůvodní stav, kdy byla hlavní budova výrazně kratší a měla kompaktnější tvar.

Mezi hlavní budovu a solitérní silo vkládáme jednopatrovou skleněnou hmotu, která bude sloužit jako vstupní prostor do mediathéky.

Před hlavní budovou navrhujeme volné prostranství s mlatovým povrchem a stromy středního vzrůstu. Do mlatového povrchu budou zasazena bodová světla. Tento volný prostor bude doplněn o prosklený jednopatrový objekt infocentra města Pardubic.

LEGENDA

- rušené objekty
- revitalizované objekty
- dostavba/návrh
- areál
- pozemek k prodeji
- stávající objekty

LEGENDA

- noční studovna
- kavárna
- sklady
- vstup
- přednášková místnost / promítací sál
- infocentrum
- dílny
- zázemí /toalety/
- komunikace
- dům správce

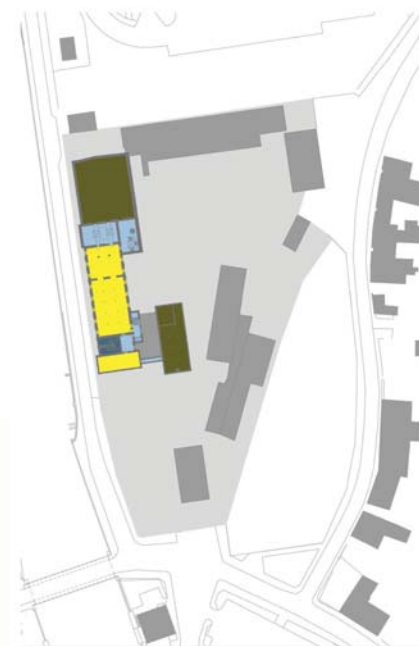
LEGENDA

- hub /pracovní prostory/
- spálňa
- sklady
- zázemí /toalety/
- komunikace

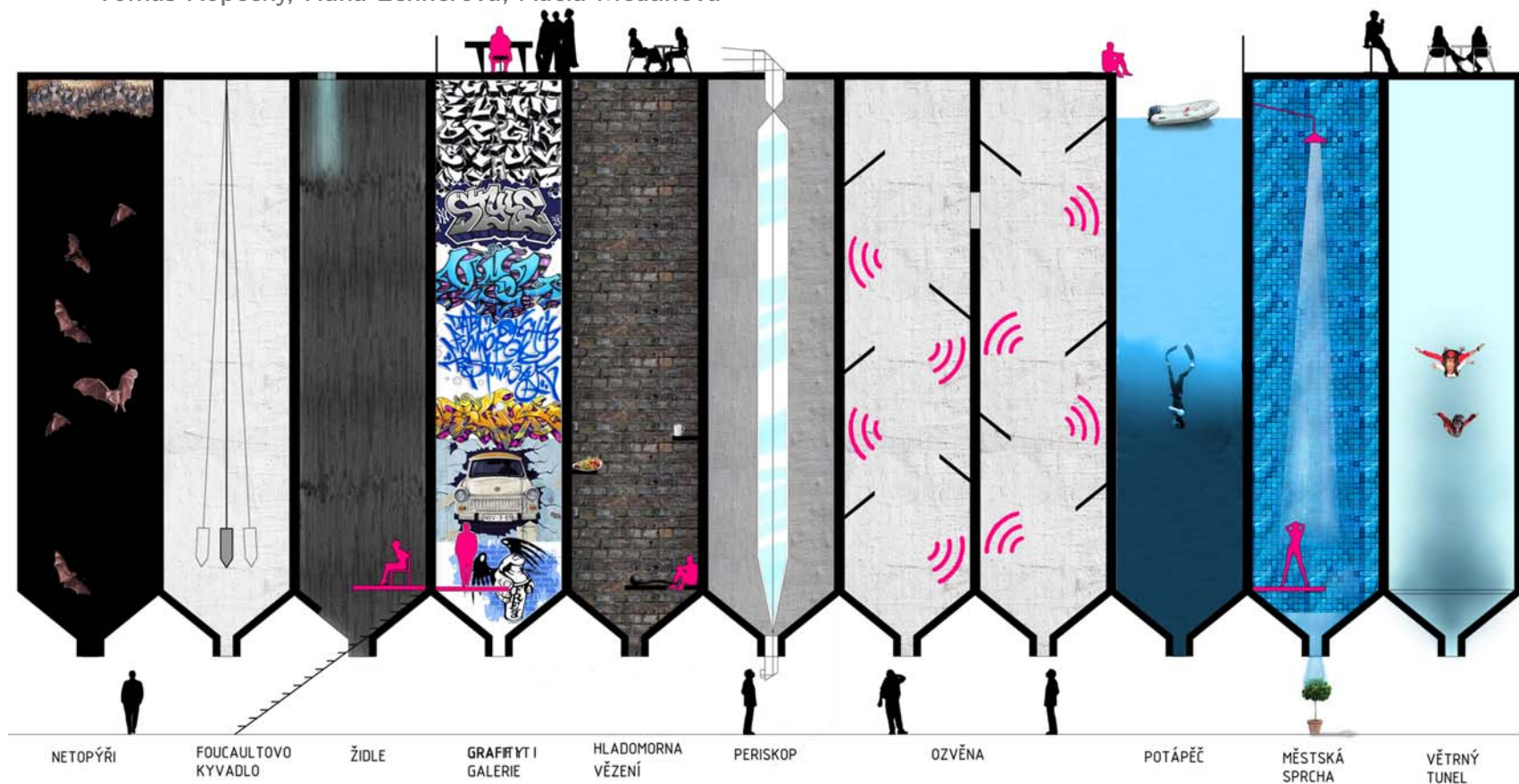
LEGENDA

- mediathéka
- sklady
- zázemí /toalety/
- komunikace

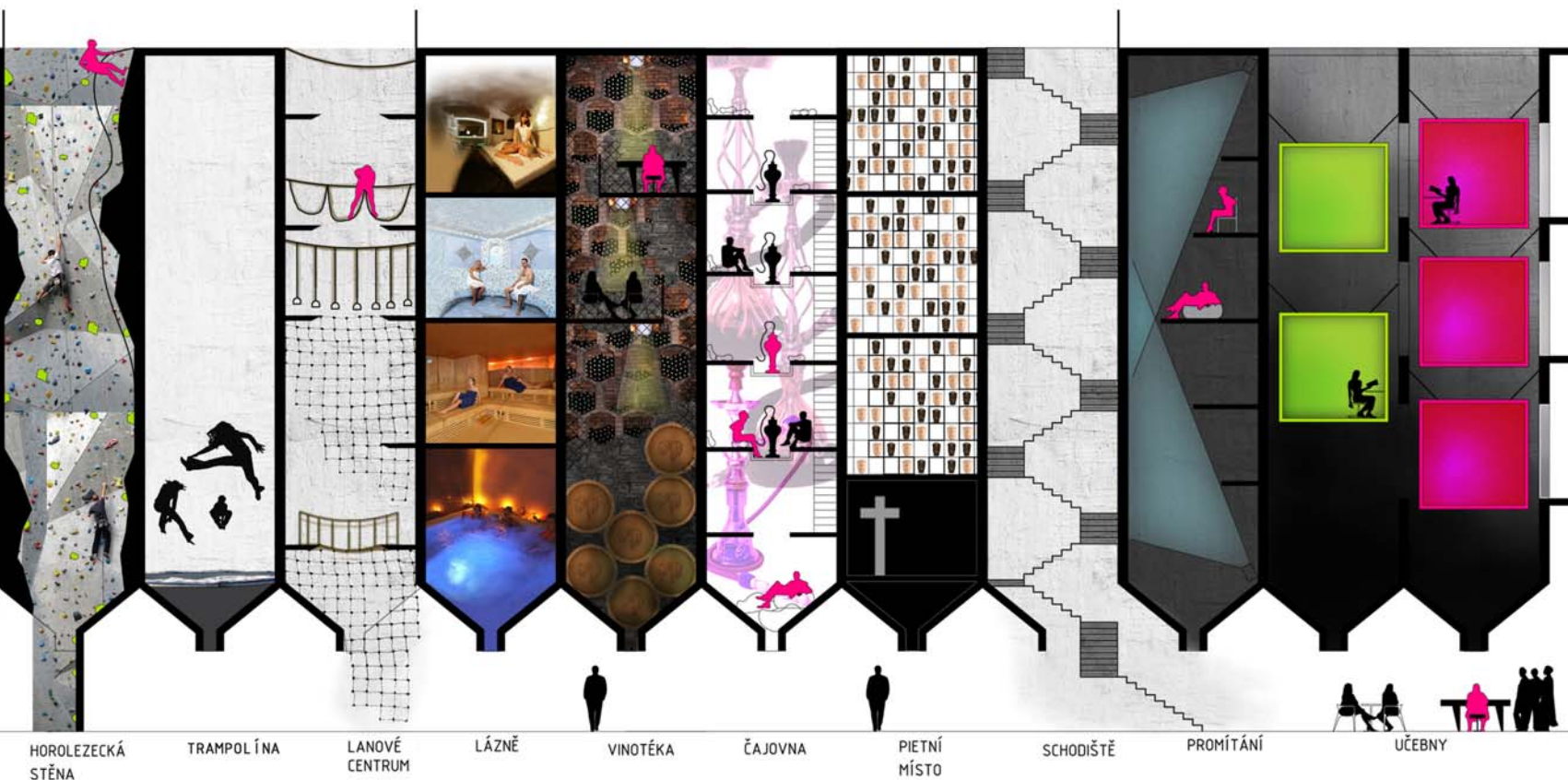

112 Síla síla

Tomáš Kopecký, Hana Lennerová, Adéla Medunová

Budovy Winternitzových mlýnů jsou významnou, ale za branou schovanou dominantou města Pardubic. Ve své nové etapě života by areál mohl opustit svůj nedosažitelný dojem, otevřít se veřejnosti a stát se tak živou součástí města. Věříme, že se v průběhu let bude průmyslový areál proměňovat do aktivního kulturního centra a zároveň nabídne prostor ke vzniku kompaktní městské zástavby. Vývoj automatických mlýnů proto dělíme do čtyř fází stavebního zásahu, které postupně v čase formují budoucí urbánní strukturu.

Sila považujeme za silný potenciál místa a snažíme se z tohoto (na první pohled) nepřírozeného prostředí vytvořit atraktor a iniciátor rozvoje místa. Navrhujeme škálu nového využití obilných sil.

Opět lze náš návrh rozčlenit do fází podle míry stavebního zásahu do prostoru sila a reagovat tak na postupnou proměnu průmyslového areálu v nové kulturní centrum. V začátcích rozvoje areálu se jedná o technicky méně náročné provozy jako jsou například hra s ozvěnou, periskop s vyhlídkou na Pardubice, graffiti galerie, trampolína atd. S přibývajícím prostředkem lze následně uvažovat i o využití, u kterého bude konstrukční zásah nutný. Sila se ale díky těmto úpravám mohou proměnit v netradiční prostory jako je lanové centrum, vinotéka, pietní místo, nebo i rozšíření funkce knihovny o zavěšené učebny a čítárny.

Snažili jsme se vytvořit co nejširší škálu aktivit (občas i s trochou nadsázky), které by mohly obilná sila naplnit a poukázat tak na jejich potenciál.

Situace zobrazuje naši představu o areálu automatických mlýnů v nejbližší době. Snažili jsme se vytvořit místo, které bude svými aktivitami lákat obyvatele města všech generací a které bude žít různou intenzitou každý den v týdnu. Tohoto cíle se snažíme dosáhnout rozmanitým využitím stávajících objektů tak, aby si každý našel „to své“. Celý komplex budov se snažíme otevřít směrem k městu. Navrhujeme areál nově vydláždít, poukázat tak na změnu a doplnit tuto dlažbu o sjednocující prvek v podobě „stuhy Winternitzových mlýnů“, která se vine a provází návštěvníka celým areálem. Jako velký potenciál místa a jeho budoucí proměny vnímáme řeku. Myslíme, že propojením řeky Chrudimky s upraveným transparentním parterem Gočárových mlýnů vznikne ve městě jedinečné místo dostupné i po vodě. Stejný důraz klademe na unikátní výhledy na město, které je z mlýnů vidět. Chceme, aby se staly součástí zážitků z místa, i proto předpokládáme postupné rozšiřování hlavní budovy o střešní galerii s kavárnou. Veškeré navržené úpravy areálu by měly být provedeny s rozvahou a respektovat silného genia loci, který je z místa patrný.

05 garáže

Do volné dispozice garáží navrhujeme tancírnu, místo, kde se budou návštěvníci bavit. V letních měsících se tato zábava může lehce přesunout i do venkovního prostoru „nádvorí“.

fáze2_2030

Po případné demolici, lze tancírnu znovu navrhnout v rámci celkové urbaní konceptu. Zároveň by bylo vhodné doplnit dvůr o prvek letní scény, pro konání představení a festivalů.

05

06

06 sklad balené mouky

fáze 1_2015

Bývalý sklad mouky nám přijde jako vhodné místo pro trh, který v Pardubicích chybí.

fáze2_2030

Pro případné budoucí propojení nového kulturního areálu s parkem Na Špičce navrhujeme rovněž postupnou demolici budovy skladu, aby došlo k otevření areálu na severní straně. Pokud by toto řešení nebylo vhodné, byla by na místě trvalá konverze objektu.

01.b

01.b archiv - rozšíření knihovny

04 dílny

fáze 1_2015

Budovy dílen přetváříme na současnou novodobou „dílnu“. Navrhujeme prostory využít jako multifunkční ateliéry pro konání workshopů, recitálů, přednášek nebo, v současné době rozrůstající se, startup inkubátory a coworkingové prostory.

fáze2_2030

Ve fázi probourávání areálu od nesourodých přístavků z druhé poloviny 20. století navrhujeme demolici těchto dílen s výjimkou původního domu z roku 1910 (04.a), který celému areálu mlýnů dodává na charakteru. Funkce, které jsme pro dílny navrhli, by se v případě zájmu mohly přesunout do nové kvalitní architektury, která by v rámci areálu měla postupně vznikat.

02 obilné sílo

Zdánlivě nekomplikovanější místa, obilná síla, považujeme za velmi silné prostory, které identifikují bývalé využití tohoto monumentálního komplexu. Proto, se tyto temné vertikální „místnosti“ snažíme co nejvíce využít a nabídnout návštěvníkům škálu aktivit.

fáze 1_2015

Vzhledem k náročnosti stavebních úprav sil navrhujeme v první fázi využití, které nevýžaduje výrazný konstrukční zásah. Využíváme hlavně atmosféry, kterou prostor nabízí.

fáze2_2030

Postupem času lze dojít ke konverzi obilných sil. Díky výraznějšímu stavebnímu zásahu lze prostor například členit, vestavět vertikální komunikace a získat tak širší pole možného využití.

03

fáze 1_2015

Administrativní budovu u současného vjezdu do areálu navrhujeme v první fázi ponechat a využít její prostory pro informační centrum a expozici o Winternitzových mlýnech, jejich historii a budoucí proměně.

fáze2_2030

V budoucnu navrhujeme budovu zbourat. Její architektonická hodnota neodpovídá Gočárově budově, jejíž dominantní průčelí částečně zastihuje.

01 mlýn

Do budovy mlýnu (01.a) navrhujeme knihovnu. Funkce knihovny je zvolena jako reprezentace veřejného využití domu, které je přístupné všem věkovým kategoriím. To je prioritou našeho návrhu.

fáze 1_2015

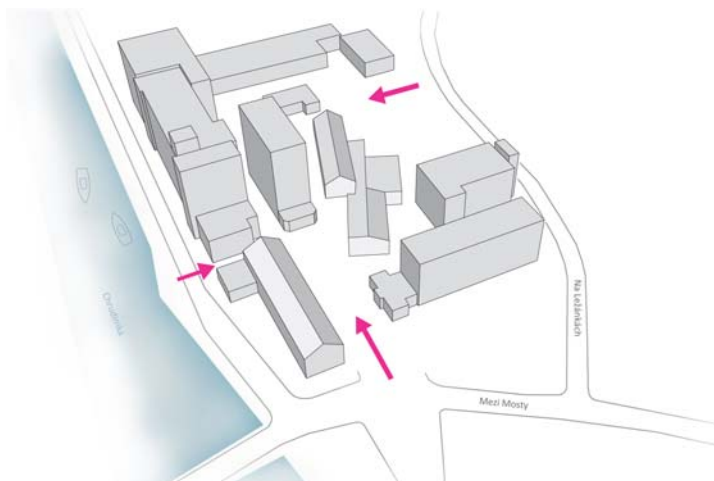
Pro lepší čitelnost nové náplně navrhujeme hlavní vstup u průčelí mlýnů, který je svoji formou v kontrastu s původním domem. Podobným způsobem otevíráme parter směrem k řece i areálu, umožňujeme tak vizuální i fyzický kontakt exteriéru a interiéru. Do prostupného přízemí vkládáme vestibul knihovny a restauraci, kterou vzhledem k poloze k centru a jeho stávající kapacitě považujeme za vhodnou náplň k oživení celého areálu. První tři patra využíváme pro prostory knihovny. Záměrem je ponechat prostory v co nejvíce autentické podobě a pouze vkládat knihy do prostoru.

fáze2_2030

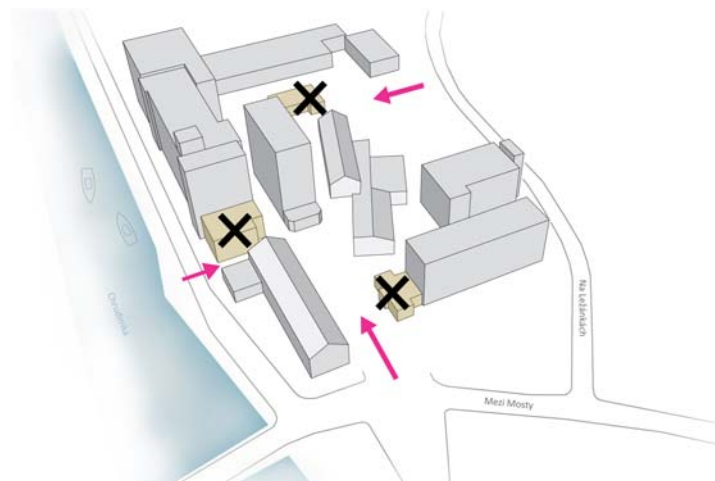
V druhé fázi vývoje „nových“ mlýnů navrhujeme knihovnu rozšířit o archiv. Ten umístíme do objektu mouchného síla z 50. let 20. století (01.b). Tato část domu není památkově chráněna, a proto umožňuje rozsáhlejší stavební zásahy a úpravy.

Poslední patro Gočárových budov opět otevíráme veřejnosti a knihovnu doplňujeme o galerii, kavárnu a střešní terasu, které spojovacím můstkem rozšiřujeme do horního patra obilného síla (02).

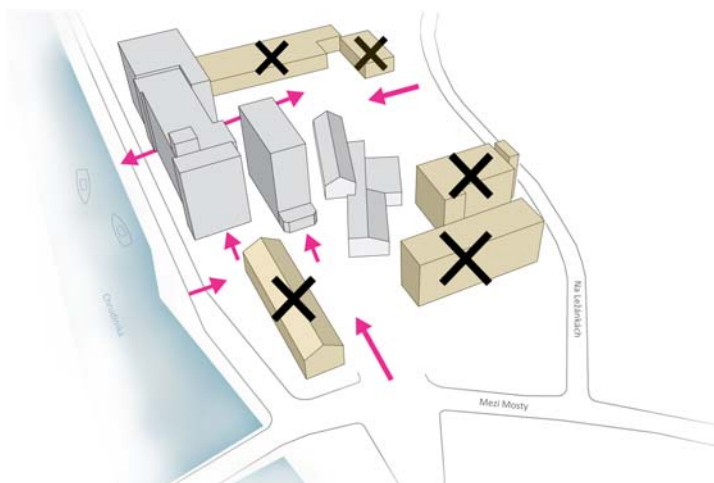

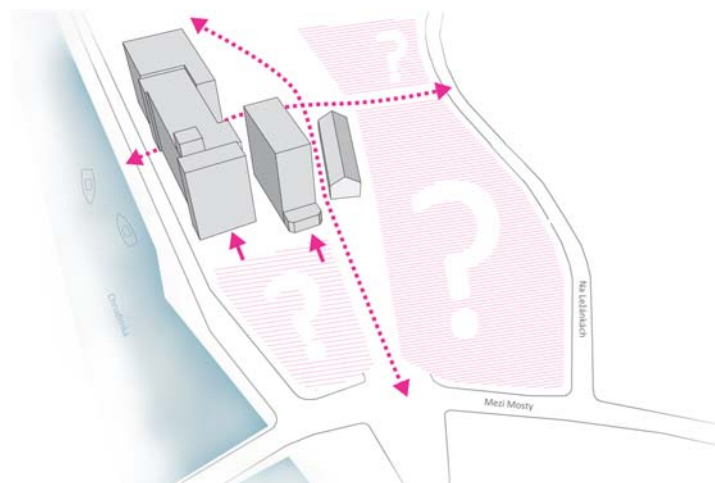
Míra stavebního zásahu je v počáteční fázi nulová. Jedná se o podobu areálu v současnosti. Mlýn je vyřazen z provozu a jeho budovy jsou příležitostně zpřístupněny veřejnosti (festival Automatické kulturní mlýny). Místo se tak dostává do podvědomí občanů a podněcuje zvědavost, zájem a diskuzi.

V první fázi (2015) by došlo k drobnému bourání nevyhovujících budov, které nemají potenciál kvalitního prostoru. Ostatní objekty by pak mohly postupně získávat novou náplň (revitalizace sil, konverze mlýnů na veřejnou funkci, atd.) Nové kulturně rekreační místo začíná růst a podněcovat svůj vlastní další rozvoj.

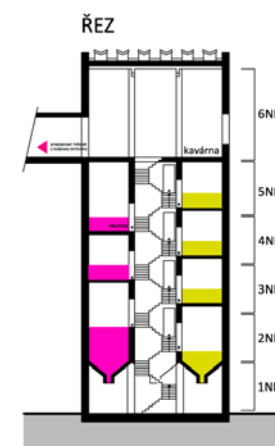

V další fázi stavebních úprav (2030) navrhujeme výraznější (a nákladnější) zásahy v budovách mlýnu, rozšiřování knihovny a konverze sil. Nesourodé objekty v areálu odsuzujeme k postupné demolicí, čímž připravujeme lokalitu Ležánek pro nový urbanistický koncept rozrůstajícího se centra Pardubic.

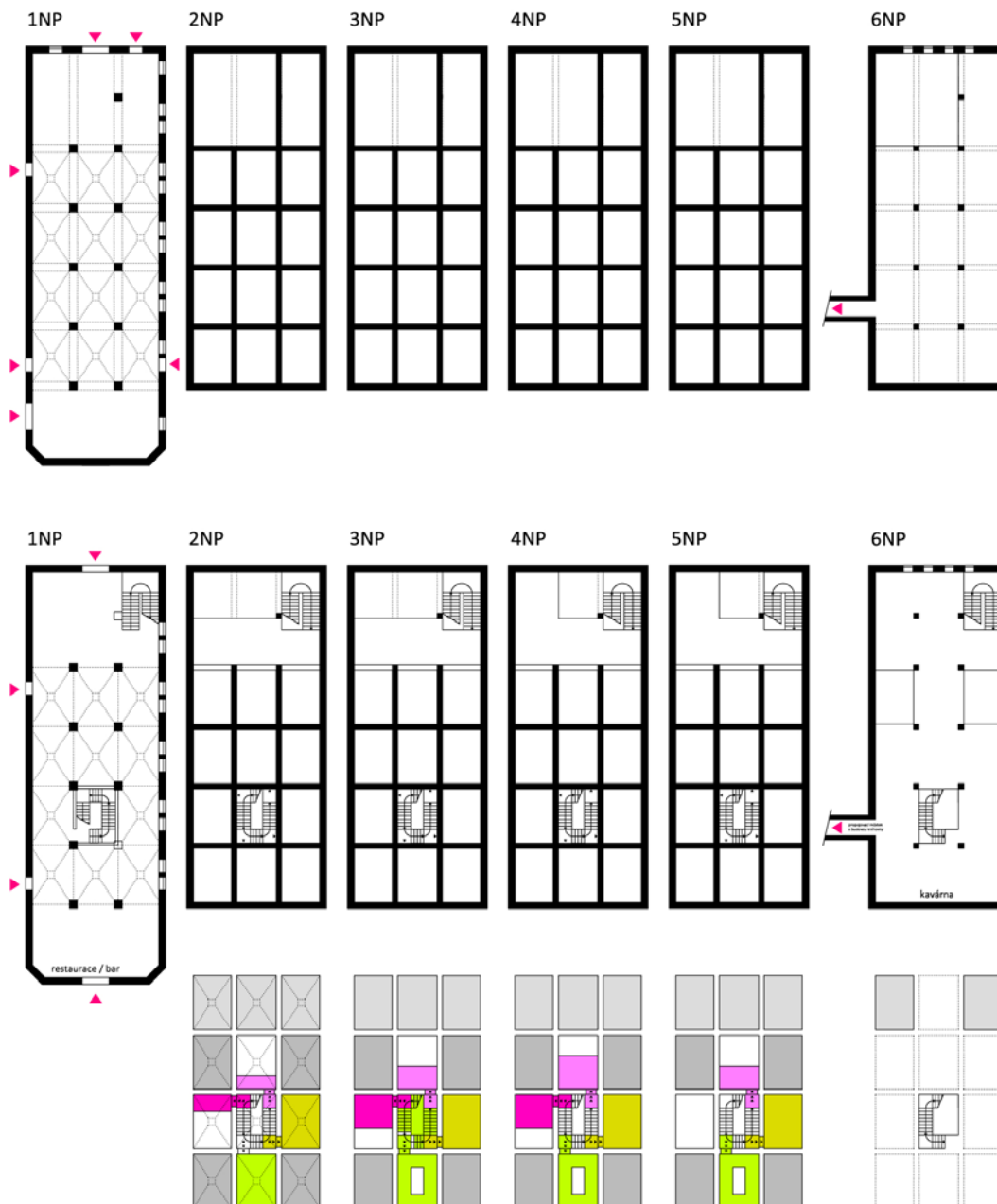

Poslední fázi (2070) necháváme otevřenou. Předpokládáme dostavění pozemků mezi ulicemi Na Ležánkách a Mezi Mosty. Odpověď na otázku, jak by měla celá lokalita vypadat, přenecháme další generaci.

NÁVRH / STUDIE

- hladomorna, městská sprcha, graffiti galerie, periskop,...
- horolezecká stěna, trampolín, lanové centrum
- čajovna
- wellness
- promítání
- vinotéka

118 Navrácení vody do mlýna

Gabriela Babíková, Miroslav Bachura

Navrácení vody do mlýna

Mlýny potřebují vodu, a to nejen tu proudící v Chrudimce. Voda je symbolem energie, změny, čistoty, akce, hravosti a života a právě ten bychom tam rádi navrátili zpět.

Obyvatelé města mlýny často opomíjí nebo nedoceňují. Proto bychom svým návrhem chtěli nabídnout nejen alternativu jejich využití, ale také upozornit na architektonické kvality, které bez pochyby mají. Mlýny dříve sloužily lidem, a tak by to také mělo zůstat. Jen s tím rozdílem, že dnes by jim už neměly být uzavřeny. Hlavní komodita, kterou byla po tolik generací moulka, by se dle našeho názoru měla změnit na komoditu neméně potřebnou. Komoditu, která bude sytit namísto žaludků duší. Mohou být místem, kam budou chodit čerpat energii a dobrou náladu. Místem, kde se dozví anebo uvidí něco nového. Místem, kam lidé rádi zavítají.

Naším cílem bylo nalézt způsob, jakým probudit v mlýnech život a upozornit na ně širokou veřejnost. Zaměřili jsme se na možné reálné využití objektů s minimálním zásahem do fasád a struktur hlavní budovy a zároveň funkcí, díky kterým budou opět sloužit lidem. V průběhu hledání nového využití objektů automatických mlýnů se nám jevilo jako nejobtížnější nalézt vhodnou funkci pro síla, která dříve sloužila pro skladování mouky a obilí.

Co může být v silech?

- potápěčská jáma
- lázně
- vertikální vodní ZOO
- vertikální restaurace / kavárna / bar

Postupně jsme prověřili jednotlivé možnosti a jako nejreálnější, zároveň nejrentabilnější se nám jeví právě potápěčská jáma, kterou jsme umístili do samostatně stojícího síla a na kterou jsme se při své práci také zaměřili.

Proč potápěčská jáma zrovna v Pardubických mlýnech?

- Minimální zásah do objektu síla
- vnější vzhled zůstává zachován

Potápění má v Pardubicích tradici

- od roku 1957 je zde potápěčský klub (první v ČR)

Poptávka

- výcviky hasičských, záchranářských, policejních a vojenských složek
- nedostatek adekvátních objektů sloužících k potápění (ať už s přístrojem nebo bez) v ČR

Nej

- bude se jednat o nejhlubší potápěčskou jámu svého druhu v ČR (14 m)

Podpora turismu

- přilákání široké (nejen potápěčské) veřejnosti
- spojení s vyhlídkou na město
- možnost sledovat potápěče „v akci“

Dopravní dostupnost

- je zde mezinárodní letiště
- dobré vlakové i silniční spojení (nejen z Prahy)

Blízkost barokomory

- v Pardubické nemocnici
- léčení „potápěčských chorob“

Potápěčské jámy v Evropě

- Belgie, Brusel, Nemo 33 – nejhlubší v Evropě – 34,5 m
- Německo, Duisburg – konverze plynojemu – 13 m

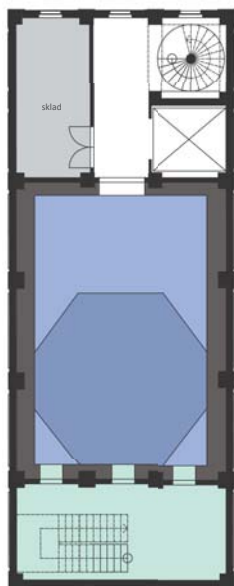
Potápěčské jámy v ČR

- Liberec – městský bazén – 8,5 m
- Praha Čestlice – aquapark Aquapalace – 8 m

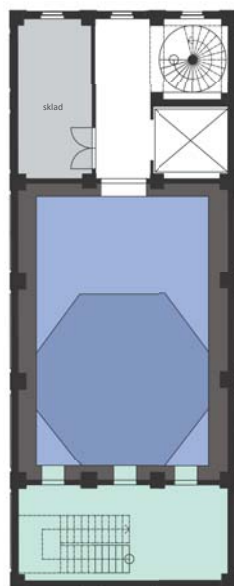
Jak to bude fungovat?

Největším problémem podobných objektů u nás je nevyhovujícím způsobem umístěné zázemí pro potápějící se. Proto jsou všechny nezbytné provozy umístěny v těsné blízkosti jámy.

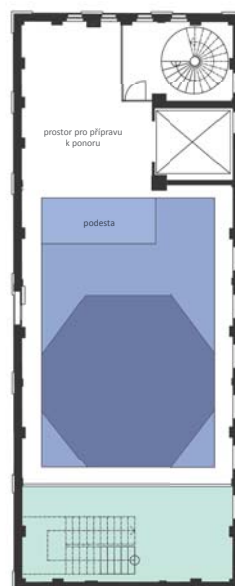
Navržené potápěčské centrum má samostatný vstup přes recepci, která sousedí s technickým zázemím. V druhém nadzemním podlaží se nachází šatny s hygienickým zařízením. Na ně navazuje sklad neoprenů s prostory pro jejich sušení. O patro výše je dílna, kde mohou probíhat nejrůznější práce od oprav potápěčského vybavení po plnění lahví kyslíkem. Sklad vybavení a pomůcek potřebných k výcviku je ve čtvrtém a pátém podlaží. Poslední patro slouží k přípravě na ponor. Je zde

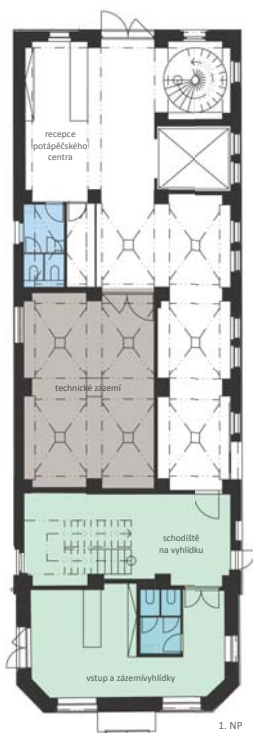
4. NP

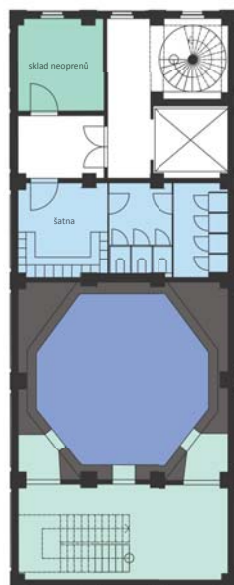
5. NP

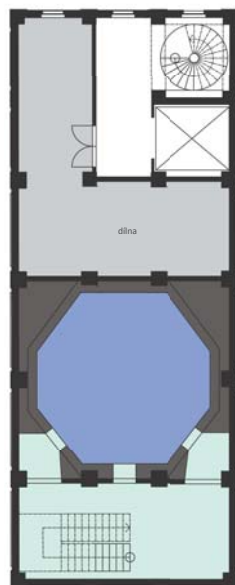
6. NP

1. NP

2. NP

3. NP

dostatek prostoru, aby mohlo dojít k manipulaci s pomůckami nutnými pro výcvik záchranných složek ať už se jedná o menší loď, nebo třeba malé auto (pro jejichž přepravu slouží nákladní výtah). Součástí centra je i prostor určený pro přednášky či konference a pro tzv. suchý výcvik, který je umístěn v hlavní budově.

Jednou z výhod tohoto zařízení jsou velká prosklená okna, která jsou v každém podlaží po jedné straně jámy. Ta umožňují sledování výcviku či jeho natáčení, které v přírodě kvůli obvykle nepříznivým vodním podmínkám nebývá možné. Díky tomu lze vytvořit zpětnou vazbu, která je velmi důležitá obzvláště během výcviků záchranných, vojenských, policejních nebo hasičských složek.

Bazén je také vhodným prostorem pro trénink freedivingu (tzv. potápění na nádech, tedy bez použití dýchacích přístrojů). Mohou se zde dělat základní výcviky CWT – konstantní zátěže (pro ponor i výstup je používáno pouze síly nohou opatřených ploutvemi bez pomoci lana) nebo FIM – free immersion (ručkování po laně do hloubky i zpět bez ploutví).

Jáma

Potápěčská jáma hloubky 14 m je rozdělena do dvou částí. V první části o půdorysných rozměrech $11,9 \times 8$ m a hloubce 7,35 m je 1,65 m hluboko umístěná podesta (2×5 m), která slouží k pohodlnému nasazování a připevňování výstroje a výcviku základů. V 7,3metrové hloubce je pak další podesta ($8 \times 4,5$ m), kde je pro potřeby nácviu možné instalovat vrak ať už automobilu či loď. Během civilního hloubkového ponoru slouží jako místo pro dekompresní zastávku. Pros-

tor pro ponor ve druhé části je z deformovaného osmiúhelníku (průměr 8 m). Betonové silo bude třeba v určitých částech vyřezat, ale po obvodu zůstane neporušené. V prostoru jámy bude vložena tepelná izolace, pojistná hydroizolace a nakonec nerezová konstrukce, která vytvoří bazén.

Vyhlička

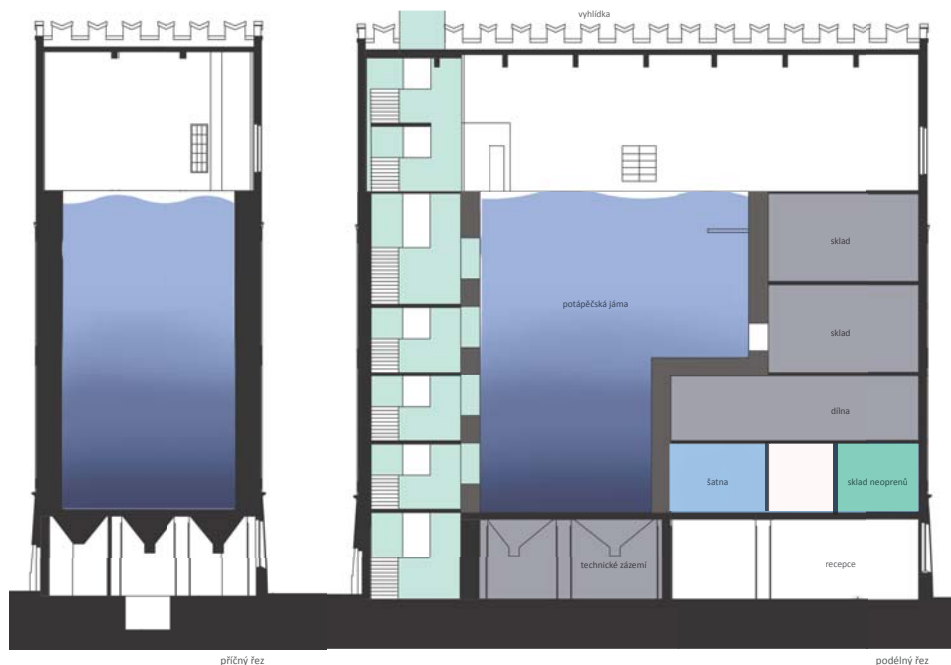
Možnost podívat se na město a řeku z ptačí perspektivy z prostoru cimbuří Gočárova sila. To ovšem není vše, co by mohla vyhlídka nabídnout. Během stoupání po schodišti je zde možnost rozptýlení v podobě sledování potápěčích se přes velká prosklená okna. Už jste někdy viděli profesionální potápěče „v akci“?

Hlavní budova

Jsme pro minimální zásahy do současného stavu. Objekt by tak měl sám o sobě sloužit jako jakési muzeum nebo učebnice. Pro zachování průmyslového charakteru mlýnů a také jako odkaz na dobu, kdy ještě sloužily svému původnímu účelu, ponecháváme v podlahách rastr děr, které jsou pozůstatkem po trubních rozvodech a instalacích. Tyto otvory jsou pouze překryty bezpečnostním sklem.

Je to ideální tvůrčí prostor pro různé kulturní akce jako výstavy, happenings, workshopy, besedy, přednášky. Vhodné by jistě bylo prezentovat zde vývoj mlýnů a přiblížit vývoj mletí obilí. Také by zde měla být expozice o potápění a případně i o místním potápěčském spolku, který je nejstarší v České republice.

Jedno podlaží by mělo sloužit potápěčskému centru. To potřebuje místo pro tzv. suchý výcvik a prostory pro konání vzdělávacích seminářů.

interiérové detaily

122 Přístav v srdci Evropy

Eliška Ouředníčková, Marek Fischer, Jiří Vopršal

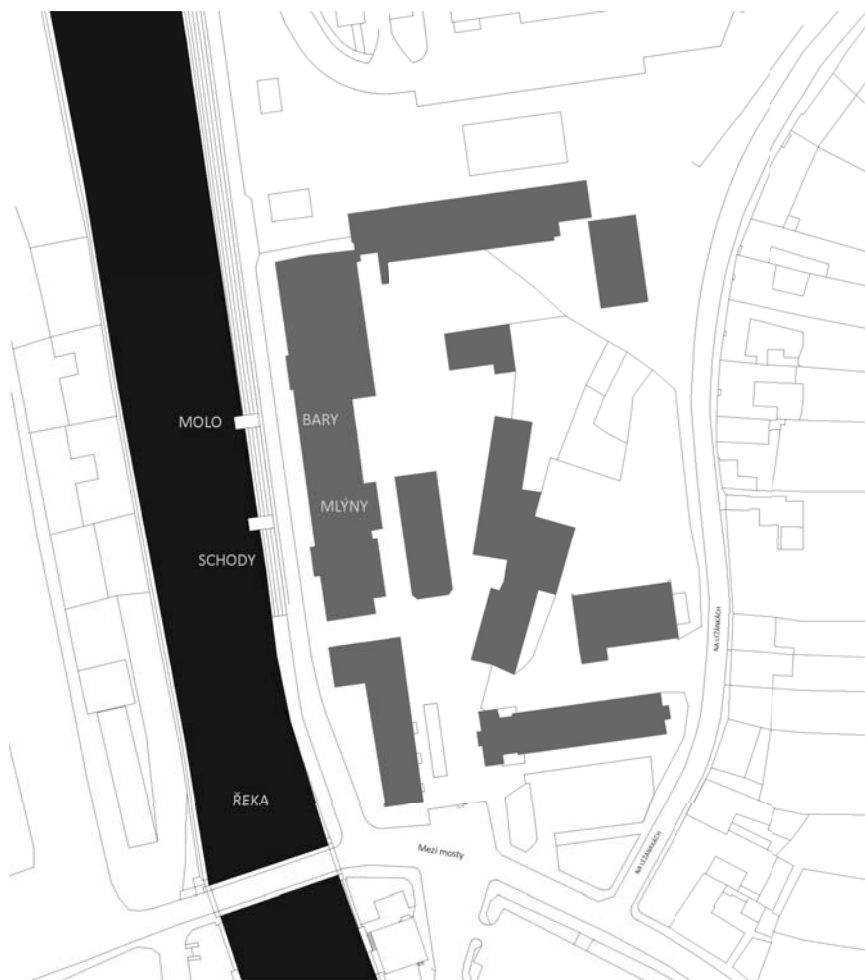
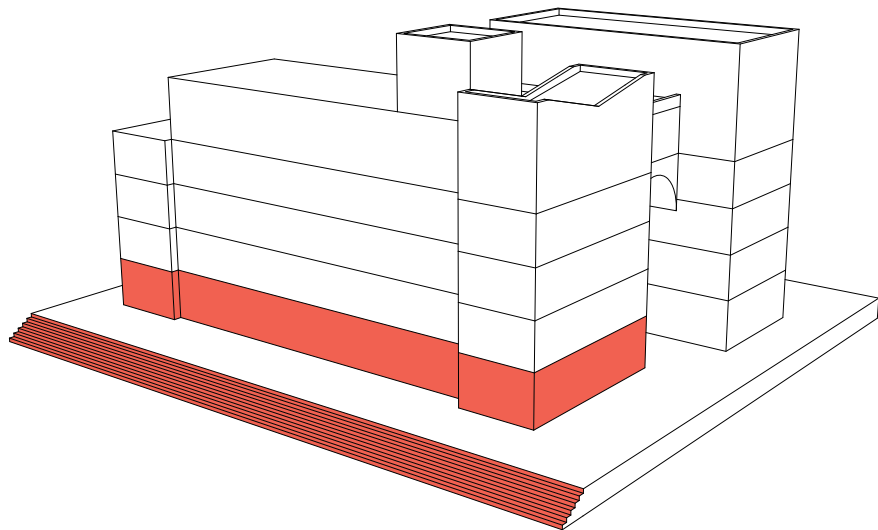

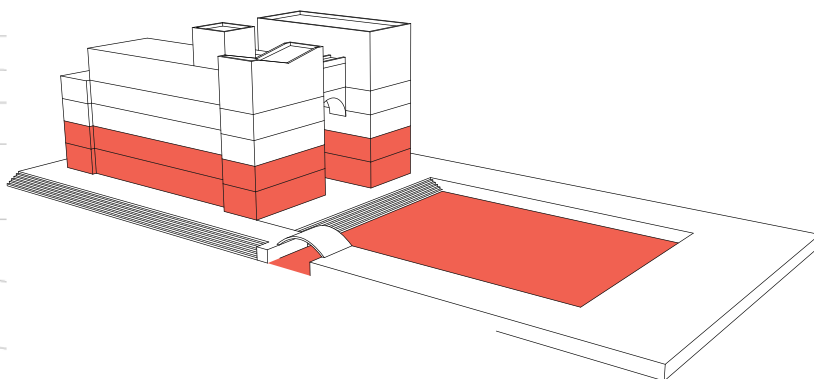
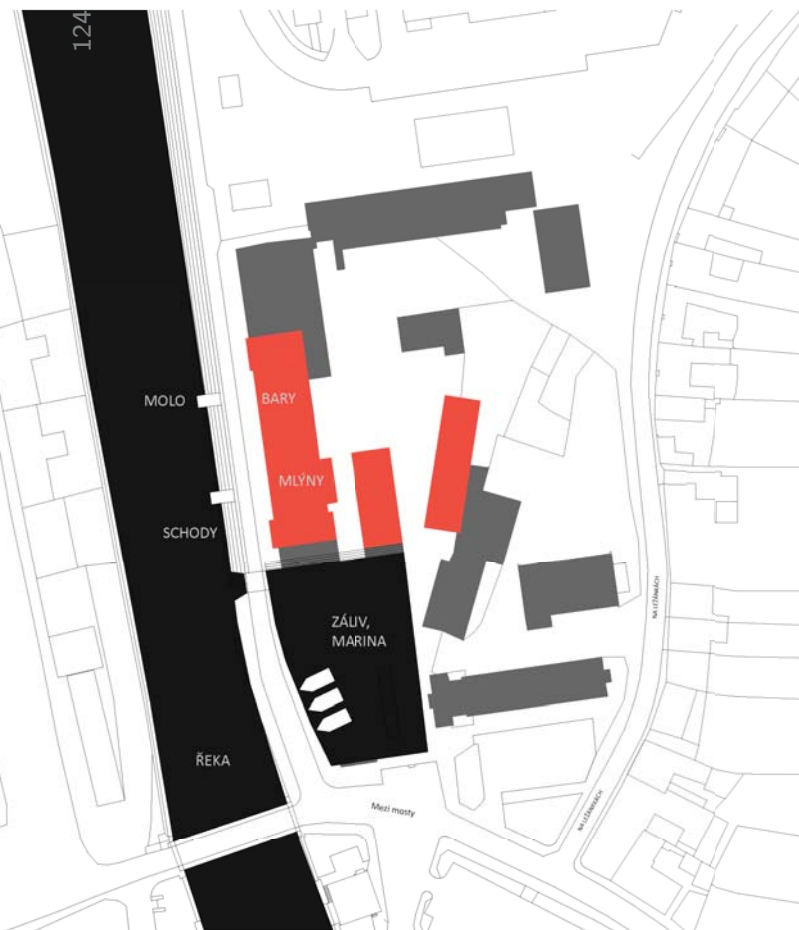
1. fáze

Veřejný prostor + parter

První fáze našeho návrhu je klíčová a pro další rozvoj mlýnů naprosto zásadní. Aby se mlýny zatraktivnily a získaly na ceně, je potřeba na jejich území dostat život. V Pardubicích není jiné místo, kde by byla řeka tak blízko města. Je to tudíž ideální prostor pro vytvoření nábrežního korza/náplavky okolo Chrudimky. Navrhujeme vytvořit posedové schody do řeky a malá mola pro zakotvení člunů. Parter budovy mlýnů otevíráme směrem k řece a vytváříme zde bary a restaurace pro oživení místa.

Využití zbylého areálu mlýnů v této fázi není předmětem řešení. Jsme přesvědčeni, že po zatraktivnění veřejného prostoru budou do území proudit lidé a díky tomu si mlýny své využití najdou postupně samy.

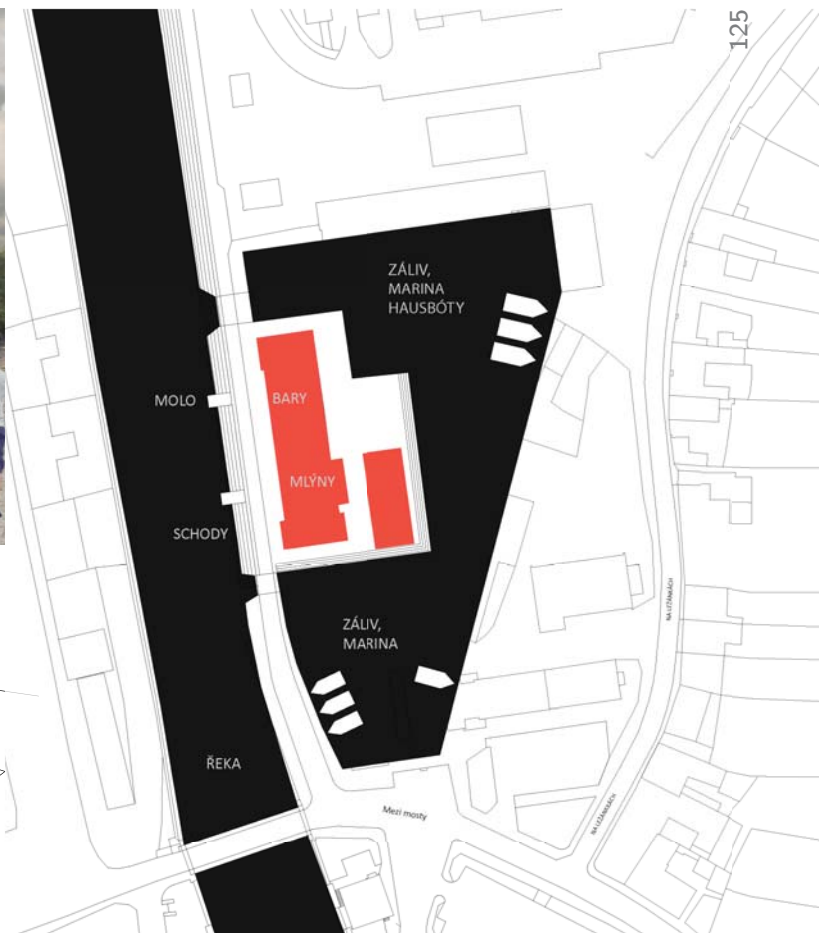
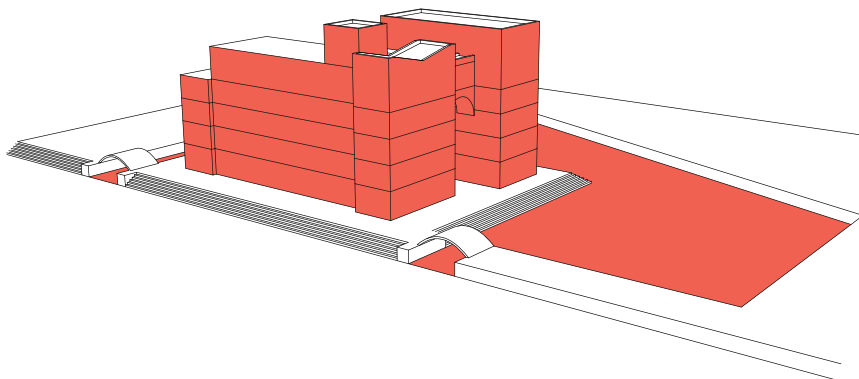

2. fáze Marina

Druhé fázi předchází ohodnocení jednotlivých objektů areálu. Rozlišujeme objekty na ty, které je nutné zachovat a ty, které je možné zbořit. Jako nutné vnímáme zachování objektu Gočárových mlýnů bez pozdějších přístaveb, případně přilehlé hospodářské budovy z roku 1910.

Po splavnění horního Labe vytvořením průplavu u Přelouče vyvstává v Pardubicích nutnost zřízení přístaviště pro osobní lodě. Jako vhodné se nabízí umístit toto přístaviště u ústí Chrudimky. Před budovou mlýnů navrhujeme záliv pro kotvení menších lodí a hausbótů a část mlýnů bude využita jako zázemí mariny. Dále se zde nachází půjčovna lodí a hausbótů, menší ubytovna pro námořníky a servis lodí. V parteru samotné budovy mlýnů se nachází bary a restaurace vytvořené v první fázi.

3. fáze Mlýny na vodě

Třetí fáze je pohledem do budoucnosti. Je reakcí na vzniklý průplav Dunaj – Odra – Labe. Pardubice se díky němu ocitají ve středu dopravních tras Evropy. Kapacita zálivu, vytvořeného ve druhé fázi, je nedostatečná, z mlýnů se stává plnohodnotná marina aneb mlýny na vodě. Je zde kotviště pro lodě z celého světa. Z Pardubic je možné vyrazit po vodě prakticky kamkoliv. Mlýny jsou využívány primárně jako zázemí mariny. Jsou zde restaurace, bary, hotel, doky a další místa pro využití znavených námořníků.

Gočárový mlýny | přístav v srdci Evropy.

126 Konzervatoř Pardubice

Marek Nedělka

Co kdyby se místo hluku mlýnských strojů ozývaly z mohutných červených zdí tóny klavíru a houslí?

Význam mlýnů vybízí k tomu, aby se z nich namísto chátrajícího objektu stalo tepající místo města. Katalyzátorem, který by je oživil, je kultura. Přesouvám sem hudební konzervatoř, která sídlí v budově bývalého OV KSČ. Významná instituce si žádá významné místo, tento argument ospravedlňuje mé rozhodnutí.

Přes den budou mladí studenti vdechovat místu život, večer sem budou proudit lidé z celého města za procházkou podél řeky Chrudimky či aby si užili koncert v jedinečných prostorech. Díky této náplni se nemalé investice budou postupně vracet, v ideálním případě zvýší počet turistů mířících do Pardubic.

Je zcela zásadní, aby se budova otevřela směrem k řece. Je jedinou budovou v centru, která má takto blízký kontakt s vodou. Proto zvětšuji otvory v parteru na západní fasádě. Kultivuji břeh Chrudimky vystavěním betonových schodů na obou březích.

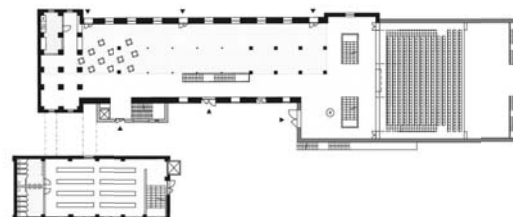
1PP

- nahrávací studio
- tělocvična
- zázemí
- šatny

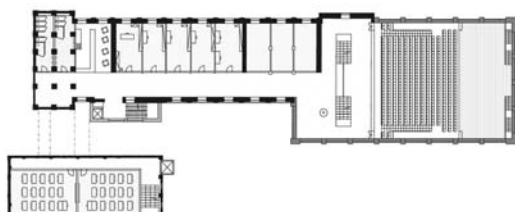
1NP

- kavárna
- koncertní sál
- šatny

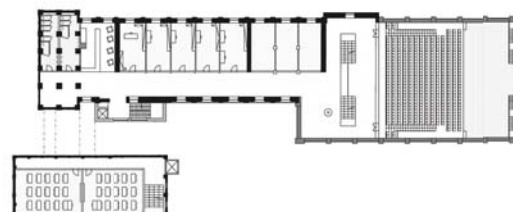
2NP

- kanceláře
- sborovna
- kantýna
- třídy 1. a 2. ročníku

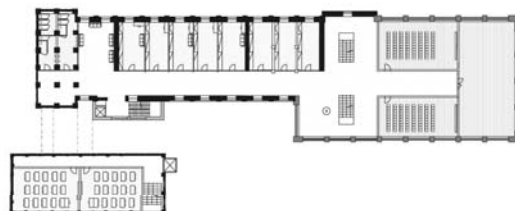
3NP

- smyčcové nástroje
- dirigování
- zpěv
- kantýna
- třídy 3. a 4. ročníku

4NP

- lounge
- dechové nástroje
- přednáškové sály
- taneční sál
- třídy 5. a 6. ročníku

5NP

- varhany
- bicí
- klavír
- kytara
- menší sál
- mediátéka
- knihovna

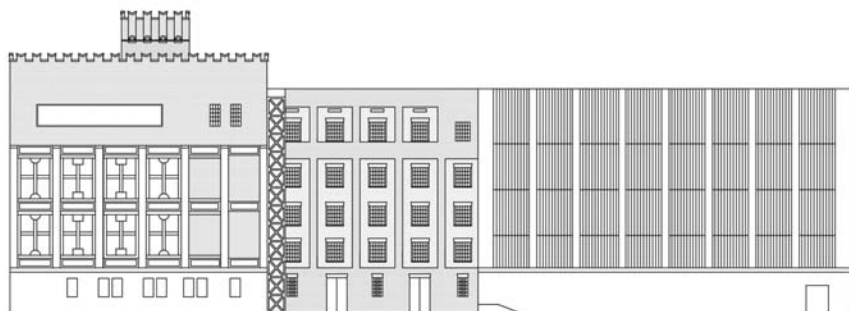
Při navrhování dispozic jsem bral na vědomí možnou flexibilitu funkcí, jasné členění, bez zbytečností, využívání staré konstrukce, recyklace parket, železných konstrukcí.

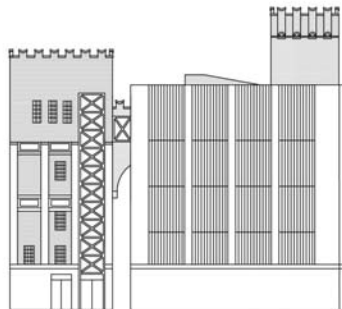
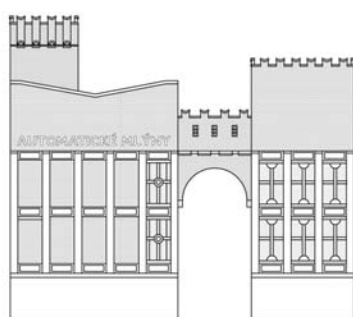
Přístavbě z šedesátých let dávám nový vzhled. Ponechávám železobetonovou nosnou konstrukci, ale fasáda dostává nový plášť z ocelových lamel. 1NP – 3NP mají tyto lamely napevno, ve 4NP a 5NP jsou otevíravé.

Rytmus členění fasády, který rozehrál Josef Gočár, zachovávám, pouze měním podtóny a přidávám sebevědomý podpis dnešní doby.

Z

V

J S

Změny ve společnosti zapříčiňují namísto růstu města potřebu jeho vnitřní proměny – transformaci stávajících struktur. Objekty a areály průmyslové éry, jakožto více či méně rozsáhlé celky složené z propletených funkčně i prostorově rozmanitých částí, jsou pak cennými územími přestavby. Sílicí potřeba vyrovnat se s postindustriálními areály v kontextu města a nalézt jejich nejvhodnější směr transformace, vyhovující současným potřebám a vývojovým tendencím urbánního prostředí, je výzvou prostorovému plánování. Vývoj města je neustálý proces – sled změn – a hybnou silou pro jeho rozvoj i pád jsou lidé.¹

Město vs. Objekt

Již na rovině územního plánování (pro mnohé rovině abstraktní, jelikož proměny fyzické podoby krajiny probíhají ve zcela odlišném časovém cyklu nežli kupříkladu změny politického, ekonomického či sociálního prostředí) volíme pro určitá území funkční náplň a předurčujeme v krátkodobých až dlouhodobých horizontech jejich vývoj. Územní plánování se v České republice odvíjí dle stavebního zákona² a souvisejících předpisů a v rámci udržitelného rozvoje (Politika územního rozvoje).

Jedním z cílů Politiky územního rozvoje ČR je: „Vytvářet předpoklady pro polyfunkční využívání opuštěných areálů a ploch (tzv. brownfields průmyslového, zemědělského, vojenského a jiného původu). Hospodárně využívat zastavěné území (podpora přestaveb, revitalizací a sanací území) a zajistit ochranu nezastavěného území (zejména zemědělské a lesní půdy) a zachování veřejné zeleně, včetně minimalizace její fragmentace. Cílem je účelné využívání a uspořádání území úsporně v nárocích na veřejné rozpočty, na dopravu a energie, které koordinací veřejných a soukromých zájmů na rozvoji území

omezuje negativní důsledky suburbanizace pro udržitelný rozvoj území.“

Současná tendence, při níž je půda omezeným a vzácným zdrojem a sprawlový tlak soukromých investorů nadále pokračuje, vyvolává nutnost obnovy kompaktního města. Společnost je hnána k regeneraci zastavěných částí sídel, které ztratily svou funkci, mezi něž se řadí i postindustriální území. Tato území jsou nejen bohatstvím investovaných prostředků (socioekonomickou hodnotou), ale též svědectvím minulosti (kulturně-sociální hodnotou), a v dnešním světě nabývají hodnoty transformovatelného prostoru ve stávající vícedimenzionální mřížce města.³ Vzhledem k právě nastíněné komplexnosti postindustriálních součástí městských systémů by mělo být optimální řešení výsledkem mezioborových diskusí se zohledněním názoru veřejnosti. S nalezením řešení totiž souvisí oživení ekonomických aktivit postindustriálních území – nalezení optimální funkce – úzce spjatých s obyvateli a jejich aktivitami.

Respektive i na této řekneme analyticko-strategické úrovni snahy zajistit udržitelnou budoucnost vyhasínajícím hvězdám průmyslové doby, potažmo městským prostorům, by se měly mezi veřejností hledat odpovědi na otázku „co?“ a v odborném plénu pak na otázku „jak?“. A právě během těchto rozprav, jejichž simulace byly nedílnou součástí studentského workshopu, se architekt zhošťuje nejen role hodnotícího a neúnavně hledajícího experta, ale zejména mediátora, propojujícího jednotlivé zájmové skupiny v území.

Město vs. „Mezi objekty“

Rezidua průmyslové krajiny se v mnohých případech postupem času včlenila do vnitřního města (jako je tomu v případech

Automatických mlýnů bratří Winternitzů v Pardubicích), do veřejného prostoru – nejen jako jeho fyzická součást, ale s přílivem obyvatel do parteru průmyslových objektů (jejich pohybem, aktivitami a náhodnými setkáními) i jako součást virtuální. Posuneme-li se tedy o měřítko níže, k vlastním postindustriálním areálům, a připustíme-li, že optimální funkce, náplň objektů byla již nalezena, měli bychom se ptát, zdali i přesto bude místo opět po čase naplněno životem a co neefektivněji využíváno jako plnohodnotný městský prostor.

Člověk má ve vztahu k prostoru dvě základní potřeby: potřebu orientace a potřebu identifikace.⁴ Osobnost průmyslových areálů je natolik silná, že vytváří prostředí, které naplňuje oba tyto základní požadavky člověka na fyzické i abstraktní rovině, oba základní předpoklady být znovu neodmyslitelně a přirozeně včleněn do urbánní mřížky. A přesto, pokud nezohledníme vedle transformace vlastních objektů i „prostor mezi“, pravděpodobně

nedosáhneme celostní a úspěšné proměny. Přes všechny paradoxy a subjektivní střety, které s sebou veřejný prostor přináší jakožto veřejný zájem, je nutné plánovat strategii transformace za účasti všech dotčených složek postindustriálního areálu jako celku, tedy v kontextu místa a místních obyvatel (přestože paradoxně jejich zájem a vztah ke společnému tématu může být zpočátku velice vlažný, skeptický či zcela nulový).

Odkazy industriální minulosti byly centry procesů, vědění a dovedností poplatných své éře. Avšak identitu místa utváří nejen jeho prostorové a funkční vazby, nejen jeho historie, ale zejména lidé a jejich aktivity. Nejedná se tedy o pouhé dědictví, ale aktivní zkušenost, která je esenciální pro znovunalezení smyslu a významu místa, pro odhalení jeho potenciálu.

V kontextu města... v kontextu krajiny.

Poznámky

1/ Prostorové plánování a jeho nástroje byly využity především v první, analytické, fázi studentského workshopu. Nicméně hledání potenciálu mlýnů v hlubších analýzách prostorových a funkčních vazeb a zejména pak v názorech veřejnosti, respektive obyvatel města a tudíž budoucích uživatelů, se ujal jen malá část týmů: Eva Kubátová a Anežka Prokopová: „Meleme vaše sny!“, Hana Jergušová a Tomáš Kubák: „Aké rôzne funkcie je do mlynov možné dostať?“, Karolína Vojáčková: „Základní principy aktivizace“ a částečně pak projekt „Mlýny v detailu“ autorky Ivy Bártové, Petry Janouškové a Jany Rýznarové.

2/ Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon): § 18 Cíle územního plánování (4) Územní plánování ve veřejném zájmu chrání a rozvíjí přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území, včetně urbanistického, architektonického a archeologického dědictví. Přitom chrání krajinu jako podstatnou složku prostředí života obyvatel a základ jejich totožnosti. S ohledem na to určuje podmínky pro hospodárné využívání zastavěného území a zajišťuje ochranu nezastavěného území a nezastavitelných pozemků. Zastavitelné plochy se vymezují s ohledem na potenciál rozvoje území a míru využití zastavěného území.

3/ Tento jev popsal již Christopher Alexander ve svém článku „Město není strom“ (1965), kdy město není utvářeno pouze svým fyzickým neměnným projevem, ale obsahuje též proměnlivou složku dějů. Christopher Alexander, *A City is not a Tree*, *Architectural Forum* LXXII, 1965, č. 1, s. 58–62 (1. část) a č. 122 s. 58–62 (2. část).

4/ Christian Norberg-Schulz, *Genius loci. K fenomenologii architektury*, Praha 1994.

Festival Automatické kulturní mlýny / foto Vladimír Lavřík

Etapizace, fázování realizace projektu, tedy postupné financování a zprovožňování částí areálu je téma, které patřilo mezi zásadní při úvahách o budoucnosti Automatických mlýnů bratří Winternitzů v Pardubicích.¹ V čem je tedy etapizace natolik zajímavá a co přináší pro budoucnost průmyslových areálů?

Průmyslové objekty a areály jsou často velice rozsáhlé celky složené z dílčích typologicky a tedy i prostorově rozmanitých částí. Významným rysem industriálních celků je jejich rostlá forma. Vznikají, postupně se rozšiřují a vyvíjí v průběhu delších časových úseků a na základě měnících se potřeb daného

odvětví, technologických procesů nebo měnící se potřebné výrobní kapacity. Etapizace jejich konverze tedy znamená pouze napodobení tohoto přísně racionálního postupu jejich vzniku. Zároveň je obvykle snadné rozdělit proces obnovy na fáze podle členění stávajícího celku. Její praktickou výhodou je postupné financování transformace. Rozsáhlé průmyslové areály nebo jen mohutné industriální objekty vyžadují značnou investici do komplexní konverze. To znamená větší risk v návratnosti, ale také problematické zajištění takového objemu prostředků, což nezřídka znamená první nepřekonatelný problém rozsáhlejších záměrů. Postupné projekty a jejich postupné a také často složité financování obvykle přináší šetrnější přístup k původnímu celku a větší střídmost záměru, který pak lépe uchovává autenticitu původní architektury a daného místa. První fáze, i když různé rozsáhlá, znamená iniciační zásah, který by měl rozvinout další možnosti pro okolní chátrající území, areál nebo části objektu. Neměl by striktně určovat využití svého okolí, ale podněcovat další přirozený rozvoj, rozšířit možnosti budoucího využití a inspirovat k jejich realizaci.

V ideální situaci dochází k dílčímu znovuzprovoznění části s novou funkcí, která přináší finance na další postupné úpravy areálu. Tento přístup se uplatnil například při konverzi továrních objektů v Holešovicích, továrního objektu Dělnická 43, bývalých Richterových strojních závodů a bývalé slévárny Anýž na univerzální nájemní prostory a víceúčelové kulturní centrum La Fabrika. První část projektu byla realizována už v letech 2002 až 2003, hlavní část prostoru La Fabrika pak v letech 2005 až 2007 a další etapy se teprve připravují nebo realizují. Investor, kterým je Richard Balous, postupně realizuje proměnu celé vnitřní

Dolní oblast Vítkovic / foto Tomáš Souček

tovární části bloku – využitím prostředků získaných z provozu již dokončených částí odkupuje a obnovuje další objekty.² Výhodou tohoto přístupu je zároveň kontrola ekonomické soběstačnosti a životaschopnosti záměru. Na případné změny poptávky nebo potřeb v území je možné reagovat v dalších etapách volbou vhodného funkčního využití a rozsahu úprav. Celkový proces je tak výrazně pružnější než přímá okamžitá transformace podle předem určeného návrhu. Etapizace umožňuje průběžně reagovat na požadavky, které se v dnešní době mění obrovským tempem.

Možný je ale také prakticky neziskový, dotovaný provoz, který ovšem znatelně zvyšuje atraktivitu celku, a tedy jeho hodnotu nebo hodnotu okolních pozemků. Území se tímto způsobem zhodnocuje a přitahuje další investice, které mohou pomoci konečné celkové, ale hlavně životaschopné transformaci. Touto cestou se vydala nezisková organizace, sdružení právnických osob Dolní oblast Vítkovice. Nejvýznamnějším členem sdružení je společnost Vítkovice a. s., která je vlastníkem obrovského území v oblasti Vítkovic, do něhož spadá také národní kulturní památka Dolní oblast Vítkovice. Cílem sdružení je obnova a transformace památkově chráněných objektů spojená s výstavbou několika dalších nových výrazných staveb určených pro kulturní a vědecko-vzdělávací funkce. Tento proces je v plném proudu a výrazná část neziskového procesu se právě realizuje, nebo je již dokončena a uvedena do provozu. Neziskový záměr sdružení se týká přibližně jedenácti hektarového území národní kulturní památky a je financován ve velké většině prostřednictvím krajských, státních nebo evropských dotací. Společnost Vítkovice a. s. ale vlastní v této oblasti pozemky o celkové rozloze přes 150 hektarů a nezisková část v jejich centru tak přináší zásadní přidanou hodnotu pro okolní pozemky. V každém případě se jedná o úspěšný a zřejmě i kvalitní záměr, který už teď výrazně pomáhá oživit obrovský chátrající průmyslový areál, jenž ještě před několika lety směřoval k demolici. Projekt navíc využívá a zdůrazňuje jeho specifický charakter. Každý takový počín je z hlediska ochrany průmyslového dědictví nesmírně důležitý.

Podobnou situaci, i když v naprosto odlišném prostorovém a investičním měřítku, představuje projekt konverze uhelného mlýnu v Libčicích nad Vltavou od architekta Patrika Hoffmana. Tento projekt přináší novou funkci pro jeden z objektů

Uhelný mlýn v Libčicích nad Vltavou / fotografie převzata z webu současného majitele objektu společnosti LUGI (www.lugi.cz)

rozsáhlého areálu bývalých šroubáren založených roku 1872. Předmětnou budovou je bývalý uhelný mlýn, menší etážová stavba založená v roce 1900, která je nově využívána jako prodejní sklad nábytku a ateliér. Tento počín byl oceněn cenou Grand Prix Obce architektů 2013. Vyjádření poroty myslím vystihuje situaci poměrně věrně a zároveň upozorňuje na důležitost tématu etapizace: „...*Důležitý projekt postupné regenerace kdysi rozsáhlého průmyslového areálu, který dnes funguje na pár procent svého původního výkonu. Adekvátně stanovená míra zásahů do nádherné stavby. Architekti v roli iniciátorů a spoluinvestorů. Příkladná práce s detailem. Precedens pro spousty jiných, dosud chátrajících areálů...*“³ Zásah do areálu je považován za iniciační, čerpá z industriálního ducha prostoru a využívá estetiku okolních chátrajících staveb, které by však měly být také postupně transformovány.⁴

Významným přístupem v obnově průmyslových staveb je cesta minimalizace výchozích nákladů. Objekt nebo areál je udržován a postupně opravován. Tento postup zároveň vyžaduje velice nízkou návratnost a umožňuje tak téměř neziskové funkční využití areálu. Naproti tomu je budoucí funkce podle dostupných příkladů z celého světa prakticky daná jako kulturní využití (eventuálně v kombinaci s jinými funkcemi). Nut-

Kulturní centrum Trafačka / foto SJu / wikimedia commons

ností je v tomto případě blízkost objektu k centru města, tak aby byl dostupný poměrně omezené poptávce po alternativní kultuře. Další podmínkou minimální investice je poměrně zachovalý stav objektu.⁵ Nejedná se tedy v žádném případě o přístup plošně použitelný, i tak je však poměrně výrazný a množství příkladů ukazuje atraktivitu industriální a chátrající estetiky průmyslových staveb.⁶ Z hlediska zachování průmyslového dědictví se obvykle jedná o citlivý postup uchováající autenticitu prostoru a kontinuitu vývoje bez razantních stavebních zásahů. V některých případech je tato aktivita také iniciačním impulsem pro rozvoj území a ve finále i jeho zhodnocení nebo alespoň přínos pro konečnou situaci místa.⁷ Nevýhodou celého konceptu je, že podobné neziskové projekty jsou obvykle sponzánní aktivitou skupiny lidí a je velice problematické je nějakým způsobem plánovat.

Známým a úspěšným příkladem z této skupiny je umělecké centrum Trafačka. Bývalá Teslova rozvodna a měnárna v Libni dostavěná v roce 1924 měla být původně zdemolována už v roce 2008. Zatím zde ale zůstává v provozu galerie Trafačka a dále se rozvíjí. V letech 2009 až 2011 se podařilo postupně pronajmout ještě přilehlý bytový pavlačový dům, kde fungují další ateliéry a byty. V roce 2011 zrekonstruovalo o. s. Trafačka další menší průmyslový prostor – nedalekou vysočanskou prádelnu (Trafačka studio).

Aktuálnost fázování větších projektů ještě zvyšuje několikaletý útlum ekonomického rozvoje, investiční poptávky a tedy i celého stavebního sektoru. Tato situace nenahrává dřívějším obřím developerským záměrům s velkým rizikem realizovatelnosti, ale především nejistou návratností investic. Dnešní doba naopak vyzývá ke střídmemu a citlivému investování s co největší flexibilitou záměru. Toto je patrné například na

dvou diskutovaných případech pražských nádraží. Jedná se o plány na využití drážních území Praha-Bubny a Nákladové nádraží Žižkov. V obou případech se stala už před lety spoluvlastníkem mnohahektarových pozemků v širším centru města, tedy ploch s obrovským potenciálem, developerská společnost. V prvním případě skupina Orco, v druhém Sekyra Group. Obě společnosti postupně představily obří projekty s podobně obrovskou potřebou kapitálu. V obou případech se proces transformace prakticky zastavil a zmíněné drážní plochy i s hodnotnými průmyslovými objekty dál chátrají a zůstávají prázdnými místy ve struktuře města. To je samozřejmě pro takto rozsáhlé a svou polohou v širším centru významné prostory ta nejhorší situace.

Poznámky

1/ Tomuto tématu se na workshopu do určité míry věnovalo celkem devět projektů: Michal Bílek a Jakub Dvořák: „Proces mlýny“; Martina Novotná, Tomáš Orišek a Jindra Novotná: „Mediatéka – prostory a informace“; Martin Pelikán, Radomír Paulus a Tomáš Kučera: „Upeč si sám“; Eliška Ouředníčková, Marek Fischer a Jiří Vopršal: „Přístav v srdci Evropy“; Martin Bukovský a Filip Cichý: „Postupné zabydlování“; Adéla Medunová, Hana Lennerová a Tomáš Kopecký: „Síla síla“; Iva Bártová, Petra Janoušková a Jana Rýznarová: „Mlýny v detailu“; Johana Vrbácká, Lukáš Makovský a Tomáš Feistner: „Administrativní budova“; Romana Bedrůnková, Petra Hrubešová, Markéta Součková a Šárka Ullwerová: „Pozvolné a přirozené začleňování mlýnů do organismu města“;

2/ La Fabrika, *Architekt* LIII, 2007, č. 9, s. 11.

3/ Tisková zpráva ateliéru Hoffman, Uhelny mlýn Libčice nad Vltavou. www.atelierhoffman.eu/files/uhelny_mlyn_tiskova_zprava.pdf

4/ Docela blízkým směrem se v paletě projektů workshopu Automatických mlýnů v Pardubicích vydává projekt „Administrativní budova“, který naznačuje řešení části objektu v areálu a programově odmítá řešit zbytek. Cílem je etážová, tedy zřejmě typologicky nejsnadněji znovu využitelná část areálu, která má také ale nejvyšší potenciál díky specifické estetice interiérů i fasád.

5/ Cestou zhodnocení možnosti nulové vstupní investice se zabývá projekt „Pozvolné a přirozené začleňování mlýnů do organismu města“. Poukazuje na to, že je areál Automatických mlýnů pro nízkonákladové využití vhodný z výše uvedených důvodů (tedy poloze vůči městu, technickému stavu objektu, ale také spontánní aktivitě iniciativy „Mlýny Městu“, která v areálu na jaře 2013 úspěšně uspořádala měsíční sérii kulturních akcí

6/ Mezi příklady českých fungujících center a institucí patří například: Meetfactory (Praha), Trafačka (Praha), Kokpit (Praha), Světovar (Plzeň), Důl Hlubina (Ostrava).

7/ Známymi příklady jsou třeba celá čtvrť SoHo v New Yorku, kterou před demolicí na konci padesátých let zachránila občanská iniciativa a postupně posunula čtvrť na jednu z nejluxusnějších částí New Yorku. Podobný příběh představuje pekinský kulturní areál 798 art district, kde se z nezávislého kulturního uměleckého centra v opuštěných továrnách stalo luxusní centrum výstavnictví a obchodu s uměním s nadregionálním významem. Podobnou historii mají i menší objekty jako například kultovní Roundhouse nebo Oxo Tower v Londýně a další.

Nádraží Praha Bubny, vodárna / foto Jiří Matějček

Automatické mlýny bratří Winternitzů mají potenciál k tomu, aby bez hnutí dokráčely z pardubické periferie do samotného centra a staly se živou součástí vnitřního města. K tomuto pomyslnému kroku by je měla nasměrovat nová kapitola jejich historie, ve které se mlýny z průmyslového areálu stanou současnou moderní ikonou Pardubic.

Jedním z důležitých úhlů náhledu na budoucnost této průmyslové památky jsou provozní nároky objektů spojených s nově zamýšlenou funkcí mlýnů. Úskalím konverzí průmyslových objektů je často chybějící koncept, který by byl šitý na míru konkrétní budově nebo areálu. Je nesofistikované přistupovat k objektu primárně jako k podnikatelskému záměru, který teprve až v druhé fázi reflektuje potřeby a možnosti stávajících konstrukcí, či případnou nevhodnost některých stavebních úprav. Se stále se zpřísňujícími požadavky tepelně – technických a hygienických norem je často těžké až nemožné implantovat do bývalých průmyslových objektů nové funkce, aniž by byla dotčena architektonická a historická kvalita, anebo popřeny a smazány stopy po bývalé technologii. Aniž by to bylo na první pohled patrné, je třeba řešit zásadní změnu v podobě nové energetické koncepce budov v areálu. Přitom rozdíly mohou být často diametrální.

Budova mlýnů neměla po dobu své existence žádnou standardní otopnou soustavu. Temperována byla provozem strojů a zařízení. Dle svědectví bývalých zaměstnanců bylo ve mlýnech v létě zkrátka trochu horko, v zimě trochu zima. Blahodárný vliv na tuto situaci měl masivní zděný obvodový plášť. Přestože zdivo, i přes relativně velkou tloušťku, není ideálním tepelným

izolantem, díky své velké akumulační schopnosti příznivě působí pro vnitřní mikroklima. Velká tepelná kapacita obvodového pláště zpožďuje průchod teplotní vlny konstrukcí, což má v létě za důsledek pomalejší prohřátí interiéru v průběhu dne a v zimě naopak pomalejší ochlazení vnitřního prostoru. Spolu s provozem, který produkoval odpadní teplo s velkou mírou infiltrace (možnosti provětrávání objektu díky netěsnostem okenních rámtů, prostupů technologie a otvorů v obálce budovy), vznikl dobře fungující celek, který neměl destruktivní vliv na konstrukce budovy. Odstraněním provozu přicházíme o důležitou součást původně fungujícího systému.

Tuto skutečnost je třeba reflektovat při hledání nového využití objektu. Pokud bychom se snažili nasimulovat jednoduchou případovou studii funkčního využití tak, jak byla například zpracovávána jednou z pracovních skupin workshopu.¹ Po zvážení vstupních vlivů dostáváme poměrně přesvědčivý náhled na to, které funkce mohou být perspektivní pro nové využití mlýnů, aniž by byla potlačena jejich kulturní i architektonicko-stavební hodnota.

V dnešní době, kdy klademe čím dál větší důraz na energetickou nenáročnost budov, je klíčovým rozhodnutím volba, zda do objektu instalovat tak silný zdroj energie na vytápění, chlazení, větrání a úpravu vzduchu, abychom mohli ponechat stávající konstrukce bez zásahů, anebo přizpůsobit stávající konstrukce vnitřnímu provozu, aby se neprojevila jeho nehospodárnost. Tato otázka se zdá být klíčovou a měla by být zodpovězena dříve, než mlýny převezme nový subjekt. Rozhodující úlohu by v tuto chvíli mohlo odehrát město, které by v případě odkoupení

nemovitosti od stávajícího vlastníka mělo nástroje pro stanovení podmínek nového využití tak, aby byly chráněny zájmy veřejnosti i případného nového vlastníka.

Pokusme se rozšířit výše zmíněnou případovou studii z hlediska provozní náročnosti. Negativním extrémem, který by se, dle mého názoru, jednoznačně podepsal na tváři budovy, by byla úvaha o monofunkčním využití objektu. Toto tvrzení se dá demonstrovat například na funkci bydlení. Z konstrukčního hlediska zůstává k dispozici obvodový plášť s relativně nízkým tepelným odporem, ale dobrou akumulační schopností, výbornou únosností a akustickým útlumem směrem ven. Okenní otvory ve stávajícím stavu nesplňují současné požadavky tepelně-technických norem. Vestavěné dřevěné stropy hlavní budovy ve stávající podobě nesplňují požadavky na kročejový útlum. Na posouzení by bylo oslnění vnitřních prostor z hlediska hygienických norem. Nemohla by následovat jiná cesta než řada invazivních zásahů do konstrukcí. Jak jednoznačně vyplývá z přístupu studentů workshopu, stavebně-historického průzkumu² i textů historiků, kvalita budovy není skryta pouze ve fasádách. Klíčové jsou po bližším prozkoumání i takové detaily, jako otvory po prostupech technologie ve stropní konstrukci nebo detaily schodišť.³ Jakýkoliv soudobý zásah a snaha o přizpůsobení konstrukcí současným potřebám a požadavkům, třebaže s dobrým úmyslem, by byla destruktivní pro genia loci celku. V případě funkce bydlení a snahy o vytvoření prostorů splňujících požadavky na trvalý pobyt osob není jiné cesty. Podobné závěry získáme u jiných prověřovaných funkčních náplní. Diskuse nad mírou stavebních zásahů je dobře naznačena u některých prací studentů.⁴

Jak napovídají výsledky studentských prací vytvořených v průběhu workshopu i reakce vyzvaných odborníků v této publikaci, vhodným scénářem nového využití by mohla být cesta postupného zabydlování a maximálního využití stávajícího stavu. Důležitou praktickou prověrkou této filozofie byl festival pořádaný pod názvem Automatické kulturní mlýny – podrobněji viz příspěvek jednoho z hlavních pořadatelů Zdeňka Závodného.⁵ Po zvážení závěrů workshopu i provedených případových studií, po prostudování podobných projektů a realizací, zejména ze zahraničí, se zdá být jednou z hlavních metodických chyb snaha o okamžité jednorázové vyřešení otázky budoucnosti areálu. Bylo by zřejmě chybou změnit mlýny během jedné generální přestavby.

Interiér mlýnů před vyklizením technologie / foto Tomáš Skřivan

Paradoxně nejčistším řešením by mohla být cesta minimálních zásahů. Budova je v současné době v dobrém technickém stavu a přímý sanační stavební zásah nepotřebuje. Bylo by skutečně světovým, velkorysým a nadčasovým rozhodnutím odložit definitivní řešení nového využití areálu Winternitzových mlýnů o nějaký čas. Díky získanému času by byla šance prověřit mlýny ať už na teoretické bázi, například formou architektonicko-urbanistické soutěže, anebo v praxi dalším lákáním veřejnosti do areálu za divadlem, tancem, hudbou, diskusemi, hrou, vzděláním a poznáním. Mlýny mají šanci být stále temperovány, tím, co se děje uvnitř, přestože staré moukovody, stolice a linky už odpočívají ve sběrnách komunálního odpadu!

Poznámky

- 1/ Hana Jergušová, Tomáš Kubák, FA ČVUT, Aké rôzne funkcie je do mlynov možné dostať?
- 2/ František R. Václavík, Stavebně-historický průzkum.
- 3/ Iva Bártová, Petra Janoušková, FA ČVUT, Mlýny v detailu.
- 4/ Martina Novotná, Tomáš Orišek, Jindra Novotná, FA ČVUT, Mediatéka – prostory a informace; Iva Bártová, Petra Janoušková, Jana Rýznarová, FA ČVUT, Mlýny v detailu; Adéla Medunová, Hana Lennerová, Tomáš Kopecký, FA ČVUT, Síla síla.
- 5/ Zdeněk Závodný, Divadlo 29, Pardubice, Festival Automatické kulturní mlýny z pohledu organizátorů aneb zpráva o konverzi areálu Automatických mlýnů v Pardubicích během 36 dní.

V minulosti byly průmyslové areály situovány na okraj městské zástavby, do oblastí a zón k tomu určených. Nároky na surovinovou základnu stejně jako na přenosová média a komunikační spojnice se staly rozhodujícími faktory při lokalizaci výrobního pozemku. Vlivem rozrůstající se zástavby bylo mnoho takovýchto areálů postupně vtaženo do centrálnějších poloh v organismu města. Změna ekonomické situace, politický vývoj jakož i další vnější činitelé vedli v mnoha případech k ukončení výroby. V případě menších objektů byla přirozeně implementována nová náplň. Poloha i dimenze staveb k tomuto rychlému začlenění napomohly. Rozsáhlejší areály, zahrnující dynamickou různorodost hmotového uspořádání celé škály objektů i technologií a volných aparatur, vyžadují při adaptaci mnohem komplexnější přístup. Ať již se jedná o objekty, jejichž osud je zaštiťen všeobíhající rukou developera, či projekt, na němž participují drobnější investoři či město, hledání nové náplně je souhrou mnoha faktorů. Ze společenského pohledu je samozřejmě důležitá poptávka a ekonomická životnost uvažovaného záměru. Ze stavebně-architektonického hlediska je to konfigurace a dimenze hmot, ale i prostor mezi nimi určující.

Také komplex Winternitzových mlýnů spadá do této kategorie. Jednotlivé hmoty prorůstaly areálem v průběhu života stavby tak, jak se měnily její provozní a kapacitní nároky. Stáří i architektonická kvalita budov jsou tak nejednotné. Pouze Gočárova budova s přilehlým silem jsou památkově chráněny. Tento fakt také ovlivnil různorodost přístupů účastníků workshopu. Radikální řešení nabízela odstranění veškerých vedlejších provozů vyjma výše zmíněných chráněných staveb. Například projekt „Přístav v srdci Evropy“ vytvořil z hlavní budovy mlýnů soli-

térní plovoucí ostrov jakožto zázemí pro nově vzniklou marinu, přičemž na okolní drobné objekty není brán zřetel. Naproti tomu návrhy „Mediatéka – prostory a informace“ či „Kanceláře ve mlýnech“ počítají pouze s minimálními zásahy do konstrukcí. V případě posledně zmíněného projektu je tato myšlenka založena především na modulové podobnosti etážového objektu mlýnů se soudobými administrativními stavbami. Prostor mlýnice artikulovaný pouze dvěma řadami sloupů v rastru zhruba po čtyřech metrech tomuto řešení skutečně nahrává.

Pětipodlažní objekt obdélníkového půdorysu o rozměrech 47,5 × 13,7 m je pojatý jako otevřený prostor mlýnice (21 × 12,3 m) s přilehlými provozy (sila, čistírna, sklad – postavené mezi lety 1910 až 1919). Mohutné lité hlavice sloupů mlýnice nesou litinové traverzy, na nichž spočívají příčně uložené trámy se záklopem podlahy. Nosný systém doplňuje vnější cihelné zdivo. Jelikož je celá konstrukce navržena tak, aby odolala vysokému užitnému zatížení od použitých technologií a otřesů spojených s výrobním procesem, jsou možnosti nového využití (určené nároky na statiku objektu) nepřeborné. Nelze však přehlédnout i další určující hlediska. Mezi fyzikálními parametry konstrukcí je to především tepelná pohoda v objektu podmíněná příznivými hodnotami součinitele tepelného odporu obalových plášťů. Možnosti zateplení konstrukcí a vytopení objektu mohou být z technického a ekonomického hlediska velmi složitým problémem. Zejména v případech, kdy jsou objekty památkově chráněny. Pokud je, podobně jako u Winternitzových mlýnů, kladen důraz na plasticitu a zdobnost fasády, vnější zateplení je nemyslitelné. Jediným východiskem je tedy použití interiérových systémů, jež však mohou vyvolávat další komplikace. Únik tepla

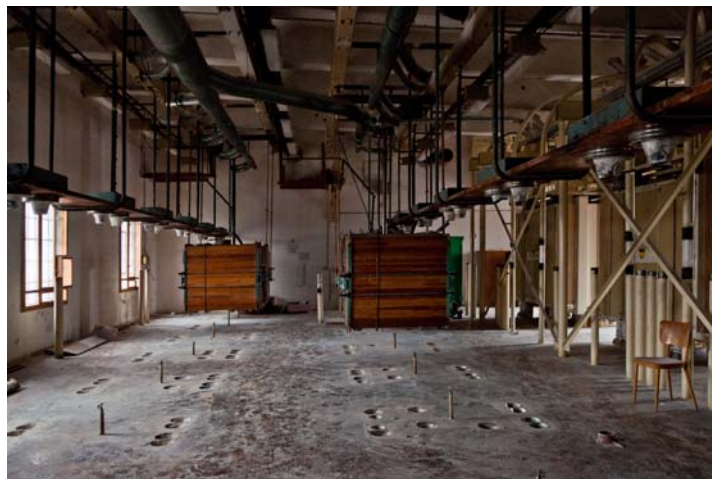
původními okenními otvory je povětšinou řešen předsazením druhého systému zasklení z interiérové strany objektu. Tím zůstává rastr i členění původních oken nezměněn a vnější fasáda zcela netknuta.

Dalším fyzikálním vlivem pak může být kupříkladu oslunění interiéru podmíněné hloubkou traktu. Požadavky na tyto hodnoty se pochopitelně liší, vkládáme-li do objektu funkce vyžadující přesnou mechanickou či optickou činnost, prostor pro trvalé bydlení či uměleckou galerii. Objekt je tedy nutno posoudit individuálním výpočtem dle jeho rozměrů a polohy vůči okolní zástavbě i světovým stranám.

V případě plánovaného kulturního využití je podstatným parametrem také akustická pohoda. Ta je zaměřena na splnění akustických požadavků v prostorech určených k různým hudebním a zvukovým produkcím, jakož i na zamezení průniku hluku do ostatních provozů a okolí objektu.

Nutno je přihlédnout nejen k dimenzím samotné stavby, ale také ke kapacitním možnostem dopravy v klidu a ke stavu vertikálních komunikací v objektu. Jejich stav a dispozice mohou výrazně ovlivnit nejen běžný provoz budovy, ale i požárně bezpečnostní podmínky. Při hledání nové náplně není tedy od věci zvážit, je-li dopravní situace v okolí objektu natolik flexibilní, aby zvládla nárazově několikanásobný nárůst dopravy v klidu i v pohybu, a nebude-li z hlediska funkce a bezpečnosti nutno výrazně zasáhnout do vertikální struktury stavby či ohrozit její vnější výraz přístavbami komunikačních spojnic.

Je tedy účelné vymezit si tímto způsobem limity a zhodnotit jejich vliv na výsledný projekt. Mezní hodnoty sledovaných jevů pak promítnout do požadavků ekonomických, politických i sociologických. Podobné hodnocení velmi komplexně zpracovává koncept „Aké rôzne funkcie je do mlynov možné dostať?“. Jeho autoři hledají vhodnou náplň objektu na základě porovnání různých typů provozů. Představují při tom širokou škálu funkcí, u nichž hodnotí jak technické parametry konverze, tak důsledky, které z nich mohou plynout. Stěžejními faktory při tom pro ně jsou: míra zásahů do dispozičního a konstrukčního řešení, finanční náročnost, tepelně technická opatření, požární bezpečnost, doprava v klidu, památková ochrana, vliv na okolní veřejný prostor a ekonomičnost provedení. Ačkoli výsledky

Interiér mlýnů po vyklizení technologie / foto Jan Zikmund

negenerují jednoznačný závěr, tato faktická struktura může poskytnout potencionálnímu investorovi stručný přehled o možných východiscích konverze Automatických mlýnů.

O něco méně systematicky přistupují k otázce hledání nové funkce projekty soustřeďující se na etapizaci konverze. Například návrhy „Postupné zabydlování“ a „Pozvolné a přirozené začleňování mlýnů do organismu města“ se soustřeďují více na vytvoření vhodných podmínek pro samovolný růst obsahu objektu než na vytyčování konkrétních funkcí. Odkrývají tak možnosti nízkonákladového startu projektu a alternativního financování.

Zcela výjimečným aspektem, na nějž je třeba zaměřit svou pozornost, je kulturně-historická stopa, kterou stavba zanechává v území. Nejedná se pouze o architektonickou hodnotu objektu jako takového, ale rovněž o ducha, kterého představuje. Ten je často reprezentován zbytky technologií bývalého provozu, ale i urbanistickou polohou místa. V tomto případě se jedná o velmi silný symbol mlýna, jenž je neodmyslitelně spjat s vodním živlem. To samo o sobě propůjčuje stavbě nebyvalou poetiku, která může být silným kompozičním motivem i při hledání nové náplně. Ná vaznost na řeku propojením objektu s nábřežím na úrovni chodce je více než logickým předpokladem. To, do jaké míry se při tom zachová kompaktnost fasády, je však třeba citlivě posoudit. Vzhledem k jasnému charakteru nábřežní

fasády Automatických mlýnů a jejich památkové ochraně přistupuje k této výzvě naprostá většina projektů téměř pietním způsobem. Pokud dochází k prolomení fasády směrem k řece („Upeč si sám“, „Boží mlýny“, „Konzervatoř Pardubice“, „Síla síla“, „Přístav v srdci Evropy“ a jiné), děje se tak výlučně na úrovni parteru a s respektováním artikulace fasády.

Již dříve byly zmíněny technologie jako nositelé odkazu průmyslového objektu. Z Winternitzových mlýnů byla většina strojů odstraněna, avšak jistá část zařízení se zachovala. Je na budoucím uživateli, aby si uvědomil hodnotu těchto „mohykánů“ a začlenil je do budoucí podoby stavby. V tomto ohledu se také může stát nebezpečnou snaha rozčlenit kontinuální prostory mlýnice na drobné komůrky, neboť tak utrpí majestátnost prostorů a návaznosti jednotlivých detailů (jako hlavice litinových sloupů, členění okenních tabulí, otvory po průduších v podlaze apod.). Nejednou jsme se přesvědčili, že v podobných případech sluší prostoru spíše náplň umožňující ponechat v patře volné dispozice. Tyto souvislosti nalezneme v již dříve zmíněném návrhu „Kanceláře ve mlýnech“, ale také v návrhu „Síla síla“, kde je jasně patrné, že autoři projektů vnímají potenciál prostoru mlýnice v jeho celistvosti.

Druhým extrémem může být snaha vybourat konstrukce podlah v plném, či částečném rozsahu a rozehrát niveletu interiéru v kontrastu s fasádou. Jistěže se může jednat o zajímavý

kompoziční vklad (například probourání části podlah za účelem propojení pater kavárny a klubu v projektu „Upeč si sám“). Je však třeba vyvarovat se samoúčelného bourání historických konstrukcí prezentovaného jako invence.

Dalším kompozičně silným prvkem areálu je motiv slavobrány, jenž utváří jižní průčelí rámované prampouchovým přemostěním mezi hlavním objektem mlýnice a vedlejším sílem. Je však otázkou, nevtahuje-li nás tato „brána“ do dvora celého areálu, spíše než do objektu samého. Na tomto místě je třeba zapojit další limitující faktory, jež by nám ukázaly, jakým způsobem bychom se v areálu měli pohybovat. To jest, bude-li celek přístupný veřejnosti („Upeč si sám“, „Mediátka – prostory a informace“ či „Kanceláře ve mlýnech“), bude-li se míra otevřenosti funkcí v areálu lišit („Bydlení v sílu“, „Boží mlýny“) nebo bude-li se jednat o uzavřený kampus.

Ať už bude pojetí jakékoli, jako smysluplné jej můžeme označit jen tehdy, bude-li respektovat urbanistické a architektonické hodnoty objektu. Při zvolení citlivého přístupu, který vezme v potaz památkové hodnoty areálu, však není nutno konzervovat veškeré konstrukce v současné podobě a dopouštět se falešné reminiscence. Toto výjimečné místo má díky svému odkazu na minulost potenciál naplnit současné prostory novým životem a získat zcela nové kvality.

Pohled na průčelí mlýnů – motiv brány / foto Jan Zikmund

Provoz mlýnů je zajímavý řazením různých výrobních procesů, které užívají rozličné technologické vybavení a mají různorodé prostorové požadavky.¹ Výroba, zpracovávající obilná zrna opakovaným mletím na mouku, začínala a končila skladováním. Vedle univerzálních etážových objektů na břehu Chrudimky, přizpůsobených v dimenzích i v dispozici technologii mletí, tak zaujímají v prostorové koncepci areálu významné místo objekty sil.

Sila obilná, kde byla předčištěna, tříděna a skladována surovinou, nalezneme při vstupu do objektu. Jsou výsledkem dostavby z roku 1922 (provedené po přestavbě vynucené požárem v roce 1919) a tvoří „pravou nohu“ vstupní brány – brána vznikla díky provedení můstku, který zajišťuje přístup do objektu sil z výrobního objektu ve výšce 5. podlaží.

Osm sil o rozměrech cca 2,5 × 3,5 m přesahuje výšku čtyř podlaží (jejich výška od výsypky je 16 m), podél nich vede komunikační a obslužná věž. Nad objemy sil je v pátém podlaží velkorysý prostor, kde se proplétaly dopravníky vedoucí v přízemí roztríděné a očištěné odlišné typy suroviny do různých sil. Z tohoto velkorysého prostoru (výška 6 m) lze vystoupit na střechnu, ze které je jedinečný výhled na pardubické centrum.

Sila moučná, užívaná v poslední fázi výroby, pak byla vybudována v polovině šedesátých let podle upraveného projektu Karla Řepy z roku 1950. Je to čtrnáct velmi úzkých železobetonových vertikálních tunelů s výškou přesahující sedm podlaží. Masivní železobetonové stěny, ze kterých jsou sila vystavěna, mají v obou případech i statickou funkci – fasáda funguje jen jako vyzdívka skeletu.

Konverze monofunkčních průmyslových staveb jsou architektonickou disciplínou, která si zaslouží bližší pozornost. S úpadkem průmyslové výroby v západní civilizaci je nutno zamýšlet se nad novým využitím nejen univerzálních továrních prostor, ale také objektů, které v procesu výroby hrály velmi konkrétní, mnohdy velmi specifickou roli a dají se pro své tvarování a úkol ve výrobním procesu považovat dokonce přímo za technologii. Takové objekty mají charakter strojů, aparatur, nádob.² Často s sebou nesou ekologickou zátěž a téměř pokaždé nejsou přizpůsobeny lidskému měřítku (lidé v takových objektech nepracovali u strojů a nebylo tedy třeba vytvářet prostory pro ně), ale měřítku výroby, což komplikuje jejich možné adaptace. Zároveň je také obvyklé, že materiálové a konstrukční provedení takových staveb, spolu se zmíněnou ekologickou zátěží, komplikuje možnost jejich celkového či částečného odstranění.

U obilných sil v Pardubicích nemusíme nad touto alternativou ani přemýšlet, vzhledem k tomu, že objekt je památkově chráněn.

Prostorová charakteristika sil přináší do procesu navrhování mnoho technických otázek – jak využít vertikální prostory o půdorysně omezených rozměrech; jak řešit vertikální komunikace; jak prostory osvětlit či spojit? V případě pardubických objektů, jejichž starší část je pod památkovou ochranou, musíme navíc počítat s tím, že zásahy do Gočárových památkově chráněných fasád mohou být řešeny jen s nejvyšší citlivostí – to velmi komplikuje právě přívod přirozeného osvětlení.

Objekt přístavby moučných sil není památkově chráněn – nemůžeme si být jisti, že jej nový investor neodstraní. Pomineme-li problematiku vyznění takové eventuality z hlediska

kulturně-historického a budeme-li se soustředit pouze na praktickou stránku věci, je dobré si uvědomit, že demolice masivních železobetonových nádob takové výšky a mocnosti je ekonomicky velmi náročná. Náklady na demolici „Řepových“ sil by šly řádově do milionů.

Zabývat se novým využitím obou objektů sil, ať chráněných či nechráněných, je vizionářské – financování jejich adaptace přinese kladnou hodnotu, investice do jejich odstranění pouze prázdný brownfield. Oříšek je tedy k rozlousknutí.

Zatímco mnohé další prostory své využití mohou nalézt poměrně jednoduše, u sil je zapotřebí konceptu a odvahy. Pro nový život celého areálu bude přitom až symbolicky příznivé, podaří-li se smysluplně znovu naplnit právě tato technická díla.

Konverze monofunkčních objektů mají vedle mnoha komplikovaných vlastností ještě jednu kvalitu – jsou znepokojujícím zadáním. Překlopení objektů odlidštěných měřítek a vlastností do prostor užívaných člověkem je svého druhu hlavolamem, který láká. Projekty, které takto vznikají, musí vznikat „s hlavou otevřenou“ a jejich výsledky často vykazují velkou míru kreativity. Pro adaptace průmyslových či skladovacích nádob na nové užité funkce je možné najít řadu zdařilých příkladů realizací, které tvrzení dokladují.

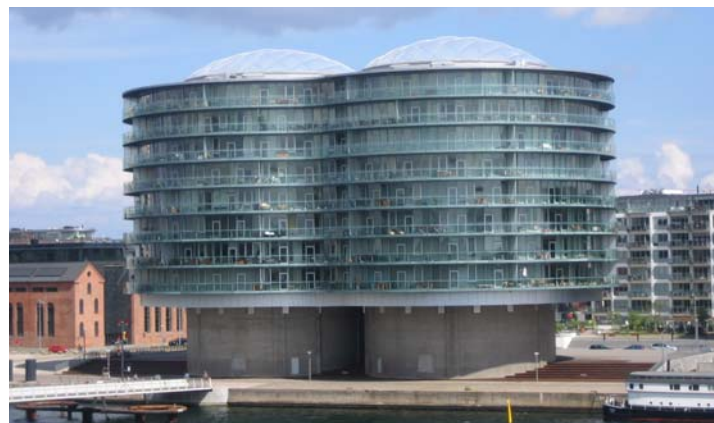

Baltic Flour Mills / foto Leo Reynolds

Baltic Flour Mills

autor: Gelder and Kitchen 1950, Ellis Williams Architects 2002
V Newcastlu, na břehu řeky Tyne, se v bývalém moučném silu nachází známá galerie moderního umění Baltic. Budova, postavená v padesátých letech ve stylu art deco, stojí v bývalém

průmyslovém přístavu a byla funkčním sílem do osmdesátých let 20. století. V polovině devadesátých let byla na adaptaci ohromného prostoru vypsaná soutěž, kterou vyhrál architekt Dominic Williams. Jeho pojetí konverze citlivě pojednává fasády sil, které jsou však zároveň velkoryse proskleny. Nový prvek, který zakončuje v čelní fasádě prosklený pás – „můstek“ instalovaný pod samým vrškem sil – pak inzeruje vznik nového života v adaptované budově – především v noci, kdy proraženým průčelím světlo svítí do dálky, je tento efekt velice působivý.³

Gemini Residence / foto Wikipedia

Gemini Residence

autor: MVRDV

Bývalé industriální pobřeží – Islands Brygge Waterfront – nalezneme opět v Dánsku, v hlavním městě Kodani. Projekt bytového domu Gemini Residence vznikl adaptováním dvou bývalých kruhových obilných sil v letech 2002 až 2005. Surové železobetonové válce o průměru 25 m, sousedící těsně vedle sebe, byly využity jako nosná jádra pro stupy bytů, které jsou na nich v každém patře navěšena. Komplikované provádění otvorů do masivních stěn sil bylo tedy omezeno na minimum – proráženy jsou pouze vstupní dveře do bytů. Naopak vnější fasády prstenců jsou celoprosklené, s průběžnými balkony. Ve vnitřním kruhovém dvoře, kde je umístěna vertikální komunikace a přístup k bytům tvořený pavlačemi, navíc vznikl neobvykle velkorysý společný prostor pro nájemníky.

Díky odsazení obytných prstenců od země je původní struktura evidentní – tato forma navíc jakoby mimoděk upomíná na modernistické bytové domy na pilotech.⁴

Siloetten / foto Julian Weyer

Siloetten

autor: C. F. Møller Architects & Christian Carlsen Arkitekt-firma

Silo v dánském městě Løgtten, severně od Aarhusu, bylo v letech 2004 až 2010 přestavěno na „rurální mrakodrap“ – kolem železobetonového kvádry sila bylo naskládáno 21 obytných jednotek, visutých rodinných vil. Rozličně tvarované kvádry jsou ve stylu hry Tetris navěšeny na železobetonové jádro – je to možné z důvodu velmi příznivých statických vlastností masivní železobetonové konstrukce. Podobně jako v předchozím případě byl umístěním obytných prostor vně hmoty sila vyřešen problém požadovaného prosvětlení bytů, mezi buňkami navíc vznikají prostorné terasy. V interiéru bývalého sila jsou umístěny vertikální komunikace a sanitární zázemí bytů, v jeho stěně je vytvořeno pouze nutné minimum otvorů.⁵

Silo Ice Climbing / Donn Briggs

Ledová věž v lowě

autor: Don Briggs

Zcela jiným příkladem adaptace sila je vytvoření ledové lezecké stěny poblíž Cedar Falls v lowě. Stačilo nadšení a dobrý nápad místního rodáka, horolezce Dona Briggse. Dvě bývalá obilná sila velmi úzkého průměru byla potažena kovovou sítí, na kterou se vždy v zimě, kdy místní teploty dosahují až -20 °C, spustí ledový vodopád. Poměrně jednoduchým zásahem se tak vyřazená technická stavba stala lákadlem a Mekkou lezeckých nadšenců z širokého okolí.⁶

Tato hypotéza se potvrdila také v průběhu pardubického workshopu – z celkového počtu šestnácti dokončených projektů se nejméně polovina zabývá objekty sil, ve kterých spatřují jednu z originalit Automatických mlýnů. (*„Je to stavba, která nás lákala svou neuchopitelností...“* autoři projektu „Síla sila“).

Některé z konceptů pak právě na využití sil staví novou identitu objektu. Například projekt „Navrácení vody do mlýna“, který vytváří ve spojených prostorech sil potápěčské bazény hluboké 14 m – po vzoru dalších industriálních areálů, kde toto využití dobře funguje (příkladem budiž potápěčská jáma v plynojemu v německém Duisburgu). Výhodou takového využití je mimo jiné citlivost k fasádám objektu – veškeré stavební úpravy mohou proběhnout zevnitř, přirozené světlo není potřeba. Alternativní využitím, stavícím na vodní nádrži, pak může být vertikální vodní zoo.

V projektech „Mediatéka – prostory a informace“ či „Boží mlýny“ jsou sila nadále využívána jako sklady – tentokrát však sklady informací, knih a spisů (archiv soudu, archiv knihovny). Tento druh využití je velmi výhodný, není třeba mnoha stavebních zásahů, díky inteligentním systémům skladování informačních materiálů pak může být archiv plně funkční a adaptovaný na požadavky 21. století. V projektu Mediatéky pak sila přeneseně fungují jako „sklad vědomostí“ také v podobě studujících/bádajících lidí. Respiria – malé osobní pronajimatelné buňky, vzniklé přepatrováním sil – mohou sloužit ke studiu, či odpočinku. Studenti se opět potýkali s otázkou prolamování fasády – snaha využít Gočárovu grafické motivy na fasádě k vytvoření otvorů je sympatická, je však otázkou, jestli by v realitě takové řešení uspělo.

Zajímavá myšlenka instalace buněk do sil, dočasně fungujících jako lidský příbytek, proběhla také v projektu „Boží mlýny“, kde je jsou budovy mlýnů využity pro instituci krajského soudu – v jedné z fází návrhu byly v silech vytvořeny cely předběžného zadržení.

Další práce zkoumají prostorové a dispoziční možnosti sil. Projekt „Bydlení v silu“ se detailně zabývá zobytněním sil v Řepově přístavbě. Úkol je to vskutku ambiciózní – tyto „komíny“ jsou ještě užší, než sila obilná, komůrky vzniklé přepatrováním dosahují velmi omezených výměr. „Vertikální byty“ studenti umísťují z důvodu prosvětlení k fasádám, vnitřní sila se mění v atria, ke kterým jsou orientovány kanceláře či ateliéry. Zajímavý moment vzniká v atriu vytvořeném osovým uříznutím menších sil při bývalé fasádě Gočárový stavby. Nejenže se díky němu objeví uvolněná původní fasáda a vynikne tak skutečnost, že se nacházíme v novější přístavbě, ale také můžeme spatřit řez hmotou sil a ulevit tak zvědavosti, jak že to vlastně vypadá „uvnitř“.

Nejdále ve směru zkoumání funkčních možností došli autoři projektu „Síla sila“. V prostorové studii vertikálního využití sil nechali své fantazii rozlet a výsledkem je řada půvabných, neotřelých konceptů – veřejná sprcha, vzduchový tunel, vertikální hřbitov apod. Studenti se navíc možnostmi náplně zabývali ve vazbě na míru nutných stavebních zásahů do konstrukcí.

Některé z nápadů, které nám studenti představují, jsou možná technicky neproveditelné a tedy utopické. Myslíme si ale, že na tom příliš nezáleží – úkolem studentského workshopu je spíše osahání krajních možností a hledání takového využití potenciálu, které na první pohled není zřejmé. Zdá se nám, že právě hrátky s prostorem, jaké vidíme v projektech zabývajících se silou, vystihují podstatu studentského přístupu k věci.

Poznámky

- 1/ Více o provozu mlýna v této publikaci: Pavel Skřivan, Mlýnská technologie a její tradice v Pardubicích.
- 2/ Mezi tyto projekty patří například i adaptace bývalých oceláren, které posouvají hranice možností regenerace pro území velmi zatížená ukončením průmyslové výroby. V České republice je vlajkovou lodí adaptace speciálního průmyslového areálu projekt Dolní oblast Vítkovice.
- 3/ Více: Baltic centre for contemporary art, www.balticmill.com
- 4/ Více: Projekt Gemini Residence, <http://www.arcspace.com/features/mvrdv/gemini-residence>
- 5/ Více: Siloetten Project, <http://www.cfmoller.com/p/-en/Siloetten-i2029.html>
- 6/ Více: Silo Ice Climbing, <http://inhabitat.com/grain-silo-in-iowa-converted-into-a-large-ice-climbing-wall>

V aktuální diskuzi o budoucím využití Winternitzových mlýnů několikrát zaznělo, že z celého areálu stojí za to zachovat pouze mlýn (1910–1911) a obilné silo (1922–1924). Gočárový fasády obou památkově chráněných budov plní roli hlavního poznávacího znaku a pochopitelně potlačují okolní, trochu chaotický prostor. Vymazat ho bez kritického zhodnocení by však byla chyba.

Všechny objekty (kromě laboratoří, malého skladu a garáže), které obklopují mlýn a obilné silo, byly postaveny po druhé světové válce,¹ což představuje určitý problém. Dostavby a rekonstrukce v této době totiž často probíhaly necitlivě, hlavním cílem bylo modernizovat provoz a zvýšit výrobní kapacitu, takže řada architektonicky cenných továren přišla o svou autenticitu. Automatické mlýny měly štěstí, že většina poválečných budov v areálu měla obslužnou funkci (administrativa, sklady, jídelna), budovy se tudíž stavěly samostatně, aniž by narušily celistvost dochovaných starších vrstev. Napojená přímo na mlýn je pouze na jižní straně trafostanice, jejíž dnešní podoba pochází z roku 1960, kdy byla podle návrhu architekta Pioreckého přestavěna adaptace turbínového domku (1911), provedená v roce 1951. Severní stranu mlýnice pak uzavírá moučné silo vyprojektované roku 1950 Karlem Řepou, stavba byla provedena až na počátku šedesátých let podle upravených Řepových plánů vypracovaných architekty Cupalem a Doležalem roku 1958.

Moučné silo nebylo prvním vstupem Karla Řepy, vynikajícího architekta, jenž se výrazně podepsal na podobě meziválečných Pardubic,² do místní průmyslové architektury. V letech 1940 až

1942 navrhl dostavbu pro elektrotechnickou firmu Telegrafia³ a je pravděpodobně i autorem skladišť, pražírny, plnárny a mlýnu čekanky, továrny na kávové náhražky firmy Jindřicha Francka synové, postavených rovněž během druhé světové války.⁴ Po roce 1948 Řepa pracoval v pardubické pobočce Stavoprojektu, kde od roku 1954 působil jako hlavní architekt. Průmyslovým stavbám se věnoval i nadále, v roce 1953 v jeho ateliéru vypracovali František Cabicar a Jaroslav Dědič typový projekt obilního sila pro Zemědělský a zásobovací podnik v Ronově nad Doubravou (okres Chrudim),⁵ identické stojí v Dohalicích (okres Hradec Králové) a Šternberku (okres Olomouc). Nejznámější Řepovou poválečnou realizací je pak pardubické hlavní nádraží, na jehož řešení spolupracoval s Karlem Kalvodou a Josefem Dandou (1949–1959).⁶ Od roku 1987 je nádraží zapsané na seznamu kulturních památek.

Nabízí se tedy logicky otázka, jak je možné reálně uvažovat o demolici jiné stavby tohoto pro historii Pardubic důležitého architekta, postavené ve stejné době necelé dva kilometry odsud. Moučné silo kontextuálně jak hmotou, tak členěním fasád dotváří mlýnici, aniž by se vytratily znaky soudobé průmyslové architektury. Jde tedy bezesporu o kvalitní příklad poválečné citlivé dostavby. Míra zachování okolního areálu pardubických mlýnů závisí na celkové koncepci nového využití, v případě trafostanice je rovněž otázkou, zda se pro nevelkou stavbu podaří najít adekvátní náplň i za cenu částečného narušení exponovaného pohledu na jižní fasádu mlýnice. Z výše uvedených důvodů bychom však měli trvat na tom, aby s mlýnem a obilním silem zůstalo zachováno i moučné silo.

Tento případ navíc upozorňuje ještě na jednu důležitou věc – na vytváření nebezpečných precedentů, do kterých se poválečná (nejen) průmyslová architektura dostává v posledních letech stále častěji. Na toto bychom měli myslet vždy, když a priori odepisujeme něco, co se nám v danou chvíli zdá nedůležité.

Poznámky

- 1/ Podrobný stavební vývoj viz František R. Václavík, *Stavebněhistorický průzkum Automatických mlýnů v Pardubicích* čp. 436, 12/2012.
- 2/ Více Štěpán Bartoš – Pavel Panoch, Karel Řepa. *Pardubický architekt ve věku nejistot*, Pardubice 2003.
- 3/ Jan Zikmund, *Telegrafia*, čl. továrna na telegrafy a telefony, a. s., in: Vladislava Valchářová (ed.), *Industriální topografie / Pardubický kraj*, Praha 2012, s. 45.
- 4/ Idem, Jindřicha Francka synové, továrna na kávové náhražky, in: ibidem, s. 45.
- 5/ Idem, Obilní silo, in: ibidem, s. 67.
- 6/ Michal Zlámaný, Železniční stanice Pardubice hlavní nádraží, in: ibidem, s. 39.

Moučné silo, pohled ze dvora / foto Jan Zikmund

Telegrafia, továrna na telegrafy a telefony / foto Jan Zikmund

Obilní silo v Ronově nad Doubravou / foto Benjamin Fragner

Železniční stanice Pardubice hlavní nádraží / foto Jan Zikmund

Při hledání nového využití mlýnů bratří Winternitzů v Pardubicích je zapotřebí uvažovat nejen o samotných budovách, ale také o prostoru, který je obklopuje. Areál dosud sloužil provozním účelům výrobního procesu a byl veřejnosti nepřístupný. Tvoří jej vyasfaltované povrchy, na které se přiváželo obilí a z kterých se odvážela mouka. Byl přízpůsoben zejména manipulaci nákladních vozidel kolem sil. Regulační plán v době vzniku Gočárova návrhu počítal pouze s šachovnicovou sítí ulic, která se však nikdy neuskutečnila.¹ Dnes má potenciál stát se veřejným prostranstvím, které obohatí architektonický obraz Pardubic. Jeho zpřístupnění je hlavním tématem i prací studentů. Následující stať popisuje postup při tvorbě veřejného prostoru v místě bývalých průmyslových areálů s přihlédnutím k již realizovaným příkladům a k pracím studentů Workshopu o novém využití mlýnů bratří Winternitzů v Pardubicích. Text je tematicky členěn do kroků, které však v praxi nemusí probíhat přesně po sobě, ale spíše se prolínají.

Nežřídka bývají průmyslové areály znečištěné, kontaminované nebo jinak nebezpečné. Obvykle záleží na povaze předchozí výroby. Mezi možná nebezpečí patří i nezakryté jámy, trčící kovové a ostré předměty apod. Areál budoucího veřejného prostranství musí být bezpodmínečně upraven tak, aby nebyli jeho budoucí uživatelé ohroženi na zdraví a na životech. Zhodnocením rizik a technikou jejich odstraňování se zabývají specialisté různých oborů. Příkladem veřejného prostranství, před jehož založením je prováděno odstranění rizik znečištění chemickým průmyslem, je Parco San Giuliano v severoitalském Mestre.² Výhodou mlýnských provozů oproti jiným průmyslovým areálům je poměrně nižší riziko kontaminace nebezpečnými látkami.

Po vyloučení zdravotních a bezpečnostních rizik může začít tvůrčí proces navrhování, ve kterém se architekt rozhoduje, jak naloží s dochovaným stavem území. Rozhoduje se, zda zanechá průmyslový areál takový, jaký je, zda jej z menší či větší části upraví, nebo zda jej změni zcela.

V nezměněných průmyslových areálech se obvykle nachází nejen budovy a výrobně provozní plochy pod širým nebem, nýbrž mohou být jejich součástí také původní úpravy, které mají povahu poloveřejných venkovních prostranství, například reprezentativní vstupy do areálů.

Ne vždy se architekti začnou zamýšlet nad průmyslovým areálem ihned po ukončení výroby v něm nebo dokonce ještě během jeho původního provozu. Často dochází k prodlevě, při které je vynechána údržba v celém areálu nebo v jeho části. Zejména venkovní plochy areálu podléhají povětrnostním podmínkám a začne je měnit příroda.³ I tento druh přetváření průmyslových areálů je podkladem pro tvůrčí práci architekta.

Schöneberger Südgelände Nature Park v Berlíně je příkladem veřejného prostoru, který umožňuje skrz parkově upravenou stezku nahlížet na scenérii zarůstajících kolejnic železničního depa.

Opačným příkladem veřejných prostranství, ve kterých je z dřívějších průmyslových areálů využit pouze prostor uvolněných parcel, je Parc André Citroën v Paříži. Po původním automobilovém průmyslu zdědil ještě své jméno, jeho uspořádání je však již nezávislým manifestem stylu high-tech.⁴

Vytvoření nového veřejného prostoru nezávisle na původním průmyslovém areálu, Parc André Citroën v Paříži / foto Tereza Vokurková

Architektem zvolené hmotné reliktů průmyslové éry určené k zachování se mohou zásadním způsobem podílet na vytváření totožnosti nového veřejného prostranství, která bývá pro různá původní výrobní odvětví jedinečná. Například otevřená scéna vytvořená z reliktů vysoké železářské pece v ostravských Vítkovicích má jiný architektonický výraz než scéna z reliktu kovové konstrukce na dvoře mlýnů bratří Winternitzů v Pardubicích (viz práce „Základní principy aktivizace“: Karolína Vojáčková). Studenti dále využili především fasád architekta Gočára. Některé práce navrhuji využít jako otevřená prostranství také střechy budov, odkud se nabízejí zajímavé pohledy na celý areál a na město (např. práce „Postupné zabydlování“: Martin Bukovský a Filip Cichý; „Síla síla“: Adéla Medunová, Hana Lennerová a Tomáš Kopecký).

Relikty průmyslové doby mohou být ještě různým způsobem zdůrazněny. Jednou z možností je noční nasvícení. Například v severoitalské Padově je nové veřejné prostranství před bývalou cihlárnou Morandi v noci zdůrazněno nasvícením fasád a komínů. Podobně i studenti navrhuji zdůraznit fasády mlýnů nasvícením (např. práce „Bydlení v silu“: Richard Ott, Alena Poslušná a Anita Prokešová).

Relikty průmyslové doby mohou být zvýrazněny také pomocí informačních prvků, jako to bylo provedeno například na

naučné stezce po vodních elektrárnách horního Porýní. V procesu odlišení toho, co a jak bude zanecháno, se projevuje tvůrčí cit architekta, jehož návrh může vynalézavě využít původního stavu nebo jej může naopak navždy znehodnotit.

Výsledkem návrhu má být prostor, který umožní jak vlastní zvolené funkce, tak provoz přilehlých budov. Je výhodné, když se funkce budov i funkce veřejného prostranství doplňují, například umístěním veřejných toalet a restauračních zařízení do přízemí budov (např. práce „Mediatéka – prostory a informace“: Martina Novotná, Tomáš Orišek, Jindra Novotná).

Návrh veřejného prostranství, který je ohleduplný vůči jeho uživatelům, zahrnuje dostatečné vybavení a vhodné mikroklima. Vybavení má za úkol umožňovat příslušné provozní aktivity. Například bruslení a cyklostezku umožňuje plocha s hladkým povrchem, sezení umožňují lavičky, udržování pořádku odpadkové koše atd. Mezi aktivity, které studenti ve svých pracích do veřejných prostranství navrhli, patří vodní a pobřežní sportování, recepce kultury, tvorba, spočinutí, tržové obchodování a vzdělávání (práce „Proces mlýny“: Michal Bílek, Jakub Dvořák; „Upeč si sám“: Martin Pelikán, Radomír Paulus, Tomáš Kučera; „Boží mlýny“: Marcela Doležalová, Markéta Janderová, Martina Skalická; „Pozvolné začleňování mlýnů

Ráz nové otevřené scény v areálu bývalé vysoké pece na železo, areál Národní kulturní památky Dolní Oblast Vítkovice v Ostravě / foto Tereza Vokurková

Zdůraznění veřejného prostranství nočním nasvícením reliktní průmyslové doby, Fornace Morandi v Padově / foto Tereza Vokurková

do organismu měst": Romana Bedrůnková, Petra Hruběšová, Markéta Součková a Šárka Ullwerová; ad.).

Architekt může ve svém návrhu ovlivnit i mikroklima veřejného prostranství. Mikroklimatu příznivému biologii člověka odpovídá prostředí vegetace se zastoupením otevřených i stinných ploch. Příznivé vlhkosti vzduchu lze kromě použití rostlin dosáhnout i vodními prvky. Naopak nevýhodou rozsáhlých zpevněných ploch je prudší kolísání teplot a téměř nesnesitelné přehřívání v létě.

Použití vegetace oproti zpevněným materiálům přináší ještě další výhody, mezi něž patří zejména větší zasakovací schopnost srážkové vody. Rostliny lze navíc použít i jako výrazový prvek nového využití bývalých průmyslových areálů, jako je tomu např. v areálu La Fabriky v Praze. Z tohoto hlediska je škoda, že v návrzích workshopu není více využita vegetace a že jsou zpevněné plochy navrženy i tam, kde nejsou nezbytně nutné.

Požadavkem na provoz budov je v současnosti i zajištění prostoru pro motorovou dopravu a její parkování, které však většinu funkcí veřejných prostranství spíše znesnadňují. Ve vyspělých zemích proto motorová doprava a parkování běžně ustupují z přízemního parteru veřejného prostoru do podzemních garáží. Podzemní garáže umožňují lépe využít veřejný prostor například

nově využívané textilky v severoitalském Schiu. Soudobá veřejná prostranství by také měla umožňovat bezbariérový přístup osobám se sníženou schopností pohybu a orientace.

Tvorba veřejného prostoru v místech bývalých průmyslových areálů nabízí velké tvůrčí možnosti. Studentské práce workshopu o novém využití mlýnů bratří Winternitzů v Pardubicích se tvorbou veřejných prostranství zabývají v různém rozsahu, většinou s nějakou zvolenou funkcí budov, alespoň zčásti také veřejnou. Veřejné prostranství areálu mlýnů bude ještě vhodné řešit podrobněji vzhledem k nově zvolené, výsledné funkci budov.

Poznámky

1/ podle Orientačního plánu města Pardubic z roku 1910 prezentovaného na workshopu studentům F. R. Václavíkem.

2 / Dostupné z http://www.dimambro.com/city_planning/parco_san_giuliano.htm. Další příklady viz např. Louis Loures, et al., *Strategies to Reclaim Derelict Industrial Areas*, *WSEAS Transactions on Environment and Development* V, 2006, č. 2.

3 / Jiří Sádlo je označuje termínem „nová divočina“. Viz například Pavel Klvač, *Between Mythical and Post-industrial Wilderness*, *Anthropodia integra* (časopis pro obecnou antropologii a příbuzné obory) III, 2012, č. 2, dostupné z http://anthrop.sci.muni.cz/UserFiles/Clanky/2012/124_Between-Mythicaland-Post-industrial-Wilderness.pdf.

4 / Dominique Jarrassé, *Grammaire des jardins parisiens. De l'héritage des rois aux créations contemporaines*, Paris 2007.

Uvolnění přízemního parteru veřejného prostranství parkováním v podzemních garážích, nové využití textilky ve Schiu / foto Tereza Vokurková

Autoři textů

Ing. Jakub Bacík (Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze)
Tomáš Ctibor (Útvar rozvoje hlavního města Prahy / FA ČVUT)
PhDr. Dita Dvořáková, Ph.D. (Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze)
PhDr. Benjamin Fagner (Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze)
Ing. arch. Petr Herman (Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze)
Ing. arch. Anna Kašíková (Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze)
Ing. arch. Vladimír Lavřík (Odbor hlavního architekta Pardubice)
Mgr. Pavel Panoch, Ph.D. (Ústav historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice)
Ing. Pavel Skřivan (zástupce společnosti Goodmills)
Ing. arch. Tomáš Skřivan (Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze)
Ing. arch. Kristýna Stará (Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze)
Ing. arch. Daniela Šimková (Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze)
MgA. Olga Škochová Bláhová (o. s. Kvas)
Ing. arch. Ondřej Teplý (mixage s. r. o. / officity / mlynymestu.cz)
MgA. František R. Václavík (Ústav historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice)
Ing. Tereza Vokurková (Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze)
doc. Ing. arch. Petr Vorlík, Ph.D. (Ústav teorie a dějin architektury a Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze)
MgA. Zdeněk Závodný (programový ředitel Divadla 29)
Mgr. Jan Zikmund (Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze)

Odborný recenzent publikace

doc. PhDr. Vladimír Hrubý (Univerzita Pardubice)

Autoři projektů

Gabriela Babíková (FA ČVUT v Praze)
Bc. Miroslav Bachura (FA ČVUT v Praze)
Bc. Iva Bártová (FA ČVUT v Praze)
Bc. Romana Bedrůnková (FA ČVUT v Praze)
Michal Bílek (FA TU v Liberci)
Martin Bukovský (FSV ČVUT v Praze)
Bc. Filip Cichý (FA ČVUT v Praze)
Bc. Marcela Doležalová (FA ČVUT v Praze)
Jakub Dvořák (FA TU v Liberci)
Bc. Tomáš Feistner (FA ČVUT v Praze)
Bc. Marek Fischer (FA ČVUT v Praze)
Bc. Petra Hrubešová (FA ČVUT v Praze)

Bc. Markéta Janderová (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Petra Janoušková (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Hana Jergušová (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Tomáš Kopecký (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Tomáš Kubák (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Eva Kubjátová (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Tomáš Kučera (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Hana Lennerová (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Lukáš Makovský (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Adéla Medunová (FA ČVUT v Praze)
 Marek Nedělka (FA TU v Liberci)
 Bc. Jindra Novotná (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Martina Novotná (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Tomáš Oriešek (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Richard Ott (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Eliška Ouředníčková (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Radomír Paulus (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Martin Pelikán (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Alena Poslušná (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Anita Prokešová (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Anežka Prokopová (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Jana Rýznarová (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Martina Skalická (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Markéta Součková (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Šárka Ullwerová (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Karolína Vojáčková (FA ČVUT v Praze)
 Bc. Jiří Vopršal (FA ČVUT v Praze)
 Johana Vrbáková (FA ČVUT v Praze)

Další účastníci workshopu

Ing. arch. Eva Dvořáková (Národní památkový ústav)
 Ing. arch. Tomáš Efler (FA ČVUT v Praze)
 doc. Ing. arch. Michal Hlaváček (FSv ČVUT v Praze / Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze)
 Ing. Tomáš Novotný (Atelier KAVA)
 Ing. arch. Miroslav Petrů (architekt Pardubice / exposlanec Parlamentu České republiky)
 Ing. arch. Pavel Prouza (Pivovar Lobeč / RIOFRIO)
 BcA. Šárka Zahálková (Divadlo 29)

ISBN 978-80-01-05343-0

9 788001 053430